

ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย
A STUDY ON BELIEF IN KAMMA SOLVING IN THAI SOCIETY

พระสมพร ปภัสโร (แก้วมณี)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย

พระสมพร ปภัสสโร (แก้วมณี)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study on Belief in Kamma Solving in Thai Society

Phra Somporn Pabhassaro (Kaewmanee)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระราชรัตนมณี, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(รศ.ดร.มานพ นักการเรียน)

กรรมการ

(พระมหาบุญศรี ญาณวฑฺฒโธ, ผศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร.ชัยชาญ ศรีหามู)

กรรมการ

(พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ดร.ชัยชาญ ศรีหามู

ประธานกรรมการ

พระเทพสุวรรณเมธี, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระสมพร ปภัสสรโร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย

ผู้วิจัย : พระสมพร ปภัสสโร (แก้วมณี)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ดร.ชัยชาญ ศรีหามู, ป.ธ.๗, ศน.บ. (ศาสนาและปรัชญา), M.A. (Indian Philosophy and Religion), Ph.D. (Philosophy)

: พระเทพสุวรรณเมธี, ดร., ป.ธ. ๘, พธ.บ. (ปรัชญา), ศศ.ม. (สันสกฤต), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๑) เพื่อศึกษาเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องการแก้กรรม ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้าจาก คัมภีร์พระไตรปิฎก หนังสือวิชาการ วิทยานิพนธ์ วารสาร อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การวิจัย นำมาวิเคราะห์ สรุป เขียนบรรยายเชิงพรรณนา และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลของการวิจัยพบว่า กรรมคือการกระทำแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด คือ กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม กรรมเป็นข้อหนึ่งในศรัทธาของชาวพุทธ ๔ ประการด้วยกัน คือ กัมมัสสัทธา เชื่อเรื่องกรรม คือ เชื่อว่ากรรมมีจริง วิปากัสสัทธา เชื่อเรื่องผลของกรรม คือ เชื่อว่ากรรมที่บุคคลทำไม่ว่าดีหรือชั่วย่อมให้ผลเสมอ กัมมัสสัทธาสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน และตถาคตโพธิสัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า กฎแห่งกรรมจึงเป็นหลักคำสอนสำคัญในการพัฒนาตนและสังคม

ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมพบว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พัฒนาจิตจนบรรลุมรรคญาณ ซึ่งจะกั้นไม่ให้กิเลสเกิดขึ้นก็จะเป็นการป้องกันวิบากกรรมที่เป็นอกุศล ส่วนในปัจจุบันคนส่วนมากคิดว่าสามารถแก้กรรมได้หรือแนะนำวิธีแก้ไขให้แก่อื่นได้ ส่วนใหญ่คนที่เชื่อเรื่องการแก้กรรมจะเป็นผู้ที่กำลังประสบเคราะห์กรรม ประสบอุบัติเหตุ มีปัญหาชีวิต ทุกข์ใจทุกข์กาย หรือเจ็บป่วย เชื่อว่าเป็นผลจากกรรมเก่า แต่ไม่สามารถแก้ไขด้วยตนเองได้จึงหาวิธีแก้กรรมหรือไปหาช่างทรงเพื่อจะให้บอกกรรมและแนะนำวิธีการแก้ไขให้เช่นการเข้าวัดทำบุญถือศีลปฏิบัติธรรม เป็นต้น

วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม ในสังคมไทยปัจจุบันพบว่า สังคมไทยแม้มีความรู้เรื่องกรรมตามหลักพุทธแต่ยังมีความหลงยึดถือตัวตนโดยเข้าใจเรื่องกรรมว่าเป็นพลังลึกลับให้เกิดสิ่งหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง สิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองมีสาเหตุจากกรรมเก่าซึ่งเกิดจากความเชื่อผิด ความไม่มั่นคง ความทุกข์ยากในการใช้ชีวิตในสังคม เป็นต้น โดยความเป็นจริงแล้วกรรมในอดีตไม่สามารถแก้ไขได้แต่สามารถเปลี่ยนแปลงวิบากกรรมในอนาคตได้ ด้วยการละอกุศลกรรมบท ทุจริตและพัฒนาให้จิตมีกำลังอยู่เหนืออกุศลและกุศล หรือหากต้องการได้รับกุศลวิบากก็ต้องสร้างกุศลกรรมซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดกุศลวิบากคือความสุข แต่หากยังทำอกุศลกรรมอยู่ย่อมได้รับภาวะแห่งอกุศลวิบากคือความทุกข์นั่นเอง

Thesis Title : A Study on Belief in Kamma Solving in Thai Society

Researcher : Phra Somporn Pabhassaro (Kaewmanee)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Dr. Chaichan Srihanu, Pali VII, B.A. (Philosophy and Religion),
M.A. (Indian Philosophy and Religion), Ph.D. (Philosophy)

: Phra Thepsuwanmethee, Dr., Pali VIII, B.A. (Philosophy) ,
M.A. (Sanskrit), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 16, 2018

Abstract

This thesis contained 3 purposes; 1) to study concept of Kamma in the Theravada Buddhist scriptures, 2) to study the beliefs on Kamma solving and 3) to study the beliefs on solving the Kamma of Buddhists in Thai society. This research is documentary by research on the primary sources of Buddhist texts, Tipitaka, academic work, research, theses, journals and other media related to research. The collected data was analyzed, compiled in descriptive style and finally verified by experts.

The results of the research showed that Kamma means the actions divided into 3 types; bodily, verbal and mental actions. This Kamma was one among 4 Buddhist faiths (Saddhā); Kammasaddhā is to believe that karma is true, Vipākasaddhā refers to the fruits of actions believing that everything men did, good or bad will always produce its fruits, Kammassakatāsaddhā is belief in which one owns his actions and Tathāgatabodhisaddhā or belief in the enlightenment of the Buddha. The teaching of action is a key doctrine in the development of oneself and society.

For belief in Kamma solution, the Buddha taught man to develop spiritual attainment until entering the knowledge of path which will prevent defilements to rise as well as the prevention of unwholesome Kamma retribution. Most people think that they can solve Kamma or suggest solutions to others. Many people who falsely believe in Kamma retribution are experiencing bad fate, problem of life, suffering, illness etc. and think that these problems had been determined by previous lives and unable to find a way out of such problem by himself then he seeks outsiders or the mediums to tell what he did in previous lives and give the way out of difficulties such as merit making, religious practice etc.

Analysis of the belief in Kamma in Thai society found that in the present, Thai people even knowing the Buddhist Kamma, but still have the self-attachment by misunderstanding that Kamma contains forceful power creating any situations to them. What happens to them was resulted by past Kamma causing the false belief, insecurity, difficulties in life in present etc. In fact, past Kamma cannot be completely resolved, but able to be changed in future by abandoning all unwholesome deeds, cheating etc. so one must lift up his mind beyond unwholesome and wholesome acts. If one wishes to get good results he must perform merits to gain happiness. If one still performs unwholesomeness, he will surely receive unhappiness as its fruit in nearly future.

กิตติกรรมประกาศ

เกล้าฯ ขอประทานโอกาสกราบขอบพระคุณ พระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (อุปสมมหาเถระ) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม เป็นอย่างสูง ที่พระเดชพระคุณฯ ได้เมตตาเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนานี้ขึ้น เพื่อให้โอกาสในการศึกษาอันส่งผลให้เกล้าฯ ได้เข้ามาศึกษาเป็นรุ่นที่ ๒

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาโกมล กมโล รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บาฬีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

ขอกราบขอบพระคุณพระเทพสุวรรณเมธี,ดร.(สุชาติ กิตติปญโญ) รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงเรียบร้อยได้ด้วยดีนั้น ผู้ศึกษาวิจัยขอเจริญพรขอบคุณ ดร. ชัยชาญ ศรีหามู อาจารย์ที่ปรึกษา ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างยิ่ง ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอด นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเถรานุเถระผู้ทรงคุณวุฒิทุกรูป และขอเจริญพรขอบคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่กรุณาประสาทความรู้ในด้านต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ พระครูสมุห์นพดล ปิยธมโม ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดค้างคาว ตำบลบางไผ่ อำเภอมือง จังหวัดนนทบุรี ผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการค้นคว้าข้อมูลและให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณกรรมการ เจ้าหน้าที่หลักสูตรบัณฑิตศึกษาทุกท่าน และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ผู้วิจัยขอน้อมน้อมนำมาบูชาสักการะแด่พระรัตนตรัย และบูชาคุณบุพการี บิดา มารดา ญาติพี่น้อง ตลอดจนทั้งครูบาอาจารย์และท่านผู้เป็นเจ้าของตำราที่ได้กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ยังผลให้ผู้วิจัยได้ประสบความสำเร็จในการศึกษาด้วยดี

พระสมพร ปภัสสโร (แก้วมณี)

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๑
บทที่ ๒ ศึกษาเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๒
๒.๑ ความหมาย ลักษณะและประเภทของกรรม	๑๒
๒.๑.๑ ความหมายของคำว่ากรรม	๑๒
๒.๑.๒ ลักษณะของกรรม	๑๖
๒.๑.๓ ประเภทของกรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	๒๑
๒.๑.๔ ประเภทของกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา	๒๕
๒.๒ คำสอนเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท	๓๕
๒.๒.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับสังสารวัฏและปฏิจจสมุปบาท	๓๕
๒.๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับอริยสัจ ๔	๓๙
๒.๓ กรรมกับการให้ผลของกรรม	๔๑
๒.๓.๑ เหตุปัจจัยที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องกรรม	๔๑

๒.๓.๒	ประเภทของบุคคลและสิ่งมีชีวิตที่รับผลของกรรม	๔๔
๒.๓.๓	การให้ผลของกรรมในระดับต่าง ๆ	๔๖
๒.๔	สรุปท้ายบท	๔๗
บทที่ ๓	ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม	๔๙
๓.๑	ความหมายของคำว่า ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม	๔๙
๓.๑.๑	ความหมายของความเชื่อ	๔๙
๓.๑.๒	แนวคิดและความเป็นมาของความเชื่อ	๕๐
๓.๑.๓	ระบบความเชื่อ	๕๑
๓.๑.๔	ผลของความเชื่อ	๕๒
๓.๑.๕	ความเชื่อของคนไทยในอดีต	๕๒
๓.๒	ลักษณะและความหมายของการแก้กรรม	๕๔
๓.๒.๑	การแก้กรรมในลักษณะประเพณีและพิธีกรรม	๕๔
๓.๒.๒	การแก้กรรมที่ปรากฏในพุทธศาสนา	๕๕
๓.๒.๓	การแก้กรรมตามแนวพุทธศาสนา	๕๖
๓.๓.	การแก้กรรมในสังคมปัจจุบัน	๕๗
๓.๓.๑	การตัดกรรม	๕๘
๓.๓.๒	วิธีแก้กรรม	๕๙
๓.๓.๓	การใช้อำนาจบุญแก้กรรมที่มาของการแผ่บุญแก้กรรม	๖๒
๓.๓.๔	วิธีการทำบุญให้เกิดสัมฤทธิ์ผล	๖๓
๓.๓.๕	ปัญหาเคราะห์กรรมแก้ได้ด้วยบุญ	๖๔
๓.๓.๖	ผลที่จะเกิดจากการโอนบุญ-เบิกบุญจากที่แก้กรรมแล้ว	๖๗
๓.๔	สรุปท้ายบท	๖๗
บทที่ ๔	วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย	๖๙
๔.๑	วิเคราะห์เรื่องกรรมและการแก้กรรมที่มีผลต่อสังคมไทย	๖๙
๔.๑.๑	ความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม	๗๐
๔.๑.๒	ความเชื่อเรื่องกรรมที่ผสมผสานกับจารีตประเพณี	๗๑
๔.๑.๓	ความเชื่อเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่	๗๑
๔.๑.๔	วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา	๗๓
๔.๒	วิเคราะห์การแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน	๗๔
๔.๒.๑	อิทธิพลต่อวิถีชีวิตเฉพาะปัจเจกบุคคล	๗๔

๔.๒.๒	อิทธิพลต่อการวิถีชีวิตและระดับสังคม	๗๖
๔.๓	หลักคำสอนเรื่องกรรมที่มีต่อศิลปวัฒนธรรมไทย	๘๖
๔.๓.๑	อิทธิพลต่อศิลปกรรมด้านการสร้างศาสนสถาน	๘๖
๔.๓.๒	อิทธิพลต่อการทางด้านพุทธศิลป์	๘๗
๔.๔	วิเคราะห์การให้ของกรรมและการแก้กรรม	๙๓
๔.๕	สรุปท้ายบท	๑๐๔
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๐๗
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๐๗
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๑๒
บรรณานุกรม		๑๑๔
ประวัติผู้วิจัย		๑๑๘

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
ตาราง ๑.๑	การแบ่งกรรมตามลักษณะของทางที่ทำให้เกิดกรรมที่เป็นกุศลและอกุศล ในอกุศลสูตร	๒๑
ตาราง ๑.๒	กุศลกรรมบถและอกุศลกรรมบถตามที่ได้ยกมาแสดงนี้สามารถจำแนก ออกตามลักษณะ	๒๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงจากพระไตรปิฎก พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐ และภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม/ข้อ/หน้า ตัวอย่าง เช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗, ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘. หมายถึง ทีฆนิกาย สीलขณชวคคปาลี ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐ และ ทีฆนิกาย สीलักขันธวรรค ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๔-๕	วิ.ม. (บาลี)	= วินัยปิฎก มหาคคปาลี	(ภาษาบาลี)
๔-๕	วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑๐	ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๑๑	ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
๑๓	ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมป็นณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๔	ม.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริป็นณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๗	สั.ข. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
๑๘	สั.สพ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
๑๙	สั.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
๒๐	อง.ทก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๐	อง.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๒	อง.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๒	อง.ฉก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
๒๗	ขุ.ชา.ทก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิบาต ชาดก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

เล่ม	คำย่อ	= ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๓๕	อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี . และภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ด้วยอักษรย่อชื่อคัมภีร์แล้วตามด้วย ให้ระบุคำย่อคัมภีร์/ลำดับภาค (ถ้ามี) / ชื่อ(ถ้ามี)/หน้า เช่น ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลกขณธวคคอกุจกถา ภาษาบาลี ภาค ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ การอ้างอิงอรรถกถาภาษาไทยผู้วิจัยอาจกำหนดอักษรย่อได้ตามสะดวก โดยอนุวัตตามตัวเลขประจำเล่มอรรถกถาภาษาไทย ซึ่งปัจจุบันมีเฉพาะฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เช่น ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ฉัมมบท ภาค ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๖

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ม.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวิภังค์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
วิ.ม.อ. (ไทย)	= วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.ม.อ. (ไทย)	= ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี มหาวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ที.ปา.อ. (ไทย)	= ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี ปาฎิกวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี มัชฌิมป็นณาสร์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.อุ.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี อุปริป็นณาสร์อรรถกถา	(ภาษาไทย)
ส.สพ.อ. (ไทย)	= สังยุตตนิกาย สวรรตถปกาสินี สพายนวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ติก.อ. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย มโนรปฐนี ติกนินบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.อ. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย มโนรปฐนี จตุกกนินบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ฉกก.อ. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย มโนรปฐนี ฉกนินบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.อุ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี อุทานอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย สัทธรรมปกาสินี ปฎิสัมภิทามรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.วิ.อ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก วิภังค์ สัมโมหวิโนทนีอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อความศรัทธา ที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา ผู้ที่มีความเชื่อตามคำสอนในพระพุทธศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงหมายถึง วิธีแห่งชีวิต อันเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิตที่ จึงทำให้พระพุทธศาสนาแตกต่างจากศาสนาอื่น ความเชื่อที่ประกอบด้วย เหตุผล เรียกว่า ศรัทธา ๔ ประกอบด้วยแนวคิดเรื่องกรรมนับว่ามีความสำคัญ ที่สุดเรื่องหนึ่งของพระพุทธศาสนา เพราะวิถีชีวิตทุกคนนับตั้งแต่เกิดจนตาย ย่อมเกี่ยวข้องกับกรรม หรือการกระทำที่ตนทำไว้ทั้งสิ้น ดังที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ฐานสูตร ว่า

๑. กัมมสัทธา คือ ความเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อ ว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรม คือเป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการ จะสำเร็จได้ด้วยกรกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคโชน เป็นตน

๒. วิปากสัทธา คือเชื่อวิปากเชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

๓. กัมมัสสกตาสัทธา คือเชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิปากเป็นไปตามกรรมของตน

๔. ตถาคตโพธิ์สัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดีทรง เป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง^๑

“กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาทอ กมฺมโยนิ กมฺมพณฺฑุ กมฺมปฏฺฐิสฺสโร
ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาทอ ภวิสฺสามิติ”

แปลว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”^๒

^๑ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธศาสนากับปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๑๒.

^๒ อภ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๕๗/๘๒, อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๐.

กฎแห่งกรรม หรือกรรมนิยาม เป็นกฎข้อหนึ่งของกฎธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ กล่าวคือ กฎแห่งกรรม หมายถึง กระบวนการก่อกรรม และการให้ผลของกรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งกระบวนการก่อกรรมนั้นต้องประกอบด้วยเจตนา^๓ คำว่า กรรมนั้น แปลว่า การกระทำ ซึ่งเป็นคำกลาง ๆ ถ้าหากเป็นการกระทำดี เรียกว่า กุศลกรรม ถ้าหากเป็นการกระทำชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม แต่ถ้าจำแนกตามการแสดงออกของกรรม แบ่งออกเป็น ๓ ทาง คือ กายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรมโดยมีพุทธศาสนสุภาษิตเกี่ยวกับอำนาจของกรรมคือ “วโส อีสสรีย์ โลเก” อำนาจของกรรมเป็นใหญ่ในโลกและไม่มีอำนาจใดเสมออำนาจของกรรม^๔ ซึ่งหมายถึงอำนาจของกรรมยิ่งใหญ่ที่สุด ไม่มีอำนาจใดทำลายล้างได้ แม้อำนาจของกรรมดีไม่อาจทำลายอำนาจของกรรมชั่วและอำนาจของกรรมชั่วไม่อาจทำลายอำนาจของกรรมดีได้อย่างมากที่สุดมีอยู่คือ การทำกรรมดีให้มาก ให้สม่ำเสมอ ก็อาจทำให้อำนาจของกรรมชั่วที่ได้ทำมาตามถึงได้ยาก ดังมีเครื่องขวางกั้นไว้ ซึ่งเปรียบเสมือนวังหนัผู้ร้ายที่วังไล่ตามมา ถ้ามีกำลังแข็งแรง วังเร็วกว่าผู้ร้าย ก็ย่อมยากที่ผู้ร้ายจะวังไล่ทัน ความแข็งแรงของผู้วังหนีกรรมชั่วก็หาใช่อะไรอื่น คือความสม่ำเสมอของการทำกรรมดีนั่นเองเมื่อมองในแง่ของมนุษย์ กฎแห่งกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะเป็นเรื่องของมนุษย์โดยตรง มนุษย์เป็นผู้เสกสรรปรุงแต่งกรรม และกรรมก็เป็นเครื่องปรุงแต่งวิถีชีวิต โชคชะตาของมนุษย์

ความเชื่อในพุทธศาสนาจัดว่าเป็นความเชื่อที่ได้รับการยอมรับว่ามีเหตุมีผล เพราะหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเน้นเรื่อง ความจริงอันประเสริฐและสามารถพิสูจน์ได้ซึ่ง นักวิชาการทางศาสนาหลายท่านได้ให้ความหมายและแนวคิดต่าง ๆ ไว้ เช่น “ความเชื่อ” ในพุทธศาสนาที่ตรงกับภาษาบาลีว่า “สัทธา” และตรงกับ ภาษาสันสกฤตว่า “ศรัทธา” ไว้ว่า เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความมั่นใจ ในความจริง ความดี สิ่งดีงาม และในการทำความดี ซึ่งประกอบด้วย ๔ อย่างคือพระพุทธานุภาพเป็นศาสนาแห่งเหตุผล มีระบบความเชื่อความศรัทธา ที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งปัญญา ผู้ที่มีความเชื่อตามคำสอนในพระพุทธานุภาพ สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตได้ ดังนั้นพระพุทธานุภาพจึงหมายถึง วิถีแห่งชีวิต อันเป็นระบบแห่งการดำเนินชีวิต จึงทำให้พระพุทธานุภาพแตกต่างจากศาสนาอื่น ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เรียกว่า ศรัทธา ๔ ประการคือ

๑. กัมมสัทธา คือ ความเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตนเป็นเหตุปัจจัย ก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มีใช้ด้วยอ้อนวอนหรืออนาคอยโชค เป็นต้น

๒. วิปากสัทธา คือ เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ ว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

^๓ พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), *กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒.

^๔ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), *อำนาจอันยิ่งใหญ่แห่งกรรม*, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองวิริยะพัฒนา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙.

๓. กัมมัฏฐกตาสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

๔. ตถาคตโพธิ์สัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง^๕

ความเชื่อทางศาสนาของชาวพุทธว่า ความเชื่อทางศาสนาเป็นฐานแรกของการปฏิบัติธรรม พุทธศาสนาไม่ต้องการความเชื่อ ประเภทมงาย เพราะความเชื่อที่มงายทำให้คนหลงผิดและเดินทางผิด ความเชื่อที่ถูกต้องการ ตั้งบนฐานของปัญญา ผู้เชื่อต้องมีเหตุผลที่เป็นแนวคิดของตนเองให้นึกคิด ให้เห็นชัดแล้วจึงเชื่อ จากความหมายและทรรศนะต่างๆ จึงสรุปได้ว่า ความเชื่อในพุทธศาสนา หมายถึง เชื่อสิ่งที่ ควรเชื่อ เชื่ออย่างมีเหตุผล ไม่เชื่ออย่างมงาย เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ไม่เชื่ออย่างมงาย เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว คือเชื่อเรื่องกฎแห่ง กรรม หรือเชื่อเรื่องบุญและบาป เป็นต้น และประการสำคัญ ความเชื่อทางศาสนาถือเป็นปทัฏฐานที่สำคัญยิ่งต่อการปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป

คนไทยแต่เดิมมีความตระหนักรู้และการยอมรับเรื่องกฎแห่งกรรมมากจะเป็นในรูปที่มีความสัมพันธ์กับการเวียนว่ายตายเกิด ความตระหนักรู้และการยอมรับนี้เป็นองค์ความรู้สำคัญที่เป็นพื้นฐานของการสร้างสำนึก ความละอายชั่วกลัวบาป และพื้นฐานความเชื่อเรื่องเจตนาของกรรม^๖ ทุกวันนี้คนส่วนใหญ่มีความคิดเกี่ยวกับกรรมเก่าอย่างสุดโต่งหากไม่อยู่ในฝ่ายแรกคือปฏิเสธกรรมเก่าอย่างสิ้นเชิง ก้อยู่ในฝ่ายที่สองคือเชื่อแต่กรรมเก่า คนกลุ่มหลังนี้หากไม่จ้อมืองอเท้าก็หันหน้า “รับกรรม” ก็คิดแต่จะ “แก้กรรม” สถานเดียว ความเชื่อเรื่องกรรมของสังคมไทยในปัจจุบันคลาดเคลื่อนไปมากจากคำสอนของพระพุทธศาสนา คำอธิบายของความเชื่อเรื่องการแก้กรรม ตัดกรรม นอกจากจะไม่ตรงกับที่พระพุทธเจ้าสอน ไม่ตรงกับกฎแห่งกรรมแล้ว ยังขัดกับหลักเหตุผลและสามัญสำนึกด้วย ความเข้าใจผิดประการแรก คือความเข้าใจที่ว่า สุข ทุกข์ ยากดีมีเงิน เจ็บป่วยหรือสุขภาพดี ทุกอย่างที่เกิดกับเราในปัจจุบันนี้เป็นผลมาจากกรรมเก่าในอดีต และเมื่อกรรมในอดีตชาติเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้ก็แสดงว่าเราต้องก้มหน้ารับกรรมแต่เพียงอย่างเดียว อย่างเช่น ยอมรับความตายไม่สู้ ไม่ขัดขืน โดยมักใช้คำว่า “ตามยถากรรม” ซึ่งในแง่หนึ่ง ความคิดที่ว่านี้ทำให้เราจำยอมรับสภาพโดยไม่บ่นไม่ไว้วางใจ แต่ที่ข้อเสียคือทำให้ขาดความเข้าใจของปัญหาที่ถูกต้องและไม่มีความพยายามที่จะแก้ไขความเชื่อนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่าเป็นลัทธิชินอกพุทธศาสนา มีชื่อว่า “ปุพเพกตเหตุวาท” เพราะฉะนั้นคนสมัยก่อนจะเน้นเรื่องการทำใจมากกว่า เพราะมองว่าทำอะไรกับกรรมในอดีตไม่ได้

^๕ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๓๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ผลิตภัณ, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔๐.

^๖ บุญมี เมธางกูร, *ชีวิตภายหลังความตาย ๔*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dharma-gateway.com/ubasok/boonmee> [๕ มีนาคม ๒๕๖๐].

เห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องกรรม และให้ความสำคัญหลักกรรมว่าเป็นหลักธรรมใหญ่และสำคัญ ทั้งนี้เพราะกรรมได้มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ กรรมจึงเป็นหลักธรรมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคม บุคคลจะมีชีวิตที่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง มีทุกข์หรือสุขนั้น มีผลมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้น มิใช่การกระทำของผู้อื่น ดังนั้นกรรมจึงเกิดจากการกระทำของเราเอง มิใช่มีใครมากำหนด การกระทำดี เรียกว่ากรรมดี การกระทำชั่ว เรียกว่า กรรมชั่ว ในการกระทำทุกอย่างย่อมมีผล ที่บุคคลผู้กระทำจะต้องเป็นผู้รับผลของการกระทำนั้น โดยส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากกรรมเก่าที่ได้เคยกระทำไว้ในอดีตชาติทั้งในชาติเดียวกันและชาติอื่นๆ อีกส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากกรรมใหม่ที่สร้างขึ้นเองไม่ว่าจะเป็นทางกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม ซึ่งทำให้ชีวิตของทุกคนแตกต่างกันออกไป โดยบุคคลจะมีชีวิตที่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง มีทุกข์และสุขนั้น ย่อมมีผลมาจากกรรมของตนเองทั้งสิ้น และกรรมยังหมายถึง คำพูดหรือวจีกรรม และใจหรือมโนกรรมด้วย ดังที่พระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของกรรมไว้ในพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำกรรม ด้วยกาย วาจา ใจ”^๗

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าในปัจจุบันสภาพของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจาก การรับความเจริญ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการนำวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามาอย่างขาดการกลั่นกรอง และไม่มีขีดจำกัด จึงทำให้วัตถุเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่ในทางตรงข้ามสภาวะจิตใจของประชาชนในชาติเสื่อมถอย ตกต่ำ ขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรม ไม่มีความเกรงกลัวต่อการทำชั่ว ทั้งที่คนไทยมีหลักยึดเหนี่ยวหรือแนวทางดำเนินชีวิต คือ คำสอนของพระพุทธศาสนา แต่ผู้ที่นำหลักธรรมมาใช้จริง ๆ น้อยลงทุกทีวันเวลาผ่านไปจำนวนคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธแต่ในทะเบียนบ้านมีมากขึ้นทุกที ทำให้แนวทางในการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของมนุษย์ในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เพราะความเชื่อ และกรรมเป็นเรื่องที่มีผลคาบเกี่ยวไปถึงชาติที่แล้ว ปัจจุบัน และชาติหน้าจนกว่าจะเข้าสู่นิพพาน ซึ่งความเชื่อเรื่องการแก้กรรมนี้จึงเป็นเรื่องที่บุคคลพึงพิจารณา เพราะเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์และอยู่ใกล้ชิดมากที่สุด ดังนั้น การศึกษานี้เพื่อความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่มีหลักฐานปรากฏ เช่น พระไตรปิฎก เป็นต้น ก็ย่อมจะมีประโยชน์ในเชิงวิชาการแก่ผู้ที่สนใจในคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้เช่นกัน

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องการแก้กรรม
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย

^๗ ดูรายละเอียดใน อภ. ฎก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

๑.๓. ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ หลักกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมเป็นอย่างไร
- ๑.๒.๓ การวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทยเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย คือ

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย หลักธรรมต่างที่เกี่ยวกับข้อกับเรื่องกรรมและการแก้กรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และศึกษาความเชื่อเรื่องกรรม ในรูปแบบต่าง ๆ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

๑) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ อรรถกถาภาษาไทย แปล ชุต ๙๑ เล่ม ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๔

๒) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ หนังสือวิชาการ วิทยานิพนธ์ วารสาร สื่อออนไลน์ และสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่อยู่ในความนึกคิดของมนุษย์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออก จะเป็นแรงจูงใจให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ จึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและสังคม

กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วย เจตนา คือ ทำด้วยความจงใจหรือตั้งใจทำ เป็นการกระทำทางกาย ทางวาจาและทางใจ เป็นคำกลางๆ ถ้าเป็นการกระทำดี เรียกว่า กรรมดี การกระทำชั่ว เรียกว่ากรรมชั่ว

ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม หมายถึง ความเชื่อที่ไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาสอนว่า กรรมเกิดจากการกระทำไม่สามารถแก้ไขได้

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมาย กรรมหมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือ ทำด้วยตั้งใจ หรือตั้งใจทำดีก็ตาม ชั่วก็ตาม ความเชื่อของศาสนาพุทธ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นหลังจากพิจารณาด้วยปัญญาศาสนาพุทธ ไม่สอนให้เชื่อในสิ่งซึ่งมลายในสิ่งที่ไม่มีความเหตุและผล ดังหลักฐานที่แสดง ไว้ในกาลามสูตรที่สอนให้มนุษย์อย่าปลงใจเชื่ออะไรง่าย ๆ โดยไม่ได้ไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน ความว่า อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำสั้น ๆ กันมา อย่าได้ยึดถือเอาโดยตื่นข่าวว่าได้ยินอย่างนี้ อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ยึดถือโดยเดาเอาเอง อย่าได้ยึดถือ โดยคาดคะเน อย่าได้ยึดถือโดยความตรึกตรองตามอาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกับพิธีของตัวเอง อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูเรา เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่าธรรม เหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านั้นใครสมทานให้บริบูรณ์แล้วเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็น ประโยชน์เพื่อทุกข์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้เสีย^๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้แบ่งการให้ผลของกรรมออกเป็น ๔ ระดับ ดังนี้ คือ ๑. ระดับภายในจิตใจ ว่ากรรมทำให้เกิดผลภายในจิตใจมีการสั่งสมคุณสมบัติ คือ กุศลธรรมและอกุศลธรรม คุณภาพและสมรรถภาพของจิต มีอิทธิพลปรุงแต่งความรู้สึกนึกคิดความโน้มเอียงความนิยมชมชอบและความสุขความทุกข์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ๒. การระดับบุคลิกภาพ ว่ากรรมทำให้เกิดผลในด้านสร้างนิสัย ปรุงแต่งลักษณะ ความประพฤติ การแสดงออก ท่าที การวางตนปรับตัว อาการตอบสนอง ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และต่อสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไป อย่างไรก็ตาม การให้ผลระดับนี้ต่อเนื่อง มากจากระดับที่ ๑ นั่นเองและมีขอบเขตคาบเกี่ยวกัน แต่แยกพิจารณาเพื่อให้มองเห็นแง่มุมของการให้ผลชัดเจนขึ้น ๓. ระดับวิถีชีวิตของบุคคล ว่ากรรมชักนำความเป็นไปในชีวิตของบุคคล ทำให้เขาได้รับประสบการณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนาประสบผลตอบสนองจากภายนอก พบความเสื่อมความเจริญ ความล้มเหลว ความสำเร็จ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ และความสูญเสียต่างๆ ที่ตรงกันข้าม ซึ่งเรียกว่า โลกธรรมทั้งหลาย อย่างไรก็ตาม ผลระดับนี้อาจจำแนกมองได้สองด้าน คือ ผลสนองจากปัจจัยด้านอื่น ๆ ของสภาพแวดล้อมที่นอกจากคนผลสนองจากปัจจัยด้านบุคคลอื่นและสังคม ๔. ระดับสังคม ว่ากรรมที่บุคคลทั้งหลายกระทำ มีผลต่อความเป็นไปของสังคมอย่างไรบ้าง เช่น ทำให้เกิดความเสื่อม ความเจริญ ความร่มเย็นเป็นสุข ความทุกข์ยากเดือดร้อนของมนุษย์^๕

พระมหามังกร ปญญาโว (เจือจันทร์) ได้กล่าวว่าการทำความดีตามหลักของชาวพุทธ มีหลักธรรมสำคัญ ๓ ประการที่ควรนำไปปฏิบัติ คือ ๑) ทาน หมายถึง การให้แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๔.

^๕ พระมหามังกร ปญญาโว (เจือจันทร์), **เรียงร้อยถ้อยธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แว่นแก้ว, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

อามิสทาน ได้แก่ การให้ปันสิ่งของ ธรรมทาน ได้แก่การให้ความรู้ วิทยากร ให้คำแนะนำ ให้ขวัญ กำลังใจ และอภัยทาน ได้แก่ การให้อภัย ๒) ศิล หมายถึง การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อยด้วยการ รักษาศีล ๕ หรือเพิ่มอีก ๓ ข้อเป็นศีล ๘ ๓) ภาวนา หมายถึง การฝึกสมาธิให้จิตสงบและพัฒนา ปัญญาด้วยการเจริญวิปัสสนา การมีความเชื่อในผลของความดีจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าบุคคลใดมีความเชื่อ ความศรัทธาในการทำความดีผู้นั้นจะประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในคุณงามความดี นำความสุข ความเจริญมาสู่ตนเองและสังคม แต่ถ้าบุคคลใดขาดความเชื่อในผลของความดี บุคคลนั้นก็จะประพฤติตนตามอารมณ์ที่เกิดขึ้นจะพาไป ขาดความยับยั้งชั่งใจ ไม่ละอายและเกรงกลัวต่อบาป จะนำพาซึ่งความวุ่นวาย ไม่ปกติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม^{๑๐}

วศิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือหลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดว่า “การทำดี เป็นหน้าที่ของกรรม เหมือนการไถหว่านเป็นหน้าที่ของชาวนา ส่วนการออกรวงเป็นหน้าที่ของต้นข้าว มันย่อมออกรวงตามเวลาอันสมควร เมื่อยังไม่ถึงเวลาอันสมควร จะอ่อนหวานสักเท่าไรก็หาสมปรารถนาหรือไม่ แต่พอถึงเวลาออกรวง ใครจะอ่อนหวานไม่ให้ออกก็ไม่ได้ เรื่องการให้ผลของกรรมก็ทำนอง เดียวกันนี้ ผลแห่งกรรมชั่วคอยติดตามบีบคั้น ส่วนผลแห่งกรรมดีคอยติดตามประดับประดาช่วยเหลือผู้ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ การมองชีวิตต้องมองในระยะยาวและกว้างไกล จึงจะเห็นวิถีชีวิต โดยตลอด”^{๑๑}

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺตฺโน) ได้กล่าวไว้ในหนังสือกฎแห่งกรรมว่า “อันโชคดี หรือโชคร้ายที่เราได้ประสบอยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับอำนาจดวงดาวใด ๆ เลย แท้ที่จริง ขึ้นอยู่กับ ผลกรรมที่เราได้สั่งสมไว้ในอดีต ติดตามมาให้ผลในปัจจุบันนั่นเอง และการที่เราจะได้รับความสุข หรือ ความทุกข์อยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับกรรมที่เราได้สร้างไว้ในปัจจุบันอย่างเดียว อาจจะขึ้นอยู่กับ กรรมในอดีตด้วย เราต้องยอมรับอดีตชาติ ต้องยอมรับการกระทำของเราในวัน ในเดือน ในปี และใน ชาติที่ผ่านมา ว่าเป็นสิ่งที่เราทำไว้เอง และสิ่งที่เราทำในปัจจุบัน และสิ่งที่เราทำในปัจจุบัน เราก็ต้องยอมรับด้วยว่า นั่นคือสิ่งที่ลบล้างบาปชีวิตของเราให้เป็นไปอนาคตและเป็นไปตามกฎแห่ง กรรมนั้น”^{๑๒}

ธรรมรักษา ได้กล่าวไว้ในหนังสือพระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับกรรมลิขิตว่า “การ ให้ผลของกรรมในแต่ละคนนี้ ย่อมจะไม่เหมือนหรือเท่ากัน คือ บางคนทำดีแล้วได้รับความทุกข์ (ก็มี) ส่วนบางคนทำชั่วแล้วได้รับความสุข (ก็มี) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปรของกรรมในอดีตชาติหรืออดีตกรรม ในชาตินี้ด้วย แต่ที่ชาวพุทธเราแน่ใจได้อย่างยิ่งก็คือ ใครทำดีก็ต้องได้รับผลดีตอบสนองอย่างแน่นอน และใครทำชั่วก็ต้องได้รับผลชั่วตอบสนองเช่นกันจะต่างกันก็แต่จะช้าหรือเร็วกว่ากันเท่านั้น”^{๑๓}

^{๑๐} พระมหาเมธีกร ปณฺณวโร (เจือจันทร์), เรียงร้อยถ้อยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แว่นแก้ว, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

^{๑๑} วศิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๙), หน้า ๑๔.

^{๑๒} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺตฺโน), **กฎแห่งกรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓.

^{๑๓} ธรรมรักษา, **พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับกรรมลิขิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสง การพิมพ์สติ, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก ได้อธิบายไว้ว่า “ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับกรรมและการให้ผลของกรรมของส่วนมากอย่างหนึ่ง คือ คนมักจะเข้าใจว่าทำกรรมชนิดใดจะต้องได้ผลชนิดนั้น เช่น คนที่ยิงเขาตายจะต้องถูกยิงตายทุกชาติ ความจริงผลของกรรมที่ทำไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกับกรรมโดยสิ้นเชิง อาจเป็นอย่างอื่นที่ สอดคล้องหรือเหมาะสมกันได้และผลที่ได้รับมิใช่ว่าจะได้รับเช่นนั้นทุกชาติไม่มีที่สิ้นสุด เพราะ ถ้าเป็นเช่นนั้นคนเราก็คงไม่มีทางปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ได้ เพราะการพ้นทุกข์ หมายถึง ตัดวงจรของกรรมด้วย อีกอย่างหนึ่ง ความเป็นไปในชีวิตไม่ว่าด้านดีหรือด้านร้าย ก็มีใช่จะเป็นผลของกรรมเก่าเสียทั้งหมด อาจเกิดจากสมุฏฐานหรือสาเหตุอื่นก็ได้ ในแง่นี้ขอยกเอาพระพุทธวจนะมาแสดง ดังนี้ เวทนาอันบุคคลเสวยในโลกนี้ บางอย่างมีได้เป็นสมุฏฐานก็มี เกิดขึ้นเพราะมีสมเหตุเป็นสมุฏฐานก็มี บางอย่างเกิดเพราะมีลมเป็นสมุฏฐานก็มี เกิดแต่ความแปรปรวนของธาตุก็มี เกิดแก่การบริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอก็มี เกิดแต่ความพยายามของตนก็มีเกิดแต่วิบากแห่งกรรม (ผลของกรรม) ก็มี สมณพราหมณ์ที่เห็นว่า บุคคลเสวยเวทนาทั้งปวง เพราะเหตุแห่งกรรมที่ทำไว้ในกาลก่อนอย่างเดียว สมณพราหมณ์เหล่านั้นเห็นผิดและกล่าวผิด”^{๑๔}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน (ศรีนอก) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งไทย” พบว่า คนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ส่วนมากมีความเชื่อ เรื่องกรรมเก่า โดยมีความเชื่อว่าเป็นเพราะกรรมเป็นตัวผลักดัน จึงทำให้มีชีวิตในชาตินี้ มีความแตกต่างกัน และมีไม่น้อยที่พยายามยกเอาเรื่องกรรมเวร ไปสอดคล้องกับเรื่องของความรัก^{๑๕}

พระสุธีธรรมานุวัตร และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของสังคมไทย” พบว่าทำการสำรวจความเห็นจากพุทธศาสนิกชนทั่วประเทศ ๑,๑๑๐ คน พบว่าร้อยละ ๙๐.๒ ยังมีความเชื่อเรื่องกรรมดีกรรมชั่ว ขณะที่ร้อยละ ๖๖.๕ เชื่อว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ส่วนร้อยละ ๑๘.๒ เชื่อว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” และเมื่อถามถึงความเชื่อและการปฏิบัติเรื่องกรรมในชีวิตประจำวัน พบว่า เรื่องที่พุทธศาสนิกชน เชื่อมากที่สุดร้อยละ ๗๙ คือ ผลกรรมจากการรังแกสัตว์ การเบียดเบียนผู้อื่นทำให้มีโรคภัย และพุทธศาสนิกชนร้อยละ ๑๙ ที่มีความเชื่อเรื่องตัดกรรม นอกจากนี้ จากการสำรวจยังพบด้วยว่า พุทธศาสนิกชนร้อยละ ๓๐.๖ เชื่อเรื่องคนมีญาณวิเศษ สามารถสแกนกรรมหรือสำรวจกรรมได้ ส่วนร้อยละ ๓๕.๗ ไม่เชื่อ ขณะที่ยังมีพุทธศาสนิกชนสูงถึงร้อยละ ๓๑.๕ ที่เชื่อว่าใคร ๆ ก็สามารถบรรลุนิพานได้ในชาตินี้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงผลกรรมในอดีตชาติ ส่วนผู้ที่ไม่เชื่อมีร้อยละ ๓๘.๘ และมีพุทธศาสนิกชนร้อยละ ๒๑.๑ เชื่อว่าการทำชั่ว เช่น การทุจริต ฉ้อโกง หรือการคอร์รัปชัน สามารถลดทอนกรรมได้ด้วยการทำบุญบริจาค ส่วนกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่เลือกปฏิบัติ เชื่อว่า เพื่อลดกรรม ๕ อันดับแรก ได้แก่ อันดับ ๑ สนทนาธรรมกับพระสงฆ์ ร้อยละ ๒๕.๕ อันดับ ๒ ถวายสังฆทาน ร้อยละ ๒๑.๘ อันดับ ๓ ให้ทานแก่คน

^{๑๔} วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก, **แบบศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา (ส ๐๔๑๐)**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๗-๒๘.

^{๑๕} พระมหาสมชัย สิริวฑฒโน (ศรีนอก), “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่ง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

ขอทาน ร้อยละ ๒๑.๑ อันดับ ๔ ถือศีลในวันพระ ร้อยละ ๒๐.๘ และอันดับ ๕ บวชชีพราหมณ์ ร้อยละ ๑๒.๑^{๑๖}

พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน” พบว่ากรรมในทัศนะของชาวพุทธไทยปัจจุบัน จากข้อมูลที่เป็นเอกสารทำการออกแบบสอบถาม ปรากฏผลดังนี้

ก. ปัญหาความเข้าใจคลาดเคลื่อนเรื่องกรรม

๑. มีความเข้าใจเรื่องกรรมเฉลี่ยได้ ๖๖.๖๑ %
๒. มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนเรื่องกรรมเฉลี่ยได้ ๓๓.๓๘%

ข. เหตุผลที่เกี่ยวกับความเชื่อของชาวพุทธไทย

๑. มีความเชื่อตามคนส่วนมากเฉลี่ยได้ ๘.๔๙ %
๒. มีความเชื่อตามพระสงฆ์สอนเฉลี่ยได้ ๒๑.๖๗ %
๓. มีความเชื่อตามคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และอื่นๆ เฉลี่ยได้ ๓๒.๔๖ %
๔. มีความเชื่อตามพระพุทธรูปเจ้าที่ร่ำสอน เฉลี่ยได้ ๓๗.๓๕ %

ค. ข้อที่ควรแก้ไขความเข้าใจคลาดเคลื่อนเรื่องกรรม

๑. ในแง่ความหมาย
๒. ในแง่ทัศนคติ
๓. ในแง่เป้าหมายที่พระพุทธศาสนาสอนเรื่องกรรมเพื่ออะไร
๔. ในแง่การศึกษาพระคัมภีร์^{๑๗}

ไพเราะ มากเจริญ ได้ทำการวิจัยเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า แนวการอธิบายเรื่องกรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกของพระพุทธองค์นั้น จะมี ๓ ลักษณะ คือ การบรรยาย การสนทนา และการตอบปัญหา โดยในการอธิบายจะอยู่ในกรอบใหญ่ ๕ ประการคือ อกุศลกรรม ผลของอกุศลกรรม กุศลกรรม ผลของกุศลกรรม และดีบกรรม ส่วนรูปแบบการอธิบายเรื่องกรรมในอรรถกถามี ๒ แบบคือ แบบบรรยาย จะมุ่งเน้นไปที่การขยายความพระไตรปิฎก โดยอธิบายเรื่องกรรมอย่างซับซ้อนและเชื่อมโยงกับอภิธรรม ส่วนอรรถกถาอีกกลุ่มจะมีการยกนิทานประกอบและการอธิบาย การให้ผลของกรรมแบบทำอย่างไรได้อย่างนั้น สำหรับแนวทางการอธิบายเรื่องกรรมในปัจจุบัน จะมีสามแนวทางใหญ่ คือ การอธิบายตามคัมภีร์ การอธิบายแบบอ้างอิงผลจากการปฏิบัติ และการอธิบายโดยบุคคลที่ไม่ใช่ภิกษุ ซึ่งแนวการอธิบายตั้งแต่ในชั้นอรรถกถาจนมาถึงปัจจุบันมีปัจจัยหลายประการที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับหลักคำสอนเรื่องกรรม^{๑๘}

^{๑๖} พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริธมาโณ) และคณะ, “หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของสังคมไทย”, รายงานวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๑๗} พระอุทัย จิรธมโม (เอกสะพัง), “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), บทคัดย่อ.

^{๑๘} ไพเราะ มากเจริญ, “วิเคราะห์แนวอธิบายเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

สุกัญญา โกติกาล ได้ทำการวิจัย ศึกษา วิเคราะห์ เรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า อโหสิกรรมตามนัยแห่งพระบาลีปฏิสัมภิตามรรคโดยสรุป คือ ๑. กรรมได้มีแล้ว วิกาของกรรมก็ได้มีแล้ว ๒. กรรมได้มีแล้ว วิกาของกรรมมิได้มีแล้ว ๓. กรรมได้มีแล้ว วิกาของกรรมมีอยู่ ๔. กรรมได้มีแล้ว วิกาของกรรมไม่มีอยู่ ๕. กรรมได้มีแล้ว วิกาของกรรมจักมี ๖. กรรมได้มีแล้ว วิกาของกรรมจักไม่มี กรณีตัวอย่างอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้ทราบลักษณะของอโหสิกรรมว่า เป็นการเสวยวิกาแห่งกุศลกรรม และอกุศลกรรมในอดีตและปัจจุบัน เมื่อสิ้นสุดการให้ผลของกรรมแล้วเสวยวิกาแห่งกรรมใหม่อีกต่อไปไม่มีที่สิ้นสุดตราบเท่าที่ยังมีสังขารและยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ หรือแม้กระทั่งจิตปราศจากกิเลสแล้วแต่ถ้า หากยังมีสังขารนี้ก็ต้องเสวยวิกาแห่งกรรมที่ตนเองกระทำไว้ หากกรรมตามทันหรือมีอำนาจ ในการส่งผลจนกว่าจะละสังขาร ไม่กลับมาเกิดอีกต่อไป อย่างเช่นบุคคลผู้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ส่วนบุคคลที่ยังเป็นปุถุชนจะต้องเสวยวิกาแห่งกรรมต่อไปเรื่อย ๆ ตราบเท่าที่ยังเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย หมายถึง การขอขมา การให้อภัย หรือการขอให้หยุดการจองเวรซึ่งกันและกัน โดยมีพื้นฐานความเชื่อจากคำสอนในพระพุทธศาสนาที่แสดง ให้เห็นบาป บุญ คุณ โทษ นรก สวรรค์ การเวียนว่ายตายเกิด และที่สำคัญ อโหสิกรรมมีผลก็ต่อเมื่อ เจ้ากรรมนายเวรยินยอมแล้วเท่านั้น^{๑๙}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่องกรรมเป็นเรื่องที่อยู่คู่กันมาของมนุษย์ ซึ่งมีความเชื่อที่เป็นไปในทางที่สอดคล้องกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และความเชื่อที่ขัดแย้ง ทั้งนี้จะพบว่า ความเชื่อเหล่านั้น อาจมีการคาดเคลื่อนจากหลักคำสอน เช่น เชื่อเรื่องคนมีญาณ สแกนกรรม การแก้กรรม ตัดกรรม เป็นต้น ซึ่งพระพุทธศาสนาได้อธิบายเรื่อง การทำความดี การให้อภัยทาน อโหสิกรรม

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ จากพระไตรปิฎก ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และอรรถกถาภาษาไทย แปล ชุต ๙๑ เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๓

๑.๗.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) เอกสารตำรา และรายงานวิชาการที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่ศึกษา

๑.๗.๓ รวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดความชัดเจน

๑.๗.๔ สรุปข้อมูลที่ได้ศึกษาและนำมาเสนอข้อมูล

^{๑๙} สุกัญญา โกติกาล, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบความเชื่อเรื่องการแก้กรรม
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบการวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย

บทที่ ๒

ศึกษาเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

สำหรับบทที่ ๒ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เป็นหลักคำสอนในพระสูตรต่าง ๆ และคำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องกรรมในพระไตรปิฎกหรือพื้นฐานให้การศึกษาเรื่องกรรม โดยจะศึกษาในประเด็นต่อไปนี้ คือ

- ๒.๑ ความหมาย ลักษณะและประเภทของกรรม
- ๒.๒ คำสอนเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๒.๓ กรรมกับการให้ผลของกรรม
- ๒.๔ สรุปท้ายบท

๒.๑ ความหมาย ลักษณะและประเภทของกรรม

๒.๑.๑ ความหมายของคำว่ากรรม

คำว่า กรรม มาจากภาษาบาลี มีรูปวิเคราะห์ทางไวยากรณ์ว่า กรณิ กมฺมํ การกระทำชื่อว่า กัมมะ หรือ กิริยเตติ กมฺมํ กรรมที่บุคคลกระทำ ชื่อว่า กัมมะ^๑ คำว่า กรรม มาจากคำว่า กรม ในภาษาสันสกฤต ซึ่งตรงกับคำว่าในภาษาบาลี ตามรูปศัพท์แปล การกระทำ ซึ่งเหมือนกับคำว่า กิริยา (ในสันสกฤต เป็น กิริยา ซึ่งภาษาไทยนำมาใช้คนละความหมาย) แต่ความหมายที่แท้จริง ของคำว่า กรรม ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นหมายถึงเจตนา^๒

ความหมายของกรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงเอาไว้ในแต่ละครั้งนั้น มีความหมายเป็นนัยเดียวกัน ก็คือต้องประกอบด้วยเจตนา และการแสดงออกได้ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ อย่างใดนิพเพธิกสูตรว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวว่าเจตนาเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำด้วยกาย วาจา และใจ”^๓

^๑ ประพันธ์ ศุภษร, “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๖.

^๒ วิชระ งามจิตรเจริญ, พุทธศาสนาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๒๖๗-๒๖๘.

^๓ อ.จ.ก.ก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

ในอรรถกถาของพระสูตรนี้ พระอรรถกถาจารย์ ได้อธิบายคำว่าเจตนาเอาไว้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายเอาเจตนาที่มีการจัดแจง (สัมปยุตธรรม) ที่รวบรวมธรรมทุกอย่าง (กุศลธรรมและอกุศลธรรม) ไว้^๔ คือ หมายถึง เจตนาที่เป็นกุศลธรรม หรืออกุศลธรรมเข้ามาประกอบจึงจัดเป็นกรรม

ในกัมมณีโรธสูตร พระพุทธเจ้าได้ให้ความหมายของคำว่ากรรมเก่า และกรรมใหม่ ว่า กรรมเก่า คือ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ชานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กาย และมโน (ใจ) อันบัณฑิตพึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่า ถูกปัจจัยปรุงแต่ง สำเร็จด้วยเจตนา เป็นที่ตั้งแห่งเวทนา นี้เรียกว่ากรรมเก่า

กรรมเก่า (ในอดีต) เป็นอันผ่านไปแล้ว เราทำไม่ได้ แต่เราควรรู้ เพื่อเอาความรู้จักมันนั้น มาใช้ประโยชน์ในการแก้ไข ปรับปรุงกรรมใหม่ให้ดียิ่งขึ้น

กรรมใหม่ (ในปัจจุบัน) คือกรรมที่เราทำได้ และจะต้องตั้งใจทำให้ดีที่สุด ตรงนี้เป็นจุดสำคัญ กรรมข้างหน้า (ในอนาคต) เรายังทำไม่ได้ แต่เราสามารถเตรียม หรือวางแผนเพื่อจะไปทำกรรมที่ดี ที่สุด ด้วยการทำความปัจจุบัน ที่จะพัฒนาเราให้ตั้งงามและองงามยิ่งขึ้น จนกระทั่ง เมื่อถึงเวลานั้น เราก็จะสามารถทำกรรมที่ดี สูงขึ้นไปตามลำดับ จนถึงขั้นเป็นกุศลอย่างเยี่ยมยอด นี้แหละคือ คำอธิบายที่จะทำให้มองเห็นได้ว่า "ทำไมจึงว่า คนที่วางใจ ว่าจะเป็นอย่างไรก็ แล้วแต่กรรม (เก่า) นั้นแล กำลังทำกรรมใหม่ (ปัจจุบัน) ที่ผิด เป็นบาป คือ ความประมาท

ในพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้นนี้ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าอายตนะทั้ง ๖ มี ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ ดังที่ปรากฏในอรรถกถากรรมสูตรว่า จักขุ ไม่เป็นของเก่า กรรมต่างหากเป็นของเก่า ตามชื่อแห่งปัจจัยเพราะเกิดแต่กรรม^๕ กล่าวคือ อายตนะทั้ง ๖ จักขุเป็นต้นเป็นตัวรับรู้ผลกรรมที่ได้ก่อไปแล้วทาง กาย ทางวาจา ทางใจ ซึ่งต้องประกอบด้วยเจตนา

พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ว่า เรากล่าวเจตนา (ความจงใจ) ว่าเป็นกรรม เพราะคนจงใจทำ คือ มีใจแล้ว จึงทำทางกายบ้าง ทางใจบ้าง ฉะนั้น กรรมคือ กิจที่บุคคลจงใจทำ หรือทำด้วยเจตนา ถ้าทำด้วยไม่มีเจตนา ไม่เรียกว่ากรรม อย่างเช่นไม่มีเจตนาเหยียบมดตาย ไม่เป็นกรรม คือ ปาณาติบาต แต่เมื่อเจตนาจะเหยียบให้ตาย จึงเป็นกรรม คือ ปาณาติบาต แต่เมื่อจัดอย่างละเอียด สิ่งที่ทำด้วยไม่เจตนา ท่านจัดเป็นกรรมชนิดหนึ่งเรียกว่า กรรมสักว่าทำ เพราะอาจให้โทษได้เหมือนกัน หรืออย่างทีกฎหมายถึงว่าผิดในฐานะประมาท^๖

จากพระดำรัสของพระองค์ท่านข้างต้น นอกจากกล่าวถึงความหมายคำว่ากรรมตามนัยของพระพุทธเจ้าที่ทรงหมายถึงต้องมีเจตนาประกอบแล้ว การกระทำที่ออกมาทางกาย ทางวาจา และทางใจ ดังนั้นจึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าทำไมพระพุทธองค์จึงทรงให้เราท่านทั้งหลายสำรวมกาย วาจา และใจ และไม่ประมาทในธรรมทั้งปวงเป็นการรักษาตนเอาไว้ว่า

การสำรวมกายเป็นการดี

การสำรวมวาจาเป็นการดี

^๔ อัง. ฉก.อ. (ไทย) ๓๖/๓๓๔/๗๗๕.

^๕ ส.สพ.อ. (ไทย) ๒๘/๒๓๑/๒๗๖.

^๖ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **หลักธรรมในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

กรณีอื่น ๆ เช่น ในกรณีทางภาษาธรรมดาเป็นต้น มันอาจจะไม่ตรงกันได้ แต่ถ้าภาษาธรรมะในทางพระพุทธศาสนาแล้วเราบัญญัติกันไว้อย่างนี้^{๑๐}

ท่านยังได้อธิบายความหมายของคำว่า กรรม ในการบรรยายธรรมของท่านเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๑๔ ว่ากรรมต้องประกอบไปด้วยเจตนา เป็นการกระทำด้วยกาย วาจา ใจก็ตาม แล้วมันต้องเป็นของสัตว์ที่มีความรู้สึกคิดนึกชนิดที่รู้ชั่วรู้ดี และมีมูลเหตุมาจากกิเลสตั้งนั้นถ้าตัดกิเลสไปได้แล้ว กรรม ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายกุศลหรือฝ่ายอกุศลก็จะไม่เกิดขึ้นอีกต่อไป และไม่ต้องประสบกับวิบากในวิภวภูมิต่อไป แต่ถ้ายังไม่สามารถละกิเลสได้ก็จะต้องเจอกับกรรม และเสวยวิบากกรรมหมุนเวียนอย่างนี้กันต่อไปอย่างไม่รู้จบสิ้น

ท่านยังให้ข้อสังเกตในการแปลความหมายระหว่างคำว่ากรรมกับกิริยาว่า แปลว่า กระทำ คำทั้ง ๒ คำนี้มีความหมายต่างกันคือ

ดังนั้น ความหมายของคำว่ากรรมตามที่พุทธทาสให้ความหมายเอาไว้จึงเน้นอยู่ที่สาเหตุของการเกิดกรรมว่าเกิดมาจากการที่มีเจตนาเข้ามาประกอบกับการกระทำ ตามพุทธภาษิตที่ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กมมํ วทามิ ที่แปลว่าภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวว่าเจตนาเป็นตัวกรรม เจตนาเท่านั้นที่จะเป็นตัวก่อกรรม โดยมีกิเลสเป็นตัวขับเคลื่อน และต้องเป็นการกระทำของสัตว์ที่มีความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี ถ้าไม่มีเจตนา การกระทำนั้นก็เป็นแค่เพียงกิริยาที่มนุษย์ได้แสดงออกเท่านั้นเอง แต่ถึงอย่างไรเมื่อทำกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็เกิดผลกระทบติดต่อกันเป็นลูกโซ่ให้เราได้รับ เช่น กันแต่อาจไม่ใช่ผลกรรม ก็เพราะว่ายังขาดองค์ประกอบที่สำคัญอีกหนึ่งในสี่อย่าง คือเจตนาตนเอง ส่วนสัตว์ที่ไม่สามารถมีความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี จะกระทำอิริยาต่าง ๆ นั้นเป็นสัญชาตญาณไม่ใช่การก่อกรรม เช่น การล่าสัตว์ไปเป็นอาหารก็เป็นสัญชาตญาณ ไม่ใช่การก่อกรรมแต่อย่างใด

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่ากรรม พร้อมกับอธิบายความเข้าใจความหมายของคำว่ากรรมที่คนไทยในปัจจุบันเข้าใจคลาดเคลื่อน เช่นเดียวกับพุทธทาสภิกขุซึ่งที่ได้ยกมาเป็นตัวอย่างแล้ว ท่านได้กล่าวถึงความหมายที่ถูกต้องตามที่ท่านได้สร้างพระสูตรชื่อว่า วาเสฏฐสูตรเอาไว้ว่า

กรรมในที่นี้ หมายถึง การกระทำ ที่เป็นอาชีพการงานทั้งหลาย เป็นขั้นของการกระทำประจำตัวที่มองเห็นเด่นชัดง่าย หยาบ ปรากฏออกมาภายนอกนี้คือความหมายของกรรมที่น่าพิจารณา ซึ่งเห็นได้ว่าท่านมุ่งเอาสิ่งซึ่งมองเห็นปัจจุบันนี้แหละเป็นหลักก่อน เพราะการกระทำนี้เป็นค่ากลาง ๆ ไม่ได้พูดว่าเมื่อไร พอพูดขึ้นมาว่ากรรม ก็ต้องมองที่ปัจจุบันเป็นจุดเริ่มก่อน แต่ถ้าพูดจำกัดลงไปว่าการกระทำเมื่อไรก็เมื่อนั้นแหละ ไม่ว่าจะในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคตก็ตาม การกระทำนั้น ๆ ก็เป็นกรรมทั้งนั้น^{๑๑}

ความเห็นของท่านจึงคล้ายกับสมเด็จพระสังฆราช และท่านพุทธทาส ที่ยึดหลักว่าต้องมีเจตนาเป็นหลักคือ ต้องทำด้วยเจตนาเป็นหลัก แต่ยังมีกรรมอีกประเภทหนึ่งที่ไม่จำเป็นต้องมีเจตนาที่ต้อง

^{๑๐} พุทธทาสภิกขุ, **ตุลาการภิธรรม**, เล่มที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๑๗), หน้า ๓๖๑.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **เชื่อเรื่องกรรม รู้กรรม แก่กรรม**, (สมุทรปราการ: บริษัทพิมพ์ทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๔๔.

ศึกษากันต่อไปว่าเป็นอย่างไร สามารถที่จะให้ผลในลักษณะใดได้บ้างในงานเขียนของท่านเรื่องกรรมนี้ได้ กล่าวถึงประเด็นนี้พอเข้าใจได้ว่ากรรมที่ทำโดยไม่เจตนาจะมีผลก็เพียงแค่ว่าโลกเท่านั้น ไม่มีวิบากกรรมที่ต้องชดใช้กันต่อไป แต่ผลกระทบทางกายภาพที่เกิดขึ้นจะส่งผลย้อนกลับมายังตนเองอย่างแน่นอน

ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ ได้อธิบายความหมายคำว่ากรรม ทางที่มาจากภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต และอธิบายเปรียบเทียบกับหลักคำสอนเรื่องกรรมของศาสนาฮินดูและศาสนา เช่น โดยให้เหตุผลว่า การกระทำที่จัดเป็นกำหนดเอาเฉพาะการกระทำที่มีเจตนา การกระทำที่มีเจตนาคือการกระทำด้วยความจงใจหรือตั้งใจ มิได้หมายถึงการกระทำที่ทำโดยไม่เจตนา ดังพุทธพจน์ในนิเพิกสูตรที่ว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ เรากล่าวว่าเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจา ใจ^{๑๒} จากพุทธพจน์นี้ จึงถือได้ว่า กรรมกับเจตนาซึ่งเป็นเหตุการณ์หรือพฤติกรรมทางจิตอย่างหนึ่ง เป็นอันเดียวกัน และอาจกล่าวได้ว่า คำว่า กรรม ยังมีความหมายครอบคลุมถึงการกระทำที่เกิดจากเจตนาด้วย เพราะเป็นการแสดงออกของเจตนาดังพุทธพจน์ที่ตัดว่าคิดแล้วจึงกระทำการด้วยกายวาจาและใจ แต่แนวคิดสายอภิธรรมถือว่าการกระทำคือการเคลื่อนไหวทางกายและวาจาที่เกิดจากจิตเป็นสมุฏฐาน (จิตขรุบ) ไม่ใช่ตัวกรรม แต่จัดเป็นสิ่งที่เกิดร่วมกับกรรม ซึ่งเป็นการถือเอาความหมายอย่างตรงตัวหรือถือเอาตามองทำในจิตที่เป็นตัวการสำคัญในเรื่องนี้เท่านั้น กรรมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงต่างจากศาสนาฮินดูที่เห็นว่า การกระทำที่แสดงออกทางกายโดยเฉพาะในการประกอบพิธีกรรมคือตัว กรรม เป็นสสารประเภทหนึ่งที่ทำให้ชีวะสกปรก^{๑๓}

ตามที่ท่านผู้รู้ทั้งหลายได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า กรรม ไปในทางเดียวกันกล่าวคือ ยังยึดความหมายจากพุทธพจน์ที่ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กम्मิ วทามิ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ กรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีเจตนาที่ประกอบด้วยกิเลสตามหลักของวิภูฏสงสาร เมื่อมีกิเลสเป็นตัวขับเคลื่อน ก็จะเกิดเป็นกรรม และต้องเสวยวิบากกรรมต่อไป และทำให้เกิดกิเลสและต้องสร้างกรรมกันต่อไป

แต่ก็มีกรรมบางประเภทที่เกิดโดยที่ไม่ได้เจตนาได้ด้วย เช่นกัน กรรมที่เกิดในลักษณะนี้ กรรมที่ไม่ประกอบด้วยเจตนาไม่มีหลักฐานปรากฏอย่างแน่ชัดในพระไตรปิฎก แต่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายว่ากรรมชนิดนี้ทำไปโดยไม่รู้^{๑๔} จึงจัดเป็นกรรมชนิดหนึ่งเช่นกัน

๒.๑.๒ ลักษณะของกรรม

กรรม เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม เพราะกรรมจะส่งผลต่อชีวิตในปัจจุบันและในอนาคต ทำให้มีอันเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดกรรม ที่เราเกิดมาได้นี้ ก็เป็นเรื่องของกรรม เมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องประสบกับผลของกรรมที่ก่อไว้ในอดีต ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พิจารณาเพื่อละการทำความชั่วและเร่งกระทำความดีให้พ้นจากกรรมชั่วความตอนหนึ่งในฐานสูตร และ

^{๑๒} อัง.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

^{๑๓} ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ, **พุทธศาสนาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖๗-๒๖๘.

^{๑๔} อัง.ติก. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๙.

จุฬกัมมวิภังคสูตรว่า สตรี บุรุษ คฤหัสถ์ หรือบรรพชิตควรพิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น^{๑๕}

๑. ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นภาระต่อผู้รับกรรม

เมื่อได้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปแล้ว กรรมนั้นย่อมให้ผลอย่างแน่นอน ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเป็นเครื่องยืนยันถึงเมื่อเราทำกรรมลงไปแล้วว่าจะต้องได้รับผลแน่นอนที่สุด ตั้งแต่ในขณะที่ทำการลงไป เช่น ขณะเรากำลังฆ่าคนหรือสัตว์คนหรือสัตว์นั้นรู้ตัวแล้วต่อสูดั้นรน ทำให้เราได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เป็นต้น อาจกล่าวเป็นภาษาชาวบ้านโดยทั่วไปได้ว่าเป็นกรรมทันตาเห็น บางทีกรรมบางอย่างให้ผลแบบต่อเนื่องไปถึงอนาคต เช่น ไปแอบขโมยของของคนอื่น ตอนแรกเจ้าของยังไม่ทราบว่าเป็นฝีมือใครตอนนั้นจึงรอบตัวแต่เมื่อรวบรวมหลักฐานได้แล้วให้เจ้าหน้าที่เข้าไปจับกุม นี่ก็เป็นผลกรรมที่ยังไม่ทันตาเห็นแต่รอให้ผลเมื่อถึงเวลาของมัน กรรมเหล่านี้จะให้ผลไปจนถึงที่สุดแห่งกรรมนั้น คือเป็นกรรมที่ไม่สามารถให้ผลอีกต่อไปแล้ว คือ เป็นโอหสิกรรมจึงจะไม่ต้องเสวยผลกรรมนั้นอีกต่อไป คือไม่ต้องรับภาระแก่กรรมกันอีก ดังนั้น กรรมจึงเปรียบเสมือนสมบัติที่ตนเองพึงจะได้รับในอนาคต หรือหนี้สินที่ตนเองต้องชดใช้อย่างเลี่ยงไม่ได้ในอนาคตมนุษย์จึงมีกรรมเป็นของตน และกรรมนี้เองนำไปสู่การสร้างพบสร้างชาติ สร้างเป็นชั้น ๑ ชั้น ๒ ชั้น ๓ ชั้น ๔ ชั้น ๕ ชั้นซึ่งเป็นภาระต่อไปไม่รู้จบ ดังพุทธพจน์ที่ว่าภระนั้น ได้แก่ อุปาทานชั้น (กองอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น) ๕ ประการ คือ รูปอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือรูป) เวทูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือเวทนา) สัญญาอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสัญญา) สังขารอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสังขาร) วิญญาณอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือวิญญาณ) การถือภระ คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนัด มีปกติให้เพติดเพลินและความกำหนัด มีปกติให้เพติดเพลินในอารมณนั้น ได้แก่ กามตัณหา (ความทะยานอยากในกาม) ภวตัณหา (ความทะยานอยากในภพ) วิภวตัณหา (ความทะยานอยากในภพ) การวางภระ คือความดับตัณหา ไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา^{๑๖}

๒. ลักษณะของกรรมที่ส่งผลต่อผู้รับผลกรรม

ในอรรถกถาจุกัมมวิภังคสูตร ได้อธิบายถึงการเป็นผู้รับผลของกรรมไว้ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นทายาทแห่งกรรม เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้น ชื่อว่า เป็นทายาทแห่งกรรม^{๑๗}

ดังนั้น หลังจากที่ได้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่งไปแล้ว จะเกิดผลกรรมขึ้นมา ซึ่งอาจเกิดทันทีหรืออาจให้ผลภายหลังตามแรงกรรม และผู้ที่จะได้รับผลกรรมโดยตรงก็คือตัวผู้กระทำเอง ไม่มีใครรับผลกรรมแทนกันได้ หากว่ากรรมที่กระทำเป็นกุศลกรรมกรรมนั้นก็จะเป็นมรดกตกทอดให้ผู้ทำกรรมนั้นได้รับ

^{๑๕} อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๑.

^{๑๖} ส.ข. (ไทย) ๑๗/๒๒/๓๔-๓๕.

^{๑๗} ม.อุ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๒.

ทันที ดังพุทธภาษิตที่ปรากฏใน จุฬกัมมวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปีณณาสกั พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๔ ว่า กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน^{๑๘}

เมื่อได้รับมรดกกรรมที่ตนเองได้ก่อขึ้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าทำกรรมดี ก็จะได้ เป็นมรดก ถ้าทำกรรมชั่วก็จะได้ผลกรรมชั่วเป็นมรดกให้กับตนเอง และไม่มีทางที่จะได้ผลตรงกันข้าม เช่นทำดีแล้วได้ชั่ว หรือทำชั่วแล้วได้ดี ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในกุกกุรวัตตรสูตร ว่าด้วยการประพฤติเลียนแบบสุนัขของซีเปลือยที่ชื่อว่าเสนียะ แก่บุตรของชายโกลียะชื่อว่าปุณณะว่า ท่านบำเพ็ญกุกกุรวัตร บำเพ็ญตนตามปกติแบบสุนัข บำเพ็ญจิตแบบสุนัขบำเพ็ญกิริยาอาการแบบสุนัขอย่างสมบูรณ์ไม่ขาดสายแล้ว หลังจากตายไป เขาย่อมไปเกิดในหมู่สุนัข^{๑๙} สามารถกล่าวได้ว่าทำอย่างไรก็ได้เช่นนั้นนั่นเอง และเป็นการกระทำที่สามารถจำแนกผู้กระทำได้ว่าเป็นคนดีหรือคนเลว ซึ่งเราสามารถสังเกตได้จากผลของการกระทำนั่นเอง

๓. ลักษณะของผู้รับกรรมต้องมาเกิดเพื่อรับกรรม

ตามความที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา มัชฌิมนิกาย อุปริปีณณาสกั พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความหมายของคำว่า เรามีกรรมเป็นตัวกำเนิด ว่า กรรมเป็นทายาท คือ เป็นภักษะของสัตว์เหล่านั้น กรรมเป็นกำเนิดคือเป็นเหตุของสัตว์เหล่านั้น เพราะฉะนั้น สัตว์เหล่านั้นชื่อว่า มีกรรมเป็นตัวกำเนิด^{๒๐}

ในจุฬกัมมวิภังคสูตร พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงสาเหตุที่มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลายเกิดมาไม่เหมือนกันต่อหน้าสุภมาณพโตเทยบุตร เมื่อสุภมาณพโตเทยบุตรทูลถาม และพระพุทธองค์ทรงวิสันนาว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน^{๒๑}

จากพระสูตรนี้จะเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าที่เราเกิดมาแล้วต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เพราะกรรมที่เราได้ก่อไว้ในกาลก่อนแทบทั้งสิ้น ถ้าทำแต่สิ่งที่เป็นกุศลมาแต่ก่อน กุศลกรรมที่ได้ก่อขึ้นก็เป็นเหตุปัจจัยทำให้ประสบแต่สิ่งที่ดีในปัจจุบัน เช่น เกิดมารวย ก็เพราะกรรมดีมีการทำบุญให้ทาน เป็นต้น เป็นเหตุปัจจัยเกี่ยวพันแต่หากว่าเกาะอกุศลกรรม คือทำความชั่ว เช่นไปลักขโมยของ เป็นต้น เหตุปัจจัยดังกล่าวก็จะทำให้เกิดมามีฐานะยากจน อย่างนี้เป็นต้น

ในจิตตสัมภุตชาดก พระพุทธเจ้าตรัสพระคาถาที่จัดบัณฑิตแสดงต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้าสัมภุตตะผู้เคยเป็นพี่น้องกับท่านเมื่อชาติปางก่อนว่า

ขอเดชะพระองค์ผู้จอมชน ชาติกำเนิดของนรชนไม่สม่าเสมอ

^{๑๘} ม.อ. (ไทย) ๑๓/๗๙/๗๖.

^{๑๙} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๗๙/๗๖.

^{๒๐} ม.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๒.

^{๒๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๘/๓๔๙-๓๕๐.

ในหม่อมมนุษย์ กำเนิดแห่งคนจันฑาลนับว่าต่ำต้อยที่สุด
 ในชาติก่อน พวกเราได้อาศัยอยู่ในครรภ์ของหญิงจันฑาล
 เพราะกรรมชั่วช้าของตน^{๒๒}

พระสูตรนี้เป็นเอกพระสูตรหนึ่งที่ทรงแสดงให้เห็นว่าเราจะทำอะไรก็ตามจะส่งผลให้ตนเอง
 ได้รับความจากการกระทำนั้น ด้วย เช่นเดียวกันกับบุพพิกัมมวิภังคสูตร ก็คือ ถ้าได้ทำความดีเอาไว้ ก็จะได้รับ
 ผลดี ซึ่งอาจจะส่งผลเร็วหรือช้า เราจะได้รับผลอย่างแน่นอน แต่ถ้าทำกรรมชั่ว ก็จะได้รับผลกรรมชั่วที่
 ตนเองได้ทำไว้เช่นกัน

วคิน อินทสระ ได้อธิบายประเด็นนี้โดยยึดหลักการอธิบายแบบเดียวกับหลักปฏิจจสมุปบาท
 และสังสารวัฏ ซึ่งท่านกล่าวว่าคนเราเกิดมาเพราะยังมีกรรมอยู่ คือยังมีกิเลส มีกรรมและมีวิบากกรรมคือ
 ผลกรรมผลของกรรมย่อมส่งวิญญาณให้เกิดในที่ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมแก่กรรม จะมีแต่คน ไม่มีกรรม
 แล้วเช่นพระอรหันต์ย่อมไม่เกิดอีก^{๒๓}

๔. ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นเผ่าพันธุ์ของผู้รับกรรม

อรรถกถาจารย์ได้เห็นความหมายของคำว่า เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ ในมัชฌิมนิกายอุปริ
 ปินนสาสกปาว่า กรรมเป็นเผ่าพันธุ์^{๒๔} ของสัตว์เหล่านั้น เพราะฉะนั้นสัตว์เหล่านั้นชื่อว่า มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์
 เมื่อได้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว กรรมนั้นจะส่งผลตามอำนาจของกรรมทันทีโดยจะส่งผลได้ทั้งใน
 ปัจจุบันและอนาคต กล่าวคือ กรรมที่เราได้ทำไว้จะส่งผลให้เราเกิดมีและเป็นไปตามแรงกรรม จึง
 เปรียบเสมือนเป็นเผ่าพันธุ์ของตัวผู้กระทำต่อไปในอนาคตนั่นเองโดยจะส่งผลได้ทั้ง ๓ ระยะเวลาคือ

- ๑) ในปัจจุบัน หรือในภพนี้ เรียกว่า ภูมิธรรมเวทนิยกรรม^{๒๕}
- ๒) ในภพหน้า เรียกว่า อุปัชชเวทนิยกรรม^{๒๖}
- ๓) ในภพต่อ ๆ ไป เรียกว่า อปราปรเวทนิยกรรม^{๒๗}

๕. ลักษณะของกรรมในฐานะเป็นที่พึ่งอาศัยของผู้รับกรรม

ในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของสิ่งมีชีวิตทุกชีวิตก็เกิดมาและอาศัยอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ ล้วน
 แต่อาศัยกรรมเก่าที่ทำไว้ปางก่อน และกรรมที่ทำไว้ในปัจจุบัน พระมหาไพฑูริย์ สุทฺธิวิโร ได้กล่าวถึงการ
 อาศัยอยู่กับกรรมของสัตว์ โลกทั้งหลายไว้ว่า

ในสังคัมมนุษย์นี้ ปรากฏว่ามีคนหลายประเภทที่แตกต่างกัน เช่นบางคนหูหนวก ตาบอด
 ปัญญาอ่อนบ้า ไข้ พิการ แต่กำเนิดก็มี หรืออาศัยสิ่งแวดล้อม อุบัติเหตุบางอย่าง หรือการกระทำบางอย่าง

^{๒๒} ขุ.ชา.วิสตี. (ไทย) ๒๗/๓๘/๔๗๖.

^{๒๓} วคิน อินทสระ, หลักการและการเวียนว่ายตายเกิด, (กรุงเทพมหานคร: เสือนธรรม, ๒๕๕๖), หน้า ๕๒.

^{๒๔} ม.อุ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๒.

^{๒๕} อง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๒.

^{๒๖} อง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๒-๑๒๓.

^{๒๗} อง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๓.

แล้วกลายเป็นคนพิการ และที่เห็นชัดได้คือ มีสัตว์หลายประเภทที่อาศัยอยู่รวมโลกใบเดียวกับมนุษย์ อะไรคือสิ่งที่ทำให้มนุษย์เหล่านั้นและสัตว์เหล่านั้นต่างกันอย่างออกไป สิ่งที่ทำให้มนุษย์และมนุษย์กับสัตว์แตกต่างกันออกไปเช่นนั้น เพราะผลแห่งกรรม หรือกรรม ให้ผลนั่นเอง นั่นไม่มีใครบันดาลใครทำกรรมไร้วีได้รับผลกรรมนั้น อาศัยเจตนาเป็นตัวการแม้บาปอกุศลกรรมก็มีเจตนาที่เป็นตัวชักนำนี้เป็นตัวทำหน้าอกุศลเจตสิกทั้งหมดเป็นตัวการทำการทำให้สำเร็จแล้วจำแนกสัตว์ให้ได้รับทุกข์แตกต่างกันไป^{๒๘}

ในจูฬนันทียชาดก^{๒๙} พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลายที่กำหนดวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของเทวดาที่หาทางลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าหลายครั้งแล้ว จึงแสดงชาดกนี้และตัดพระคาถาว่า

คนทำกรรมใดไว้	ย่อมเห็นกรรมนั้นในตน
คนทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี	คนทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว
คนหว่านพืชเช่นใด	ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ^{๓๐}

ทั้งสองพระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงต่อหน้าพระภิกษุทั้งหลายที่มีความสงสัยเรื่องกรรมก็ทรงยืนยันว่า ทำกรรมอะไรไว้ ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เหมือนกับการหว่านเมล็ดพันธุ์พืชชนิดใด ย่อมได้รับพันธุ์พืชชนิดนั้นเป็นการตอบแทนอย่างแน่นอน

อีกพระสูตรหนึ่งที่พระพุทธเจ้า คือ กุมารกสูตร ที่ทรงแสดงแก่เด็กที่กำลังจับปลาอยู่ในระหว่างกรุงสาวัตถีกับพระเชตวันให้เลิกจับปลาด้วยพุทธอุทานว่า

ถ้าเธอทั้งหลายกลัวความทุกข์
 ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลาย
 ก็อย่าทำบาปกรรมในที่แจ้ง หรือบาปกรรมในที่ลับ^{๓๑}
 ถ้าเธอทั้งหลายจักทำ หรือกำลังทำบาปกรรมอยู่
 ถึงจะเหาะหนีไป เธอย่อมไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้^{๓๒}

ตามหลักคำสอนลักษณะของกรรมดังที่ได้กล่าวมา ณ เบื้องต้น การสร้างกรรมของบุคคลผู้ก่อกรรมกรรมนั้นจะส่งผลต่อไปในภายภาคหน้า ทั้งในส่วนของสภาพจิตใจ หรือแม้แต่สภาพแวดล้อมเปรียบเสมือนการสร้างที่อยู่อาศัยให้กับตนเอง

^{๒๘} พระมหาไพฑูริย์ (สุทวิธโร), การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๗๗.

^{๒๙} ชุ.ชา.ทก. (ไทย) ๕๗/๒๕๒-๒๕๔/๓๘๙-๓๙๔).

^{๓๐} ชุ.ชา.ทก. (ไทย) ๒๗/๑๔๓-๑๔๔/๑๐๓.

^{๓๑} ชุ.อุ.อ. (ไทย) ๔๔/๑๑๕/๕๒๐).

^{๓๒} ชุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๔๔/๒๖๐.

๒.๑.๓ ประเภทของกรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

พระพุทธเจ้าตรัสว่าด้วยกรรม ทรงแสดงให้เห็นว่า กรรม มีอยู่จริง และสามารถส่งผลให้มนุษย์และเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายให้เสวยวิบากในลักษณะที่แตกต่างและไม่เหมือนกัน ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

๑. กรรมแบ่งตามเวลาที่เกิด ๒ ประเภท

ในกัมมนิโรธสูตร^{๓๓} พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรมและความดับกรรม โดยตัดแบ่งของกรรมตามช่วงเวลาที่เกิดไว้ดังนี้

๑) กรรมเก่า คือ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กาย (กาย) มน (ใจ) อันบัณฑิตจึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่า อันปัจจัยทั้งหลายปรุงแต่งแล้ว สำเร็จด้วยเจตนาเป็นที่ตั้งแห่งเวทนา

ในอรรถกถากัมมนิโรธสูตร สิ่งที่เป็นกรรมเก่า คือ สิ่งที่อายตนะภายใน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจพระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความว่าอายตนะทั้งหลาย มีจักขุ (ตา) เป็นต้น ไม่เป็นของเก่า กรรมต่างหากเป็นของเก่า แต่ท่านกล่าวอย่างนั้นตามชื่อแห่งปัจจัยเพราะเกิดแต่กรรม^{๓๔} อายตนะภายในเหล่านี้เมื่อกระทบกับอายตนะภายนอกแล้ว จะเป็นเหตุให้เกิดเวทนาต่อไป และเวทนาจึงจะเป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาซึ่งเป็นเหตุให้ต้องก่อกรรมใหม่ขึ้น

๒) กรรมใหม่ คือ กรรมที่บุคคลทำด้วย กาย วาจา ใจ ในบัดนี้

ในพระสูตรดังกล่าว พระพุทธเจ้ายังทรงแสดงถึงความดับกรรม เมื่อดับกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมก็จะถึงความดับกรรมส่วนการปฏิบัติให้ถึงความดับกรรมนั้น ต้องปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘

๒. กรรมแบ่งตามลักษณะของหนทางที่ทำให้เกิดกรรม

ในอกุศลสูตร^{๓๕} พระพุทธเจ้าตรัสถึงการกระทำที่แสดงออกมา ๓ ทางที่จะเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมดังนี้

ตารางที่ ๑.๑ การแบ่งกรรมตามลักษณะของทางที่ทำให้เกิดกรรมที่เป็นกุศลและอกุศลในอกุศลสูตร

ฝ่ายอกุศลกรรม	ฝ่ายกุศลกรรม
กายกรรมที่เป็นอกุศล	กายกรรมที่เป็นกุศล
วจีกรรมที่เป็นอกุศล	วจีกรรมที่เป็นกุศล
มโนกรรมที่เป็นอกุศล	มโนกรรมที่เป็นกุศล

^{๓๓} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๔๖/๑๗๙, ส.สพ.อ. (ไทย) ๒๘/๒๒๗/๒๗๕.

^{๓๔} ส.สพ.อ. (ไทย) ๒๘/๒๓๑/๒๗๖,

^{๓๕} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๖/๑๔๔-๑๔๕, อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๔๗/๓๙๕.

อกุศลกรรม (unwholesome) คือ กรรมที่เป็นอกุศล กรรมชั่ว การกระทำที่ไม่ดี ไม่ฉลาด ไม่เกิดจากปัญญา ทำให้เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ หรือโมหะ^{๓๖} อกุศลกรรม ยังแบ่งย่อยออกเป็น ๓ ประการ คือ กายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต^{๓๗} และทั้ง ๓ ประการนี้ยังแบ่งออกเป็น

- ๑) กายทุจริต แบ่งออกเป็น ๓ คือ^{๓๘} การฆ่าสัตว์การลักทรัพย์การประพฤตินิดในกาม
- ๒) วจีทุจริต แบ่งออกเป็น ๔ คือ การ คือ การกล่าวคำเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบ คำเพื่อเจ้อ
- ๓) มโนทุจริต แบ่งออกเป็น ๓ คือ ความเพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่น ความพยาบาท และความเห็นผิด

การประพฤติดังกล่าวมานี้ ไม่ว่าจะเป็เพียงเล็กน้อยก็ตาม บุคคลผู้นั้น มีความเห็นผิด และหากว่ามีการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด เพราะการชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิดเป็นเหตุ หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก^{๓๙} หรือบ้างที่จะได้รับผลในชาติที่ทำการกรรม เช่น พระราชารับสั่งให้จับโจรแล้วให้ลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ^{๔๐} ดังนั้นจะเห็นว่าทำไมพระพุทธเจ้าจึงให้เล็งการทำอกุศลกรรมทุกชนิด

กุศลกรรม (wholesome) คือ กรรมที่เป็นกุศล กรรมดี การกระทำที่ดี ฉลาด เกิดจากปัญญา ส่งเสริมคุณภาพของชีวิตจิตใจ หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ^{๔๑} กุศลกรรม ยังแบ่งออกตามหนทางที่แสดงออก ตามหลักพระพุทธศาสนาจำแนกออกเป็น ๓ ประการ คือ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต^{๔๒} และทั้ง ๓ ประการเหล่านี้ ยังแบ่งออกเป็นวิธีการย่อย ๆ คือ

- ๑) กายสุจริต ความประพฤติชอบด้วยกาย มี ๓ คือ จดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิจฉาจาร^{๔๓}

^{๓๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๖๙.

^{๓๗} ม.ม.อ. (ไทย) ๒๐/๑๑๘/๒๓๘.

^{๓๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๖.

^{๓๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๖/๙๙.

^{๔๐} ดุราลัยเอียดใน อง ทุก. (ไทย) ๒๐/๑/๕๘.

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (พิมพ์การพิมพ์ หน้า ๖๙.

^{๔๒} ม.ม.อ. (ไทย) ๒๐/๑๑๘/๒๓๘.

^{๔๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (พิมพ์การพิมพ์ ,๒๕๔๓), หน้า ๑๐๖.

๒) วจีสุจริต ความประพฤติชอบด้วยวาจา มี ๔ คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ มุสาวาทา ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ

๓) มโนสุจริต ความประพฤติชอบด้วยใจมี ๓ คือ อนภิชฌา อพยาบาท และสัมมาทิฐิ หากว่าทำกุศลกรรมเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็เพียงเล็กน้อยก็ตาม กรรมนั้นก็ยังมืผลหากว่าได้ทำไป โดยเจตนาแล้ว หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์และจะเสวยความสุข^{๔๔} และจะได้อานิสงส์แห่งสุจริต

๕ อย่าง คือ ตนก็ติเตียนตนเองไม่ได้ ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ กิตติศัพท์อันงามย่อมจรไป ไม่หลงลืมสติตาย และหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๔๕} ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างแน่นอน

๓. แบ่งตามลักษณะของกรรม ๔ ประเภท

ในสังคีตสูตร^{๔๖} สังขิตตสูตร วิตถารสูตร โสณกายนสูตร ปฐมสิกขาปทสูตร ทุตติยสิกขาปทสูตร อริยมัคคสูตร โพชฌังคสูตร^{๔๗} พระพุทธเจ้าทรงแสดงประเภทของกรรมโดยทรงจำแนกตามลักษณะการให้ผลที่แตกต่างกัน ๔ อย่าง โดยนัยเดียวกัน และทรงจำแนกลักษณะของกรรมและการให้ผลของกรรมไว้ดังนี้

๑) กรรมดำ มีวิบากดำ คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่ง^{๔๘} กายสังขาร^{๔๙} ที่มีความเบียดเบียน ปรุ่แต่งวจีสังขาร^{๕๐} ที่มีความเบียดเบียน ปรุ่แต่งมโนสังขาร^{๕๑} ที่มีความเบียดเบียนเขาค้าง ปรุ่แต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนผัสสะที่มีความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนนั้น เขาถูกผัสสะที่มีความเบียดเบียนกระทำเข้าย้อมเสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียนเป็นทุกข์โดยส่วนเดียว เหมือนพวกสัตว์นรก นี้เรียกว่ากรรมดำมีวิบากดำ

ในคัมภีร์อรรถกถาอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต พระอรรถกถาจารย์อธิบายถึงเรื่องกรรมดำนี้ว่า กรรมดำ คืออกุศลกรรมบถ ๑๐ อกุศลกรรมบถเหล่านี้มีวิบากดำ เพราะให้เกิดในอบาย^{๕๒}

๒) กรรมขาว มีวิบากขาว คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ่แต่งกายสังขารที่ไม่มี ความเบียดเบียน ปรุ่แต่งวจีสังขารที่ไม่มี ความเบียดเบียนและปรุ่แต่งมโนสังขารที่ไม่มี ความเบียดเบียนเขาค้าง ปรุ่แต่งแล้วย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มี ความเบียดเบียน ผัสสะที่ไม่มี ความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่ไม่มี ความเบียดเบียนนั้น เขาถูกผัสสะที่ไม่มี ความเบียดเบียนกระทบเข้าย้อมเสวยเวทนาที่ไม่มี ความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว เหมือนพวกเทวดาชั้นสุภกนิหะนี้เรียกว่า กรรมขาวมีวิบากขาว

^{๔๔} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๖-๑๓๗/๑๐๐.

^{๔๕} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๘/๗๑.

^{๔๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๙๑, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๑/๗๙-๘๑, อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๒/๓๔๕.

^{๔๗} อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๓-๒๓๔/๓๔๖-๓๕๕.

^{๔๘} อง.จตุกก. (ไทย) ๒/๒๓๓-๔๔๐.

^{๔๙} อง.ติ.อ. (ไทย) ๓๔/๔๖๒/๗๖.

^{๕๐} อง.ติ.อ. (ไทย) ๓๔/๔๖๒/๗๖.

^{๕๑} อง.ติ.อ. (ไทย) ๓๔/๔๖๒/๗๖.

^{๕๒} อง.จตุกก.อ. (ไทย) ๓๕/๒๓๒-๕๘๓.

ในคัมภีร์อรรถกถาอังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต พระอรรถกถาจารย์อธิบายถึงเรื่องกรรมขานี้ว่า กรรมขานี้ คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ กุศลกรรมบถเหล่านี้มีวิบากขานี้ เพราะให้เกิดในสวรรค์^{๕๓}

๓) กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ปรุ้งแต่งกายสังฆารที่มีความเป็ดเป็ยบ้าง ไม่มีความเป็ดเป็ยบ้าง ปรุ้งแต่งจีสังฆารที่มีความเป็ดเป็ยบ้างไม่มีความเป็ดเป็ยบ้าง และปรุ้งแต่งมโนสังฆารที่มีความเป็ดเป็ยบ้าง ไม่มีความเป็ดเป็ยบ้างเขาปรุ้งแต่งแล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเป็ดเป็ยบ้าง ไม่มีความเป็ดเป็ยบ้าง ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่มีความเป็ดเป็ยบ้าง ไม่มีความเป็ดเป็ยบ้าง เขาถูกผัสสะที่มีความเป็ดเป็ยบ้าง ไม่มีความเป็ดเป็ยบ้าง กระทบเข้าย่อมเสวยเวทนาที่มีความเป็ดเป็ยบ้าง ไม่มีความเป็ดเป็ยบ้าง มีสุขและทุกข์ละคนกัน เหมือนมนุษย์ เทวดาบางพวก^{๕๔} และวินิปาติกะ^{๕๕} บางพวก นี้เรียกว่า กรรมทั้งดำและขาวมีวิบากทั้งดำและขาว

ในคัมภีร์อรรถกถาอังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต พระอรรถกถาจารย์อธิบายถึงเรื่องกามทั้งดำและขาวไว้ว่า เป็นกรรมคละกัน มีวิบากทั้งสุขและทุกข์ จึงอยู่ บุคคลทำการค้ำกันแล้ว เกิดในกำเนิดเตียรฉานด้วยอกุศลในฐานะเป็นมงคลหัตถิเป็นต้น เสวยสุขในปัจจุบันด้วยกุศล บุคคลเกิดแม่ในราชตระกูลด้วยกุศล ย่อมเสวยทุกข์ในปัจจุบันด้วยอกุศล^{๕๖}

๔) กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม คือ บรรดากรรมเหล่านั้น เจตนา^{๕๗} เพื่อละกรรมดำที่มีวิบากดำ เจตนาเพื่อละกรรมขาวที่มีวิบากขาวและเจตนาเพื่อกรรมทั้งดำและขาว ที่มีวิบากทั้งดำและขาว นี้เรียกว่า กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม

ในคัมภีร์อรรถกถาอังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต พระอรรถกถาจารย์อธิบายถึงเรื่องกรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาวว่าที่ไม่ดำ ไม่ขาว เพราะไม่ให้วิบากทั้ง ๒ ท่านประสงค์เอามรรคญาณ ๔ อันทำกรรมให้สิ้นไป^{๕๘}

๕. กรรมจำแนกออกตามแนวทางการประพฤติที่แสดงออก

ในสังคีตีสูตรหมวด ๑๐ พระสารีบุตรได้จัดหมวดหมู่กุศลกรรมบถ และอกุศลกรรมบถโดยจำแนกตามลักษณะอาการแสดงออกของผู้กระทำความกรรมในลักษณะต่าง ๆ ออกมาโดยมีเจตนาและมีกิเลสเป็นตัวขับเคลื่อนให้บุคคลทำความกรรม โดยทรงจัดเป็นหมวดหมู่ดังนี้

๑) กุศลกรรมบถ (ทางแห่งกุศลกรรม) ๑๐ ประการ^{๕๙} มีเจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์ เจตนางดเว้นจากการประพฤตินอกใจ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ

^{๕๓} อัง.จตุก.อ. (ไทย) ๓๕/๒๓๒-๕๘๓.

^{๕๔} อัง.จตุก.อ. (ไทย) ๓๕/๒๓๓-๕๘๖.

^{๕๕} อัง.จตุก.อ. (ไทย) ๓๕/๒๓๓-๕๘๖.

^{๕๖} อัง.จตุก.อ. (ไทย) ๓๕/๒๓๒-๕๘๓.

^{๕๗} อัง.จตุก.อ. (ไทย) ๓๕/๒๓๓-๕๘๖.

^{๕๘} อัง.จตุก.อ. (ไทย) ๓๕/๒๓๒-๕๘๓.

^{๕๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒-๓๖๓, ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๔๓๑-๔๓๒, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๔๑/

เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียด เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบ เจตนางดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อความไม่เฟ่งเล้งอยากได้ของของเขาความไม่คิดร้าย และความเห็นชอบ

๒) กุศลกรรมบถ (ทางแห่งอกุศลกรรม ๑๐ ประการ^{๖๐} มีการฆ่าสัตว์การลักทรัพย์การประพฤตผิดในกามการพูดเท็จการพูดส่อเสียดการพูดคำหยาบการพูดเพื่อเจ้อความเฟ่งเล้งอยากได้ของของเขาความคิดร้ายและความเห็นผิด

ตารางที่ ๑.๒ กุศลกรรมบถและอกุศลกรรมบถตามที่ได้ยกมาแสดงนี้สามารถจำแนกออกตามลักษณะต่อไปนี้ คือ

หนทางทำกรรม	กุศลกรรมบถ	อกุศลกรรมบถ
กายกรรม	๑. งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒. งดเว้นจากการลักขโมย ๓. งดเว้นจากการประพฤตผิดในกาม	๑. การฆ่าสัตว์ ๒. การลักทรัพย์ ๓. การประพฤตผิดในกาม
วจีกรรม	๑. งดเว้นจากการพูดเท็จ ๒. งดเว้นจากการพูดคำส่อเสียด ๓. งดเว้นจากการพูดคำหยาบ ๔. งดเว้นจากการพูดคำเพื่อเจ้อ	๑. การพูดเท็จ ๒. การพูดส่อเสียด ๓. การพูดคำหยาบ ๔. การพูดเพื่อเจ้อ
มโนกรรม	๑. ไม่เฟ่งเล้งอยากได้ของของเขา ๒. ไม่คิดร้าย ๓. มีความเห็นชอบ	๑. เฟ่งเล้งอยากได้ของของเขา ๒. มีความคิดร้าย ๓. มีความเห็นผิด

การที่จะทำกุศลกรรมบถหรือเอาอกุศลกรรมบถในแต่ละข้อแล้วจะทำให้เกิดกรรมได้นั้น จำเป็นต้องมีเจตนาเข้ามาประกอบในการทำกรรมเสมอดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ^{๖๑}

๒.๑.๔ ประเภทของกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา

ในคัมภีร์อรรถกถาอังคุตตรนิกายติกนิบาตรในเรื่องของกรรมเพียงหมวดเดียวคือหมวด ๑๒ กรรม ๑๒ ปรากฏในคัมภีร์นี้ จัดออกเป็น ๓ หมวด คือ^{๖๒}

^{๖๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒, ที.ปา (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๔๓๑-๔๓๒, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๔๐/๔๗๓-๔๗๕.

^{๖๑} อ.จ.ฉก. (ไทย) ๒๒/๖๓/๕๗๗.

๑. กรรมประเภทที่ ๑ กรรมที่ว่าโดยหน้าที่

ในกิจจตุกกะ คือ กรรมประเภทที่ว่าโดยหน้าที่นี้ มีหน้าที่ส่งผลให้ผู้กระทำความพจน์กับวิบากกรรมตามที่ได้ก่อกรรมไว้ และกรรมนี้จะมีส่วนสัมพันธ์กับการอื่นด้วย ตามนัยแห่งพระอรธกกาจารย์ที่พระพรหมโมลี(วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙) ได้กล่าวไว้ว่า มีอยู่ ๔ หมวดด้วยกัน คือ^{๖๒}

๑) ชนกกรรม

ในอรธกกาพระสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัญญาสกให้ความหมายว่า กรรมที่เกิดขึ้นปฏิสันธิ ชื่อว่า ชนกกรรม^{๖๓} ส่วนกรรมในอรธกกาพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตรนิกาย ติกนิบาตรพระอรธกกาจารย์ได้ให้ความหมายพร้อมอธิบายเพิ่มเติมว่า กรรมที่เกิดขึ้นปฏิสันธิอย่างเดียวไม่ให้เกิดปวัตติกาล กรรมอื่นย่อมไม่ให้เกิดวิบากในปวัตติกาล เชื่อว่าชนกกรรม อุปมาเสมือนหนึ่งว่ามารดาให้กำเนิดอย่างเดียว ส่วนพี่เลี้ยง นางนม ประคบประหงมฉันใด ชนกกรรมก็เช่นนั้นเหมือนกัน ให้เกิดปฏิสันธิเหมือนมารดากรรมที่มาประจวบเข้าในปวัตติกาลเหมือนพี่เลี้ยงนางนม^{๖๔}

พระพรหมโมลี ให้อธิบายความหมายของชนกกรรมว่า ชัน ชเนตติชนกัม แปลว่า กรรมใด ย่อมทำวิบากนามชันธ์ และกัมมชรูปให้เกิดขึ้น กรรมนั้น ชื่อว่า ชนกกรรม^{๖๕} ชนกกรรมนี้ ย่อมเป็นกรรมที่ทำให้วิบากและกัมมชรูปเกิดขึ้น ทั้งในปฏิสันธิกาลและประวัติกาล หมายความว่า สัตว์ทั้งหลายตายลงแล้ว เมื่อจะไปเกิดในภูมิต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในสังสารวัฏ เช่น ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานในตริจฉานภูมิก็ดี ไปเกิดเป็นเทวดาในเทวภูมิก็ดี หรือมาเกิดเป็นมนุษย์ในมนุษย์ภูมิก็ดี เหล่านี้ย่อมเป็นไปด้วยอำนาจแห่งชนกกรรม ซึ่งทำหน้าที่ให้วิบากและกัมมชรูปเกิดขึ้นในปฏิสันธิกาลทั้งสิ้น และเมื่อสัตว์ทั้งหลายเกิดขึ้นมาแล้ว ก็ต้องมีอวัยวะน้อยใหญ่เกิดขึ้นตามสมควรแก่สัตว์นั้น พร้อมทั้งมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การสัมผัสและการรักษาภพ (ภวัญ) เกิดขึ้นตามสมควรเหล่านี้ย่อมเป็นไปด้วยอำนาจแห่งชนกกรรม ซึ่งทำหน้าที่ให้วิบากและกัมมชรูปเกิดขึ้นในประวัติกาล^{๖๖}

๒) อุปัตถัมภกกรรม

อธิบายว่ากรรมที่อุ้มชูด้วยการกระทำให้ถึงพร้อมด้วยโภคะเป็นต้น แก่บุคคลผู้เกิดในตระกูลทั้งหลายมีตระกูลมีโภคะน้อยเป็นต้น ชื่อว่าอุปัตถัมภกกรรม^{๖๗} ไม่สามารถให้เกิดวิบากได้ แต่จะสนับสนุนทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะวิบาก ที่ทำให้เกิดปฏิสันธิที่กรรมอื่นให้ผลแล้ว ย่อมเป็นไปตามกาลนาน^{๖๘}

^{๖๒} อัง.ติก. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๑.

^{๖๓} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๒๔.**

^{๖๔} ม.อุ.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๙.

^{๖๕} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๙.

^{๖๖} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๒๔-๒๕.**

^{๖๗} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๒๕.**

^{๖๘} ม.อุ.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๓๐.

^{๖๙} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๓๐.

พระพรหมโมลีท่านให้ความหมายของ อุปถัมภ์กรรม ว่า อุปถัมภ์เหตุดี อุปถัมภ์ภัก แปลว่า กรรมใด ย่อมทำหน้าที่ช่วยอุปถัมภ์รูปนาม ที่เป็นวิบากของชนกรรมให้เจริญ กรรมนั้น ชื่อว่า อุปถัมภ์กรรม^{๗๐} นี้ มีหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูสัตว์ทั้งหลายที่เกิดในภูมิต่าง ๆ ให้ได้รับความทุกข์และความสุขตามสมควรแก่กรรมของตนกล่าวอย่างนี้รู้สึกว่าจะเข้าใจยากไปสักหน่อย คืออย่างนี้ อุปถัมภ์กรรมนี้มีอยู่ ๒ ฝ่าย คือ อุปถัมภ์กรรมฝ่ายที่เป็นอกุศล และอุปถัมภ์กรรมที่เป็นกุศล อุปถัมภ์กรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลก็ ย่อมทำหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูกรรมที่เป็นอกุศลให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ยกตัวอย่าง เช่น บุคคล บุคคลบางจำพวก กระทำกุศลกรรมอันเป็นบาปหยาบเข้าในโลกนี้แล้ว เมื่อถึงคราวดับขันธตายไปชนกรรมฝ่ายอกุศลก็ทำหน้าที่ชักนำไปไปปฏิสนธิเป็นสัตว์เดรัจฉาน คือ เป็นเสือ ซึ่งมีนิสัยดุร้ายอันเป็นฝ่ายทุกคติ เสร็จแล้ว อุปถัมภ์กรรมฝ่ายอกุศลก็เข้าทำหน้าที่ ดลบันดาลให้เสือร้ายนั้นประกอบอกุศลกรรมทำปาณาติบาตอยู่เนื่อง ๆ อุปถัมภ์ค้ำชูบาปเก่าให้เจริญ คือให้บาปนั้นมีกำลังแก่กล้ามากมายยิ่งขึ้นจะได้ทนทุกข์เวทนาอยู่ในทุกตมุนินันาน ๆ^{๗๑}

ส่วนอุปถัมภ์กรรมที่เป็นฝ่ายกุศล ก่อนทำหน้าที่อุปถัมภ์ค้ำชูกรรมอันเป็นกุศลให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปยกตัวอย่าง เช่น บุคคลบางจำพวก กระทำกุศลกรรมความดีงามในโลกนี้แล้ว เมื่อถึงคราวดับขันธตายไป ชนกรรมฝ่ายกุศลก็ทำหน้าที่ชักนำไปบุคคลนั้นไปปฏิสนธิเป็นเทพยดา ณ สรวงสวรรค์อันเป็นฝ่ายสุคติ แล้วอุปถัมภ์กรรมฝ่ายกุศลก็เข้ามาทำหน้าที่บันดาลให้เทพยดานั้นเกิดความอดสาหะกระทำกองการกุศลสืบไปเบื้องหน้า มีการสดับฟังพระสัทธรรมเทศนาและบูชาพระจุฬามณีเจดีย์เจ้า ณ สวรรค์เทวโลกนั้นอยู่เนื่อง ๆ อุปถัมภ์ค้ำชูบุญกุศลเก่าให้เจริญ คือ ให้บุญกุศลนั้นมีกำลังแก่กล้ามากมายยิ่งขึ้น อันจะเป็นเหตุให้เสวยทิพย์สมบัติเป็นสุขสถิตอยู่ ณ เทวโลกนั้นนาน ๆ

๓) อุปปีฬกรรม

กรรมที่เบียดเบียน บีบคั้นสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นในเพราะวิบากที่ให้เกิดปฏิสนธิ ที่กรรมอื่นให้ผลแล้ว จะไม่ให้ (สุขหรือทุกข์นั้น) เป็นไปตลอดกาลนานชื่อว่า อุปปีฬกรรม^{๗๒} และในคัมภีร์อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปปริปนถสร์มีการอุปมาเอาไว้ว่า เพื่อบริหารกรรมก็ไม่มี เวลาทารกคลอดแล้ว น้ำนมของมารดาที่จะขาด ทารกเมื่อไม่ได้บริหาร ก็ถูกบีบคั้นปราศจากรรส เหี่ยวแห้ง ไร้ค่า นี้ชื่อว่า อุปปีฬกรรม^{๗๓}

พระพรหมโมลีให้ความหมายอุปปีฬกรรมว่า อุปปีฬเหตุดีอุปปีฬภัก แปลว่า กรรมใด ย่อมทำหน้าที่เบียดเบียนกรรมอื่น ที่มีสภาพตรงข้ามกับตน กรรมนั้นชื่อว่า อุปปีฬกรรม^{๗๔} ส่วนท่านอุปปีฬกรรม ย่อมทำหน้าที่เบียดเบียนซึ่งสุขและทุกข์อันกรรมอื่นให้บังเกิดให้อุบัติแล้วตัดซึ่งสุขและทุกข์อันกรรม

^{๗๐} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี เล่ม ๑**, หน้า ๓๖.

^{๗๑} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี เล่ม ๑**, หน้า ๓๖-๓๗.

^{๗๒} อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๓๐.

^{๗๓} ม.อุ.อ. (ไทย) ๒๓/๕๙๗/๒๖๔.

^{๗๔} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี เล่ม ๑**, หน้า ๕๓.

อื่นให้บังเกิด มิได้เห็นเพื่อจะให้ผลแก่กรรมอื่น ตัดเสียซึ่งผลแห่งกรรมอื่น แล้วให้ผลด้วยตนเอง กล่าวคือ อุปปีฬกรรม ทำหน้าที่เป็นอุปสรรคในการให้ผลของกรรมอื่น ดังตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา ธรรมบทเรื่องนางมิลลิกา ในคราวนี้นางมิลลิกาซึ่งได้เคยทำบุญไว้มาก แต่เสพเมถุนกับสุนัขครั้งหนึ่ง กรรมที่เกิดจากการเสพเมถุนกับสุนัขเป็นอุปปีฬกรรม ให้นางต้องตกนรก และกรรมชั่วนั้นยังยับยั้งการให้ผล กรรมดีที่เคยทำ ต่อเมื่อนางพ้นจากนรกแล้ว จึงได้รับผลกรรมดีนั้นเอง

๔) อุปฆาตกรรม

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร กล่าวถึงความหมายว่า ส่วน อุปฆาตกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง มีอยู่เอง จะต้องตัดกรรมอื่น ที่มีกำลังเพลากว่า ห้ามวิบากของกรรมนั้นไว้ แล้วทำโอกาสแก่วิบากของตน ก็เมื่อกระทำ (ให้) โอกาสอย่างนี้แล้ว กรรมนั้นเรียกว่าเผด็จผลแล้ว^{๗๕}

พระพรหมโมลีท่านให้ความหมายว่าอุปฆาตกรรม ว่า อุปฆาตเตตติ อุปฆาตกั แปลว่า กรรมใด ย่อมทำหน้าที่เข้าไปฆ่ากรรมอื่น กรรมนั้น ชื่อว่า อุปฆาตกรรม^{๗๖} นี้มีหน้าที่เข้าไปฆ่ากรรมอื่น และวิบากคือผลแห่งกรรมอื่นให้สิ้นลงอย่างเด็ดขาดทีเดียว เพื่อความเข้าใจในเรื่องอุปฆาตกรรมนี้โดยง่าย ก่อนอื่นต้องทราบว่าอุปฆาตกรรมนี้ เมื่อจะกล่าวเป็นพวกเป็นฝ่ายก็ย่อมเป็นเช่นเดียวกับกรรมอื่น ๆ คือ ย่อมแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย ได้แก่ อุปฆาตกรรมฝ่ายที่เป็นอกุศลและฝ่ายอกุศล อุปฆาตกรรมฝ่ายอกุศล เมื่อตามมาทันเข้าแล้ว ก็ย่อมทำหน้าที่เข้าไปฆ่าอกุศลกรรมและวิบากแห่งอกุศลกรรมของบุคคล ให้สิ้นลงอย่างเด็ดขาดเหมือนกัน ฉะนั้นท่านจึงเรียกชื่อตามกรรมนี้อีกอย่างหนึ่งว่า อุปัจเฉทกรรม ซึ่งแปลว่า กรรมที่เข้าไปตัด คือ กรรมทำหน้าที่เข้าไปตัดกรรมอื่นและวิบากเหตุแห่งกรรมอื่น เป็นสภาพตรงกันข้ามกับตน^{๗๗} อุปฆาตกรรมนี้มีกรรมปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาอย่างชัดเจนจนเพียงไม่กี่เรื่อง ดังตัวอย่างเรื่อง พระโสไรยเถระ ในคราวนี้เป็นฆราวาสมีจิตเป็นอกุศลเมื่อพบกับพระมหากัจจายนะแล้วใคร่อยากได้เป็นภรรยากรรมชั่วนั้นทำให้เพศกับเป็นหญิง แต่เมื่อได้มาขอขมาพระมหากัจจายนะแล้วจึงกลายเป็นชายเหมือนเดิม

กรรมประเภทที่ ๒ กรรมที่ว่าโดยลำดับการให้ผล

เมื่อได้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม กรรมเหล่านี้จะมีความหนักเบาของกรรมต่างกัน กรรมชนิดไหนมีกำลังใหญ่ให้ผลก่อนเป็นลำดับแรก กรรมชนิดไหนมีกำลังรองลงมาให้ผลเป็นระดับรองลงมา กรรมชนิดไหนมีอาวุโสน้อยให้ผลเป็นลำดับหลัง ในคัมภีร์ขุททกนิกาย สัทธัมมปกาสิณี ปฐกสัมภิตามรรคอรรถกถา พระอรรถกถาจารย์ได้จำแนกตามประเภทนี้ออกเป็น ๔ ประเภทด้วยกันคือ^{๗๘}

^{๗๕} อ.ต.ก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๓๒.

^{๗๖} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๗๗.**

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗-๗๘.

^{๗๘} ขุ.ป.อ. (ไทย) ๖๙/๕๒๔/๔๒๑.

๕) ครุกรรม

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร ได้อธิบายความหมายไว้ว่าในบรรดากรรมหนักและกลับไม่หนัก ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศลกรรม กรรมใดหนัก กรรมใดนั้นชื่อว่า ครุกรรม^{๗๙} และในคัมภีร์ชุททกนิกาย สัทธัมปกาสนี ปฏิสัมภิตามรรคอรรรถกถา พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายถึงการให้ผลของครุกรรมเอาไว้ว่า กรรมใดหนัก (อนันตริยกรรม) มีฆ่ามารดาเป็นต้น หรือหัตถ์กรรม (การเกิดจากการได้มาน) กรรมนั้นแลให้ผลก่อน^{๘๐} ดังนั้นจึงสามารถจำแนกได้ว่ารูปกรรมมีทั้งส่วนที่เป็นกุศล กล่าวคือส่วนที่เป็นกุศลจะมีแต่อนันตริยกรรม ๕ อย่าง^{๘๑} ซึ่งประกอบด้วย มาตุฆาต (ฆ่ามารดา) ปิตุฆาต (ฆ่าบิดา) อรหันตฆาต (ฆ่า) พระอรหันต์) โลहितุปบาท (มีจิตประทุษร้ายพระพุทธรูปเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อด้วยจิตพิชราย) และสังฆเภท (ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน) ส่วนครุกรรมที่เป็นกุศลกรรมมีเพียงอย่างเดียว คือ มหัคคตกรรม (กรรมเกิดจากการได้ญาณ)

พระพรหมโมลี ให้ความหมายคำว่า ครุกรรม หรือ ครุกรรมว่า ครุก์ กมมนติ ครุกมมี แปลว่า กรรมใด เป็นกรรมหนักแน่น เพราะกรรมอื่น ๆ ไม่สามารถที่จะห้ามการให้ผลได้ กรรมนั้นชื่อว่า ครุกรรม^{๘๒} ครุกรรม นี้เป็นกรรมหนักมาก สามารถที่จะให้ผลแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมในชาติที่ ๒ คือ ในชาติหน้ากรรมอื่น ๆ ไม่มีอำนาจที่จะสามารถกางกั้นให้ผลแห่งครุกรรมนี้ไว้ได้ นอกจากจะเป็นครุกรรมด้วยกันเท่านั้น ครุกรรมใดมีกำลังแรงกว่าครุกรรมนั้นย่อมทำหน้าที่เป็นตัวเอก คือ เป็นตัวให้ผล ส่วนครุกรรมที่มีกำลังอ่อนกว่า ก็เป็นแต่เพียงช่วยอุดหนุน ก็ยังเป็นครุกรรมอยู่ ห่างไม่มีครุกรรมที่มีกำลังแรงกว่าแล้ว ก็จะต้องเข้าทำหน้าที่เป็นตัวเอก คือ ให้ผลแก่ผู้เป็นเจ้าของกรรมอย่างแน่นอน

ครุกรรมจึงเป็นกรรมที่ผู้จะทำการนี้จะต้องสำรวมระวัง ให้ทำแต่กรรมดีเอาไว้เสมอ ก็ห่างทำการชั่วอย่างหนักเช่นนี้ จะไม่มีกรรมใดที่จะมาลบล้างหรือตัดรอนได้เลย จนกว่ากานั้นจะมีกำลังอ่อนลง ครุกรรมที่มีปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเพียงไม่กี่ครั้ง ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรม ดังเช่นเรื่องพระเทวทัตซึ่งประกอบอกุศลกรรมอันหนักด้วยการลอบปลงพระชนม์พระพุทธรูปเจ้าจนทำให้พระพุทธรูปเจ้าห่อพระโลหิต และเรื่องนางลูกสุกร ที่พระพุทธรูปเจ้าทอดพระเนตรเห็นในวันหนึ่งแล้วตัดบุรพากรมของนางลูกสุกรนั้นว่าเมื่อสมัยที่เกิดเป็นราชธิดา ทรงยังปฐมฌานให้เกิดขึ้นได้ ทำให้เมื่อตายไปแล้วได้เกิดในพรหมโลก

^{๗๙} อ.ต.ก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๓.

^{๘๐} ข.ป.อ. (ไทย) ๖๙/๕๒๔/๔๒๑.

^{๘๑} อ.ภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๔๑/๕๙๕.

^{๘๒} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ป็น** เล่ม ๑, หน้า ๑๑๗.

๖) อาสันนกรรม

ในอรรถกถาได้กล่าวถึงความหมายและการ ให้ผลของอาสันนกรรม ไว้ว่า กรรมที่ระลึกก็ดี กรรมที่ทำแล้วก็ดี ในเวลาใกล้ตาย ชื่อว่า อาสันนกรรม จริงอยู่ผู้ใกล้จะตายอาจจะระลึกถึงหรือทำกรรมใด การได้อะเสวนะบ่อย ๆ พ้นจากกรรม ๓ เหล่านี้ ย่อมเกิดขึ้นด้วยกรรมนั้นนั่นเอง^{๘๓}

พระพรหมโมลีท่านให้ความหมายว่า อาสนเน กตฺ อาสนนํ แปลว่า การกระทำที่ดีหรือไม่ดี ในเวลาที่ใกล้จะตาย ชื่อว่า อาสันนกรรม^{๘๔} ท่านอธิบายขยายความหมายคำว่า อาสันนกรรมว่าอาสันนกรรมนี้ ได้แก่กรรมคือการกระทำสิ่งที่ดีหรือกระทำสิ่งที่ไม่ดีในเวลาที่ใกล้จะตาย อีกนัยหนึ่งว่า อาสันนกรรมนี้ ได้แก่การระลึกถึงสิ่งที่ดีหรือไม่ดีในเวลาที่ใกล้จะตาย เพื่อความเข้าใจในเรื่องนี้ง่าย ๆ ก่อนอื่นขอให้ท่านผู้มีปัญหาทั้งหลายพึงทราบว่ อาสันนกรรมนี้ เมื่อจะแบ่งออกเป็นฝ่ายใหญ่ก็มีอยู่ ๒ ฝ่ายด้วยกัน คืออาสันนกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล และอาสันนกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล^{๘๕}

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า อสันนกรรมนี้จะเกิดขึ้นด้วยวิธีการดังนี้วิธีใดวิธีหนึ่งคือ

๑ ได้ทำกรรมนั้นไว้ก่อนตาย ดังตัวอย่างในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเรื่องมัญญกุณฑลีสี่ที่เห็น พระพุทธเจ้าก่อนตายแล้วเกิดปีติ จึงทำให้ไปเกิดในสวรรค์ เป็นต้น

๒ ได้ประสบกับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งก่อนตาย ดังตัวอย่างในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เรื่องพระติสสเถระที่เกิดเป็นเส้นเพราะก่อนตายนั้นห้วงจิรวรที่พี่สาวของท่านถวายให้

๓ ได้ระลึกถึงกรรมที่ตน ได้ทำไว้แล้วในขณะที่กำลังจะตาย ดังตัวอย่างเรื่องนางมัลลิกาเทวี ที่เสพเมถุนกับสุนัข และนางระลึกได้ขณะกำลังจะสิ้นพระชนม์ เป็นต้น

๗) อาจิณณกรรม หรือ พหุลกรรม^{๘๖}

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร ให้ความหมายคำว่าพหุลกรรมว่า ส่วนในกุศลกรรมและอกุศลกรรมทั้งหลาย กรรมใดมาก กรรมนั้นชื่อว่า พหุลกรรม พหุลกรรมนั้น พึงทราบด้วยอำนาจด้วยอาเสวนะที่ได้แล้ว ตลอดและกาลนาน อีกอย่างหนึ่ง ในฝ่ายกุศลกรรม กรรมใดที่มีกำลังสร้างโสมนัสให้ ในฝ่ายอกุศลกรรมสร้างความเดือดร้อนให้ กรรมนั้นชื่อว่า พหุลกรรม อุปมาเสมือนหนึ่งว่า เมื่อนักมวยปล้ำ ๒ คนขึ้นเวทีคนใดมีกำลังมาก คนนั้นจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งล้ม (แพ้) ไป ฉะนั้นใด พหุลกรรมนั้น ก็ฉะนั้นเหมือนกัน จะทั้บถกรรมพวกนี้ที่มีกำลังน้อย (ชนะ) ไป กรรมดีมากโดยสารเสพจนคู้้น หรือมีกำลังโดยอำนาจทำให้เดือดร้อนมาก กรรมนั้นจะให้ผลเหมือนกรรมของพระเจ้าพุทธคามณีน้องกัน ฉะนั้น^{๘๗}

^{๘๓} ขุ.ป.อ. (ไทย) ๖๙/๕๒๔/๔๒๑.

^{๘๔} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙) กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๑๕๘.

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน.

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙๘.

^{๘๗} อจ. ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๔.

พระพรหมโมลีท่านได้อธิบายความหมายของอาจินณกรรม ดังนี้ว่า อาจียติ ปุณฺณปุณฺ กริยตีติ อาจินณํ แปลว่า กรรมใดที่บุคคลสั่งสมไว้ หรือกระทำไว้บ่อย กรรมนั้น ชื่อว่า อาจินณกรรม^{๘๘} อาจินณกรรมนี้ ได้แก่กรรมคือการกระทำสิ่งหนึ่งนั้นแลอยู่บ่อย สั่งสมสิ่งที่ดีหรือไม่ดีไว้ในสันดานของตนมาก ซึ่งต่างจากครุกรรม เช่น การฆ่าพ่อแม่ เป็นต้น กรรมคือการกระทำสิ่งหนึ่งนั้นเป็นประจำนี้ เรียกชื่อว่า อาจินณกรรม ก็อันว่าอาจินณกรรมนี้ บางทีถ้าเรียกว่า พหุกรรม ก็มี เพื่อความเข้าใจดี ในเบื้องต้นนี้ของท่านผู้มีปัญญาทั้งหลายได้รับทราบไว้ว่าอาจินณกรรม นี้เมื่อจะแบ่งออกเป็นฝ่ายใหญ่ ๆ ก็แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ อาจินณกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล และอาจินณกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล^{๘๙}

๘) กตัตตากรรม หรือ กุฏัตตาวาปนกรรม หรือ กตัตตาวาปนกรรม^{๙๐}

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎกใช้คำว่า กุฏัตตาวาปนกรรม ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำว่า กตัตตากรรม โดยให้ความหมายของกุฏัตตาวาปนกรรมว่า กรรมนอกเหนือจากกรรม ๓ ดังกล่าวมาแล้วนี้ (คือ ครุกรรม อาสันนกรรม และอาจินณกรรม) ทำไปโดยไม่รู้ ชื่อว่า กุฏัตตาวาปนกรรม กุฏัตตาวาปนกรรมนั้น อำนวยวิบากได้ในการบางครั้ง เพราะไม่มีกรรมอื่นเข้ามาแทรก เหมือนท่อนไม้ ที่คนบ้าขว้างไปจะตกไปที่ ๆ ไม่มีจุดหมายนั้น^{๙๑}

พระพรหมโมลีท่านอธิบายว่า กตตตา เอว กมฺมนฺติ กตตตาคมฺมิ แปลว่า การกระทำอันใด ชื่อว่ากรรม ก็โดยความเป็นกรรมที่สักว่ากระทำลงไปแล้วเท่านั้น กรรมที่สักว่าจะทำลงไปแล้ว เรียกชื่อว่า กตัตตากรรม^{๙๒} นี้ หมายเอาอกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่สัตว์บุคคล ได้กระทำมาแล้วในอดีตภพ คือ ในชาติก่อน ซึ่งได้แก่ อปฺราปรียเวทนียกรรม อย่างหนึ่งอีกอย่างหนึ่ง กตัตตากรรมนี้ หมายเอาเอาอกุศลกรรมและอกุศลกรรมอย่างสามัญ ที่สัตว์บุคคลพากันกระทำในภพปัจจุบันคือในชาตินี้ ที่ไม่เข้าถึงความเป็นครุกรรม อาสันนกรรม และอาจินณกรรมเป็นการกระทำโดยธรรมดา ผู้กระทำไม่ได้มีเจตนา ไม่ได้มีความตั้งใจอย่างเต็มที่คล้ายกับว่าไม่เต็มใจทำ^{๙๓} กรรมประเภทที่ ๓ กรรมที่ว่าโดยเวลาให้ผลในปากาลจตุกกะ หรือประเภทแห่งกรรมที่ว่าโดยเวลาที่ให้ผลนี้มีอยู่ ๔ กรรมด้วยกันคือ^{๙๔}

๙) ทิฏฐุธรรมเวทนียกรรม ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปุณฺณปัณฺณทิมฺมกถาถึงการเกิดของทิฏฐุธรรมเวทนียกรรมเอาไว้ว่า ในกรรมเหล่านั้นชนเวทนาครั้งแรก เป็นกุศลก็ดี เป็นอกุศลก็ดีใน จิต ๗ ดวง ในชุมชนวิถิจิต ๑ ดวงชื่อว่าทิฏฐุธรรมเวทนียกรรม ทิฏฐุธรรมเวทนียกรรมนั้นย่อม

^{๘๘} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๑๘๖-๑๘๗.**

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๗.

^{๙๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙๘.**

^{๙๑} อดิก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๙.

^{๙๒} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๑๘๖-๒๑๕.**

^{๙๓} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๑๘๖-๒๑๕.**

^{๙๔} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี, เล่ม ๑, หน้า ๒๑๕.**

ให้ผลในอรรถภาพนี้เท่านั้น แต่เมื่อไม่อาจให้ผลอย่างนั้นก็เป็นอโหสิกรรม^{๙๕} และในอรรถกถาอังคุตตรนิกาย พระอรรถกถาจารย์ได้ยกตัวอย่างกรณีของนันทยักษ์ นันทมาณพนันทโคฆาต ภิกษุโกกาลิกะ พระเจ้าสุปปพุทธะ เป็นต้น^{๙๖} ที่ทำกรรมไปแล้วได้รับผลทันทีในชาตินั้น

พระพรหมโมลีให้บทความหมายความว่า ทิฏฐธมเม เวทนียนติ ทิฏฐธมเมเวทนีย แปลว่า กรรมใดที่สัตว์ทั้งหลายจะพึงได้เสวย คือได้รับในอรรถภาพที่ปรากฏในชาตินี้ กรรมนั้นเรียกชื่อว่า ทิฏฐธมเมเวทนียกรรม^{๙๗} ซึ่งพอเข้าใจได้ว่าผลกรรมที่เกิดหลังจากพ้นกำหนดนี้แล้ว ไม่จัดเป็นทิฏฐธมเมเวทนียกรรมต่อไป นอกจากนี้ ท่านยังอธิบายความหมายของคำว่าทิฏฐธมเมเวทนียกรรม เอาไว้ว่า ทิฏฐธมเมเวทนียกรรมนี้เป็นกรรมที่ให้ผลในปัจจุบันคือ ให้ผลในชาตินี้ หมายความว่าเมื่อบุคคลกระทำทิฏฐธมเมเวทนียกรรมเข้าแล้ว ย่อมจะได้รับผลแห่งกรรมที่ตนทำในชาติปัจจุบันนี้ทีเดียว ไม่ต้องไปรอรับผลเอาในชาติหน้าหรือชาติไหน ทั้งนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลทันตาเห็นอย่างน่าแปลกประหลาดใจ^{๙๘}

ทิฏฐธมเมเวทนียกรรมนี้จึงเป็นกรรมที่สามารถรับรู้ผลได้ทันในชาติเดียว ส่วนกรรมที่เป็นทิฏฐธมเมเวทนียกรรมนั้น จะส่งผลต่อไปในอุปปีชชเวทนียกรรมหรือเปลาปริยะเวทนียกรรมต่อไปได้นั้น จะขึ้นอยู่กับความแรงของกรรมที่ได้ก่อไว้ ถ้าแรงมากพอก็สามารถส่งผลต่อไปได้

๑๐) อุปปีชชเวทนียกรรม

ในคัมภีร์อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาตร พระอรรถกถาจารย์อธิบายอุปปีชชเวทนียกรรม ไว้ว่า ส่วนช่วงเจตนาดวงที่ ๗ ที่ยังประโยชน์ให้สำเร็จ ชื่อว่า อุปปีชชเวทนียกรรม อุปปีชชเวทนียกรรม อำนวยผลให้อรรถภาพต่อไป แต่ในบรรดาบุคคลทั้งสองฝ่ายนี้ อุปปีชชเวทนียกรรมให้ฝ่ายที่เป็นกุศล จึงทราบด้วยสามารถแห่งสมาบัติ ๘ ในฝ่ายที่เป็นอกุศล จะเกิดในพรหมโลก ด้วยสมาบัติอย่างหนึ่ง ฝ่ายผู้กระทำอนันตริยกรรม ๕ บรรดากรรมทั้งสองฝ่ายนั้น ผู้ที่ได้สมาบัติ ๘ จะบังเกิดในนรกด้วยกรรมอย่างหนึ่ง สมาบัติที่เหลือและกรรม (ที่เหลือ) จึงความเป็นอโหสิกรรมไปหมด คือเป็นกรรมที่ไม่มีวิบาก^{๙๙}

พระพรหมโมลีท่านให้ความหมายคำว่า อุปปีชชเวทนียกรรม ว่า อุปปีชช เวทนีย ผลเอดสุสชาติ อุปปีชชเวทนีย แปลว่า ผลที่จะพึงได้รับในภพที่ ๒ มีอยู่แก่กรรมนั้น ฉะนั้นกรรมนั้น จึงเชื่อว่าอุปปีชชเวทนียกรรม^{๑๐๐}อุปปีชชเวทนียกรรมนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลในชาติที่ ๒ หมายความว่า เมื่อบุคคลทำอุปปีชชเวทนียกรรม นี้เข้าแล้ว ย่อมจะได้รับผลกรรมนั้นที่ตนทำนั้น ในชาติที่ ๒ หน้าซึ่งต่อจากชาตินี้

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๙.

^{๙๖} อจ. ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๑๑๘-๑๒๒.

^{๙๗} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี**, เล่ม ๑, หน้า ๒๓๙.

^{๙๘} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี**, เล่ม ๑, หน้า ๒๔๐.

^{๙๙} อจ.ติก.อ. (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๒๒-๑๒๓.

^{๑๐๐} พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี**, เล่ม ๑, หน้า ๓๐๕.

อย่างแน่นอนโดยไม่ต้องสงสัย^{๑๐๑} ตัวอย่างการให้ผลกรรมในชาติหน้าปรากฏอย่างเห็นได้ชัดในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทหลายเรื่องด้วยกัน อย่างเช่น เรื่องนางกาลสิยักษิณี ที่คู่กรณีต่างฝ่ายต่างจองเวรกันไปมา เรื่องสุปปพุทธศากยะ ที่ถูกแผ่นดินสูบ เป็นต้น

๑๑) อปราปริยเวทนียก

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณสะกั ได้อธิบายถึงอปราปริยเวทนียกกรรมไว้ว่า ช่วงเจตนา ๕ ดวง ในระหว่างกรรมทั้งสอง ย่อมชื่อว่า อปราปริยเวทนียกกรรม ย่อมได้โอกาสเมื่อใด ย่อมให้ผลเมื่อนั้นในอนาคต เมื่อยังมีการเวียนว่ายอยู่ในสังสาร ชื่อว่าโหสิกรรมย่อมไม่มี

พระพรหมโมลีท่านให้ความหมายว่าคำว่าอปราปริยเวทนียกกรรมเอาไว้ว่า อปราปริยเวทนียกกรรมแปลว่า กรรมที่พึงจะได้รับในภพอื่น ชื่อว่า อปราปริยเวทนียกกรรม^{๑๐๒} และ อปราปริยเวทนียกกรรมนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลในภพอื่น คือ ตั้งแต่พบที่ ๓ เป็นต้นไป หมายความว่า เมื่อบุคคลใด ทำกรรมนี้เข้าแล้ว ย่อมจะได้รับผลแห่งกรรมที่ตนทำนั้นตั้งแต่ชาติที่ ๓ เป็นต้น ไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น^{๑๐๓}

อปราปริยเวทนียกกรรมนี้ เป็นกรรมที่ให้ผลในภพชาติต่อไป ในบางกรณีกรรมประเภทนี้อาจให้ผลต่อจากทิวฏฐธรรมเวทนียกกรรม หรือ อุปัชชเวทนียกกรรม ยังตัวอย่างเรื่องนายสมุนมาลาการ ที่ถวายเป็นพุทธบูชา จึงได้รับการยกย่องในชาตินั้นและได้รับผลกรรมดีในชาติต่อมา แต่บางกรณีจะให้ผลในภพต่อไป ต่อจากกรรมอื่นที่มีกำลังอ่อนลง ดังเช่นเรื่องนางมัลลิกาเทวี ที่เสพเมถุนกับสุนัข แต่เคยทำกรรมดี มีการถวายทาน เป็นต้น กรรมเหล่านั้นส่งผลในชาติต่อไป หรือกรณีของพรหมณโกตุลลิกเรื่องนางสามาวดี ที่เคยทิ้งลูกตนเอง กรรมชั่วนั้นส่งผลต่อจากกรรมดี ในชาติต่อไป ทำให้เกิดมาถูกทิ้ง เป็นต้น

๑๒) อโหสิกรรม

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎกขุททกนิกาย ปฏิสสัมภิตามรรคได้กล่าว ถึงอโหสิกรรมพอเข้าใจได้ว่า เมื่อทิวฏฐธรรมเวทนียกกรรม หรืออุปัชชเวทนียกกรรม หรือ อปราปริยเวทนียกกรรมนั้นเลิกให้ผลแล้ว ก็จะกลายเป็นอโหสิกรรม คือ เลิกให้ผลไปโดยปริยาย^{๑๐๔} พระพรหมโมลี ท่านให้บทว่า อโหสิ จ ตัมมมณฺญาติ อโหสิกมิมิ แปลว่ากรรมใดที่ชื่อว่าอโหสิกรรม คือ ทำสำเร็จไปแล้วก็ใช่ เป็นกรรมก็ใช่ ฉะนั้นกรรมนั้น จึงชื่อว่า อโหสิกรรม^{๑๐๕} ท่านให้คำอธิบายคำว่า อโหสิกรรม เป็นกรรมที่มีลักษณะที่ไม่สามารถอธิบายได้ แต่ท่าน ได้วิเคราะห์ไว้ดังนี้ คือ^{๑๐๖}

- ๑) สำเร็จเป็นอโหสิกรรม แต่ผลแห่งกรรมนั้นจะไม่เกิดขึ้นแล้วในอดีตก็หาไม่
- ๒) สำเร็จเป็นอโหสิกรรม แต่ผลแห่งกรรมนั้นจะได้เกิดอยู่ในปัจจุบันก็หาไม่
- ๓) สำเร็จเป็นอโหสิกรรม แต่ผลแห่งกรรมนั้นจะเกิดขึ้นในอนาคตก็ หาไม่

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๕.

^{๑๐๒} พระพรหมโมลี (วิลาส ภาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี**, เล่ม ๑, หน้า ๓๔๖.

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๑๐๔} ขุ.ป.อ. (ไทย) ๖๙/๕๒๓/๔๒๑-๔๓๑.

^{๑๐๕} พระพรหมโมลี (วิลาส ภาณวโร ป.ธ. ๙), **กรรมที่ปณี**, เล่ม ๑, หน้า ๓๔๗.

^{๑๐๖} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

การหยุดให้พ้นกรรมว่า กรรมจะหยุดให้ผลด้วยเหตุ ๓ ประการ คือ

๑) หมดแรง คือ ให้ผลจนสมควรแก่เหตุแล้ว อุปมาเหมือนนักโทษที่ได้รับโทษตามกำหนดแล้ว ก็พ้นโทษ การให้ผลของกรรมก็เช่นเดียวกัน

๒) กรรมจะหยุดให้ผลเมื่อกรรมอื่นเข้ามาแทรกแซงเป็นครั้งคราว ตัวอย่างในขณะที่กรรมชั่วให้ผลอยู่ซึ่งอาจเป็นครุกรรม เป็นต้น มันจะหยุดให้ผลชั่วคราวเมื่อบุคคลผู้นั้นทำกรรมดีแรง

๓) บุคคลผู้ทำกรรมได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ตตฺวัญญะคือการเวียนว่ายตายเกิดเสียได้มีชีวิตอยู่เป็นชาติสุดท้าย กรรมย่อมไม่สามารถให้ผลในภพชาติต่อไปอีก

กรรม ๑๒ ที่มีปรากฏในคัมภีร์ อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ติกนิบาต พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวว่าพระพุทธรเจ้าทรงแสดงเพียง ๑๑ ประเภท คือไม่ทรงแสดงว่าเอาโอสัทธิกรรมว่าเป็นชนิดของกรรมประเภทหนึ่ง แต่ทรงแสดงโอสัทธิกรรมว่าเป็นการสิ้นไปแห่งกรรม พระอรรถกถาจารย์ได้ให้คำอธิบายว่า

ในช่วงจิตทั้ง ๗ กรรมในช่วงจิตที่ ๑ นั้นใด เมื่อมีปัจจัย ก็ได้วาระที่จะให้ผลทันทีตามนั้น จัดเป็นทิวฐธรรมเวทนิยกรรม เมื่อไม่มีปัจจัย ก็จะชื่อว่าเป็นโอสัทธิกรรม ส่วนกรรมในช่วงจิตที่ ๗ อันใด กรรมนั้นเมื่อมีปัจจัย ก็จะเป็นอุปัชชเวทนิยกรรม เมื่อไม่มีปัจจัยก็จะชื่อว่าเป็นโอสัทธิกรรม และกรรมในช่วงจิตทั้ง ๕ ในท่ามกลางอันใดกรรมชื่อว่า อปราปรียเวทนิยกรรม トラบเท่าที่ยังท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ บุรุษ (บุคคล) นี้ทำกรรมนั้นไว้จะพึงเสวยได้ โดยอาการใด ๆ ในบรรดาอาการเหล่านี้ ก็จะเสวยวิบากของกรรมนั้น ที่เดียว^{๑๐๗} ความหมายที่แท้จริงของคำว่า โอสัทธิกรรม นี้ยังมีผู้ให้ความเห็นที่แตกต่างจากนี้ กองบรรณาธิการวารสารพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกให้ความเห็นว่าคนที่ทำการโดยเจตนาอย่างอมสร้างวิบาก (ผลของกรรม) ให้แก่ตนทั้งสิ้น จะหนักหรือเบาเท่า นั้น ไม่สามารถยกเลิกวิบากหรือผลกรรมได้ ทำได้แต่เพียงเลื่อนเวลาการให้ผลของกรรมออกไปเท่านั้น เช่นสมมุติว่าน้ำเกลือในแก้วเป็นกรรมชั่ว แต่เราเติมน้ำเปล่าลงไปเรื่อย ๆ โดยเปลี่ยนจากแก้วเป็นอ่าง เป็นตุ่ม และอื่น ๆ น้ำเกลือก็จะเจือจางลงจนหมดความเค็มสำหรับการรับรู้ด้วยลิ้นของเรา แต่เกลือก็ยังคงอยู่ ไม่หายไปไหน กรรมชั่วก็เช่นเดียวกัน ถ้าเราทำความดีเติมลงไปให้มากขึ้นเรื่อย ๆ กรรมชั่วก็จะไม่แสดงผลกรรม ที่ไม่แสดงผลนี้คือโอสัทธิกรรม ถ้าเมื่อใดเราเลิกทำความดีและสะสมความชั่วต่อไป ความชั่วก็จะแข็งแกร่งจนให้ผลชั่วแก่เราได้ ในกฎแห่งกรรมนั้น แม้ผู้กระทำจะไม่เอาเรื่อง ไม่ถือโทษ แต่กระบวนการของกรรมและการให้ผลของกรรมก็ยังดำเนินต่อไป เช่นเดียวกับการที่เจ้าทุกข์ไม่เอาเรื่องในคดีอาญาแต่กฎหมายก็ต้องลงโทษ

ดังนั้น การที่จะเป็นโอสัทธิกรรมได้ กรรมนั้นต้องไม่แสดงผล ตามที่พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายมานั้นเป็นไปในลักษณะของกรรมที่หมดกำลังจะส่งผลต่อไปแล้ว คือกรรมนั้นเคยส่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างมาแล้วในอดีต จนหมดแรงกรรมแล้ว กรรมก็หมดไปถึงจะเป็นโอสัทธิกรรม แต่ในบทความในวารสารพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก กล่าวถึงโอสัทธิกรรมเป็นกรรมที่ไม่แสดงผลในช่วงเวลาหนึ่ง ยังไม่ถือว่าหมดกรรมอย่างสิ้นเชิง

^{๑๐๗} อ.ต.อ. (ไทย) ๒๐/๕๔๑/๕๔๙.

ดังนั้น การศึกษาเรื่องกรรม ที่ปรากฏในอยู่ในที่ต่าง จึงจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาจิตใจ คุณธรรมและความคิดของคนในสังคม และจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมด้านอื่นต่อไป ถึงแม้ว่าเรา จะไม่สามารถพ้นจากผลกรรมชั่วที่ตนเองได้ทำในอดีตก็ตาม การทำความดีก็จะเป็นเหตุที่จะทำให้เราได้รับ สิ่งที่ดีเป็นมงคลชีวิตอย่างแน่นอนอนึ่ง นอกจากนี้ การที่เราเชื่อเรื่องกรรมก็จะทำให้เราได้ที่พักในกายภาค หน้าต่อไป

๒.๒. คำสอนเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักคำสอนเรื่องกรรมที่เหล่านักวิชาการทางด้านศาสนามักจะ กล่าวถึงอยู่หลายทฤษฎีด้วยกัน โดยส่วนใหญ่จะเป็นการอธิบายความสัมพันธ์กันระหว่างเรื่องกรรมกับสิ่ง ต่าง ๆ ดังนี้ คือ

๒.๒.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับสังสารวัฏและปฏิจสมุปบาท

สังสารวัฏ หรือเรียกอีกอย่างว่าวัฏฏะ นี้ มีผู้ที่ให้ความหมายในทางเดียวกันหลายท่าน ด้วยกัน ดังที่จะได้ยกมาเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

๑) พระพุทธโฆษาจารย์ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกรรม กับสังสารวัฏเอาไว้ว่า สังสารวัฏ หรือที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่าสังสารจักร ก็อวิชาเป็นมูลของสังสารจากนั้น เพราะเป็นมูลเหตุ มีชรามรณะเป็นที่สุด^{๑๐๘} และสังสารวัฏ มีอยู่ในภพทั้ง ๓ คือ กามภพ รูปภพและอรุภพสิ่งเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันสถานะเป็นเหตุปัจจัยอย่างการและการให้เกิดขึ้นได้ และท่านได้แบ่งธรรมเหล่านั้น ออกเป็น ๔ ส่วน คือ อวิชาและสังขารเป็นส่วนที่ ๑ วิญญาณ นามรูป สหทัยตนะ ผัสสะ และเวทนาเป็น ส่วนที่ ๒ ตัณหา อุปาทานและภพเป็นส่วนที่ ๓ และชาติและชรามรณะเป็นส่วนที่ ๔ ส่วนที่ ๑ เป็น อดีตตธา อตตราส่วนที่ ๒ และ ๓ เป็นปัจจุปปันนตธา ส่วนที่ ๔ เป็นอนาคตตธา^{๑๐๙} ธรรมเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์กัน โดยเป็นเหตุอย่างการและการให้เกิดขึ้น หรือเรียกว่า ปฏิจสมุปบาทเพราะอรรถกล่าวว่า อาศัย กันและกัน ยังธรรมที่สืบเนื่องการให้เกิดขึ้น^{๑๑๐} และในองค์ปฏิจสมุปบาทมีการสนธิกันเพื่อให้ยังกันและ กันให้เกิดขึ้นได้ พระพุทธโฆษาจารย์ได้อธิบายว่าระหว่างสังขารกับวิญญาณ เป็นสนธิหนึ่งระหว่างเวทนา กับตัณหา เป็นสนธิหนึ่ง และระหว่างภพกับชาติ เป็นสนธิหนึ่ง^{๑๑๑} แต่หากว่าไม่มีการสนธิเกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้ ก็ไม่สามารถยังกันและกันให้เกิดขึ้น ทำให้ไม่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างส่วนที่เป็นอดีต (อดีตตธา มี อวิชา และสังขาร) ส่วนที่เป็นปัจจุบัน (ปัจจุปปันนตธา มี วิญญาณ เป็นต้น) และส่วนที่เป็นอนาคต (อนาคต ตตธา มีชาติและชรามรณะ) และส่งผลให้ระดับสังสาร วัฏฏถูกทำลายไปและจะไม่มีเกิดอีกต่อไป

^{๑๐๘} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๙/๑๘๖.

^{๑๐๙} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๙/๑๘๙.

^{๑๑๐} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๖/๓/๑๘๙.

^{๑๑๑} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๙/๑๘๙.

๒) พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงความหมายของกฎแห่งวิภูษะ หรือกฎของสังสารวิภูษะว่า กฎแห่งวิภูษะ คือความหม่นเวียน ในสิ่งที่หม่นเวียน ของสิ่งที่หม่นเวียน ซึ่งก็คือ กิเลส กรรม และวิบาก^{๑๑๒} ซึ่งเมื่อเราทำกรรมด้วยอำนาจของกิเลสทั้งหลาย จึงเกิดเป็นกรรม และจะต้องเสวยวิบากกรรม ครั้นรับวิบากกรรมแล้ว ก็จะเป็นเหตุปัจจัยที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดกิเลสอีก และทำกรรมต่อไปอีก แล้วก็เสวยกรรมอีกวนเวียนอย่างนี้ไม่รู้จบสิ้น และท่านยังเคยกล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างกำกับสังสารวิภูษะ ซึ่งเป็นไปตามกฎอิทัปปัจจยตาหรือกฎจัสสมุปบาทว่าเมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จะเกิดขึ้น โดยสมควรแก่ปัจจัย ๆ นั้นคือกฎแห่งกรรม ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ หลีกเลี่ยงไม่พ้น และตรงแนยยุติธรรม ตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา เมื่อทำสิ่งใดลงไปอย่างนี้ฝนจะต้องออกมาอย่างนี้ ถูกต้องตามกฎเกณฑ์นั้น ๆ ก็ต้องเรียกว่าพระเจ้าแห่งกรรมแห่งวิบาก แห่งกิเลส คือวิภูษะนั้นเอง^{๑๑๓} คือมีกิเลสเป็นเหตุให้เกิดกรรม สิ่งเหล่านี้จัดเป็นกฎแห่งกรรม เพราะกฎแห่งกรรม คือการเคลื่อนไหว ต้องมีปฏิภิกิริยา ต้องมีเจตนาจึงจะเรียกว่ากรรม ถ้าไม่มีเจตนาที่เรียกว่าภิกิริยา การเคลื่อนไหวที่ประกอบด้วยเจตนาเรียกว่ากรรม^{๑๑๔} แต่ถ้าหากว่าเรารู้ทันและควบคุมอิทธิพลของสิ่งเหล่านี้ได้ คือทำให้เกิดความปรกติขึ้นมาในแต่ละคน เมื่อกาย วาจา และใจเป็นปกติแล้วสังขมก็ไม่ปั่นป่วน เป็นปรกติ เพราะเราควบคุมกิเลส ได้จึงไม่มีกิเลส เมื่อไม่มีกิเลส จึงไม่เกิดกรรม และไม่เกิดวิบาก มันก็ไม่มีอะไรเป็นทุกข์เดือดร้อนและเราก็เป็นมนุษย์เต็มตามความหมาย^{๑๑๕}

๓) พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมาย และองค์ประกอบของวิภูษะเอาไว้ว่า วิภูษะ ๓ หรือไตรวิภูษะ แปรตามความหมายของศัพท์ได้ว่า วน หรือ วงเวียน หรือองค์ประกอบที่หม่นเวียนต่อเนื่องกันของภวจักร หรือสังสารจักร หรือสังสารจักร ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่างคือ^{๑๑๖}

- ๑ กิเลสวิภูษะ วงจรกิเลส (Round of Defilements) ประกอบด้วยอวิชชา ตัณหา และอุปาทาน
- ๒ กรรมวิภูษะ วงจรกรรม (Round of Karma) ประกอบด้วยสังขารและกรรมภพ
- ๓ วิปากวิภูษะ วงจรวิบาก (Round of results) ประกอบด้วย วิญญาน นามรูป สหายนะ ผัสสะเวทนา ซึ่งแสดงออกในรูปปรากฏที่เรียกว่าอุปบัติภพชาติ ชรา มรณะ เป็นต้น
- ๔ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายว่า คำว่า สงสาร^{๑๑๗} หมายถึง การเวียนว่ายตายเกิด คำว่า วิภูษะ^{๑๑๘} หมายถึง วงกลม การหม่นเวียน ไปรอบแห่งการเวียนเกิด

^{๑๑๒} พุทธทาสภิกขุ, **อริยศีลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๘), หน้า ๓๕๖.

^{๑๑๓} พุทธทาสภิกขุ, **ไภวฉลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๖), หน้า ๗๓.

^{๑๑๔} พุทธทาสภิกขุ, **อริยศีลธรรม**, หน้า ๓๕๖.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙.

^{๑๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (นนทบุรี: โรงพิมพ์เพิ่มทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๘.

^{๑๑๗} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**, หน้า ๗๗๗.

^{๑๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔๖.

เวียนตาย สังสารวัฏแปลตามอักษรว่า การเวียนว่ายตายเกิดเป็นวงกลม โดยใจความหมายถึง การที่สิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์เวียนว่ายตายเวียนเกิด คือ เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิดใหม่ แล้วตายอีกแล้วก็เกิดใหม่อีก วนเวียนอยู่อย่างนี้ไม่มีวันจบสิ้น นี่คือการท่องเที่ยวเป็นวงกลม^{๑๑๙}

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสิ่งที่ทำให้เกิดกรรม ซึ่งทำให้สัตว์โลกต้องวนเวียนอยู่ในวัฏฏะสงสาร ก็คือ กิเลสนั่นเอง หรือเรียกว่ากรรมกิเลส กรรมกิเลส ๔^{๑๒๐} ประการที่อริยะสาวกจะได้แล้ว^{๑๒๑} ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงมี

๑. กรรมกิเลส คือ ปาณาติบาต
๒. กรรมกิเลส คือ อทินนาทาน
๓. กรรมกิเลส คือ กาเมสุมิฉฉาจาร
๔. กรรมกิเลส คือ มุสาวาท

เรื่องกามกิเลสนี้ พระพุทธเจ้าทรงให้ระลึกอยู่เสมอ ๆ เพื่อที่จะได้เตือนสติว่าการตกอยู่ในอำนาจของกิเลสแล้ว ไปก่อกรรมดังกล่าว ก็เกิดวิบากกรรมในสังสารวัฏขึ้น ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ความว่า

ถ้าในอดีต กรรมกิเลสไม่พึงมีแก่เรา
ในปัจจุบัน อรรถภาพนี้ก็ไม่มีแก่เรา
ในอรรถภาพนี้ กรรมกิเลสจักไม่มีแก่เรา
ในอนาคต วิบากวิภูก็จะไม่มีแก่เรา^{๑๒๒}

กรรมกิเลสจึงเป็นสาเหตุที่จะทำให้ไปก่อกรรมต่อไปในอนาคต และเมื่อได้ก่อกรรมไปแล้ว ก็จะต้องประสบกับวิบากกรรมต่อไป ซึ่งเกิดจากผลกระทบของกรรมที่เขาก่ออันเนื่องมาจากกรรมกิเลสเหล่านี้เอง และกรรมกิเลสเหล่านี้จะเกิดมีขึ้นมาได้ก็ต้องอาศัยวิบากวิภูเป็นปอเกิด เช่นกัน

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงเรื่องกรรมกับปฏิจจสมุปปาทว่ามีส่วนสัมพันธ์กันชนิดที่ว่าขาดเสียไม่ได้ในการศึกษาเรื่องกรรม ก็ต้องศึกษาเรื่องปฏิจจสมุปปาทด้วย รวมไปถึงเรื่องสังสารวัฏเป็นเรื่องเดียวกับกับปฏิจจสมุปปาท กล่าวคือ องค์ประกอบของปฏิจจสมุปปาททั้ง ๑๒ ประการ สามารถแยกได้ดังนี้ คือ^{๑๒๓}

หมวดที่ ๑ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เรียกว่า เป็นกิเลส (กิเลสวัฏ ในสังสารวัฏ)

^{๑๑๙} นายสุนทร ณ รังษี, ราชบัณฑิต, ความสัมพันธ์ระหว่างสังสารวัฏกับมรรคผลนิพพานในพุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง, ๒๕๓๓). (อ้างสำเนา).

^{๑๒๐} ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๖/๒๐๐๖/๙๘.

^{๑๒๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๕/๒๐๐, ที.ปา.อ. (ไทย) ๑๖/๑๗๔-๑๗๕/๗๙.

^{๑๒๒} ชุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๖๘/๓๑๗.

^{๑๒๓} ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), เชื้อกรรม รู้กรรม แก่กรรม, (สมุทรปราการ: บริษัทพิมพ์ทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๔๖.

หมวดที่ ๒ สังขาร ภพ เรียกว่าเป็นกรรม กรรมวิภังค์ ในสังสารวิภังค์)

หมวดบทที่ ๓ คือ นอกจากนั้น มีวิญญาณ นามรูป สขมายตนะ เป็นต้น เรียกว่าเป็นวิบาก (วิปากวิภังค์ใน สังสารวิภังค์)

ปฏิจจนุปบาทกับกรรมมีส่วนสัมพันธ์ในเชิงเป็นเหตุเป็นผลกันและกัน กล่าวคือ กรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีกิเลสวิภังค์ ๓ อย่าง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ อวิชชา ตัณหา และอุปาทานเป็นเหตุให้เกิดกรรมวิภังค์ อวิชชาคือ กิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดสังขารเมื่อไม่รู้จริงตามหลักอริยสัจ ๔ คือไม่รู้ถึงความทุกข์ไม่รู้ถึงสาเหตุให้เกิดทุกข์ ไม่รู้ถึงความดับทุกข์ และไม่รู้อริยสัจตามหนทางดับทุกข์ จึงแสดงพฤติกรรมออกมาทางกาย ทางวาจา และทางใจ จึงเกิดปฏิสนธิวิญญาณต่อไป วนเวียนเป็นวัฏจักรของสังสารวิภังค์อย่างไม่มีที่

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในปฏิจจนุปบาท จึงต้องอาศัยกันและการเกิดขึ้นมา พุทธทาสภิกขุ จึงได้ยกเอาพุทธภาษิตแสดงถึงการเกิดปฏิจจนุปบาทว่า

อิมสมิ สติ อิหิ โหติ

อิมสสอุปาทา อิหิ อุปชชติ

อิมสมิ อสติ อิหิ น โหติ

อิมสส นิโรธา อิหิ นิรุชฌติ ^{๑๒๔}

ท่านได้แปลความหมายว่า เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้ ย่อมมี เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จะเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป ดังนั้นถ้าจะทำให้สิ่งที่เกิดขึ้นในปฏิจจนุปบาทอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นหรือดับไป จึงต้องค้นหาสาเหตุและตัดสิ่งที่เป็นสาเหตุนั้นทิ้งไป และสิ่งที่เกิดขึ้นต่อไปก็จะไม่เกิดขึ้นก็เพราะไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้นในสังสารวิภังค์ กรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีกิเลส กิเลสจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีวิบากกรรมของกรรมเก่า และวิบากจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ มีกรรมเกิดขึ้น ถ้าเราตัดกิเลสได้กรรมก็ไม่เกิด ถ้าหากว่าเราเราตัดกรรมคือ ไม่ให้เกิดกรรมได้ก็จะไม่มีวิบาก และถ้าหากว่าเกิดมีวิบากกรรมแล้ว เรามีสติยับยั้งไม่ให้วิบากกรรมนั้นทำให้เกิดกิเลสได้ กิเลสก็จะไม่เกิด ดังนั้น เราสามารถตัดกรรมได้ก็ต่อเมื่อละกิเลสได้ วงจรปฏิจจนุปบาทก็จะถูกทำลาย ลงจนสูญสิ้นไป ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงความเกิดดับของปฏิจจนุปบาทบาท ดังที่กล่าวมาในเบื้องต้น

ในคัมภีร์มิลินทปัญหา ได้กล่าวถึงสังสารวิภังค์ ซึ่งเป็นกระบวนการเวียนว่ายตายเกิดอย่างหาจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดไม่ได้ว่า ^{๑๒๕}

สัตว์โลกที่เกิดในโลกนี้ ก็ตายในโลกนี้ ได้จากโลกนี้แล้วก็ไปเกิดในโลกอื่น เกิดในโลกนั้นก็ตายในโลกนั้น ตายจากโลกนั้นแล้วก็เกิดในโลกอื่น การเวียนว่ายตายเกิดอย่างนี้แหละเรียกว่าสังสารอุปมาเหมือนอย่างว่าบุรุษคนหนึ่งกินมะม่วงสุก แล้วปลุกเมล็ดไว้เมล็ดไว้ มะม่วงนั้นก็เกิดเป็นต้นมะม่วง

^{๑๒๔} พุทธทาสภิกขุ, ปฏิจจนุปบาทจากพระโอษฐ์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๒๑), หน้า ๓.

^{๑๒๕} พระธรรมมหาวีรานุวัตร, มิลินทปัญหา ฉบับพร้อมด้วยอรรถกถา ฎีกา, (กรุงเทพมหานคร: ลูกส. ธรรมภักดี, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

ใหญ่ขึ้น จนกระทั่งมีผลมะม่วงบุรุษนั้นก็กินมะม่วงสุกจากมะม่วงต้นนั้น แล้วปลูกเมล็ดมะม่วงไว้อีก เมล็ดมะม่วงนั้นก็เกิดเป็นต้นมะม่วงใหญ่โตขึ้นจนมีผล ต้นแก่ก็ตายไป ที่สุดเบื้องต้นแห่งต้นมะม่วงเหล่านั้นย่อมไม่ปรากฏว่ามีมาแต่เมื่อไร ข้อนี้ฉันทไต่ การเวียนว่วยเวียนเกิดของสัตว์ทั้งหลาย ก็ไม่ปรากฏเบื้องต้นฉันทนั้น^{๑๒๖}

จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็กรรรมดีหรือกรรรมชั่ว กรรรมเหล่านี้จะส่งผลให้ต้องเวียนว่วยตายเกิด อยู่ในกรรรมภพ รูปภพ และอรุภพยัง เป็กรรรมที่ต้องเวียนว่วยไปในโลกหรือโลกียะ ไม่ส่งผลให้เข้าถึงมรรคผลนิพพานนอกเสียจากว่าจะตัดวงจรปฏิจจสมุปบาท หรือสังสารวัฏได้เท่านั้นตราบใดที่มีกิเลส คือ อวิชชา ตัณหา หรืออุปาทาน อยู่กิเลสตัวนี้เป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดวงจรปฏิจจสมุปบาทหรือสังสารวัฏในส่วนกรรรมวัฏฏ์ กล่าวคืออวิชชาเป็นเหตุให้เกิดสังขาร ตัณหา และอุปาทานทำให้เกิดภพ และจะทำให้เกิดสังสารวัฏในส่วนวิปากวัฏฏ์ต่อไปอย่างไม่รู้รู้จบ

๒.๒.๒ ความสัมพันธ์ระหว่างกรรรมกับอริยสัจ ๔

กรรรมเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ตามเหตุปัจจัย เมื่อกรรรมส่งผลทำให้เกิดวิบากที่ทำให้เกิดความทุกข์ และต้องเวียนว่วยตาย เกิดพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของการศึกษาเรื่องอริยสัจ ๔ ที่มีความสำคัญต่อการหมุนเวียนไปในสังสารวัฏ ที่ทำให้ต้องก่อกรรรมและเสวยวิบากกรรรมต่อไปโดยยกพุทธพจน์นี้ตรัสไว้ในโกฏิกามวรรค ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดในทุกข์อริยสัจ ไม่รู้แจ้งแทงตลอดในทุกข์สมุทอริยสัจ ไม่รู้แจ้งแทงตลอดในทุกข์นิโรธอริยสัจ^{๑๒๗} ไม่รู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ ๔ ว่าสัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาเกิดในหมู่มนุษย์มีเพียงเล็กน้อย ส่วนจัดที่เกิดมาเกิดนอกจากมนุษย์มีจำนวนมากกว่า เพราะไม่ได้เห็นอริยสัจ ๔ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงควรทำความเพียรเพื่อทำความรู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ ๔^{๑๒๘}

อริยสัจ ๔ เป็นหมวดธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเหตุปัจจัยเช่นเดียวกับกับปัญจสมุปบาท ที่เกิดขึ้นและดับไปตามอำนาจแห่งเหตุปัจจัยอริยสัจ ๔ ที่ทรงแสดงในมหาสติปัฏฐานสูตร ประกอบด้วย

๑) ทุกข์ ความทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงอธิบายขยายความถึงความทุกข์ในอริยสัจดังที่ปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตร ว่ามีดังนี้คือ^{๑๒๙} (๑) ความเกิด (๒) ความแก่ (๓) ความตาย (๔) ความเศร้าโศก (๕) ความคร่ำครวญ (๖) ความทุกข์ทางกาย (๗) ความทุกข์ทางใจ (๘) ความดับแค้น (๙) การประสบกับอารมณ์อันไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ (๑๐) การพลัดพรากจากอารมณ์อันเป็นที่รักเป็นทุกข์ (๑๑) การไม่ได้สิ่งที่ต้องการเป็นทุกข์ (๑๒) ว่าโดยย่อ อุปาทานชั้น ๕ ประการเป็นทุกข์

^{๑๒๖} พุทธทาสภิกขุ, **อิทัปปัจจยตา**, หน้า ๓๘๕.

^{๑๒๗} คุรยละเอียดใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๙๑/๖๐๕-๖๐๖.

^{๑๒๘} คุรยละเอียดใน ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๑๓๑/๖๔๐.

^{๑๒๙} คุเทียบใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑-๑๓๒/๑๑๘-๑๒๑.

๒) ทุกขสมุทัย หรือเรียกสั้น ๆ ว่า สมุทัย คือ สาเหตุแห่งความทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ โดยตรัสในธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ว่า อิหิ โข ปน ภิกขเว ทุกขสมุทโย อริยสัจจายายิ ตณฺหา โปโนพุกวิกา นนฺทิราคสทคตา ตตรตตราภินนฺทินิ เสยยถิทํ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา^{๓๓๐} แปลได้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกขสมุทยอริยสัจ คือ ตณฺหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพติดเพลินและความกำหนด มีปกติให้เพติดเพลินในอารมณ์นั้น ๆ คือ กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา^{๓๓๑}

๓) ทุกขนิโรธ หรือเรียกสั้น ๆ ว่า นิโรธคือความดับทุกข์ ได้รั้มจักกัปปวัตตนสูตรพระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงการดับทุกข์ว่า อิหิ โข ปน ภิกขเว ทุกขนิโรโธ อริยสัจจโย ตสฺสาเยว ตณฺหาโย อเสสวिरาค นิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตติ อนาลโย แปลความได้ว่า ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกขนิโรธอริยสัจ คือ ความดับตณฺหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละทิ้ง ความพ้นความไม่อาลัยในตณฺหา^{๓๓๒}

๔) ทุกขนิโรธคามิปฏิบัติทอริยสัจ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งพอให้เข้าใจง่ายว่า มรรค หรือ อริยมรรคมีองค์ ๘ ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงอริยมรรคมีองค์ ๘^{๓๓๓} ซึ่งประกอบด้วย (๑) สัมมาทิฏฐิ^{๓๓๔} (๒) สัมมาสังกัปปะ (๓) สัมมาวาจา (๔) สัมมากัมมันตะ (๕) สัมมาอาชีวะ (๖) สัมมาวายามะ (๗) สัมมาสติ (๘) สัมมาสมาธิ

เรื่องอริยสัจ ๔ จึงมีความสอดคล้องกัน ในฐานะที่เป็นเหตุให้ผลการเช่นเดียวกันกับหลักปฏิจจสมุปบาท กล่าวคือ ไม่มีสิ่งใดที่สามารถเกิดขึ้นได้เองโดยไม่มีเหตุปัจจัย เรื่องกรรมก็เช่นกัน คือ เกิดจากกิเลส คือตณฺหาซึ่ง ในหลักป็นจากสมุตประวัติแสดงถึงกิเลสที่ทำให้เกิดกรรมก็คือ อวิชชา ตณฺหา และอุปาทาน ถ้าไม่มีอวิชชาสังขารในกำวัดก็ไม่สามารถเกิดได้ ถ้าไม่มีตณฺหาอุปาทาน ภพชาติชาติชรา มรณะโสกะปริเทวทุกขโทมนัสอุปายาสก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ส่วนในอริยสัจ ๔ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง เราจะเห็นได้ว่าที่เราต้องเกิดมารับผลกรรมในภพชาติต่าง ก็เกิดจากกิเลส คือ ตณฺหา ซึ่งทำให้สัตว์โลกต้อง ตั้รนทำกรรมกันต่อไป จึงต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ประสบการณ์ความทุกข์วนเวียนอย่างนี้ไม่รู้จบสิ้น ตรีบเท่าที่ยังไม่รู้จริงในหลักอริยสัจ ๔ และปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ตามที่พระพุทธเจ้าทรง แสดงไว้ในกัมมณีโรธสูตร ว่า ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับกรรม คืออริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฏฐิ (ถึงชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และ สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)^{๓๓๕}

^{๓๓๐} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔/๑๔.

^{๓๓๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑.

^{๓๓๒} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๔/๑๔.

^{๓๓๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๒.

^{๓๓๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๒.

^{๓๓๕} ตูรายละเอียดใน ส. สฬา. (ไทย) ๑๘/๑๔๖/๑๗๙-๑๘๐.

กรรมกับอริยสัจ ๔ และปฏิจจนุปบาทมีความสัมพันธ์ในลักษณะเชิงเหตุผลและมีกิเลสเป็นสาเหตุของการเกิด กรรมในสังสารวัฏมีกิเลสเป็นสาเหตุให้เกิดกรรม ความทุกข์ในหลักอริยสัจ ๔ ก็มีกิเลสคือ ตัณหา (ความอยาก) เป็นเหตุเกิดทุกข์ ซึ่งก็จัดอยู่ในส่วนของวิบากกรรมในสังสารวัฏ และจะวนเวียนเป็นวัฏจักร จนกว่าเราจะได้เข้าใจหลักปฏิจจนุปบาททางสายดับ และปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘

๒.๓ กรรมกับการให้ผลของกรรม

๒.๓.๑ เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกรรม

ตามหลักสังสารวัฏที่ได้อธิบายไปแล้วว่ากิเลสเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดกรรม และกรรมจะให้ผลทำให้ศาลโลกอยู่ก่อนกรรมนั้น ๆ จะพบกับวิบากกรรมของตนเอง ในอภิสถมมูลสูตร^{๑๓๖} พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงกิเลสที่เป็นเหตุทำให้เกิดกรรมขึ้น และทรงแสดงถึงกุศลมูล ๓

อโลภะ (ความไม่욕ได้)	โลภะ (ความอยากได้)
อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย)	โทสะ (ความคิดประทุษร้าย)
อโมหะ (ความไม่หลง)	โมหะ (ความหลง)

ถ้าพิจารณาตามหลักปฏิจจนุปบาทดูให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า กิเลสเหล่านี้จะเกิดขึ้นกับตนเองก็ต่อเมื่อตนเองไปประสบกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเข้า เช่นอายตนะภายในกระทบอายตนะภายนอก ตัวอย่างเช่น สหายตนะ (อายตนะ ๖) อย่างหนึ่งคือตาไปเห็นสิ่งของมีค่า เกิดจักขุผัสสะขึ้นและเกิดเวทนา จึงเกิดอกุศลมูล คือ โลภะซึ่งตรงกับตัณหา ๓ ประการตัวหนึ่ง คือ ภาวตัณหา แล้วจึงทำการแสวงหาวิธีการที่จะได้มาอุปาทานจึงเกิด ทำให้เกิดกรรมในสังสารวัฏ คือ ภพ ขึ้น เมื่อภพ เกิดชาติ (การเกิด) จึงมี และจะมีขรามรณะ และความทุกข์ทั้งปวงเกิดขึ้น

แต่กรรมจะเกิดมีขึ้นอย่างไรนั้น ยังต้องมีเหตุปัจจัยอย่างอื่นเข้ามาประกอบอีก ดังคำกล่าวของพระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ) กล่าวถึงเหตุปัจจัยที่เป็นแรงเสริมหรือห้ามกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมเอาไว้ว่ามีเหตุปัจจัยตามที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ดังต่อไปนี้

๑) สมบัติ ๔ และวิบัติ ๔^{๑๓๗}

ก. สมบัติ ๔ ประการ

- (๑) คติสมบัติ ได้แก่ คติที่สมบุรณ์ คือเทวโลก และมนุษย์โลก
- (๒) อุปธิสมบัติ ได้แก่ ความสำเร็จด้วยดีในอัทภาพ
- (๓) กรรมสมบัติ ได้แก่ การอันเจริญของพระราชาผู้ทรงธรรม และชนผู้มีใจดี
- (๔) บโยคสมบัติ ได้แก่ การประกอบโดยชอบ

ข. วิบัติ ๔ ประการ

- (๑) คติวิบาก ได้แก่ คติชั่ว คืออบายภูมิ ๔

^{๑๓๖} อภ.ทก. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๕-๒๗๙.

^{๑๓๗} อภ.วิ.อ. (ไทย) ๗๘/๘๔๘/๗๐๘-๗๐๙.

- (๒) อุปริวัตติ ได้แก่ ความมีอัตภาพแล้ว
 (๓) กาลวัตติ ได้แก่ การที่มีพระราชาชั่วและบุคคลที่ผู้มีใจทราม
 (๔) ปโยควิบาก ได้แก่ การประกอบในทางที่ผิด

ด้วยอำนาจของสมบัติ ๔ ประการและวัตติ ๔ ประการดังกล่าวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการให้ผลของกรรม ซึ่งส่งผลได้ทั้งในทางดีและทางไม่ดี คือสามารถทำให้กรรมนั้นส่งผลเร็วขึ้นหรือยับยั้งกรรมนั้นก็ได้ ตามที่พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกอรรถกถาอังคุตตรนิกายติกนิบาตว่า^{๑๓๘}

๑. กรรมสมาทานชั่วบางอย่าง ห้ามคติสมบัติ ยังไม่ให้ผล
๒. กรรมสมาทานบางอย่าง ห้ามอุปธิสมบัติ ยังไม่ให้ผล
๓. สมาทานชั่วบางอย่าง ห้ามการสมบัติ ยังไม่ให้ผล
๔. สมาทานชั่วบางอย่าง ห้ามปโยคสมบัติ ยังไม่ให้ผล
๕. กรรมสมาทานชั่วบางอย่าง อาศัยคติวัตติจึงให้ผล
๖. กรรมสมาทานชั่วบางอย่าง อาศัยอุปธิสมบัติจึงให้ผล
๗. กรรมสมาทานชั่วบางอย่าง อาศัยกาลวัตติจึงให้ผล
๘. กรรมสมาทานชั่วบางอย่างอาศัย ปโยควัตติจึงให้ผล
๙. กรรมสมาทานดีบางอย่าง ห้ามคติวัตติยังไม่ให้ผล
๑๐. กรรมสมาทานดีบางอย่างห้ามอุปธิวัตติยังไม่ให้ผล
๑๑. กรรมสมาทานดีบางอย่างห้ามการวัตติยังไม่ให้ผล
๑๒. กรรมสมาทานบางอย่าง ห้ามปโยควัตติยังไม่ให้ผล
๑๓. กรรมสมาทานดีบางอย่าง อาศัยคติสมบัติจึงให้ผล
๑๔. สมาทานดีบางอย่าง อาศัยอุปธิสมบัติจึงให้ผล
๑๕. กรรมสมาทานดีบางอย่างอาศัยการสมบัติจึงให้ผล
๑๖. กรรมสมาทานดีบางอย่าง อาศัยปโยคสมบัติจึงให้ผล

๒. นิยาม ๕ ประการ

๑) กรรมนิยาม พระอรรถกถาจารย์ได้ให้ความหมายคำนี้ว่า การให้ผลแห่งกุศลนี้ นำปรารณาการให้ผลแห่งกุศลนี้ไม่นำปรารณา^{๑๓๙} พระอาจารย์อาจารย์ได้ยกตัวอย่างสมมติว่ายิ่งคนหนึ่งทะเลาะกับสามีประสงค์จะผูกคอตาย จึงสอดเข้าไปในบ่วงเชือก บุรุษคนหนึ่งลับมีดอยู่เห็น อย่างนั้นประสงค์จะตัดเชือกจึงวิ่งไปลอบหญิงนั้นว่าน้องอย่ากลัว น้องอย่ากลัว เชือกกลายเป็นอสรพิษรัดคอกหญิงอยู่บุรุษนั้นกลัวรีบหนีไป หญิงนั้นตาย ณ ที่นั่นเอง ดังนั้นท่านจึงให้เหตุผลว่ากรรมนิยามนี้เป็นผลของการทำกรรมนั่นเอง

^{๑๓๘} อัง.ติก.อ (ไทย) ๓๔/๔๗๓/๑๓๓.

^{๑๓๙} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๕๖/๑๐๐.

อัมพร หุตะสิทธิ์ ได้ให้ความ มเห็นเกี่ยวกับเรื่องกรรมนิยามว่า เป็นการกล่าวถึงความแน่นอน ในการให้ผลของกรรมโดยอัตโนมัติ จึงเรียกว่าเป็นกฎธรรมชาติ หรือเราอาจเรียกว่ากฎแห่งกรรม ซึ่ง แตกต่างจากกฎเกณฑ์ที่คนในสังคมสร้างขึ้น^{๑๔๐} ดังนั้น กรรมนิยามจึงขึ้นอยู่กับผลกรรมที่ตนเองได้ก่อขึ้น เองแล้วกำนันจะส่งเสริมหรือลดทอนกรรมอื่น ๆ ตามคุณสมบัติของกรรมนั้น ๆ

๒) อุดุนิยาม พระอรรถกถาจารย์ยกตัวอย่างอธิบายว่า ในชนบทนั้น ๆ ในกาลนั้น ๆ การเก็บ ดอกไม้และผลไม้เป็นต้น โดยตัดครั้งเดียวเท่านั้น ลมพัด ลมไม่พัด แดดกล้า แดดอ่อน ฝนตก ฝนไม่ตก ดอกบัวกลางวันแย้ม และกลางคืนหุบ อย่างนี้เป็นต้น เป็นอุดุนิยาม^{๑๔๑} อุดุนิยามจึงเป็นเรื่องผลกระทบที่ เกิดขึ้นกับธรรมชาติ ซึ่งอาจเกิดจากธรรมชาติเอง หรือจากการกระทำของมนุษย์ก็ได้ ดังที่พระพรหมคุณา ภรณ์กล่าวไว้ว่า

อุดุ คือเรื่องอุณหภูมิจึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศพูดอย่าง ชาวบ้านก็เช่น อากาศร้อนขึ้น เราก็เหงื่อออกอากาศเย็นลง เย็นมาก ๆ เข้าน้ำก็กลายเป็นน้ำแข็งหรือถ้า ร้อนมากขึ้นนามก็กลายเป็นไอ นี้เรียกว่าอุดุนิยาม^{๑๔๒}

๓) พีชนิยาม พระอรรถกถาจารย์ยกตัวอย่างว่า ผลข้าวสาธีย่อมเป็นผลจากพีชข้าวสาธีย่าง เดียว รสหวานย่อมเป็นผลจากน้ำหวาน รสขมย่อมเป็นผลจากพีชขม นี้เป็นพีชนิยามพีชนิยาม^{๑๔๓} จึงเป็น กฎเกี่ยวกับการดำรงเผ่าพันธุ์ พีชนิยามจึงมีอิทธิพลต่อการให้ผลกรรมเช่นเดียวกัน

๔) จิตตนิยาม พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ธรรมคือจิตและเจตสิกดวงก่อน ๆ เป็นปัจจัย โดยอุปนิสัยปัจจัยแห่งธรรมคือจิตและเจตสิกดวงหลัง ๆ เพราะฉะนั้น การเกิดขึ้นแห่งสัมปฏิจฉันนะเป็น ต้นในลำดับแห่งจักขุวิญญาณเป็นต้น นี้ เป็นจิตตนิยาม^{๑๔๔}

พระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายว่า กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการทำงานของจิต เช่น เมื่อจิตอย่างนี้ เกิดขึ้นจะมีเจตสิกอะไรประกอบได้บ้าง ถ้าเจตสิกอย่างนี้เกิดขึ้น จะมีเจตสิกไหนเกิดร่วมได้อันไหนร่วม ไม่ได้ เมื่อจิตจะขึ้นสู่วิถาอภารมณณ์ มักจะดำเนินไปอย่างไร ก่อนออกจากภวังค์ ก็มีภวังค์คจลนะแล้ว จึงภวังค์ปุจเฉท จากนั้นมีอะไรต่อไปอีกจนถึงช่วงจิต แล้วกลับตภวังค์อย่างเดิมอีก อย่างนี้เรียกว่ากฎ แห่งการทำงานของจิต คือ จิตตนิยาม^{๑๔๕}

๕) ธรรมนิยาม พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า ความเป็นไปแห่งความหวั่นไหวในหมื่น โลกธาตุ ในการเสด็จลงสู่พรปะครรรภ์พระมารดาแห่งพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย นี้ชื่อธรรมนิยาม^{๑๔๖} ส่วนพระ พรหมคุณาภรณ์อธิบายคำว่าธรรมนิยามครอบคลุมถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเหตุและปัจจัยกัน โดยกล่าวว่า ธรรม

^{๑๔๐} อัมพร หุตะสิทธิ์, “กรรม ๑๒ และการให้ผล”, หน้า ๑๖.

^{๑๔๑} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๕๖/๑๐๑.

^{๑๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), เชื้อกรรม รู้กรรม แก่กรรม, หน้า ๔๘.

^{๑๔๓} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๕๖/๑๐๑.

^{๑๔๔} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๕๖/๑๐๑.

^{๑๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), เชื้อกรรม รู้กรรม แก่กรรม, หน้า ๔๘.

^{๑๔๖} ที.ม.อ. (ไทย) ๑๓/๕๖/๑๐๑.

นิยาม กฎแห่งกรรม คือ ความเป็นเหตุเป็นผลกันของสิ่งทั้งหลาย คือความเป็นไปตามธรรมดาแห่งปัจจัย เช่นคนเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่แล้วก็ดับไป เป็นต้น^{๑๔๗}

เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกามเหล่านี้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตามเหตุปัจจัย ดังนั้นในบางที่เราทำกรรมดีก็จริงอยู่ แต่ถ้าอยู่ในสภาพแวดล้อมที่กรรมดีนั้นสามารถส่งผลได้ พระพรหมคุณาภรณ์จึงให้พิจารณาเรื่องสมบัติ ๔ และวิบัติ ๔ ไปด้วยในขณะที่ทำกรรมดี^{๑๔๘} เพื่อไม่ให้เกิดมิจฉาทิฐิว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป และเพื่อไม่ทำให้ตนเองตกอยู่ในอบายภูมิต่อไป

๒.๓.๒ ประเภทของบุคคลและสิ่งมีชีวิตที่รับผลของกรรม

๑. บุคคลที่จะได้รับผลของกรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในสังคีตสูตร ได้แบ่งบุคคลที่จะต้องรับกรรมตามที่ตนได้กระทำไว้ซึ่งมีดังนี้ คือ^{๑๔๙}

- ๑) ตโม ตมปรายโน ผู้มีตมา แล้วมีตไป
- ๒) ตโม โขติปรายโน ผู้มีตมา แต่สว่างไป
- ๓) ตโม โขติปรายโน ผู้สว่างมา แต่มีตไป
- ๔) โขติ โขติปรายโน ผู้สว่างมา และสว่างไป

ในหลักธรรมที่ได้ศึกษา ณ เบื้องต้นนี้จะเห็นได้ว่าการที่สัตว์โลกต้องเสวยกรรมในปัจจุบันนี้ ต้องเคยได้ทำสาเหตุให้เกิดกรรม หากว่าได้ทำกรรมดีเอาไว้ในชาติก่อน ก็จะทำให้เกิดมามีฐานะดี มีผู้คอยช่วยเหลือ เป็นต้น ในชาติปัจจุบัน จึงเปรียบเสมือนผู้ที่สว่างมา แต่ถ้าเคยทำกรรมชั่วในชาติก่อนเกิดมาในชาติปัจจุบันอย่างอึดคัตขัดสน เสวยความทุกข์ แทบจะไม่มีโอกาสได้ทำความดี จึงเปรียบเสมือนผู้ที่มีตมา คือต้องเสวยกรรมชั่วที่ตนเองได้ก่อเอาไว้

ในขณะที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ก็สามารถที่จะทำกรรมดีหรือกรรมชั่วยุก็ได้ หากว่าปัจจุบันเราทำกรรมดีเอาไว้มาก ๆ ก็จะทำให้ต่อไปในภายภาคหน้าจะพบกับสิ่งดี จึงเปรียบเสมือนผู้ที่สว่างไป แต่หากว่าในปัจจุบันเราทำกรรมชั่วยุเอาไว้ ก็จะทำให้ในภายภาคหน้าต้องประสบกับสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ จึงเปรียบเสมือนผู้ที่มีตไป ดังนั้น กรรมดีหรือกรรมชั่วยุก็สามารถทำให้ได้รับผลกรรม ถ้าเป็นกรรมดี ก็จะได้รับผลดี ถ้าเป็นกรรมชั่วยุ ก็จะได้รับผลชั่ว

ในสังคีตสูตร ได้แบ่งบุคคลที่จะต้องเป็นไปตามกรรมที่ตนเองได้กระทำไว้ คือ^{๑๕๐}

- ๑) เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน มั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน
- ๒) เป็นผู้ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน มั่นประกอบในการทำผู้อื่นเดือดร้อน
- ๓) เป็นผู้ทำตนให้เดือดร้อน มั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ทำให้ผู้อื่นให้เดือดร้อน มั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน

^{๑๔๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **เชื่อกกรรม รู้กรรม แก่กรรม**, หน้า ๔๘.

^{๑๔๘} คุรยละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **เชื่อกกรรม รู้กรรม แก่กรรม** หน้า ๗๓-๗๗.

^{๑๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๔/๒๙๗.

^{๑๕๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๔/๒๙๘.

๔) เป็นผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และเป็นผู้ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เขาผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่หิว ด้บริบูรณ์ เย็น ใจ เสวยสุขมีตนอันประเสริฐอยู่ในปัจจุบัน

ในสังคีติหมวด ๔ ยังได้กล่าวถึงบุคคล ๔ ประเภทอีกนัยหนึ่งที่มีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ๔ บุคคล คือ^{๑๕๑}

- ๑) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น
- ๒) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง
- ๓) เป็นผู้ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง และไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น
- ๔) เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง และปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น

๒. ประเภทของบุคคลที่รับผลกระทบตามแนวความคิดของนักวิชาการศาสนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้แบ่งประเภทของบุคคลที่จะได้รับผลกระทบเอาไว้ โดยกล่าวว่าหลักกรรมแยกได้เป็น ๒ ระดับ คือ^{๑๕๒}

๑) กรรมระดับปัจเจกบุคคล ตามนัยพุทธพจน์ที่ตัดไว้ว่า กมกั สตเต วิภชตี ยทิทินุปปริตตาย^{๑๕๓} เป็นต้น ซึ่งแปลความว่า กรรมย่อมจำแนกสัตว์ไปต่าง ๆ คือ ให้ทรมานและประณิต กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือเมื่อสัตว์โลกไปทำกรรมอะไรก็ตาม กรรมนั้นจะส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ตัวผู้กระทำความกรรมเอง

๒) กรรมในระดับสังคม ตามนัยพุทธพจน์ที่ตรัสว่า กมมฺนา วตตตี โลโก กมมฺนาวตตตี ปชาแปลความว่า โลก คือ สังคมมนุษย์ เป็นไปตามกรรม หมู่สัตว์เป็นไปตามกรรม กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือสังคมโดยรวม เช่นคนรอบข้าง คนที่เกี่ยวข้อง สังคม รวมไปถึงโลกทั้งหมด ย่อมได้รับผลกระทบที่ตนเองได้กระทำเอาไว้ด้วย

วคินอินทสระ ได้จำแนกประเภทบุคคลที่จะได้รับผลกระทบจากการสร้างกรรมเอาไว้เป็น ๕ ประเภท คือ

๑) ตนเอง คือ ได้รับผลกระทบเฉพาะตนเอง เช่นตนเองไปทำร้ายชกต่อยเพื่อนบ้าน จึงถูกต่อยสวนกลับมา เป็นต้น

๒) ครอบครัว คือ ผลกระทบนั้นส่งผลถึงครอบครัวของตนเองด้วย เช่น พ่อแม่ไปขโมยของในห้างสรรพสินค้า จนถูกตำรวจจับ ทำให้ลูกต้องอยู่อย่างอดอยาก เป็นต้น

๓) หมู่คณะหรือสังคม คือ ผลกระทบนั้นส่งผลถึงบุคคลอื่นในสังคมของตนเองด้วย เช่น นักเรียนรวมพวกตีกัน นอกจากตนเองเดือดร้อนแล้ว ทำให้คนในสังคมเดือดร้อนด้วย

^{๑๕๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๔/๒๙๘.

^{๑๕๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **เชื่อกกรรม รู้กรรม แก่กรรม** หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

^{๑๕๓} ดูรายละเอียดใน วคิน อินทสระ, **หลักการและการเวียนว่ายตายเกิด**, (กรุงเทพมหานคร: เรือนธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔-๓๕.

๔) ประเทศชาติ คือ ผลกระทบนั้นส่งผลถึงประเทศชาติของตนเองด้วย เช่น การรับใช้ชาติ ด้วยการเป็นทหารออกรบป้องกันอธิปไตย ทำให้ประเทศชาติได้รับผลก็คือรอดพ้นจากการรุกรานของประเทศอื่น เป็นต้น

๕) โลก คือ ผลกระทบนั้นส่งผลต่อสังคมโลกทั้งมวลด้วย เช่น การทำลายสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ทำให้โลกต้องประสบกับภัยพิบัติจากธรรมชาติ เป็นต้น

ไม่ว่าตนเองจะทำการใดก็ตาม สิ่งที่ควรคำนึงถึงอย่างหนึ่งก็คือการ ให้ผลของกรรมซึ่งจะเป็นไป ตามเหตุและปัจจัยส่งผลกระทบต่อตนเอง และ บุคคล สัตว์ สิ่งของ รอบข้างด้วยเสมอ เราทำสิ่งที่ดี สิ่งเหล่านั้นก็จะเป็เหตุให้อีกหลายสิ่งเกิดขึ้นแล้วส่งผลกลับมายังตัวเราแน่นอนอย่างที่สุด

๒.๓.๓ การให้ผลของกรรมในระดับต่าง ๆ

กรรมที่ตนเองได้ก่อขึ้น มีอิทธิพลต่อสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมกับตัวผู้ทำกรรมของอิทธิพลของกรรมมีอยู่ ๔ ระดับ คือ^{๑๕๔}

๑) ระดับภายในจิต เมื่อทำกรรมชนิดใดก็ตาม โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นการกระทำของกายทาง วาจาหรือทางใจ กรรมนั้นก็ส่งผลกระทบต่อจิตของผู้กระทำ ทั้งนี้แล้วแต่กรรมที่ทำนั้นเป็นกุศลกรรม (กรรมดี) หรืออกุศลกรรม (กรรมชั่ว) เช่น บริจาคสิ่งของด้วยความเต็มใจให้ ก็จะทำให้เกิดกุศลจิต ทำให้มีความสุข แต่หากทำอกุศลกรรม เช่น ไปดักทำร้ายศัตรู ก็จะทำให้เกิดความหวาดระแวงภายในจิตใจของผู้กระทำ แล้วว่าเขาจะตอบโต้หรือแก้แค้น แล้วจะเป็นเหตุปัจจัยก่อกิเลสและกรรมต่อ ๆ ไป

๒) ระดับบุคลิกภาพ ขึ้นอยู่กับคำว่าจะเป็กรรมดีหรือกรรมชั่ว โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นการกระทำทางกาย ทางวาจาหรือทางใจ และไม่จำกัดช่วงเวลาของการให้ผลของกรรม ดังมีตัวอย่างที่ปรากฏ ในอรรถกถาธรรมบทที่มีหลายกรณีที่สามารถนำไปเป็นกรณีศึกษา เช่น เกิดมาหน้าตาอัปลักษณ์ เกิดมา ผิวพรรณดี เป็นคนพิการ เป็นต้น หรือแม้แต่มีนิสัยและความประพฤติที่แสดงออกมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพไปตามกรรมที่ได้ก่อไว้ เช่น การฟังธรรมของจูฬกาสาก สามารถทำให้ตนเองและความตระหนี่ได้^{๑๕๕} และตนเองจะมีผ้านุ่งห่มเพียงผืนเดียวก็สละได้

๓) ระดับวิถีชีวิต กรรมจะชักนำให้ตนเองมีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ในอรรถกถาธรรมบทมีกรณีศึกษาอยู่หลายกรณี เช่น ทำให้มีฐานะร่ำรวยหรือยากจน มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ มีการสรรเสริญ มีการถูกนินทา เหล่านี้ล้วนเกิดจากกรรมที่ตนเองได้ก่อไว้ทั้งสิ้น ในปัจจุบันจะเห็นวิบากกรรมของคนในสังคมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ซึ่งเกิดจากกรรมดีหรือกรรมชั่ว เช่น เป็นคนขี้เกียจ ทำให้ยากจน เป็นคนขยัน ทำให้ร่ำรวย เป็นผู้มึนน้ำใจต่อคนรอบข้าง จึงมีเพื่อนมาก อย่างนี้เป็นต้น เมื่อได้รับผลของกรรมของตนเองแล้ว จะทำให้เกิดการดำเนินชีวิตตามกรรมคำที่ขอไว้ เช่น เป็นคนจนเพราะทำกรรมไม่ดีแล้ว ต้องอยู่อย่างอดอยาก เป็นนักโทษต้องถูกจำคุกเพราะกระทำความผิดและถูกจับได้ เป็นต้น

^{๑๕๔} ดูรายละเอียดใน ศิลปาโล, กรรมลิขิต ฉบับคู่มือเดือนสติ, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒-๓๔.

^{๑๕๕} ดูรายละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๙/๔-๘.

๔) ระดับสังคม กรรมที่ตนเองเกาะไว้จะส่งผลต่อความเป็นไปของสังคมด้วย เช่น อยู่ในสถานการณ์ไม่ดี เช่น คนในสังคมทะเลาะกัน และก่อกรรมดี เช่น เป็นคนกลางเจรจาจับข้อพิพาท เพื่อให้เกิดความสามัคคี ตนเองก็จะได้ผลของการกระทำดีพร้อมกับสังคมที่ตนเองอยู่ด้วยในอัตราธรรมที่แสดงผลของกรรมที่มีต่อสังคม ดังเช่น พระภิกษุชาวเมืองโกสัมพีทะเลาะวิวาทกันจนทำให้พระพุทธเจ้าทรงห้าม และทำให้ชาวบ้านเดือดร้อนและแสดงการตอบโต้ด้วยการเลิกถวายอาหาร^{๑๕๖} เป็นต้น

๒.๔ บทสรุป

ในการศึกษาเรื่องกรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สามารถสรุปได้เป็นประเด็นดังนี้ คือ คำว่ากรรม มาจากคำภาษาบาลีว่า กम्म ซึ่งตรงกับคำภาษาสันสกฤตว่า กรรม แปลตามรูปศัพท์ได้ว่า การกระทำ การกระทำที่จัดว่าเป็นกรรมอย่างแน่นอนตามหลักพระพุทธศาสนาคือต้องประกอบด้วยเจตนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กम्मิ วทามิ แปลว่า ภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม แต่ก็ยังมีนักวิชาการบางท่านดังแสดงความเห็นว่า การกระทำที่ปราศจากเจตนาก็เป็นกรรมเช่นเดียวกัน โดยจัดเป็น กตัตตากรรม หรือที่เรียกว่า กรรมสักว่าทำ

กรรม เป็นสิ่งที่บุคคลได้ทำลงไปแล้ว สามารถช่วยส่งผลต่อตนเองและสังคมอย่างแน่นอนซึ่งจะเป็นภาระแก่ตัวผู้รับกรรม โดยถ้าจะส่งผลตามอำนาจของกรรม ทำให้วิถีชีวิตของตนเองเปลี่ยนไป นอกจากนี้กรรมบางอย่างยังส่งผลต่อสังคม และสภาพแวดล้อม

๑. ประเภทของกรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีการแบ่งประเภทของกามออกเป็นดังนี้ คือ

๑) แบ่งตามเวลาที่เกิด แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ (๑) กรรมเก่า และ (๒) กรรมใหม่

๒) แบ่งตามลักษณะของหนทางที่ทำให้เกิดการ แบ่งได้ ๓ ประเภท คือ กายกรรม (การกระทำทางกาย) วจีกรรม (การกระทำทางวาจา หรือคำพูด) และมโนกรรม (การกระทำทางใจ)

๓) แบ่งตามลักษณะของกรรม แบ่งเป็น ๔ ประเภท คือ (๑) กรรมดำ (๒) กรรมขาว (๓) กรรมทั้งดำและขาว (๔) กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว

๔) แบ่งออกตามลักษณะและแนวทางความประพฤติที่แสดงออก แบ่งเป็น ๒ ฝ่ายคือ (๑) กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ และ (๒) อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

๕) แบ่งตามคุณภาพของกรรม แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ กุศลกรรม (กรรมที่เป็นกุศล) และอกุศลกรรม (กรรมที่เป็นอกุศล)

๒. ประเภทของกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา มีอยู่หมวดเดียว คือ กรรม ๑๒ แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือประเภทที่ ๑ กรรมที่ว่าโดยหน้าที่ มี ๔ คือ (๑) ชนกรรม (กรรมเป็นเหตุให้เกิด) (๒) อุปถัมภกรรม (กรรมที่ช่วยอุปถัมภ์กรรมอื่น) (๓) อุปปีฬกรรม (กรรมที่เบียดเบียนกรรมอื่น) และ (๔) อุปฆาตกรรมกรรม (กรรมที่ทำหน้าที่ทำลายกรรมอื่น ประเภทที่ ๒ กรรมที่ว่าโดยลำดับการให้ผล มี ๔ คือ (๑) คุรุกรรม (กรรมหนัก) (๒) อาสันนกรรม (กรรมที่ทำในขณะที่ใกล้จะตาย) (๓) อาจิณณกรรม

^{๑๕๖} ติวราญละเอียดใน พ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๑/๗๘-๙๓.

(กรรมที่ทำไว้บ่อย ๆ) และ (๔) กตัตตากรรม (กรรมสักว่าทำ) และประเภทที่ ๓ กรรมที่ว่าโดยเวลาให้ผล มี ๔ คือ (๑) ทิฏฐธรรมะเวทนียกรรม (กรรมที่ส่งผลในชาตินี้) (๒) อุปปัชชเวทนียกรรม (กรรมที่ส่งผลในชาติหน้า) (๓) อปราปรียเวทนียกรรม (กรรมที่ส่งผลในชาติต่อ ๆ ไป และ (๔) อโหสิกรรม (กรรมที่เลิกให้ผล)

๑. กรรมมีส่วนสัมพันธ์กับสังสารวัฏและปฏิจจสมุปบาท โดยกรรม เป็นส่วนหนึ่งของสังสารวัฏ หรือปฏิจจสมุปบาทซึ่งประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ ๑ กิเลสวัฏฏ์ ๒ กรรมวัฏฏ์ และ ๓ วิปากวัฏฏ์ ทั้งสามส่วนนี้จะเป็เหตุปัจจัยอย่างการและการให้เกิดขึ้น และวนเวียนเช่นนี้ไม่มีที่สิ้นสุดโดยกิเลสวัฏฏ์ เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดกรรมวัฏฏ์ กรรมวัฏฏ์เป็นเหตุให้เกิดวิปากวัฏฏ์ วิปากวัฏฏ์เป็นเหตุให้เกิดกิเลสวัฏฏ์

๒. กรรมมีความสัมพันธ์กับหลักอริยสัจ ๔ ในลักษณะที่เป็นเหตุปัจจัยให้ผู้รับกรรมต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอย่างไม่มีที่สิ้นสุดทำให้ผู้ได้รับกรรมต้องเสวยทุกข์ซึ่งเป็นส่วนของวิปากวัฏฏ์โดยไม่รู้แจ้งเห็นจริงตามอริยสัจ ๔ คือ ๑ ไม่รู้สภาพความทุกข์ที่แท้จริงในปัจจุบัน ๒ ไม่รู้สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ๓ ไม่รู้เป้าหมายของการดับทุกข์และ ๔ ไม่รู้ทางดับทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อไม่รู้สาเหตุให้เกิดทุกข์ ก็ไม่สามารถดับทุกข์ได้ และต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างนี้อย่างไม่รู้จบสิ้น แต่เมื่อผู้รู้ว่าต้นเหตุเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ และสามารถและค้นหาได้ด้วยการกระทำพระนิพพานให้แจ้งด้วยการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมืองค์แปดแล้ว ก็จะไม่ม่เหตุให้เกิดทุกข์อีกต่อไป และต้นเหตุนั้นก็ไม่สามารถเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดอุปาทาน จนถึงเหตุให้เกิดทุกข์ตามหลักปฏิจจสมุปบาท เป็นเหตุให้วงจรปฏิจจสมุปบาทขาดลง ทำให้กรรมใหม่ไม่สามารถเกิดได้ และเข้าสู่นิพพานต่อไป

การให้ผลของกรรมจะขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยแวดล้อมด้วยในที่นี้มีสมบัติ ๔ ประการ คือ

๑. คติสมบัติ ๒. อุประสมบัติ ๓. กาลสมบัติ ๔. ปโยคสมบัติ วิบัติ ๔ ประการ คือ ๑. คติวิบัติ ๒. อุประวิบัติ ๓. การวิบัติ ๔. ปโยควิบัติ และนิยาม ๕ ประการ คือ ๑. กรรมนิยาม ๒. อุตุนิยาม ๓. พีชนิยาม ๔. จิตตนิยาม ๕. อัมมนิยาม กรรมจะให้ผลกับบุคคลดังต่อไปนี้ คือ ๑. ต่อตนเอง (ปัจเจกบุคคล) และ ๒. ต่อสังคม เช่น ครอบครัว หมู่คณะ ประเทศชาติ นอกจากนี้ กำลังมีอิทธิพล ๔ ระดับ คือ ๑. ระดับภายในจิต ๒. ระดับบุคลิกภาพ ๓. ระดับวิถีชีวิตและ ๔. ระดับสังคม

พระพุทธเจ้าทรงมีหลักการสอนและวิธีการสอนธรรม รวมถึงเรื่องกามดังนี้คือ

วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการแสดงธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ได้สรุปไว้ได้ ๔ ประการ คือ ๑. แบบสากัจฉา หรือสนทนา ๒. แบบบรรยาย ๓. แบบต่อปัญหา และ ๔. แบบวางกฎข้อบังคับ

พุทธวิธีที่พระพุทธเจ้าตามที่ได้แสดงมานี้ สามารถทำให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าใจเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น แต่วิธีการแต่ละวิธีเหมาะกับแต่ละสถานการณ์เท่านั้น ดังนั้น สิ่งที่เราควรคำนึงถึงในการอธิบายเรื่องกรรม คือ ต้องทำความเข้าใจกับสถานการณ์ เช่น สภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อในแต่ละคน และตัวปัจเจกบุคคล ทั้งนี้ก็เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการอธิบายเรื่องกรรม ซึ่งจะช่วยให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจหลักกรรมและหลักคำสอนอื่น ๆ ของพระพุทธศาสนาซึ่งมีอีกมาก

บทที่ ๓

ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม

ในบทนี้จะศึกษาเรื่อง ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม ในสังคมปัจจุบันมีผู้ที่พูดถึงเรื่องการแก้กรรมมาก มันเป็นเรื่องที่คนหันมาสนใจกันอย่างกว้างขวาง จากเนื้อหาเรื่องกรรม ที่ยกมาในบทที่แล้ว คงพอจะทราบว่า เรื่องกรรมนั้น เราไม่สามารถไปแก้ไข หรือลบล้าง กรรมต่าง ๆ ที่เราเคยทำไว้ในอดีตได้ เพราะแม้แต่พระพุทธเจ้า ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงกรรมพันธุ์ไปได้วิธีที่จะให้กรรมแก้หมดไปมีทางเดียว คือ ชดใช้กรรมเหล่านั้น จะได้อธิบายไปตามลำดับดังนี้

- ๓.๑ ความหมายของคำว่า ความเชื่อ
- ๓.๒ ลักษณะของการแก้กรรม
- ๓.๓. การแก้กรรมในสังคมปัจจุบัน
- ๓.๔. สรุปท้ายบท

๓.๑ ความหมายของคำว่า ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม

ความเชื่อ เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้น เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัย ต่าง ๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มียุทธิพลต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนาจประโยชน์ แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม หรือศาสนาเกิดขึ้น

๓.๑.๑ ความหมายของความเชื่อ

คำว่า “ความเชื่อ” มีความหมายอยู่หลายความหมาย นักวิชาการและผู้รู้ได้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

คำว่า เชื่อ หมายถึงเห็นตามด้วย มั่นใจ ไว้ใจ^๑

ความเชื่อ หมายถึง เห็นด้วย มั่นใจ ไว้ใจ และนับถือ^๒ ใจยอมรับว่าจริง แต่ต้องมีความรู้ตัวและความเข้าใจ เป็นผลอันเนื่องมาจากความคิดและความรู้สึกของตนเองเท่านั้น โดยไม่มีการ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๓๗๒

พิสูจน์เป็นทัศนคติของแต่ละบุคคลในการที่จะยอมรับสิ่งที่ได้รู้ ได้เห็น โดยไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบาย และเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรงการยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้^๓

กล่าวโดยสรุปความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจโลกที่เป็นมานานหลายพันปี และเชื่อว่าอำนาจลึกลับที่จะทำให้นมนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย เมื่อมนุษย์กลัวอำนาจลึกลับนั้น ก็จะกระทำการต่าง ๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษและเพื่อให้อำนาจนั้นพึงพอใจ ต่อมาจึงมีพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบูชา เช่น สรวงเทพเจ้า เพราะเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นต้องมีผู้บันดาล ให้มนุษย์ตั้งเทพเจ้าประจำสิ่งนั้น ๆ ขึ้น^๔ ความเชื่อเกิดจากสภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจเห็นคล้อยตาม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบ เพื่อต้องการให้เกิดความมั่นใจเห็นคล้อยตาม และปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น ๆ มีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ และชี้ให้เห็นว่าความเชื่อของคนมีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ ความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว ครั้นเมื่อมีความกลัวแล้วจึงคิดสร้างความเชื่อขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจ ความเชื่อบางอย่างอาจหมดความจำเป็น ไม่มีประโยชน์ และไม่มี ความหมายโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เพื่อให้อนุชนได้ศึกษาเหตุผลและสาระที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ^๕

๓.๑.๒ แนวคิดและความเป็นมาของความเชื่อ

ความเชื่อมีวิวัฒนาการตามลำดับขั้นตอนดังนี้^๖

๑. ความเชื่อวิญญาณในธรรมชาติ เป็นความเชื่อที่ว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษและก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ จึงไ้เกรงกลัวและกราบไหว้

๒. ความเชื่อในคติถือผีสางเทวดาหรือวิญญาณนิยม เชื่อว่าในธรรมชาติทั้งหลายมีเจตภูตหรือวิญญาณ ที่มีอำนาจทำให้เกิดความทุกข์อาจเป็นมารร้ายผีสาง ส่วนที่ทำให้เกิดสุขอาจเป็นเทวะ สร้างภาพเหล่านั้นขึ้นตามความนึกคิดของตนเอง เป็นเทพเจ้าหรือผีสางเทวดาแล้วนับถือในภาพนั้น

๓. ความเชื่อวิญญาณบรรพบุรุษ เชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วไม่ได้ไปไหน ยังคงอยู่ปกป้องรักษาดูแลบุตรหลานของตนอยู่ ทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ

^๖ มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมใหม่-ทันสมัยสุด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๔), หน้า ๔๕๓.

^๓ ทศนิยม ทานตวณิข, คติชาวบ้าน, (ชลบุรี: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๒๓), หน้า ๒๒๔.

^๔ ดนัย ไชโยธธา, ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อ กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๙.

^๕ นันทนา ขุนภักดี, รายงานการวิจัยวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปกร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๔๖.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙-๖๓.

๔. ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์หรือ พหุเทวนิยม มีการสร้างภาพ เทพเจ้าตามมโนคติของตน โดยคิดเห็นว่าธรรมชาติอย่างใดควรมีรูปร่างเป็นอย่างไร และธรรมชาติอย่างไหนมีอำนาจสูงต่ำกว่ากันอย่างไร เทพเจ้าแต่ละองค์มีอำนาจลดหลั่นกัน และมีหน้าที่แตกต่างกัน

๕. ความเชื่อในพระเป็นเจ้าองค์หนึ่งของชนกลุ่มหนึ่งหรืออติเทวนิยม เป็นการนับถือเทพเจ้าตามตามกลุ่มชั้นวรรณะของตนไม่ปะปนกัน

๖. ความเชื่อในพระเป็นเจ้า^๗ องค์เดียวหรือเอกเทวนิยม เป็นความเชื่อว่ามีพระเจ้าของตนเพียงองค์เดียว เป็นมหาเทพผู้สร้างสรรพสิ่ง ทรงอำนาจยิ่งใหญ่ เป็นวีรบุรุษ

๗. ความเชื่อในปัญญาของมนุษย์ ใช้เหตุผล ไม่ยอมขึ้นอยู่กับอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็น และไม่สามารถพิสูจน์ได้ ความรู้เหตุผลคือลำดับสูงสุดแห่งปัญญาของมนุษย์ เป็นมูลเหตุให้เกิดพระพุทธศาสนา

สรุปว่า ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไป และสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไร จึงมีจินตนาการขึ้นตามความรู้สึกว่าสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติคือ ภูตผี ปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น^๘

๓.๑.๓ ระบบความเชื่อ

ความเชื่อของมนุษย์เกิดขึ้นจากความไม่รู้ซึ่งพระพุทธรูปองค์ตรัสว่าเป็น “อริชชา” เมื่อได้พบเหตุการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ไฟป่า แผ่นดินถล่ม จึงเกิดความคิดว่าต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งกระทำให้เกิดขึ้น จึงพากันสร้างผี วิญญาณ เทพารักษ์ขึ้น แล้วพากันนึกคิดว่าสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นมีรูปร่างตามจินตนาการของตน และทำพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบูชา สักการะ เช่น บวงสรวง เพื่อให้สิ่งที่ตนคิดว่ามีอยู่นั้น ผ่อนคลายความรุนแรง และมีเมตตากรุณา ไม่ทำร้าย และบันดาลความสุขมาให้ ความเชื่อแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท^๙ คือ

๑. ความเชื่อทั่วไป หรือความเชื่อธรรมดา เช่น นรก สวรรค์ ความฝัน

๒. ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว หรือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อดังกล่าวนี้แบ่งย่อยเป็น ๑๒ อย่าง คือ

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับยากกลางบ้าน

๓. ความเชื่อโชคลาง

๔. ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิमित ผัน

^๗ ราชบัณฑิตยสถาน, พระเป็นเจ้า แปลมาจาก God, พจนานุกรม ศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒), หน้า ๔๖.

^๘ ดนัย ไชโยธา, ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อ กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น, หน้า ๖๘-๖๙.

^๙ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ปหณิน รัฐวิวัฒน์, ศาสนาและความเชื่อในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๔.

๕. ความเชื่อทางไสยศาสตร์
๖. ความเชื่อลักษณะของคนและสัตว์
๗. ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา
๘. ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากิน และอาชีพ
๙. ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี
๑๐. ความเชื่อเรื่องเคล็ดและการแก้เคล็ด หรือการแก้กรรม
๑๑. ความเชื่อเกี่ยวกับนรกสวรรค์ ชาติ ภพ
๑๒. ความเชื่อเกี่ยวกับเลขดี เลขร้าย วันดี วันร้าย ฯลฯ

๓.๑.๔ ผลของความเชื่อ

๑. ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
๒. ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
๓. ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์
๔. ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี
๕. ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม (สัญลักษณ์)
๖. ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา
๗. ความเชื่อทำให้การนับถือศาสนาเป็นไปอย่างมั่นคง
๘. ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

ในทางตรงกันข้าม หากความเชื่อนั้นเป็นความงมงายไม่ใช้วิจารณ์ญาณ กล่าวคือ เชื่อตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ โดยมิได้พิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผล ก็ทำให้เกิดผลเสียแก่ชุมชนสังคม โดยเฉพาะในการพัฒนาประเทศ เพราะนอกจากจะไม่ให้ความร่วมมือแล้ว ยังกระทำการต่อต้านอีกด้วย

๓.๑.๕ ความเชื่อของคนไทยในอดีต

คนพื้นเมืองในสังคมไทยโบราณยังไม่รู้จักศาสนาพุทธและพราหมณ์ (ฮินดู) แต่ก็มีศาสนาผี เพราะนับถือผีพื้นเมืองของแต่ละเผ่าและอำนาจเหนือธรรมชาติ ผีพื้นเมืองมีหลายระดับ เช่น ผีเรือน ผีบ้าน ผีฟ้า พญาแถน ผีเหล่านี้ติดต่อกับคนได้ โดยผ่านหมอผีที่เป็นผู้หญิง เรียกกันว่า คนทรง หรือร่างทรง ทุกคนในเผ่าหรือในท้องถิ่นเดียวกันย่อมอยู่ภายใต้อำนาจทางพิธีกรรมของหมอผี (คนทรง) ที่เป็นผู้หญิง ระบบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาผี คือความเชื่อเรื่องขวัญ คือมีความเชื่อว่าคนเรามีส่วนประกอบสำคัญอยู่ ๒ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นตัวตนได้แก่ร่างกาย กับส่วนที่ไม่เป็นตัวตน ได้แก่ขวัญ ซึ่งมีเพียงหน่วยเดียว แต่ฝังกระจายอยู่ทั่วทุกส่วนของร่างกายตั้งแต่เกิดมา เช่น ขวัญหัว ขวัญตา ขวัญมือ ขวัญแขน ขวัญขา ฯลฯ และมีความสำคัญมากเท่า ๆ กับร่างกาย โดยมีความเชื่อว่าถ้าขวัญอยู่กับร่างกาย เจ้าของขวัญจะมีความสุขสบาย แต่ถ้าขวัญออกจากร่างกายไป เจ้าของขวัญอาจเจ็บไข้จนถึงตาย จึงต้องมีพิธีเรียกขวัญให้กลับเข้าสู่ตัวเพื่อความเป็นสิริมงคลและความอยู่ดีมีสุขของเจ้าของขวัญ ขวัญต่างจากวิญญาณ เพราะคนไทยแต่ก่อนเชื่อว่า แม้เจ้าของขวัญจะตายไปแล้วก็ตามแต่ขวัญยังมีอยู่ได้ และเมื่อคนตายได้ ๗ วัน ขวัญของผู้ตายจะพยายามหาหนทางกลับเหย้าเรือนเดิมของตน (ครั้นได้รับคติทางพระพุทธศาสนาแล้ว ความเชื่อก็ปรับเปลี่ยนไปว่าขวัญจะมีอยู่กับคนที่ยังมี

ชีวิตอยู่เท่านั้น เมื่อคนตายไปแล้วก็ไม่มีขวัญแต่จะมีวิญญาณแทน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับพิธีทางศาสนา) สัตว์และสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและการทำมาหากินของคนล้วนมีขวัญทั้งนั้น เช่น ขวัญวัว ขวัญควาย ขวัญเรือน ขวัญข้าว ขวัญเกวียน ขวัญยุ้ง ฯลฯ คนไทยมีพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญ เรียกว่า ทำขวัญ หรือ สูขวัญ หรือ เรียกขวัญ ตั้งแต่เกิดจนถึงวาระสุดท้ายก่อนตาย เป็นการสร้างความมั่นใจและความมั่นคงแก่ผู้รับขวัญ เหตุที่ต้องทำขวัญมีทั้งเหตุดี และเหตุไม่ดี เหตุดี เช่น ได้แต่งงาน ได้ลูก ได้ลาภ ได้ยศ ได้บวช ฯลฯ เหตุไม่ดี เช่น ลูกตายเสีย ผัวหรือเมียตายจากฝันร้าย เจ็บป่วย ฯลฯ^{๑๐}

เมื่อตายไปแล้ว ขวัญก็คือวิญญาณ หรือภูตผี ซึ่งอาจจะล่องลอยวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์ หรืออาจจะขึ้นไปบนสวรรค์กลายเป็นเทวดา การที่คนนอนหลับแล้วฝันก็คือว่า ขวัญหรือวิญญาณของคนได้ออกจากร่างไปชั่วคราวและเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในความฝัน ขวัญกลับมาสู่ร่างจึงตื่น เช่นเดียวกับสลบแล้วฟื้น ส่วนกรณีที่ตายนั้นขวัญไม่กลับมา หรืออาจจะกลับมาแต่เข้าสู่ร่างกายไม่ได้ด้วยเหตุใดก็ได้แต่จึงไม่ฟื้น ผีหรือวิญญาณตามคติของชาวไทยพุทธ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ผีดี กับ ผีร้าย

ผีดี หมายถึงผีที่ปกติจะไม่หลอกหลอนใคร แต่อาจแสดงตัวให้เห็นได้ในบางกรณี มีหลายระดับ เช่น ผีเรือน ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษจำพวก “เจ้าพ่อ” ต่าง ๆ ผีเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าทุ่ง เจ้าป่า ฯลฯ ผีที่เป็นเทวดาทั้งหลายอยู่บนสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ชั้นสูงสุดคือ ชั้นดาวดึงส์ อย่งไรก็ดี เรื่องลำดับชั้นภูตผี อำนาจต่าง ๆ ของเทวดานี้ มีการปะปนนับถือรวมกันอยู่มาก ระหว่างพุทธกับฮินดู จนชาวบ้านทั่วไปยากจะแยกออก นี่เป็นลักษณะพิเศษประการหนึ่งของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ว่ามีอิทธิพลของฮินดูแทรกผสมอยู่มาก

ผีร้าย คือ ผีที่เที่ยวลอกหลอนและสร้างความหวาดกลัวให้แก่คนทั่วไป เช่น ผีตายโหง ผีปอบ ผีกระสือ ผีโคมต ผีกองกอย เปรต ฯลฯ การป้องกันผีร้ายเหล่านี้ต้องใช้กรรมวิธีทางไสยศาสตร์ เช่น คาถา อาคม พระพุทธรูปต่าง ๆ รวมทั้งทำพิธีกรรมขับไล่ผี

คนไทยพุทธโบราณเชื่อกันว่า ความผิดปกติทั้งหลายที่เกิดขึ้นและมีได้มาจากการกระทำของมนุษย์โดยตรงแล้ว ถือว่าเป็นการกระทำของผีหรือวิญญาณต่าง ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือฝนไม่ตกตามฤดูกาลก็ตาม ฉะนั้นวิธีแก้ไขปัดเป่าจึงต้องกระทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ให้ถูกต้องในแต่ละเรื่อง ที่ควรเช่นไหว้ก็ต้องเช่นไหว้ ที่ควรขับไล่ก็ต้องขับไล่ เป็นต้น การบนบานศาลกล่าวก็เชื่อกันว่าเป็นวิธีการที่จะให้วิญญาณที่มีฤทธิ์เดชช่วยเหลือ เมื่อได้รับผลตามที่ตั้งใจแล้วจะต้องไปทำการแก้บนตามที่ได้สัญญาไว้ หากไม่แล้ววิญญาณที่ตนไปบนไว้อาจโกรธแค้นและทำอันตรายเอาได้ภายหลัง^{๑๑}

ลัทธิวิญญาณนิยมและไสยศาสตร์ของไทยมีมานานแล้วก่อนที่จะพระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาสู่สุวรรณภูมิ การปฏิบัติทางไสยศาสตร์ต่าง ๆ คงมีมานานแล้วเช่นกัน เป็นการยากที่จะแยกลัทธิวิญญาณนิยมออกจากไสยศาสตร์ เพราะการทำไสยศาสตร์ต้องมีความเชื่อเบื้องต้นว่า มีวิญญาณหรือผีชนิดต่าง ๆ ที่มีอำนาจหรือฤทธิ์เดชเหนือมนุษย์คอยกระทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งนอกเหนือ

^{๑๐} รายงานพิเศษศิลปวัฒนธรรม, “บวชนาค ต้องทำขวัญนาค: ประเพณีของนาคอุษาคเนย์ที่ไม่มีในอินเดียลังกา”, ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๘ (มิถุนายน ๒๕๕๙): ๖๗-๖๘.

^{๑๑} สนิท สมักรการ, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๔.

อำนาจมนุษย์ที่จะทำให้เป็นไปได้ ความเชื่อในเรื่องวิญญาณและการทำทางไสยศาสตร์ของคนไทยจึงน่าจะเป็นความเชื่อเก่าแก่ดั้งเดิม และเป็นวิธีการแก้ปัญหาและเผชิญกับวิกฤติต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์มาแต่โบราณ ศาสนาฮินดูน่าจะเป็นศาสนาใหญ่ศาสนาแรกที่แผ่เข้ามาในเมืองไทย ซึ่งมีพระเทพเจ้าหลายองค์และมีฤทธิ์มาก ได้แก่ พระพรหม พระศิวะและพระนารายณ์ เป็นต้น พิธีกรรมทางศาสนาฮินดูมีอยู่มากมาย โดยมีพราหมณ์เป็นผู้ทำพิธีและเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า พิธีกรรมและความเชื่อต่าง ๆ ของศาสนาฮินดูย่อมรวมเอาลัทธิวิญญาณนิยมและการทำทางไสยศาสตร์หลายอย่างเข้าไว้ด้วยอย่างแน่นอน คนไทยจึงได้รับวิธีการทางไสยศาสตร์แบบใหม่ของฮินดูเพิ่มเติมเข้ามาอีก เมื่อศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามาไทยจึงรับเอามาเป็นศาสนาประจำชาติเรื่อยมาจนปัจจุบัน แต่ความเชื่อในลัทธิวิญญาณนิยมและไสยศาสตร์ก็ยังคงอยู่กับคนไทยโดยทั่วไปมิได้สูญหายไปไหน มีการผสมปนเปกับศาสนาพุทธด้วย ดังนั้นพฤติกรรมทางศาสนาของคนไทยจึงมิได้เป็นไปตามแนวปรัชญาของศาสนาพุทธอย่างเดียว หากแต่ดำเนินไปตามความเชื่อและวิธีปฏิบัติดั้งเดิมที่มีอยู่ก่อนนั้นด้วย^{๑๒}

๓.๒ ลักษณะและความหมายของการแก้กรรม

ลักษณะของการแก้กรรมส่วนมากคือ การทำบุญและการทำพิธีบางอย่าง ซึ่งบางครั้งก็ปนอยู่ด้วยกันหรือเป็นพิธีกรรมที่เป็นการทำบุญอยู่ในตัว เช่น การทำพิธีสวดมนต์สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา การแก้กรรมด้วยการทำบุญ นอกจากนั้นการทำบุญอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรแล้ว รูปแบบของการแก้กรรมยังมักจะมี ความคล้อยคลึงหรือเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการแก้ไข เช่น ถ้ามีปัญหาด้านสุขภาพ ก็นิยมปล่อยนกปล่อยปลา หรือไถ่ชีวิตโคกระบือซึ่งเป็นเรื่องของการต่ออายุ หรือบริจาคยาซึ่งเป็นเรื่องการรักษาสุขภาพ ส่วนการแก้กรรมด้วยพิธีกรรมนอกจากการทำพิธีบวงสรวงและขอขมาแล้ว ก็ยังมีพิธีกรรมอื่น ๆ ที่เป็นเหมือนสัญลักษณ์ของการ “การตัด” กรรม เช่น การชกบังสุกุลตายbungสุกุลเป็นที่เป็นเหมือนการเกิดใหม่

๓.๒.๑ การแก้กรรมในลักษณะประเพณีและพิธีกรรม

ประเพณีและพิธีกรรมในการแก้กรรมในสมัยโบราณ นิยมกระทำตามความเชื่อ โดยมีความเชื่อว่า หากกระทำถูกต้องแล้วจะนำความสุขและความเป็นสิริมงคลมาให้แก่ตนเอง ครอบครัว และวงศ์ตระกูลปัจจุบันยังคงยึดถือสืบทอดต่อ ๆ กันมากิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาวิธีนี้แห่งการดำเนินของสังคม โดยเฉพาะศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีมากจนมาถึงปัจจุบัน

เสถียรพงษ์ วรรณปก^{๑๓} ได้อธิบายถึง พิธีกรรมที่ทำกันในสมัยโบราณนั้นทำกันมาหลายแบบ หลายพิธี เช่น

๑. "พิธีbungสุกุลเป็น" เมื่อมีคนป่วยหนัก ทำทางจะไม่รอด ญาติพี่น้องจะนิมนต์พระมาทำพิธีbungสุกุลเป็น ตามปกติพระจะbungสุกุลคนตายเท่านั้น แต่ในกรณีนี้ท่านจะbungสุกุลคนเป็น จึงเรียกพิธี

^{๑๒} สนิท สัมครการ, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม-มานุษยวิทยา, หน้า ๕๐-๕๒.

^{๑๓} เสถียรพงษ์ วรรณปก, ธรรมต่ออายุ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://palungjit.org/threads/ธรรมต่ออายุ-เสถียรพงษ์-วรรณปก> [๑๕ ธ.ค. ๒๕๖๐].

นี้ว่า "บังสกุลเป็น" บทสวดก็มีต่างหาก ไม่เหมือนบังสกุลทั่วไป และก็ปรากฏว่าได้ผล ผู้ป่วยมักจะหายวันหายคืน

๒. นิมนต์พระมาสวดมนต์ให้ผู้ป่วยฟัง ส่วนมากจะสวด "โพชฌงคปริตร" เนื่องจากมีเหตุการณ์ในสมัยพุทธกาล พระสาวกผู้ใหญ่คือ พระมหากัสสปะ พระโมคคัลลานะ ป่วยหนัก พระพุทธองค์ทรงมีบัญชาในพระสาวกสวดโพชฌงคปริตรให้ท่านทั้งสองฟังแล้วหายป่วย คราวหนึ่งพระพุทธองค์ทรงพระประชวร จึงรับสั่งให้พระสาวกสวดโพชฌงคปริตรถวาย พระองค์ทรงสดับแล้ว ก็หายพระประชวร

๓. การทำบุญทั่วไป ทำบุญ เช่น ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นการสร้างบุญกุศลหรือสร้าง "เงื่อนโซ่" ทีดี ๆ ขึ้นในตัวเรา อานุภาพบุญกุศลก็อาจช่วยยืดอายุได้สักระยะหนึ่งและทั้งหมดนี้แสดงถึงบุญกุศลสามารถต่ออายุได้จริง เรื่องทำนองนี้เห็นอสามัญวิสัยจะรู้ได้โดยปุณฺชนเช่นเรา ๆ ท่าน ๆ แต่ไม่เชื่ออย่าดูหมิ่น

บางอย่างเป็นความเชื่อดั้งเดิมท้องถิ่น บางอย่างเป็นความเชื่อมาจากการปฏิบัติทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็ศาสนาพุทธศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อย่างพิธีกรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นประเพณีที่สำคัญของแต่ละภาคที่เกี่ยวข้องกับการแก้กรรม ต่อมาพระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในพิธีกรรมต่าง ๆ มากขึ้นและชาวบ้านก็เห็นว่าพระสงฆ์จำนวนหลายรูปร่วมกันประกอบพิธีแล้วมีความขลังมากกว่าเจ้าพิธีที่เป็นฆราวาสจึงยกให้พระสงฆ์เป็นผู้กระทำพิธีหลังจากที่พระสงฆ์เป็นผู้รับประกอบพิธีสืบชะตาในส่วนพิธีกรรมนั้นที่ได้รับอิทธิพลจากพราหมณ์-ฮินดูซึ่งเป็นลักษณะเทวนิยม พระผู้เป็นเจ้าบันดาลแก่ผู้ประกอบพิธีจากการสวดบทบูชาเทพเทวดาและได้ผสมผสานพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อดวงชะตาให้ดีขึ้น มักรวมไปถึงการต่ออายุ หรือแก้ไขสิ่งเลวร้ายให้กลายเป็นดี การเริ่มทำบุญจะช่วยเสริมส่งาราศี ความเป็นสิริมงคลและประสบความสำเร็จในชีวิต

๓.๒.๒ การแก้กรรมที่ปรากฏในพุทธศาสนา

การแก้กรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ที่มีส่วนสนับสนุนต่อความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่อายุวัฒน์กุมารและอุบาสก ๕๐๐ คน ดังนี้

ธรรม ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ^{๑๔} ย่อมเจริญแก่ผู้กราบไหว้ ผู้อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ เป็นนิตย์ ในเรื่องอายุวัฒน์กุมาร ทารกแรกเกิดคนหนึ่งชะตาขาด จะต้องตายภายใน ๗ วัน ตามคำพยากรณ์ของผู้รู้หลักโหราศาสตร์ แต่สุดท้ายได้ผู้รู้ประกอบพิธีกรรมสืบชะตาแต่งแก้ไขจึงรอดตายและกลับเป็นผู้มีอายุยืนยาว ได้รับการตั้งชื่อว่า อายุวัฒน์กุมาร แปลว่า เด็กอายุยืน เรื่องย่อมีอยู่ว่าสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับที่ หมู่กุฎีกกลางป่า เมืองที่ขลัมพิกะ มีพราหมณ์ชาวเมืองที่ขลัมพิกะ ๒ คน บวชเป็นฤาษี บำเพ็ญตบะอยู่ ๔๘ ปี ฤาษีคนหนึ่งไม่บรรลู่อะไรก็สึกออกไป ส่วนอีกคนยังคงครองเพศนักบวชอยู่ แลมีพลังอำนาจวิเศษอ่านชะตาคนได้ ต่อมาคนที่สึกไปมีภรรยา ได้บุตรคนหนึ่ง ก็คิดถึงเพื่อฤาษีเก่าและอยากอวดลูกชายด้วย จึงพาภรรยาและบุตรไปเยี่ยมเพื่อนฤาษี เมื่อตนเองและภรรยาแสดงความเคารพ เพื่อนฤาษีก็ให้ศีลให้พรว่า ขอให้ท่านจงมีอายุยืนนะ แต่พอให้ลูกน้อยแสดงความเคารพบ้าง เพื่อนฤาษีกลับนั่งเงิบไม่ไหวอะไรเลยพราหมณ์พ่อเด็กจึงได้ถามว่า ทำไมท่านไม่ให้พรลูกน้อยบ้าง เพื่อนฤาษีก็บอกว่าข้าพเจ้ารู้ว่า ทารกอายุไม่ยืน ชะตาขาด จะตายภายใน ๗ วัน

^{๑๔} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๙/๖๓.

พราหมณ์สองสามีภรรยาตกใจมาก และขอให้เพื่อนทำพิธีแก้เคราะห์ให้ เพื่อนฤาษีบอกว่าตนเองไม่สามารถทำได้ ขอให้ไปถามพระพุทธรเจ้าเถิด

ท้าวสักกะหรือพระอินทร์ การเปลี่ยนคนชราเป็นคนหนุ่ม ด้อยศักดิ์เป็นมหศักดิ์ ท้าวสักกะ ที่ครองอายุมาก แก่ชรา ศักดานุภาพก็เล็กน้อยถอยลง เป็นช่วงขาลงของเท้าสักกะ และไม่นาน ท้าวสักกะคงจืดจางจืดจางจืดจาง สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละที่ภูเขาเวทียกะ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์ชื่ออัมพสัณห์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งกรุงราชคฤห์แคว้นมคธ เวลานั้น ท้าวสักกะจอมเทพทรงเกิดความขวนขวายเพื่อจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคทรงมีความดำริตั้งนึว่า “บัดนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ที่ไหนหนอ” ทอดพระเนตรเห็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละ ที่ภูเขาเวทียกะ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อ อัมพสัณห์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ จึงรับสั่งเรียกพวกเทพชั้นดาวดึงส์มาตรัสว่า “ท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในถ้ำอินทสาละที่ภูเขาเวทียกะ ทางทิศเหนือของหมู่บ้านพราหมณ์ชื่อ อัมพสัณห์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกแห่งกรุงราชคฤห์แคว้นมคธ ทางที่ดี ชาวเราควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น”^{๑๕} จนวันหนึ่งได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธรเจ้าที่ ถ้ำอินทสาลาจึงบรรลุโสดาบัน และอนิสงส์ที่บรรลุธรรมวิเศษนั้น จึงเปลี่ยนภาวะชรามาเป็นพระอินทร์หนุ่ม แถมกลับเพิ่มทิชานาภาพยิ่งใหญ่สว่างล้ำเหล่าเทวดาในสวรรค์อีกด้วย ข้อนี้แสดงว่าการบรรลุโลกุตตรธรรม ก็สามารถยืดอายุกลับสู่วัยหนุ่มได้ การเสริมชะตาชีวิต หรือการเสริมบารมีให้เจริญรุ่งเรือง ก็มีปรากฏเกี่ยวกับพระอินทร์เช่นกันคือเมื่อก่อนที่พระอินทร์จะได้บรรลุธรรม แต่บุญบารมีของพระอินทร์ ยังน้อยกว่าบุญบารมีของเทวดาบางตนเสียอีก พระอินทร์รู้สึกน้อยใจ จึงได้มาทำบุญเสริมบารมีกับพระมหากัสสปะผู้พี่ที่เพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติ มีคำกล่าวว่าการทำบุญกับพระอรหันต์ที่ออกจากนิโรธสมาบัติใหม่ๆถือว่าเป็นมหากุศลที่วิเศษ สามารถบันดาลบุญญาอนิสงส์ให้เห็นทันตาได้ ด้วยเดชผลแห่งบุญนั้น พระอินทร์กลับมีรัศมีส่องไส โชติช่วงจำเริญขึ้นมามากกว่าเก่าอีกด้วย

สรุปความว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบันคงถือเรื่องนี้เป็นแบบอย่างเมื่อได้ทำบุญสะเดาะเคราะห์จึงมักจะ ทำบุญนิมนต์พระภิกษุมานั่งล้อมสวดพระปริตร และการปล่อยปลา ปล่อยนกให้เป็นอิสระอีกด้วย และการพระเกจิอาจารย์บางวัดแนะนำให้ทำบุญด้วยการถ่ายชีวิตโคกระบือ และสัตว์อื่นจากโรงฆ่าสัตว์ถือว่าได้บุญมาก และเป็นการแก้กรรมกำเนิดของตนอีกด้วย

๓.๒.๓ การแก้กรรมตามแนวพุทธศาสนา

คำว่ากรรมตามความหมายของพุทธศาสนาไม่ปรากฏในพระไตรปิฎกแต่โดยปกติคนทั่วไป มักเข้าใจ ตามความหมายของคำว่ากรรม คลาดเคลื่อนไปจากความหมายที่แท้จริงของคำว่ากรรม คนทั่วไปมองความหมายของกรรม ในแง่ของการกระทำชั่วในอดีตชาติที่ส่งผลมาให้ได้รับในชาติปัจจุบัน ซึ่งความหมายของคำว่ากรรมที่แท้จริงเป็นทั้งความดีและความชั่ว เป็นกลาง ๆ แต่คนทั่วไปมีความเข้าใจคำว่า กรรมหมายถึงความชั่ว ความเลวร้าย ความทุกข์ ที่ส่งผลมาจากกรรมเก่าที่เคยทำมาแต่อดีต ในปัจจุบัน และอดีตชาติ การให้ผลของกรรมเป็นเรื่องซับซ้อนยากเกินกว่าคนธรรมดาจะ

^{๑๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๔๔/๒๗๓.

เข้าใจได้อย่างถ่องแท้ถึงการแสดงผลของกรรมที่จะได้รับ การทำความเข้าใจในหลักการของพุทธศาสนา นำมาใช้แก้ไขการกระทำโดยยึดหลัก ศีล สมาธิ ปัญญาซึ่งเป็นแนวทางการแก้ไขการกระทำที่ถูกต้อง

การสิ้นกรรมในทัศนะทางพุทธศาสนาเชื่อเรื่องการสิ้นกรรม ชีวิตปุถุชนทำกรรมอยู่เสมอ สาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลทำกรรม คือกิเลส เมื่อทำกรรมย่อมได้รับผล คือวิบาก เมื่อหมดกิเลสก็ไม่ทำกรรมจึงไม่มีผลของกรรมส่วนนั้นที่จะต้องรับ กฎแห่งกรรมก็ตกอยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์ เช่นเดียวกับธรรมอื่นที่มีการเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไปตามเหตุและปัจจัย ทางดับกรรมจึงต้องดูที่สาเหตุการเกิดและดับที่เป็นสาเหตุการเกิดพระพุทธรองค์ได้ตรัสไว้ในนิพเพธิกสูตร สรุปได้ว่า ผู้สละเป็นเหตุให้เกิดกรรม เมื่อผู้สละดับกรรมจึงดับ ได้กล่าวถึงการเกิดกรรมชั่ว คือ โลภะ โทสะ โมหะ หรืออกุศลกรรม เหตุที่เกิดกรรมดีคือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ หรือกุศลกรรม โดยกุศลกรรมเกิดจากอกุศลกรรม เมื่อละอกุศลกรรมได้ กรรมเป็นสิ้นสุดหรือดับลง

๓.๓ การแก้กรรมในสังคมปัจจุบัน

ความเชื่อเรื่องกรรมของสังคมปัจจุบันคลาดเคลื่อนไปมากจากคำสอนของพุทธศาสนา คำอธิบายของความเชื่อเรื่องการแก้กรรม ตัดกรรม นอกจากไม่ตรงกับที่พระพุทธเจ้าสอน ไม่ตรงกับกฎแห่งกรรมแล้ว ยังขัดกับหลักเหตุผลโดยสามัญสำนึกด้วย

ความเข้าใจผิดประการแรก คือความเข้าใจที่ว่า สุข ทุกข์ ยากดีมีจน เจ็บป่วยหรือสุขภาพดี ทุกอย่างเกิดกับเราในปัจจุบันนี้ เป็นผลมาจากกรรมเก่าในอดีตชาติ และเมื่อกรรมในอดีตชาติแก้ไขไม่ได้ก็แสดงว่าเราต้องก้มหน้ารับกรรมอย่างเดียว อย่างเช่น ยอมรับความตาย ไม่ต่อสู้ไม่ขัดขืน โดยมักใช้คำว่า “ตามยถากรรม” ซึ่งในแง่หนึ่ง ความคิดที่ว่านี้ก็ทำให้เราจำยอมรับสภาพโดยไม่บ่นโวยวาย แต่ที่ข้อเสียคือทำให้ขาดความเข้าใจปัญหาที่ถูกต้องและไม่มีความพยายามที่จะแก้ไขความเชื่อนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่า เป็นลัทธินอกพุทธศาสนามีชื่อว่า “ปุพเพกตเหตุวาท” เพราะฉะนั้นคนสมัยก่อนจะเน้นเรื่องการทำใจมากกว่า เพราะมองว่าทำอะไรกับกรรมในอดีตไม่ได้

แต่ว่าคนสมัยนี้เชื่อว่าทุกอย่างจัดการได้ จึงเกิดแนวคิดในการแก้กรรม ตัดกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคนี้เท่านั้น คือยุคที่เราจะไม่ยอมอยู่เฉย จะต้องทำอะไรสักอย่าง ต้องจัดการเรื่องหน้าตา เรื่องผิวพรรณ เรื่องทรวดทรง เรื่องธรรมชาติ เรื่องความเจ็บป่วย จัดการทุกอย่าง แต่ล้วนเป็นการจัดการกับสิ่งนอกตัวทั้งสิ้น โดยขอให้เงินเท่านั้น เงินคือตัวแปรสำคัญ

แนวคิดนี้เกิดขึ้นเพราะ ประการแรก เราไม่ได้คิดถึงชาติหน้าเราละวังเอาผลในชาตินี้เลย ประการที่สอง เราไม่ได้คิดถึงเรื่องการทำบุญทำกุศล คิดเพียงแต่จะไปหาอาจารย์ที่ไหนที่จะแก้กรรมได้ และทางออกนี้คือต้องมีเงิน เงินเท่านั้นเป็นปัจจัยสำคัญตรงนี้ต่างจากคนสมัยก่อน คนสมัยก่อนยังมีความเชื่อเรื่องบุญ เรื่องกุศล ทำให้คนพยายามทำความดี ต้องทำกุศล ต้องให้ทาน ต้องเข้าวัดฟังธรรม ต้องรักษาศีล ทำสมาธิภาวนา ซึ่งก็ต้องลงแรง ต้องใช้ความเพียร เพื่อว่าชาติหน้าจะได้

ไปสวรรค์หรือไปดี แต่คนในสมัยนี้จะไม่มีความคิดอย่างนั้น คนสมัยนี้ใจร้อน ทำอะไรก็อยากได้ผลเร็ว ๆ ไม่อยากลงแรง จะลงทุนอย่างเดียว ถ้าตามกฎหมายแห่งกรรมแล้วต้องลงแรงไม่ใช่ลงทุน^{๑๖}

๓.๓.๑ การตัดกรรม

วิถีชีวิตของคนเราจะผิดหวังสมหวัง มีทุกข์มีสุข มั่งมียากดีมีจนอย่างไร มันขึ้นอยู่กับกฎแห่งกรรม แต่ถ้าไปหาหมอโหราเขาว่า ดวงชะตามันตก แต่แท้ที่จริงกฎของกรรมอันเป็นบาปซึ่งเราอาจจะทำแต่ชาติภพก่อนมันให้ผล แล้วทีนี้เราจะไปแก้กรรม แก้ผลของกรรมนี้มันแก้ไม่ได้ใครมีกรรมใดไว้ก็ต้องได้รับผลของกรรมนั้น จะดีก็ตามชั่วก็ตามแต่พิธีกรรมที่เขาทำให้นั้น บางอย่างถ้ามันถูกต้องเป็นแนวทางแห่งบุญกุศล พอเราทำแล้วมันได้บุญ บุญนี้ก็ต่อชีวิตของเราให้ยืนยาวไปอีกสักพักหนึ่งเมื่อหมดบุญแล้ว กรรมเก่าที่มันวิ่งตามอยู่เหมือนกับหมาไล่เนื้อ มันทันเมื่อไรมันก็จะกระโดดกัดเมื่อนั้น

เพราะฉะนั้น การสะเดาะเคราะห์ การแก้กรรมการแก้เวร เราจะตัดกรรมตัดเวร ก็รักษาศีล ๕ ให้บริสุทธิ์ ทีนี้กรรมที่เราทำนั้นผลของมันไม่มีใครตัดได้แต่เวรคือความผูกพยาบาทอาฆาต อันนี้เราสามารถตัดได้ ถ้าหากว่าเราพูดจากตกลงกันได้ เช่น อย่างคนข้างบ้านเคยด่ากันอยู่ทุก ๆ วัน ต่างคนต่างก็อาฆาตพยาบาทจองเวรซึ่งกันและกัน ถ้าหากเราคุยกันรู้เรื่องแล้วเรายกโทษให้กัน อันนี้เรียกว่าตัดเวร คือตัดความผูกพยาบาทอาฆาต แต่ว่าผลกรรมที่เราด่าเขา เขาด่าเรา นั้นมันตัดไม่ได้

วิธีตัดกรรมแก้กรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

วิบากกรรมเกิดจากสิ่งที่เราเคยทำไว้ในอดีต แล้วเกิดเป็นผลบาปตามมา จะแก้ไขต้องเอาบุญแก้ไขเราสร้างบุญ ทั้งทำทาน รักษาศีล เจริญภาวนา สิ่งนี้ช่วยเราได้อยู่แล้ว ขอให้อยู่ในบุญเท่านั้นประการสำคัญอย่างมุ่งแต่เพียงว่าจะไปแก้ไขวิบากกรรมในอดีต ที่สำคัญคือต้องระวังอย่าไปสร้างเหตุที่ไม่ดีในปัจจุบันด้วย (อย่าสร้างกรรมใหม่) อะไรที่ไม่ดีอย่าทำ สิ่งที่ไม่ควรทำอย่างยิ่งคืออกุศลกรรม ๑๐ ประการ คือ การฆ่าสัตว์ เบียดเบียนรังแกสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ผิดลูกผิดเมียผู้อื่น โทกหลอกลวง พูดส่อเสียด ยุยงให้แตกความสามัคคี พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้อ, โลกอยากได้ของของผู้อื่น คิดร้าย ปองร้ายผู้อื่น, เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม แต่กฎแห่งกรรมส่งผลเสมอ แม้นึกว่าไม่มีใครรู้ เราคงไม่ต้องรับผลแห่งการกระทำ จริง ๆ แล้วต้องรับเพราะไม่มีอะไรหนีพ้นกฎแห่งกรรม ถ้าเราไม่ทำอกุศลกรรม ๑๐ ข้อ ก็เหมือนกับว่า เราสร้างเกราะป้องกันตัวเราไว้ดีพอสมควรและถ้าไม่ยุ่งอบายมุขด้วย นี่คือนี่ที่เราควรทำให้ถูกต้องในปัจจุบัน และอดีตที่ผิดพลาดทั้งหลายลืมให้หมด นึกแต่เรื่องดี ๆ แล้วตั้งใจทำความดีทุกชนิดอย่างเต็มที่ อะไรที่ไม่ถูกต้องไม่ทำอีกเด็ดขาด ถ้าทำได้อย่างนี้ เราจะมีความสุขต่อไปในอนาคต

พฤติกรรมที่ทำไปแล้ว เราเปลี่ยนไม่ได้ แต่สามารถแก้ไขผ่อนหนักเป็นเบาได้ ด้วยการทำความดีไปเจือจางบาปอกุศลให้เบาบางลง แล้วไม่ไปทำอะไรมิดซ้ำอีกจะเรียกตรงนี้เป็น การสะเดาะเคราะห์ทำให้เคราะห์เบาลงก็ได้ ถ้าสะเดาะเคราะห์หมายถึงอย่างนี้ก็ถือว่าถูก แต่ถ้าไปสะเดาะเคราะห์ไปทำพิธีตัดนั่นตัดนี่อะไรต่าง ๆ นานา ก็ไม่ใช่ต้องถือตามหลักพระพุทธเจ้า คือ ละชั่ว ทำดี ทำใจให้ผ่องใส นี่คือการแก้ไขวิบากกรรมในอดีตที่ดีที่สุดถ้าปัจจุบันเราเจอสิ่งที่ร้าย ๆ อย่าหุดหู่ ให้รู้ว่าทุกอย่างมีที่มาที่ไป มีเหตุก็แสดงว่าในอดีตเราทำไว้ไม่ดี ถึงได้เกิดเรื่องอย่างนี้ขึ้น แต่เมื่อรู้แล้วไม่ควร

^{๑๖} พระไพศาล วิสาโล, *แกะรอยกรรม สู่รอยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: เนชั่นบุ๊คส์ ๒๕๕๓), หน้า ๙๐-๙๑.

เพิกเฉย ให้แก่ด้วยการตั้งใจทำความดีในปัจจุบันให้ดีที่สุดขณะเดียวกันอะไรที่ไม่ดี ไม่ทำอีกเด็ดขาด อย่างนี้คือการเห็นตลอดทั้งสาย แล้วดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องสมกับเป็นพุทธศาสนิกชน

๓.๓.๒ วิธีแก้กรรม

อกุศลกรรมที่เราทำไว้ก็มีวันหมด บุญที่เราเองสร้างไว้ ไม่สร้างเพิ่มก็มีวันหมดเหมือนกัน ทั้งด้านลบด้านบวกมันมีวันหมดเพราะฉะนั้นถ้าเราเองทำบาปไว้เยอะ หนึ่ง บาปกรรมอกุศลไม่ทำ อีกร้อยอย่างเด็ดขาด อย่ายไปเติมกรรมใหม่ กรรมเก่าที่ทำไว้แล้ว มันก็อยู่ของมันอย่างนั้น แต่ของใหม่อย่าไปทำเพิ่มอีก สอง คือ บาปกรรมอกุศลในอดีต อย่ายไปนึกถึง สឹมให้หมดเลย พอเราสឹมไม่นึกถึง ก็ทำให้มันมีฤทธิ์น้อยลง ๆ แต่มันยังไม่หมด มันยังอยู่ แต่ว่าเราอย่าไปเสริมฤทธิ์ให้มัน แล้วก็ตั้งใจสร้างบุญกุศลใหม่ให้เยอะ ๆ เดี่ยวบุญใหม่ที่เรสร้างไว้ จะเหมือนกับเติมน้ำ ทำบาปเหมือนเติมเกลือ น้ำจะไปเจือจางเกลือให้อ่อนกำลังลงและหมดฤทธิ์ไปในที่สุด อดทนหน่อยคุณโยม ถ้ามีความตั้งใจจริง สุดท้ายเราก็จะพ้นจากวิบากกรรมทั้งหลายเหล่านั้นไปได้

วิธีแก้กรรม ทางพ้นวิบากกรรม

การจะหลุดพ้นจากวิบากกรรมเก่าได้ เราต้องสร้างบุญเยอะ ๆ ทั้งด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญสมาธิภาวนา เพื่อให้บุญนั้นไปเจือจางผลแห่งวิบากกรรมที่เคยเกิดขึ้นให้บรรเทาเบาบางลง เหมือนเติมน้ำไปเจือจางเกลือ ให้ลดความเค็มลงนั่นเอง ส่วนที่ว่าเป็นอโหสิกรรมหรือไม่ นั้นเป็นการมุ่งหมายที่ตัวเราเองว่า ตัวเราเองอย่าไปจองเวรกับใคร ให้แผ่เมตตา ไม่ผูกเวรกับใคร ๆ ทั้งสิ้น

แก้กรรมทำแท้ง

การที่เรามีส่วนร่วมกันทำแท้ง เป็นการทำความปณาดิบาต คือพรากชีวิตมนุษย์ แม้เด็กยังไม่ได้เกิด อยู่ในครรภ์ ก็มีชีวิตแล้ว ผลกรรมจากปณาดิบาตนี้ทำให้ต่อไปเราไปเจออุบัติเหตุบ้าง เสียชีวิต บาดเจ็บ มีคนมาทำร้าย บางทีพอจะมาก็ถูกเขาทำแท้งก่อน ส่วนที่ถามว่าจะต้องมารับกรรมด้วยกันไหมนั้น คือ ไม่จำเป็น ต่างคนต่างไปรับกรรม ตามบุญบาปของตนเอง บางกรณี สองคนทำแท้งเหมือนกัน แต่คนหนึ่งยังมีบุญอื่นมาค้ำ ยังมาเกิดเป็นมนุษย์ อีกคนสร้างบุญน้อย อาจไปเกิดในภพภูมิอื่น ไปเป็นสัตว์เดรัจฉานก็มี ไปตกนรกอยู่ก็มี ไม่ได้มาเจอกันหรอก แต่ไปอยู่ในภพภูมิไหนก็ต้องเจอวิบากกรรมที่ตัวเองได้ทำเอาไว้

ส่วนทางแก้กรรมทำแท้ง คือ หนึ่งสร้างบุญเยอะ ๆ ให้ทาน ปล่อยสัตว์ปล่อยปลา ถวายภัตตาหารพระ ถวายยารักษาโรค ดูแลภิกษุอาพาธ ทำบุญทุกชนิด สองรักษาศีลห้าเป็นอย่างดีให้ดี รักษาศีลห้าให้มั่น ประจำใจ อันที่สามให้หมั่นทำสมาธิภาวนา บุญที่เกิดขึ้นจะไปเจือจางบาปให้อ่อนกำลังลง และสุดท้ายก็จะรอด

แก้กรรมให้เงินทำแท้ง

การนำเงินไปให้เขาทำแท้งนี้บาป เพราะไปสนับสนุนให้คนอื่นทำบาป เพราะการทำแท้งเป็นการฆ่าคนอย่างหนึ่ง เพราะชีวิตเริ่มเกิดไม่ได้เกิดตอนคลอด แต่เกิดตอนปฏิสนธิวิญญาน คือเชื้อของพ่อผสมกับไข่ของแม่ แล้วเดินทางจากรังไข่จนมาฝังตัวที่มดลูก พอฝังตัวปฏิสนธิวิญญานจะเกิดขึ้นในจังหวะนั้น เราไปทำแท้งก็คือการไปฆ่าคนนั่นเอง เราไปสนับสนุนให้เงินเขา ก็เหมือนเราไปสนับสนุนให้เขาฆ่าลูกตัวเอง จึงบาป ถึงแม้เราเองจะหวังดี เจตนาดีก็บาปอยู่ดี แต่มันผ่านมาแล้ว เรื่อง

อะไรที่ผิดพลาดก็ล้มมันไปให้หมด ตั้งใจทำบุญทำกุศลเยอะ ๆ ถวายภัตตาหารพระ ถวายกองทุนยา รักษาโรค ปลอ่ยสัตว์ปลอ่ยปลา ให้ชีวิตเป็นทาน ให้บุญที่เราสร้างขึ้นมาเจือจางบาปนี้ให้อ่อนกำลังลง

แก้กรรมความรัก

บาปกรรมของความรัก ความรักกับกรรมจะอธิบายอย่างไร วิธีแก้กรรมความรักด้วยการ บวชชีพราหมณ์ได้ใหม่จะแก้กรรมทำได้ด้วยการสร้างบุญ บุญที่เราสร้างจะไปเจือจางกรรมที่เราสร้าง ให้เบาบางลง ทำบาปทำกรรมเอาไว้ก็เหมือนกับการเติมเกลือ เราจะแก้ก็ต้องเติมน้ำ เพื่อให้เกลือมันเจือจาง ความเค็มจะได้น้อยลง เกลือไม่ได้หายไปไหน แต่เมื่อน้ำเยอะ ๆ มันก็ทำให้ทุเลาเบาบางนั่นเอง

วิธีการสร้างบุญโดยย่อก็คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการทำสมาธิภาวนา การบวชชีพราหมณ์ก็เป็นการถือศีล และสวดมนต์ ทำสมาธิภาวนาแบบหนึ่ง ซึ่งเราก็สามารถทำด้วยวิธีการอื่น ๆ ได้ด้วยเช่นกัน ใครติดขัดเรื่องเวลา ยังไม่สามารถลงมือไปบวชชีพราหมณ์อย่างนั้นได้ อะไรที่เป็น การให้ทาน รักษาศีล เราทำได้เลยทุกวัน สวดมนต์ ทำสมาธิภาวนาทุกวัน อย่างนี้ก็จะช่วยทำให้วิบากกรรมนั้นเบาบาง และคลี่คลายหายไปมากที่สุด

แก้กรรมความรัก อีกแบบหนึ่งคือ เป็นด้วยแรงอธิษฐานเนื่องจากภพในอดีตเคยมีคู่แล้ว มีเรื่องปวดหัวเยอะเหลือเกิน จนอธิษฐานว่าจากนี้ต่อไปขอให้อยู่เป็นโสดเถิด อย่างมีคู่เลย อย่างนี้ก็มี นั่นคือด้วยแรงอธิษฐาน ไม่ใช่เรื่องกรรมอีกแบบคืออธิษฐานเพราะว่าตั้งใจอยากจะทำบวช ตั้งใจอยากจะทำพระพุทธรูปพระธรรมแล้วบำเพ็ญเพียร เพื่อมุ่งสู่หนทางนิพพาน อันนี้ก็มาด้วยแรงอธิษฐานในเชิงบวกอย่างเต็มที่ เช่นเดียวกัน^{๑๗}

พระอาจารย์ชาญชัย อธิปญโญ ได้กล่าวไว้ว่า การแก้กรรม ที่ได้ผล

คนไทยที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนา มีจำนวนไม่น้อยที่เชื่อว่า คนเราเกิดมาเพื่อชดใช้กรรมเก่า หมายถึงว่าชาติที่แล้วทำกรรมไม่ดีไว้ ชาตินี้จึงต้องกลับมาเกิดเพื่อรับผลของกรรมไม่ดีที่ตนทำไว้ (การแก้กรรม) ความเชื่อดังกล่าวมีส่วนถูกเพียงเสี้ยวเดียวเท่านั้น เพราะโดยความเป็นจริงแล้วคนทุกคนต่างก็ทำทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว กรรมทั้งสองประเภทนี้จะส่งผลตอบสนองต่อผู้กระทำทั้งในชาติที่มีชีวิตอยู่ และหากผลของการกระทำนั้นรุนแรงก็จะส่งผลไปถึงชาติหน้า ด้วยเหตุนี้ คนทุกคนที่เกิดมาจึงได้รับผลของกรรมบางอย่างที่ตนทำไว้ในอดีตชาติ โดยที่กรรมดังกล่าวยังมีกำลังส่งถึงชาติปัจจุบัน ทั้งที่เป็นกรรมดี (บุญ กุศล) และเป็นกรรมชั่ว (บาป อุกุศล) กรรมดีที่ตอบสนองหรืออานิสงส์ของบุญ จะมีส่วนเกื้อกูลหนุนนำให้ชีวิตของเราอยู่ดีมีสุข มีความสำเร็จในสิ่งต่าง ๆ ที่ทำได้ ตามลักษณะของกรรม ส่วนกรรมชั่วที่ส่งผลหรือวิบากกรรมฝ่ายอกุศล จะมีส่วนที่เป็นอุปสรรคขัดขวางต่อความสุข ความสำเร็จ นำพาชีวิตให้พบกับความทุกข์ยากลำบาก

ความเป็นไปในชีวิตของเราไม่เพียงแต่จะมีส่วนมาจากกรรมเก่าที่ทำไว้ในอดีตชาติเท่านั้น กรรมที่ทำไว้ในชาตินี้ยังมีส่วนสำคัญยิ่งต่อสุข ทุกข์ ความสำเร็จและความล้มเหลวของชีวิต ไม่เพียงแต่เท่านั้น กรรมในชาตินี้ยังมีส่วนสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของแต่ละคนให้ห่างเหินไปจากกรรมในอดีตชาติที่ส่งผลมาได้เป็นต้นว่ากรรมเก่าในอดีตชาติส่งผลให้บุคคลเกิดมาในตระกูลต่ำ คือเกิด

^{๑๗} พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ, แก้กรรม-วิธีแก้กรรม-ตัดกรรม-แก้กรรมและสะเดาะเคราะห์ ต่างกันไหม, {ออนไลน์}: แหล่งที่มา: [www.dmc.tv/pages/top_of_week/\[๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑\]](http://www.dmc.tv/pages/top_of_week/[๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑]).

ในครอบครัวที่ลำบากยากจน ชีวิตในวัยเด็กต้องพบกับความยากแค้นลำเค็ญ บางคนพ่อแม่ไม่มีเงินจะส่งเสียให้เรียนการศึกษาจึงต่ำ ต้องทำงานประเภทใช้แรงงาน มีรายได้ต่ำ มีความเป็นอยู่ที่ฝืดเคือง หากบุคคลดังกล่าวสร้างกรรมใหม่ของตนเองขณะปัญหาอุปสรรคของชีวิต ด้วยการขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ ใช้ชีวิตอย่างประหยัด พยายามเก็บหอมรอมริบไว้ ขณะเดียวกันก็พัฒนาศักยภาพของตนตลอดจนอาชีพให้มีความก้าวหน้า มีความประพฤติดีมีศีลมีธรรม ไม่เก้อก๊กกลัวอับอายและสิ่งเสพติดให้โทษรู้จักคบเพื่อนที่ดีมีกัลยาณมิตร เป็นที่มั่นใจได้ว่าบุคคลดังกล่าวย่อมสามารถเปลี่ยนสถานะของตนให้ดีขึ้นได้อย่างแน่นอน มีคนจนมากมายที่สามารถก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาเป็นเศรษฐีได้ มีคนจำนวนไม่น้อยที่มีการศึกษาต่ำ จึงเริ่มงานจากหน้าที่การงานต่ำ ต่อมาใฝ่รู้ใฝ่เรียน พัฒนาความรู้และความสามารถให้สูงขึ้น จนสามารถไต่เต้าขึ้นสู่ตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงได้ คนเหล่านี้สร้างกรรมใหม่ของตนเพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตไปจากกรรมเก่าที่ส่งมาในทางตรงข้าม มีคนจำนวนไม่น้อยที่กรรมฝ่ายกุศลในอดีตชาติ ส่งมาเกิดในครอบครัวที่มีอันจะกิน จึงมีชีวิตที่สะดวกสบาย ได้รับการเลี้ยงดูให้สุขสบายตั้งแต่วัยเด็ก บางคนพ่อแม่ตามใจจนเสียคนบางคนคบเพื่อนไม่ดี หมกมุ่นในอับอายมุข สำนอนทางเพศติดการพนันและยาเสพติดให้โทษ ไม่สนใจการเรียน อาจจะไม่เรียนสูงหรือต่ำก็ได้ แต่ใช้ชีวิตอย่างเสเพล ไม่มีศีลไม่มีธรรม ผลาญเงินผลาญทองของพ่อแม่ คนประเภทนี้ทำตัวให้ตกต่ำลง ที่สุดก็มีชีวิตอย่างลำบากขัดสน หรือมีชีวิตที่มากด้วยปัญหาและความทุกข์ แม้มีครอบครัวก็มีความขัดแย้งทะเลาะกันเป็นประจำ ยากที่จะหาความสุขบุคคลเช่นนี้มีให้เห็นไม่น้อยในสังคม

จากตัวอย่างดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่า คนเราเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การเกิดเป็นมนุษย์เป็นโอกาสอันดียิ่ง เพราะมนุษย์สามารถพัฒนาได้ยิ่งกว่าสัตว์โลกใดๆในทางตรงข้ามหากไม่พัฒนาตนเอง แต่กลับทำตนให้ต่ำลง ก็จะต่ำทรามยิ่งกว่าสัตว์โลกชนิดใด ๆ ด้วยเหตุนี้เมื่อได้เกิดมาเป็นมนุษย์จงอย่าปล่อยโอกาสที่จะพัฒนาตนให้ผ่านไป เพราะการจะได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก สำหรับผู้ที่ไม่พัฒนาตนเองนั้น ยากยิ่งนักมีคนจำนวนไม่น้อยสงสัยว่า เมื่อเราทำกรรมฝ่ายอกุศลไปแล้วเราสามารถแก้กรรมโดยไม่ต้องไปรับผลของกรรมนั้นได้หรือไม่ เช่นทำบุญสะเดาะเคราะห์ หรือทำกรรมดีเพื่อลบล้างความชั่ว เป็นต้น

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของเหตุและผล เป็นสัจธรรมหรือความจริงที่เป็นสากล เป็นศาสนาที่สอดคล้องกับกฎของธรรมชาติการที่เราทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไป ผลจากการกระทำสิ่งนั้นย่อมติดตามมาและผลนั้นย่อมมีต่อผู้กระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นต้นว่า เมื่อเอากำปั้นไปทุบโต๊ะอย่างแรง โต๊ะนั้นย่อมได้รับความกระทบกระเทือนมือที่ทุบโต๊ะย่อมเจ็บ จะมากขึ้นอยู่กับแรงที่ทุบและความแข็งแกร่งของพื้นโต๊ะ นี่เป็นกฎธรรมชาติ เมื่อทุบโต๊ะไปแล้ว จะขอให้มือไม่เจ็บไม่ได้เลย การทุบโต๊ะก็คือกรรมที่ได้ทำไป มือที่เจ็บก็คือผลของกรรมที่ตอบสนอง จะหลีกเลี่ยงหรือไม่ยอมรับผลของกรรมได้อย่างไร เมื่อกำลังทำก็ต้องกล้ายอมรับผล แต่ผลเสียที่เกิดขึ้นแล้วจะแก้ไขให้ดีขึ้นได้อย่างไร คนที่มีปัญญาย่อมได้บทเรียนจากการเอามือไปทุบโต๊ะแล้วเจ็บ เขาจะไม่ทำเช่นนั้นอีก ส่วนมือที่เจ็บเขาจะรักษาให้หายโดยเร็ว หรือให้ทุเลาขึ้น เช่น หายาแก้ฟกช้ำมาทา หรือรักษาไปตามอาการของมัน ระหว่างที่ยังไม่หาย เขาจะไม่ไปทำเหตุให้มันกระทบกระเทือนฟกช้ำขึ้นมาอีก การทำกรรมดีเพื่อลบล้างกรรมชั่วนั้นเป็นไปได้ แต่การทำกรรมดีก็เหมือนกับการรักษามือที่ฟกช้ำจากการทุบโต๊ะ หากจะแก้กรรมหรือจะสะเดาะเคราะห์ ก็ต้องแก้ด้วยการทำความดี เหมือนการรักษามือให้หายไว ๆ นั่นเอง

การแก้กรรมที่อุกวิธีนั้น ไม่ต้องไปทำพิธีกรรมใด ๆ เช่น เสกเป่าสะเดาะเคราะห์ ซึ่งเป็น การสิ้นเปลือง เสียเงินเสียเวลา ซ้ำยังไม่ได้ผลที่ยั่งยืน เพราะยังมีพฤติกรรมเหมือนเดิม การแก้กรรมที่ อุกวิธีคือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนให้ดีขึ้น แก้ไขสิ่งที่ไม่ดีให้หมดไป นอกจากนี้ควรหมั่นทำ ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เมื่อทำแล้วก็อุทิศบุญกุศล ตลอดจนแผ่เมตตาให้แก่สัตว์โลก รวมทั้งผู้ที่มี พระคุณและสัมพันธ์กับเรามาทุกชาติ ที่ขาดไม่ได้ก็คือเจ้ากรรมนายเวร^{๑๘}

ถ้าทำได้อย่างนี้ทุกวันก็เท่ากับเป็นการแก้กรรมหรือสะเดาะเคราะห์ทุกวันนั่นเอง วิธีนี้จะ ช่วยให้ผลของวิบากกรรมฝ่ายอกุศลที่จะได้รับผ่อนหนักเป็นเบาหรือหายไปเร็วขึ้น เหมือนกับการ รักษามือที่เจ็บให้หายโดยเร็วนั่นเอง ไม่เพียงแต่เท่านั้น ยังช่วยให้ชีวิตของตนร่มเย็นเป็นสุข เป็นการ พัฒนาคุณธรรมของตนให้สูงขึ้น มีความสังวรระวังที่จะไม่สร้างอกุศลกรรมใหม่ให้เกิดขึ้น จะทำสิ่งใดก็ เป็นคุณต่อตนเองและผู้อื่น เป็นที่รักที่เมตตาของผู้ที่ตนคบหาด้วย มีคนมาให้การสนับสนุนในกิจกรรม ที่ทำ ช่วยให้งานนั้นประสบความสำเร็จด้วยดี มีชีวิตที่เจริญรุ่งเรืองทั้งทางโลกและทางธรรม

๓.๓.๓ การใช้อำนาจบุญแก้กรรมที่มาของการแผ่บุญแก้กรรม

ชีวิตของมนุษย์และสัตว์ ทั้งในโลกนี้และในโลกทิพย์ล้วนมีส่วนสัมพันธ์ถึงกันในเรื่องกฎ แห่งกรรมอยู่ตลอดเวลา ในการเวียนว่ายตายเกิดไป ๆ มา ๆ จะหาที่ไม่เคยเป็นญาติ ไม่เคยเป็นเพื่อน ไม่เคยเป็นเจ้ากรรมนายเวรต่อกันนั้นไม่มี ชีวิตของทุกผู้ทุกคนจึงมีส่วนสัมพันธ์กันไม่มากก็น้อย ทั้งใน ส่วนดีมากและดีน้อย ทั้งในส่วนเลวมากและเลวน้อย ทั้งในส่วนที่ทำให้เกิดความเคียดแค้นชิงชังมากและ ชิงชังน้อย ทั้งในส่วนที่รักและอุปการะมากและน้อยตามแต่กรณี การได้ติดต่อกัน เจ็บไข้ได้ป่วยของ มนุษย์และสัตว์ ส่วนหนึ่งเกิดจากผลกรรมในอดีตชาติและ ปัจจุบันชาติ อีกส่วนหนึ่งได้รับเหตุปัจจัย กระทบจากสิ่งรอบข้าง อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการกระทำของวิญญูณ ลึกลับที่เรามองไม่เห็น เช่น เทวดา ช่วยเหลือ เทวดาให้โทษ ผีให้โทษ เจ้ากรรมนายเวรที่เคียดแค้นชิงชังให้โทษ ในคนทุกคน สัตว์ทุกตัว จะมีเทวดารักษาอย่างน้อย ๒ องค์ เทวดาประจำตัวนี้แหละที่มีอิทธิพลต่อเรา อย่างคาดไม่ถึง บ้างก็ ชอบช่วยเหลือให้เราประสบความสำเร็จ หรือช่วยปกป้องคุ้มครองให้เรารอดพ้นจากภัยอันตรายที่น่า หวาดเสียวมาได้ อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งบางทีเราก็กินให้เป็นอานุภาพของวัตถุมงคลที่แขวนคอเสียก็มี เด็กน้อยบางคนแม้ไม่มีวัตถุมงคลแขวนคอเลย แต่ตกบ้านตกเรือนด้วยความซุกซน แต่ไม่ได้รับ อันตรายเพราะเหมือนมีใครมาอุ้มไว้ก่อนตกถึงพื้นก็มี บุคคลบางคนไม่มีวัตถุมงคลติดตัวเลย แต่ สามารถหลุดพ้นจากอุบัติเหตุและการตกทำร้ายของศัตรูมาได้ อย่างปาฏิหาริย์ นั่นคือ การปกป้องรักษา จากเทวดาประจำตัวเขาและหรือญาติในโลกทิพย์ของเขา ในเรื่องกฎของกรรม เราชาวพุทธคงไม่มีใคร ปฏิเสธ เมื่อตนเองกำลังเดือดร้อน กำลังเครียดหรือ กำลังทุกข์ทรมานในเรื่องใด ๆ ที่จำต้องยอมทน อย่างไม่มีทางเลือก หลาย ๆ ท่านมักจะจงนึ้งคิดถึงแต่เพียงว่า จะขอรับชะตากรรมนั้น หวังจะชดใช้ให้ มันหมดเวรหมดกรรมจบ ๆ กันไป การคิดเช่นนี้จะเข้าทำตามหลักการ ยอมรับในกฎของกรรม แต่ ออกจะหยาบและดูโอกาสปิดช่องทางของตนเองอย่างสิ้นเชิงนี่เอง

ท่านพระอาจารย์ กล่าวว่า พวกเราไม่รู้ว่ามันยังมีทางออกมีทางเลือกที่แสนจะง่าย ทั้ง ๆ ที่เรามีทางเลือกที่จะยอมรับในผลกรรม ด้วยวิธีของตนเองได้ ทั้ง ๆ ที่เรามีวิธีที่จะชำระล้างหนี้แค้นหนี้

^{๑๘} พระอาจารย์ชาญชัย อธิปญฺโญ, การแก้กรรม ที่ได้ผล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://goodlifeupdate.com/healthy-mind/dhamma/29883.html>, [๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑].

กรรมให้แก่เจ้ากรรมนายเวรเขา โดยที่เราไม่ได้ เบี้ยวหนี้ โดยที่เรายังเคารพในกฎของกรรม โดยที่เราไม่ต้องทุกข์ทรมาน ไม่ต้องกลัวไม่ต้องเครียดขณะเดียวกันเจ้ากรรมนายเวรเขาก็พอใจกับประโยชน์สุขนี้อย่างเต็มที่ ความเคียดแค้นพยาบาทอะไรต่าง ๆ ที่มีต่อเราก็จางมลายหายสิ้นไป เขาก็เป็นสุข เราก็เป็นสุข แต่นี่เรากลับให้เขาเลือก ที่จะเล่นงานเราอยู่ฝ่ายเดียว ต่างฝ่ายต่างก็เป็นทุกข์ด้วยกันทั้งคู่ เขาก็ทุกข์กรุ่นอยู่กับความพยาบาทอาฆาต เราก็ทุกข์ด้วย เวทนาเพราะคอยจ้องแต่จะมาเล่นงานเราอย่างไม่เลิกرا อย่างกระนั้นเลย เรามายอมรับกฎของกรรมแต่โดยดีในแบบฉบับที่เราเลือกได้ด้วย บุญกันดีกว่า คนเราล้วนเคยสั่งสมบุญให้ทานมาแล้ว ทั้งนั้น ทั้งในชาติก่อนและในชาตินี้ ถ้าจะนึกถึงบุญ มันก็เยอะจนจำไม่ไหวแต่ด้วยความไม่รู้จักรั้ว ชำระหนี้แค้นให้แก่เจ้ากรรมนายเวรตั้งว่า ทำบุญไปก็คิดแต่จะรอให้ตายซะก่อนแล้วจึงค่อยไปรับบุญใน สรวงสวรรค์ แล้วพากันเอาแต่บ่นว่า บุญอะไรก็ทำมาหมดแล้ว ชีวิตไม่เห็นจะมีอะไรเปลี่ยนแปลงดีขึ้นมาสักที ก็จะได้ดีได้อย่างไร ในเมื่อสักแต่จะทำบุญแต่ทำไม่เป็น ถูกสอนสั่งกันมาอย่างผิด ๆ มัวแต่ไปรออุทิศให้ตอนกรวดน้ำ เจ้ากรรมนายเวรเขาก็เลยไม่ได้รับ บ้างก็ไม่เคยเผื่อแผ่ให้บุญแก่เทวดาที่รักษาตัวเอง ไม่เคยให้เจ้ากรรมนายเวรที่ตามจองเวรกันอยู่ ไม่เคยให้เทวดาและญาติทิพย์ที่อาศัยอยู่ในเขตบ้านเขตเรือน ไม่เคยให้แก่เทวดาที่ดูแลรักษากิจการงานห้างร้าน ไม่เคยให้เทวดาที่รักษาเจ้านายของตัวเอง แถมบางทีการแผ่อุทิศบุญ ก็ไม่เฉพาะเจาะจงอีกหรือดันไปให้ตอนที่แสงบุญหมดแล้ว เทวดาเหล่านั้นบางองค์อาจมีบุญน้อยมีฤทธิ์น้อย จึงไม่สามารถช่วยเหลืออะไรเราได้มาก แต่ถ้าเขาได้รับอานิสงส์บุญจากเราอย่างถูกวิธีบ่อย ๆ เขาจะกลายเป็นเทวดาที่มีฤทธิ์ มีอำนาจ สามารถช่วยเหลือให้เราประสบความสำเร็จได้ตั้งใจหมาย^{๑๙}

๓.๓.๔ วิธีการทำบุญให้เกิดสัมฤทธิ์ผล

พระพุทธเจ้าทรงแสดงที่มาแห่งบุญไว้ ๓ ประการ ย่อ ๆ ดังนี้

๑. บุญเกิดจากการให้ทาน
๒. บุญเกิดจากการรักษาศีล
๓. บุญเกิดจากการภาวนาอบรมจิตใจ

การสร้างความดีทุกประการนั้น ล้วนเป็นแหล่งของการเกิดผลบุญกุศลทั้งสิ้น แล้วก่อให้เกิดอานิสงส์ที่จะสร้างความสำเร็จในชีวิตได้ทุกเรื่องบุญอันเกิดจากการให้ทาน เมื่อถวายของแด่พระภิกษุสงฆ์ หรือให้สิ่งของแก่ใคร ไม่ว่าจะเป็นอย่างแก่ พ่อแม่ พี่น้อง ญาติมิตร แม่เอาข้าวให้หมากิน เอาอาหารโยนให้ปลากิน เอาเศษอาหารโปรยให้หมัดกิน ขณะนั้นจะ เกิดกระแสบุญเป็นแสงเรืองรองแผ่ออกจากตัวผู้ให้ทันที และเพียงไม่กี่วินาทีแสงนี้จะพุ่งหายไป เบื้องบนแล้วสะสม เป็นกองบุญของผู้ให้อยู่บนเทวโลก ดังนั้น จึงขอเน้นย้ำว่าหลักสำคัญที่สุดว่า

ขณะของหลุดจากมือเมื่อใส่บาตร / ถวายของให้สงฆ์ หรือให้ของแก่ใครก็ตาม เราต้องอธิษฐานจิตแผ่บุญ ในทันที อย่ามัวไปรอแผ่บุญตอนพระสวด ยถาสัพพี เนื่องจากการแผ่ให้ตอนพระสวด อย่างที่เคยปฏิบัติกันมานั้นผิด เพราะกระแสบุญได้เลื่อนจาง หายไปอยู่ในสวรรค์หมดแล้ว ต้องคิดแผ่บุญในทันทีทันใดว่า บุญนี้จึงเป็นของเทวดาผู้รักษาตัวข้า หรือบุญนี้จึงเป็นของเจ้ากรรมนายเวรของข้า หรือ บุญนี้จึงเป็นของเทวดา ฤๅตี-ปิศาจ-ครุฑ-นาค-ยักษ์ ที่สถิตย์อยู่ในสถานที่เรือกสวน

^{๑๙} พระอาจารย์เกษม อาจิณณสีโล, *เคล็ดการใช้อำนาจบุญแก่กรรมเก่า-ปัญหาชีวิต*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://palungjit.org/threads/>, [๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑],

ไร่นา หรือเคหะสถานบ้านเรือนของข้า เป็นต้น ขึ้นอยู่กับว่าเราต้องการแก้ไขปัญหากลัดกลุ่มในเรื่องไหน

บุญอันเกิดจากการภาวนา ให้อริชฐานก่อน เช่นว่า ขอบุญที่จะเกิดจากการภาวนาต่อไปนี้ ถึงแก่เจ้ากรรมนายเวรที่ทำให้ข้าพเจ้าเจ็บป่วย หรือเราจะให้ใครก็ให้อริชฐานเอาเอง แล้วก็เริ่มภาวนาได้เลย หลังลากเลิกภาวนาก็ให้อุทิศบุญนี้ไปอีกครึ่งหนึ่ง บุญที่เกิดจากการภาวนานี้จะมีพละคุณภาพแรง ยิ่งกว่าบุญจากการให้ทานมาก ฉะนั้นพวกภูตผีชั้นต่ำมักจะรับไม่ค่อยได้ เราต้องเปิดช่องไว้ก่อนภาวนา เขาจะเตรียมรับตามกำลังความสามารถของตนเอง เพราะถ้าหากจะให้ตอนที่ภาวนาเสร็จแล้วจึงให้ ก็เปรียบ เหมือนเราปล่อยน้ำที่พุ่งจากท่อดับเพลิงแต่เขาเอาภาชนะที่ไม่เหมาะสมมารับ เขาจะรับไม่ได้เนื่องจากกำลังจิต ของเขาไม่แข็งแรงพอ หากเราอธิษฐานเปิดให้เขาเตรียมตัวไว้ก่อน ก็เหมือนกับเปิดก๊อกน้ำออกค่อย ๆ ใครมีภาชนะน้อยก็เอามาตวงรับตามกำลังที่เขา มีแต่สำหรับเทวดาบุญหนักศักดิ์ใหญ่ท่านสามารถรับ บุญใหญ่หลังภาวนาได้อยู่แล้ว เปรียบเหมือนท่านมีโอ่งมีถังขนาดใหญ่สำหรับรองรับน้ำที่พุ่งจากท่อดับเพลิง นั้นเอง

บุญอันเกิดจากการรักษาศีล การทำบุญด้วยการตั้งใจรักษาศีล ก็ย่อมเกิดบุญกุศลขึ้นเช่นกัน ทุกครั้งที่ระลึกถึงศีลที่ตัวเองรักษาดีแล้ว ไม่ต่างพร้อย ก็สามารถอธิษฐานส่งบุญได้ว่าบุญที่ข้าพเจ้าได้รักษา ศีลนี้ จึงถึงแก่หรือในการทำความดีทุกอย่าง เช่นแม้แต่การพูดให้เขาได้สติคิดดี การช่วยเหลือคน การได้ทำ ประโยชน์ส่วนรวม ย่อมก่อให้เกิดความปิติดีใจ นั้นแหละคือบุญ ให้รับส่งบุญถึงผู้ที่เราต้องการให้บุญทันที

๓.๓.๕ ปัญหาเคราะห์กรรมแก้ได้ด้วยบุญ

ปัญหาเคราะห์กรรมแก้ได้ด้วยบุญ^{๒๐} บุคคลที่ทุกข์ทรมานด้วยโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ โรคร้ายไข้เจ็บ ปัญหาสุขภาพต่าง ๆ ที่เกิดกับตัวเรานั้น สืบเนื่องจากการกระทำของเจ้ากรรมนายเวรผู้เคียดแค้นชิงชัง พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ฆ่าสัตว์ย่อมอายุสั้น ผู้เบียดเบียนสัตว์ย่อมมีสุขภาพไม่ดี เชื้อโรคร้ายแรงต่าง ๆ ที่มีอยู่ในร่างกาย ก็ล้วนแต่เป็นเจ้ากรรมนายเวร ทั้งนั้น โรคที่เรื้อรังร้ายแรงการรักษาด้วยวิธีการกินยา ฉีดยาเข้าไปฆ่าทำลายเขา หรือการใช้พลังจิต-อำนาจ สมาธิอย่างใด ๆ เข้าไปขับไล่ นอกจากการรักษาที่ขาดเมตตาปราณีอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์แล้ว ขณะเดียวกันก็ ยิ่งทำให้เหล่าเจ้ากรรมนายเวรยิ่งทวีความพยาบาทเคียดแค้นผู้ป่วยมากขึ้นไปอีก หลายโรคจึงหมดหนทาง เยียวยา ผู้ป่วยต้องจมอยู่กับทุกข์เวทนาไปต่าง ๆ นานา จะตายก็ไม่ให้ตาย จะหายก็ไม่ให้หาย ทรัพย์สินที่มี ก็พินาศไปกับค่ารักษา ทุกข์ทั้งคนป่วยทุกข์ทั้งคนที่เป็นญาติ ๆ เป็นบริวาร ในที่สุดหลายรายต้องจบชีวิตลงไป อย่างน่าเสียดาย ทั้ง ๆ ที่มีทางเลือก ทั้ง ๆ ที่มีโอกาส ทั้ง ๆ ที่มีบุญอยู่ก็มากมายแต่ไม่รู้จักเบิกมาล้างแค้นให้แก่เขา ดังนั้นการเยียวยารักษาที่ถูกต้อง ต้องโอนบุญ-เบิกบุญไปให้ เฉพาะเจาะจงแก่เจ้ากรรมนายเวรที่ กำลังทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยนั้น (อย่าไปบอกว่าให้แก่เจ้ากรรมนายเวรทั้งหลายเหมือนอย่างที่เคียดทำ) และให้แก่เทวดาผู้รักษาตัวเราไปในขณะเดียวกัน การอธิษฐานเบิกบุญแก่อุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรที่รบกวนควรทำวันละหลาย ๆ ครั้งจนเขาพอใจ อาการป่วยของเราจะหายเร็วขึ้น วิธีการให้บุญแก่เจ้ากรรมนายเวรควรทำดังนี้เป็นตัวอย่าง เช่น ผู้ที่ป่วยด้วยมะเร็งปอด ก็ส่งโอนบุญอย่างเฉพาะเจาะจงว่า บุญนี้ให้แก่เจ้ากรรมนายเวรที่ก่อให้เกิดการเจ็บป่วยมะเร็งตรงปอด ฯลฯ

^{๒๐} พระอาจารย์เกษม อาจิณฺณสีโล, เคล็ดลับใช้อำนาจบุญแก้กรรมเก่า-ปัญหาชีวิต, หน้า ๖.

(สุดแต่เมื่งหรือเป็นอะไร) พวกเขื่อนเมื่งเมื่อได้รับบุญแล้วขอให้เจ้ามีชีวิตที่ดีขึ้น มีภพภูมิที่สูงขึ้นจนหลุดจากภาวะชีวิตชั้นต่ำเดี๋ยวนี เมื่อเราหายแล้ว เราจะทำบุญให้แก่พวกเจ้า ส่งชีวิตของพวกเจ้าให้สูงขึ้น เรื่อย ๆ พวกเจ้าจงเลิกจงเผลอกรรมในเราเสียที ตั้งแต่นี้เราจะตั้งตนอยู่ในศีลในธรรม เลิกการเบียดเบียน เช่นฆ่าชีวิตสัตว์อื่น ขอส่งบุญที่เกิดจากการรักษาศีลแก่เจ้าด้วย

ท่านที่กัลดกัลดเรื่องบุตรหลาน บริวาร ชอบสร้างแต่ความเดือดร้อน สั่งสอนไม่ฟัง แบบนี้ต้องให้เทวดาผู้รักษาตัวเขาเป็นผู้ชนาบตักเตือน วิธีที่เทวดาตักเตือนนั้นท่านจะสั่งการดลไปที่ความรู้สึกนึกคิดจิตใจของเขา ถ้าเทวดาประจำตัวของเขาเป็นมิงฉาภิภูมิจึงเมื่อได้รับบุญบ่อย ๆ เทวดาท่านจะรู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลง ในทิพย์ของตนเอง มีชีวิตที่สุขสบายขึ้น มีฤทธิ์อำนาจขึ้น เขาจะทราบได้เองว่าสิ่งที่เขาได้รับนั้นมาจากไหน เมื่อเราอุทิศบุญให้ ท่านก็อธิษฐานด้วยว่าเมื่อเทวดาได้รับบุญแล้วขอให้มีความสุข ๆ มีกินมีใช้ มีเสื้อผ้าที่อยู่อาศัย และขอให้ช่วยอบรมตักเตือนให้ลูกของข้าเป็นคนดีด้วย ดังนี้ ไม่นานหรือจะเกิดเรื่องพิสดารขึ้นกับ บุตรหลานเกรคนั้น จนต้องเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นคนดีแน่นอน

บุคคลที่กัลดกัลดเรื่องแฟน เรื่องครอบครัว สามิ/ภรรยา เรื่องเพื่อน/คนรอบข้าง คู่ครองของตนเอง เป็นคนที่น่าเอือมระอาเหลือเกิน อยากให้คู่ครองเป็นคนดี รักเรา ละเลิกจากความประพฤตชั่วเหลวไหล ก็ให้ท่านทำอุทธรวิธีแบบเดียวกับที่ให้บุญแก่เทวดารักษาบุตร แล้วท่านจะพบกับการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นแบบ ไม่น่าเชื่อ

หากกิจการธุรกิจค้าขายของท่านล้มเหลวหรือซบเซา เมื่อท่านทำบุญทุกครั้งควรอุทิศบุญให้เทวดาประจำตัวของท่านและเทวดาที่ดูแลกิจการค้าด้วยพร้อมกันไป แล้วอธิษฐานว่า เทวดารับบุญของเราแล้วโปรดช่วยเหลือกิจการค้าธุรกิจของเราให้ประสบความสำเร็จด้วยเถิด ถ้าเราร่ำรวยขึ้นก็จะทำบุญให้ท่านยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีกจะใช้คำเรียกตนเองว่าข้า ว่าเรา ก็ได้ทั้งนั้น

บุคคลที่เปิดร้านค้าขาย จะเป็นร้านอะไรก็แล้วแต่ เมื่อทำบุญก็ให้อุทิศบุญแก่เทวดาที่รักษาร้านนั้นด้วยแล้วบอกว่าเทวดาเมื่อได้รับบุญแล้ว โปรดเรียกลูกค้ามาอุดหนุนให้มาก ๆ ด้วย

การอุทิศโอนบุญ ไม่ต้องพูด อย่าไปอุทิศตอนกรวดน้ำ ให้ใช้เพียงแค่การคิด และต้องรีบคิดให้ทันที อย่างมีวีรจรช้เป็นอันขาด เพราะแสงบุญที่เกิดขึ้นจะดำรงอยู่ไม่กี่วินาทีแล้วจะหายวับไปอยู่ในสวรรค์ ถ้าเราฝึกบ่อย ๆ เราจะชำนาญในการคิด เพราะการคิดกระแสนบุญจะแรงกว่าการพูดออกจากปากเวลาหย่อนของลงในบาตรบั้งให้คิดส่งบุญทันที และต้องคิดให้ชัดเจนอย่าล้าเลื่อน ให้ของแก่ใครเมื่อของหลุดจากมือบั้ง เราต้องคิดส่งบุญให้บั้งทันทีอย่าช้า

ผู้มีอาชีพเกี่ยวเนื่องกับการฆ่าหรือเบียดเบียนสัตว์อื่น เช่น เจ้าของโรงฆ่าสัตว์ คนขายเนื้อสัตว์ ชาวประมง คนขายปลาสดตามตลาด เชื้อดโก่ขาย คนเหล่านี้ต้องสร้างบาปกรรมทุกวัน ๆ จึงก่อความเคียดแค้นชิงชังให้แก่สัตว์ที่ถูกฆ่าอยู่ทุกวัน เขาก็พยายามจงล้าจงผลาญ แต่ในขณะที่บุญของผู้นั้นยังมีอยู่ เจ้ากรรมนายเวรก็ทำอะไรไม่ได้ แต่หากว่านายเวรเขาสบโอกาสได้ช่องเมื่อไหร่ วิญญาณสัตว์ที่เคียดแค้น เหล่านั้น (นายเวร) จะให้เคราะห์หามาช่วยแก่เราได้ทันที ดังนั้น ต้องพยายามไถถอนกรรมของตัวด้วย การทำบุญ แล้วโอนอุทิศให้วิญญาณสัตว์ที่ตัวเองฆ่า ทำบ่อย ๆ ส่งบ่อย ๆ เอาเนื้อสัตว์ที่เราขายนั้นทำอาหาร ถวายพระหรือเลี้ยงผู้อื่น อธิษฐานว่าบุญนี้ให้สัตว์ทั้งหลายที่เราได้ฆ่า หรือ ผู้อื่นฆ่าเพราะคำสั่งเรา เหล่าสัตว์ เหล่าใดได้รับบุญแล้ว ขอให้มีความสุขความ

เจริญ มีชีวิตวิญญูณที่ดีขึ้น จงหลุดพ้นจากกรรมเวรที่ตัวเอง เคยสร้างไว้แล้ว จงมีภพภูมิที่สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นเทวบุตรเทวดาในสรวงสวรรค์ เมื่อได้รับบุญแล้ว จงโอฬารกรรมให้เราด้วยอย่าได้จงเวรซึ่งกันและกันเลย เจ้าตายเพราะเรา แต่ก็มีชีวิตที่ดีขึ้นเพราะเรา ดีกว่าเจ้าตายเองหรือตายเพราะฝีมือผู้อื่น ซึ่งมีชีวิตทุกข์ทรมาน

ผู้ที่ถูกผีเข้า จงเอาของให้ทานแก่ผู้ทรงศีล จะพระหรือฆราวาสก็ได้ แล้วอุทิศบุญเจาะจงถึงผีในร่าง ผู้ป่วยขอให้ได้รับบุญนี้ เมื่อได้รับบุญแล้วโปรดออกจากร่างผู้ป่วยเดี๋ยวนี้ ถ้าไม่ยอมออกก็ให้บ่อย ๆ ให้สิ่งของ เล็ก ๆ น้อย ๆ ให้เงินห้าบาทสิบบาท ให้กาแฟ ๑ แก้ว โอวัลติน ๑ แก้ว แล้วอุทิศได้ทั้งนั้นผู้ที่ถูกคุณไสย ให้อธิษฐาน ดังนี้ ด้วยอำนาจพระพุทธรเจ้า ด้วยอำนาจพระธรรม ด้วยอำนาจพระสงฆ์ โปรดจงปลงอำนาจชั่วช้าต่ำทราม ที่มีผู้ส่งเข้าผู้ป่วยให้สูญสลายไป ณ บัดนี้ จากนั้นให้ทานแก่ ผู้ทรงศีลขณะนั้นอธิษฐานว่าขอบุญนี้จงถึงวิญญูณชั่วร้ายที่มีคนส่งเข้าร่างผู้ป่วย เมื่อเจ้าได้รับบุญแล้วจงมีความสุขความเจริญ จงมีฤทธิ์มีอำนาจหลุดพ้นจากการบังคับกดขี่ของผู้ทรงเวทวิทยาคมที่ส่งเข้ามา จงออก จากร่างคนป่วยเดี๋ยวนี้ถ้าไม่หายให้ทำบ่อย ๆ เดี่ยวอาการก็ดีขึ้นเองโดยไม่ต้องไปทำพิธีอะไรอื่น ไม่ต้องไป เสาะหาจางหมอดีผู้มีสิทธาาคมที่โหดมาแก้ เพราะอำนาจของพระรัตนตรัยนั้น ยิ่งใหญ่เหนือทุกสิ่งทุกอย่างในสากลจักรวาลอยู่แล้ว

หลีกเลี่ยงการสวดมนต์เพื่อขับไล่วิญญูณ บทสวดมนต์แต่ละบทมีอำนาจขับไล่และเปียดเบียนพวกวิญญูณชั้นต่ำในโลกทิพย์ให้ได้รับความเดือดร้อน พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุทำน้ำมนต์ขับไล่ผีไว้ในพระวินัยบัญญัติ ดังนั้น การสวดมนต์เพื่อเจริญพุทธานุสติ ธรรมานุสติ และสังฆานุสติ โปรดอย่าตั้งใจไปทำราบคุกคามภูตผีปีศาจชั้นต่ำทั้งหลายให้ได้รับความเดือดร้อน เมื่อจะสวดให้ตั้งใจระลึกเสียก่อนว่า ภูตผีปีศาจชั้นต่ำทั้งหลาย บัดนี้เราจะกล่าวบทสวดมนต์ ใครชอบฟังเอาบุญกุศลก็ให้ตั้งใจฟัง หากใครฟังแล้วทรมานก็ให้หลีกเลี่ยงไปทำอื่นจนกว่าเราจะสวดมนต์เสร็จแล้วจึงกลับมาเถิด เราไม่ได้สวดเพื่อขับไล่ใคร แต่สวดเพื่อเจริญในพุทธานุคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณเท่านั้นโปรดอย่านิมนต์พระมาทำพิธีขับไล่ภูตผีในที่อยู่อาศัย ควรงดเด็ดขาด เพราะวิญญูณนั้นเขาอยู่ อาศัยที่นั่นมาก่อนเราอย่างสงบสุข บางตนก็เป็นญาติที่เราเคารพรักมาก่อน ตายไปแล้วมีบุญน้อยกุศลน้อย ก็เป็นภูตผีอาศัยอยู่ในบ้านนั้น ภูตผีบางตนมีความทุกข์เดือดร้อนพยายามส่งกระแสความเดือดร้อนให้เรา รู้สึกเพื่อจะได้ทำบุญส่งให้เขา แต่คนไม่เข้าใจคิดว่าเขาเปียดเบียนหลอกหลอน จึงนิมนต์พระมาสวดขับไล่ เมื่อเรา ไปทำพิธีขับเขาก็ก็น่าเดือดร้อนหนักเข้าไปอีก แล้วพวกวิญญูณเหล่านั้นจะรวมหัวกันกลั่นแกล้งผู้คนในบ้านให้เดือดร้อนวุ่นวายกันมากขึ้น มีแต่เรื่องทะเลาะขัดแย้งกันเนื่อง ๆ สังเกตดูบ้านไหนที่มีคนถือวิชาอาคมสวดมนต์ไล่ผีบ่อย ๆ คนในบ้านจะหาความสุข ความสงบไม่ได้เลย พ่อ แม่ ลูก สามี ภรรยาทะเลาะขัดแย้งด้วยเรื่องไม่เป็นเรื่อง จนฆ่ากันตายมานักต่อนัก

ฉะนั้น ต่อไปเมื่อมีเหตุเดือดร้อนภายในบ้านหรือภายในองค์กร ควรทำบุญอุทิศให้พวกเขา เมื่อพวกเขาอยู่สุขสบายก็จะเลิกรบกวนเรา แล้วจะกลับเป็นองค์รักษ์ชั้นดีที่คอยปกป้อง รักษาเราต่อไปหลีกเลี่ยงการติดฝ้ายันต์กันภูตผีในบ้าน หรือการพกเครื่องรางของขลังที่เปียดเบียนวิญญูณชั้นต่ำ เพราะสิ่งเหล่านี้จะกระทบกระเทือนถึงวิญญูณชั้นต่ำให้ได้รับความเดือดร้อนและเคียดแค้น อันจะส่งผลให้เขา หันกลับมาเป็นเจ้ากรรมนายเวรจงล้างจงผลาญเราไม่มีที่สิ้นสุดโดยที่เราไม่รู้ตัวบ้านเรือนเคหะสถานเป็น ของที่มีอยู่ในโลกนี้ เป็นทั้งที่อยู่ของผู้มีชีวิตในโลก และในอีกมิติหนึ่งที่เรา

มองไม่เห็น ไม่ควรเห็นแก่ตัวว่าเป็นสมบัติของเราเพียงผู้เดียว ควรร่วมกันอยู่กันอย่างสงบสุข พวกวิญญานต้องอาศัยบุญกุศลถึงอยู่ได้ ถ้าได้รับบุญจากมนุษย์ผู้อยู่อาศัยในผืนแผ่นดินเดียวกันเขาจะอ้อมพียงพอใจ และจะรักษามนุษย์ให้มีความสุขความเจริญ

๓.๓.๖ ผลที่จะเกิดจากการโอนบุญ-เบิกบุญจากที่แก้กรรมแล้ว

ทำให้เทวดาที่ได้รับบุญแล้วท่านจะมีอิทธิฤทธิ์เพิ่มขึ้น สามารถช่วยเหลือผู้ส่งบุญให้ได้รับความสำเร็จ เทวดาที่รักษาเคหะสถานบ้านช่องบางหลังก็แสดงอิทธิฤทธิ์แทนเจ้าของบ้าน เปิด-ปิดทีวีวิทยุ และ ไฟฟ้าในบ้านได้เอง ทำให้พวกโจรขโมยไม่กล้าเข้าไปยกเค้าเพราะเหมือนมีอยู่ในบ้าน ทั้งที่ความจริงไม่มีใคร อยู่ในบ้านเลย เทวดาสามารถป้องกันไม่ให้เกิดไฟไหม้บ้าน ป้องกันภัยอันตรายจากพายุ ต้นไม้หักโค่นล้ม ทับบ้าน บ้านไหนถูกไฟไหม้แสดงว่าเทวดาไม่รักษาเพราะเจ้าของบ้านมีบาปกรรม และไม่เคยส่งบุญให้เทวดา และเจ้ากรรมนายเวรทำให้เจ้ากรรมนายเวรหยุดการจองเวรแล้วกลับมาเป็นเทวดาที่ปกป้องรักษาตัวเราทำให้เป็นที่รักของเทวดา และมนุษย์-สัตว์ทั้งหลาย ไปทางไหนมาเล่นที่แก่ผู้พบเห็น การเดินทางไปไหนมาไหนก็จะแคล้วคลาดจากภัยอันตราย ธรกิจการค้าหน้าที่การงาน จะราบรื่น จะพบช่องทางทำมาหากินที่แจ่มชัด ถ้าตักงานก็จะได้ งานทำ ถ้าเจ้านายเกลียดก็จะรักชอบขึ้น ร้านอาหาร ร้านขายของ จะมีแขกเข้าร้านมากกว่าเดิม และอย่าลืม ถ้ามีคนมาอุดหนุนให้ อธิษฐานบุญให้แก่เทวดาที่รักษาลูกค้ำที่มีมาอุดหนุนทันที ต่อมาเทวดาก็จะตั้งใจให้ลูกค้ำกลับ มาหาเราอีก จะหลั้บก็ง่าย จะนอนก็สบาย ไม่ต้องใช้ยานอนหลับ ไม่ต้องสะดุ้งผวาตกใจ แม้ฝันก็ฝันดี สุขภาพร่างกายก็จะแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมารบกวนครอบครัวจะอยู่กันอย่างอบอุ่นมีความสุข มีความเข้าอกเข้าใจกัน เพื่อนบ้านที่เขม่นชิงชัง เป็นเกาเหลาต่อกัน ก็จะหันกลับมาเป็นมิตรรักใคร่ยดี ให้ความเกรงอกเกรงใจซึ่งกันและกันในแต่ละวันขอให้ท่านขยันในการโอน เบิก/เปิดบุญให้ถี่ ๆ อยู่บ่อย ๆ ท่านยิ่งให้ ท่านก็จะได้ผลอย่างคาดไม่ถึง ทั้งบุญก็ได้เพิ่มขึ้นทวีคูณ อีกทั้งยังเป็นการเจริญเมตตาอยู่ในตัว ยิ่งถ้าท่านเป็นนักศีลนักบุญด้วยแล้ว ยิ่งจะเห็นผลเร็วอย่างมาก ท่านใดสนใจอยากได้แผ่นซีดี วีซีดี การแสดงธรรมของพระคุณเจ้าเกษม เพิ่มเติม โปรดแจ้งความประสงค์ได้คนจะเลิกทำบาปมาแสวงบุญก็ได้เพราะได้ฟังธรรม คนจะสนใจให้ทาง รักษาศีล บำเพ็ญ ภาวนา ก็เพราะฟังธรรม คนจะหลุดพ้นจากทุกข์ได้ก็เพราะฟังธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่าธรรมทาน คือ การให้ธรรมเหนือกว่าการให้สิ่งอื่น ๆ ทั้งหมด แม้ในถวายทานในพระสงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธาน ก็ยังไม่เหนือกว่าการให้ธรรมทานได้ บุญกุศลที่เกิดจากธรรมทานนี้ ข้าพเจ้าขอมอบแด่เทวดาที่รักษาข้าพเจ้า พ่อ-แม่ข้าพเจ้า ท่านผู้อ่านและผู้ฟังทุกท่านเมื่อเทวดาได้รับบุญนี้แล้วจึงมีความสุขความเจริญ มีฤทธิ์มีอำนาจ จึงช่วยเหลือทุกท่านให้ประสบความรุ่งเรือง ยิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๒๑}

๓.๔ สรุปท้ายบท

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจโลกที่เป็นมานานหลายพันปี และเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย เมื่อมนุษย์กลัวอำนาจลึกลับนั้น ก็จะกระทำการต่าง ๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษและเพื่อให้อำนาจนั้นพึงพอใจ ต่อมาจึงมีพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบูชา

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

เช่นสรวงเทพเจ้า ความเชื่อเกิดจากสภาพที่บุคคลให้ความมั่นใจเห็นคล้อยตาม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วนำไปถ่ายทอดให้บุคคลอื่นได้ทราบ เพื่อต้องการให้เกิดความมั่นใจเห็นคล้อยตาม และปฏิบัติตามด้วย โดยไม่คำนึงว่าความเชื่อนั้น ๆ มีเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้หรือไม่ และชี้ให้เห็นว่าความเชื่อของคนมีมูลเหตุมาจากความไม่รู้ ความไม่รู้ทำให้เกิดความกลัว ครั้นเมื่อมีความกลัวแล้วจึงคิดสร้างความเชื่อขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่พึ่งทางใจ ความเชื่อบางอย่างอาจหมดความจำเป็นไม่มีประโยชน์ และไม่มีคามหมายโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน แต่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้อนุชนได้ศึกษาเหตุผลและสาระที่เกิดจากความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ การแก้กรรมส่วนมาก คือ การทำบุญและการทำพิธีบางอย่าง ซึ่งบางครั้งก็ปนอยู่ด้วยกันหรือเป็นพิธีกรรมที่เป็นการทำบุญอยู่ในตัว เช่น การทำพิธีสวดมนต์สะเดาะเคราะห์ต่อชะตา การแก้กรรมด้วยการทำบุญ นอกจากเน้นการทำบุญอุทิศให้เจ้ากรรมนายเวรแล้ว รูปแบบของการแก้กรรมยังมักจะมี ความคล้ายคลึงหรือเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการแก้ไข เช่น ถ้ามีปัญหาด้านสุขภาพ ก็นิยมปล่อยนกปล่อยปลา หรือไถ่ชีวิตโคกระบือซึ่งเป็นเรื่องของการต่ออายุ หรือบริจาคน้ำซึ่งเป็นเรื่องการรักษาสุขภาพ ส่วนการแก้กรรมด้วยพิธีกรรม นอกจากการทำพิธีบวงสรวงและขอขมาแล้วยังมีพิธีกรรมอื่น ๆ ที่เป็นเหมือนสัญลักษณ์ของการ “การตัดกรรม” เช่น การชกบังสกุลตายbungสกุลเป็นที่ เป็นเหมือนการเกิดใหม่

การแก้กรรมในสังคมปัจจุบัน ความเชื่อเรื่องกรรมของสังคมปัจจุบันคลาดเคลื่อนไปมาก จากคำสอนของพุทธศาสนา คำอธิบายของความเชื่อเรื่องการแก้กรรม ตัดกรรม นอกจากไม่ตรงกับที่พระพุทธเจ้าสอน ไม่ตรงกับกฎแห่งกรรมแล้ว ยังขัดกับหลักเหตุผลโดยสามัญสำนึกด้วย คนสมัยนี้เชื่อว่าทุกอย่างจัดการได้ จึงเกิดแนวคิดในการแก้กรรม ตัดกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคนี้นั้น คืยุคที่เราจะไม่ยอมอยู่เฉย จะต้องทำอะไรสักอย่าง ไม่ได้คิดถึงชาติหน้าเราระวังเอาผลในชาตินี้เลย ประการที่สอง เราไม่ได้คิดถึงเรื่องการทำบุญทำกุศล คิดเพียงแต่จะไปหาอาจารย์ที่ไหนที่จะแก้กรรมได้ แต่โดยความเป็นจริงแล้วกรรมที่บุคคลกระนั้นไม่สามารถแก้ได้แต่แก้ไขให้เบาบางลงได้

บทที่ ๔

วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย

ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม ความเชื่อของศาสนาพุทธ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นหลังจากพิจารณาด้วยปัญญาศาสนาพุทธไม่สอนให้เชื่อมงายในสิ่งที่ไม่มีความหมาย หรือไม่มีเหตุผล หรือไม่สัมพันธ์กับกฎแห่งเหตุและผล แต่ในสังคมปัจจุบันโดยทั่วไปมีความต้องการความปลอดภัยทั้งร่างกายและจิตใจ ความเชื่อต่าง ๆ นั้นจึงเป็นเหตุนำมาซึ่งการแก้กรรม การวิเคราะห์เรื่องการแก้จะอธิบายดังนี้

- ๔.๑ วิเคราะห์เรื่องกรรมและการแก้กรรมที่มีผลต่อสังคมไทย
- ๔.๒ วิเคราะห์การแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน
- ๔.๓ หลักคำสอนเรื่องกรรมที่มีต่อศิลปวัฒนธรรมไทย
- ๔.๔ วิเคราะห์การให้ของกรรมและการแก้กรรม
- ๔.๕ สรุปท้ายบท

๔.๑ วิเคราะห์เรื่องกรรมและการแก้กรรมที่มีผลต่อสังคมไทย

ความเชื่อเป็นลักษณะความคิดอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีความเชื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวเพื่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงให้มีชีวิตอยู่ได้ ความเชื่อที่เป็นระบบก่อให้เกิดพิธีกรรม ประเพณีเป็นส่วนเชื่อมโยงที่สำคัญในสังคม จึงเกิดเป็นศาสนาขึ้นมา

ในสังคมไทยความเชื่อและศาสนาหลากหลาย มีลักษณะความเป็นไทยร่วมกัน คือ ความอดกลั้นทางความเชื่อและศาสนา ทำให้ความหลากหลายทางความเชื่อและศาสนา ไม่ค่อยเป็นเหตุแห่งความขัดแย้งทางด้านการเมืองและสังคมโดยรวม ความเชื่อและศาสนามีอิทธิพลต่อสถาบันสำคัญ ทำให้ความเชื่อและศาสนาแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ สอดประสานกันไปอย่างแยกไม่ออก การจะเข้าใจและเข้าถึงสภาพความคิดของสังคมไทยและศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ความเชื่อและศาสนาย่อมเปลี่ยนแปลง หรือมีผู้นำไปใช้ในทางต่าง ๆ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคม ความคิดโดยรวมของคนเปลี่ยนแปลง หรือถูกชักนำไปในทางต่าง ๆ ได้ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง มีปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นศาสนาย่อมมีส่วนช่วยแก้ไขหรือทำให้ปัญหาซับซ้อนขึ้นได้ สังคมไทยร่วมสมัยที่ดำรงอยู่ในขณะนี้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมาก ทำให้เกิดช่องว่างทางความคิดและแสวงหาสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ ๆ ส่งผลต่อเนื่องกระแสของศาสนาใหม่ ๆ หรือแนวใหม่ ๆ

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เมื่อเกิดเป็นระบบขึ้นในสังคมมักเรียกว่า ศาสนามีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงสถาบันต่าง ๆ ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ความเชื่อศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักทางวัฒนธรรมความเจริญของสังคมโดยตรง ความเชื่อ หมายถึง การไว้วางใจกัน การเชื่อถือ การนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ส่วนศาสนา แปลตามศัพท์ว่า คำสอน การสอน

เป็นระบบความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่ลัทธิ หมายถึงสิ่งที่รับเอามานับถือ และปรัชญา หมายถึง หลักแห่งความรู้และความจริง

๔.๑.๑ ความเชื่อเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม

กรรมตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้นเป็นสิ่งที่สามารถให้ผลไปในลักษณะต่าง ๆ ตามกรรมที่ได้ก่อไว้และเมื่อกรรมนั้นเกิดขึ้นมาก็ต้องมีการตั้งอยู่และดับไปตามเหตุปัจจัย ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสถึงกรรม และการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับกรรมใน นิพเพติกสูตร เพราะพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า เรากล่าวเจตนาเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ สิ่งที่เกิดขึ้นโดยเจตนาจะทำให้เกิดกรรมอย่างแน่นอน และจะเป็นเหตุให้ต้องเสวยวิบากกรรมต่อไปตามกรรมที่ก่อไว้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายที่มีความสงสัยเรื่องการให้ผลของกรรมในเรื่องนายจุนทสุกริกว่า ผู้ทำบาปเป็นปกติ ย่อมเศร้าโศกในโลกนี้ และไปแล้วย่อมเศร้าโศก ย่อมเศร้าโศกในโลกทั้งสอง เขาเห็นกรรมเศร้าหมองของตนแล้ว ย่อมเศร้าโศก เขาย่อมเดือดร้อน และในเรื่องธัมมิกอุบาสกว่า ผู้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมบันเทิงในโลกนี้ ละไปแล้ว ก็ย่อมบันเทิง ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง เขาเห็นความหมจดแห่งกรรมของตน ย่อมบันเทิง เขาย่อมรื่นเริง^๑ ดังนั้นการจึงเป็นสิ่งที่ตนเองได้ก่อไว้ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดชะตาชีวิตของแต่ละบุคคล

แต่ในสังคมไทยยุคปัจจุบันมักจะเข้าใจว่าการเป็นสิ่งที่เลวร้ายดังนั้นความเชื่อเรื่องการให้ผลของกรรมของคนไทยจึงมักเชื่อว่าให้ผลไปในทางไม่ดีเช่นกันทั้งนี้เป็นเพราะเมื่อคนไทย ประสบกับเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถแก้ได้ด้วยตนเองก็มักพูดว่า แล้วแต่บุญแต่กรรม^๒ เราก็แปลคำว่าบุญเป็นฝ่ายในส่วนคำว่ากรรมก็หมายเอาการกระทำชั่ว

เมื่อความจริงกรรมเป็นเช่นนั้นกรรมจึงต้องอาศัยเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดกรรมเพราะกรรมจะเกิดขึ้นมาโดยไม่มีเหตุปัจจัยไม่ได้และไม่ใช่ว่าใครมาดลบันดาลให้กรรมนั้นเมื่ออาศัยเหตุปัจจัยกล่าวคือทำอะไรก็จะได้อย่างนั้นดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงได้ตัดเตือนสติบุคคลทั้งหลายให้สร้างกุศลกรรมดังในเรื่องนางวิสาขาว่าสัตว์ผู้มีอันจะต้องตายเมื่อเกิดมาแล้วควรสร้างกุศลไว้ให้มากเหมือนช่างดอกไม้ร้อยพวงมาลัยไว้เป็นจำนวนมากจากกอดอกไม้จะนั่นทั้งนี้ก็เพราะว่าหากตนเองไม่ได้ทำกุศลกรรมดังกล่าวแล้วจิตของตนก็จะถูกครอบงำด้วยอำนาจของกิเลสจึงเป็นเหตุให้ก่อกรรมต่อไปดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาแก่ภิกษุทั้งหลายในเรื่องพระภาติไนยสังฆรักษ์เขตเถระที่มีภิกษุผู้เป็นสารทิวหาริกผลอดตีหัวอุปชาตนเองด้วยความไม่ตั้งใจว่ามาเถิดภิกษุเธอคิดไปเลยธรรมดาจิตนี้มีหน้าที่รับอารมณ์แม้อยู่ในที่ไกลควรที่จะพิสูจน์จากพยายามเพื่อประโยชน์แก่การพ้นจากเครื่องผูกคือราคะโทสะโมหะ

ตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องกรรมของคนไทยว่าคนไทยมีความเข้าใจว่ากรรมเป็นสิ่งที่ส่งผลร้ายต่อชีวิตทั้งที่ความหมายตามรากศัพท์เดิมนั้นคำว่ากรรม

^๑ ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๑๑๓๙.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), เชื้อกรรม รู้กรรม เรื่องกรรม, (สมุทรปราการ: บริษัทพิมพ์ทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๔๗.

เป็นคำที่มีความหมายการทำให้คนไทยบางคนไม่ยากประสบกับคำว่ากรรมแต่อย่างไรก็ตามความเชื่อที่ว่าทำชั่วได้ชั่วทำให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีทัศนคติไปในแง่ของการทอดธุระหรือไม่มีความรับผิดชอบแต่ก็ยังมีส่วนต้อยตรงที่ทำให้เกิดการยอมรับความผิดที่ถูกต้อง^๓ แต่ถึงอย่างไรคนไทยก็ต้องศึกษาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาต่อไป

ความเชื่อเรื่องกรรมของคนไทยที่ว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วเป็นค่านิยมของคนไทยซึ่งส่วนมากเข้าใจความหมายไปตามค่านิยมทางวัตถุเช่นทำดีแล้วได้ลาภหรือทำดีแล้วได้เลื่อนยศเป็นต้น ความเข้าใจของคนไทยเช่นนี้ทำให้คนไทยที่ยังไม่เข้าใจหลักกรรมอย่างแท้จริงได้ตั้งใจทำกรรมดีเพียงเพื่อหวังวัตถุที่ตนพึงจะได้ซึ่งจะมีปัญหาทันทีเมื่อทำความดีแล้วไม่ได้สิ่งที่ตนต้องการแล้วสิ่งที่ตามมาก็คือไม่เชื่อว่าทำดีแล้วได้ดีต่อไปจนเป็นปัญหาที่ต้องการแก้กันต่อไป

๔.๑.๒ ความเชื่อเรื่องกรรมที่ผสมผสานกับจารีตประเพณี

การศึกษาการให้ผลของกรรมของคนในสังคมปัจจุบันทำให้ชาวโลกโดยทั่วไปได้ทราบถึงเหตุผลว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่อย่างไรทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเพียรระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมเกิดขึ้นสังวรปธานเรียนละบาปอกุศลธรรมออกไปหามะปธานเพียรเจริญกุศลธรรมภาวนาปธานและเพียรรักษากุศลธรรมอนุรักษนาปธานซึ่งจะเป็นเหตุปัจจัยพ้นจากความทุกข์การศึกษาเรื่องกรรมจึงเป็นตัวกำหนดความคิดในการวางกฎเกณฑ์ทางสังคมเพื่อให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุขดังนั้นประเพณีบุญข้าวสากซึ่งมีที่มาจากกรณียกิจของเวรของหญิง ๒ คนในเรื่องนางยักษิณีซึ่งในสมัยพุทธกาลคนหนึ่งได้เกิดเป็นมนุษย์ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นนางยักษิณีกรณียการทำบุญแล้วอุทิศส่วนบุญกุศลให้กับประชาชนทั้งหลายซึ่งมีที่มาจากกรณียกิจของพระเจ้าพิมพิสารในเรื่องสัจจะ เป็นต้น

๔.๑.๓ ความเชื่อเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่

พระมหาประคัตต์ อคฺคปญฺโญ ได้ทำการวิจัยความเชื่อของคนไทยเกี่ยวกับเรื่องกรรมและการเกิดใหม่สรุปได้ว่าพุทธศาสนิกชนร้อยละ ๕๕ เชื่ออย่างยิ่งว่าคนที่ยังมีกิเลสอยู่จะต้องเกิดต้อตาอยู่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุดร้อยละ ๓๕ เชื่อร้อยละ ๔ ไม่แน่ใจร้อยละ ๓ เชื่อบ้างร้อยละ ๓ ไม่เชื่อเลย^๔ ข้อมูลจากการทำการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าชาวพุทธไทยเกินครึ่งหนึ่งมีความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอย่างเห็นได้ชัดคนไทยในยุคปัจจุบันยังคงมีความเชื่อในเรื่องของการตายแล้วเกิดอยู่ในภพภูมิต่างทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนาซึ่งจะเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ได้ก่อขึ้นไว้

นอกจากนี้พุทธศาสนิกชนชาวไทยยังมีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนาว่าทำเช่นใดได้รับผลเช่นนั้นการก่อกรรมก็เช่นกันคะเป็นกุศลกรรมก็จะได้กุศลกรรมและได้วิบากกรรมที่เป็นกุศลแต่หากว่าทำอกุศลกรรมก็จะได้ออกุศลกรรมและได้รับวิบากกรรมที่เป็นอกุศลหากว่าได้ศึกษาเรื่องของการเกิดในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นได้ว่าเรื่องของการเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลายนั้นมีวิธีการเกิดสืออย่างด้วยกันคือ

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) **เชื่อกกรรม รู้กรรม เรื่องกรรม**, หน้า ๖.

^๔ พระมหาปลัดคัตต์ อคฺคปญฺโญ. (ซึ่งแสง), “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓). หน้า ๑๖.

๑. กำเนิดอณูชะ การเกิดในไข่ คือ เหล่าสัตว์ผู้จำทำลายเปลือกไข่แล้วเกิด
๒. กำเนิดชลาพุชะ การเกิดในครรภ์ เหล่าสัตว์ที่เกิดในสวรรค์
๓. กำเนิดสังเสทชะการเกิดในเท่าใครหรือที่ขึ้นและคือเหล่าสัตว์ผู้เกิดในปลาเน่าซากศพเน่าขนมบูดน้ำค้ำหรือเท่าใคร
๔. กำเนิดโอปปาติกะ การเกิดผุดขึ้น คือ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวกและเปรตบางจำพวก

การเกิดใหม่ตามหลักพระพุทธศาสนาจึงไม่มีหลักตายตัวว่าเมื่อตายไปแล้วจะเกิดเป็นอะไรทั้งนี้แล้วแต่กรรมที่ได้ก่อไว้ก่อนที่จะตายและเมื่อได้ศึกษาผลกรรมที่มีต่อการเกิดใหม่ตัวอย่างในแล้วจะเห็นได้ว่าผู้ที่ทำกรรมจะสามารถเกิดในภพภูมิต่อไปได้หลายภพภูมิด้วยกันกล่าวคือสามารถเกิดเป็นอะไรก็ได้ตามกรรมที่ได้ก่อไว้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งดังเช่นเรื่องนางสามาวดีได้กล่าวถึงการก่อกรรมในขณะที่จะตายของพรหมโกศุหลิกที่อิจฉาสนันที่ได้กินของที่ดีกว่าของตนจึงทำให้เกิดเป็นสุนัขและเรื่องย่อมาจากปาฏิหาริย์ตอนที่กล่าวถึงการได้ฟังการสาธยายพระอภิธรรมของค่างควาผู้หนึ่งซึ่งเมื่อได้ฟังแล้วเมื่อถึงคราวตายจึงเกิดเป็นเทวดาและยังมีอีกหลายเรื่องด้วยกันที่กล่าวถึงการทำความดีแล้วได้เกิดในภพภูมิต่างตั่งนานพระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนไว้ว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนมีกรรมเป็นทายาทมีกรรมเป็นแดนเกิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยกรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เร็วและดีต่างกัน

พระเทพเมธี (ประยูร ปรยุตโต) ท่านแนะนำว่าไม่ควรให้ความสำคัญกับเรื่องของการเกิดใหม่ในชาติหน้ามากนักเพราะว่า

๑. จะเป็นการชวนให้คนหันไปวุ่นวายกับการคิดหวังผลในโลกหน้าจนละเลยประโยชน์สุขและความดีงามที่ตนและหมู่ชนควรพยายามเข้าถึงให้ได้ในชีวิตนี้
๒. การย่ำความสำคัญของผลดีผลร้ายในชาติหน้ามากเกินไปเป็นการมองข้ามหลักการฝึกกุศลฉันทะหรือธรรมฉันทะหรือถ้าจะกล่าวให้เข้าใจง่ายก็คือมนุษย์จะทำความดีด้วยความโลภซึ่งเป็นกิเลสฝ่ายอกุศลกรรมซึ่งจะทำให้เกิดวิบากเป็นอกุศลเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ต่อไป
๓. การเกิดใหม่ในชาติหน้าเป็นเรื่องที่พิสูจน์ให้เห็นกันได้โดยยากจนอาจเป็นเหตุให้ต้องเสียเวลาพิสูจน์มากเป็นการเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ท่านจึงแนะนำให้พิสูจน์ในเรื่องการให้ผลในชาตินี้และควรเอาใจใส่ในผลที่จะได้ในปัจจุบันชาตินี้ให้มากกว่า

ส่วนความเห็นของพุทธทาสภิกขุเกี่ยวกับเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่ด้านเห็นว่ากรรมชนิดที่ตามหลักของพระพุทธศาสนานี้เป็นธรรมชาติที่เป็นปฏิจจสมุปปันนธรรมแท้^๕ กล่าวคือเรื่องของกรรมเป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ธรรมชาติซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัยตามหลักปฏิจจสมุปบาทนั่นเองดังนั้นหากว่าทำกรรมอะไรไว้กำนันจะทำหน้าที่ของมันเช่นทำให้เกิดใหม่เป็นเช่นนั้นเช่นนั้น

^๕ พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันท์ภิกขุ, กรรมตามหลักพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: เพชรประกาย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

๔.๑.๔ วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

เรื่องของการแก้กรรมจากกรรมนี้เราจะสามารถพ้นจากกรรมทั้งปวงได้ก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ ตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และตรงสงเคราะห์เข้ากับหลักอริยสัจ ๔ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงเรื่องสาเหตุของการเกิดกรรมและการดับกรรมไว้ในพระสูตรชื่อว่าเพฬกัตสูตรเอาไว้ว่า

เรากล่าวไว้เช่นนี้แล้วว่าเธอทั้งหลายพึงทราบกรรมเหตุเกิดแห่งกรรมความต่างกันแห่งกรรมวิบากแห่งกรรมความดับแห่งกรรมข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรม

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ เราเรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการกรรมด้วยกาย วาจา ใจ เหตุเกิดแห่งกรรม เป็นอย่างไรคือ ผัสสะเป็นเหตุเกิดแห่งกรรม

ความต่างกันแห่งกรรมเป็นอย่างไร คือการที่พึงเสวยในนรกก็มีกรรมที่พึงเสวยในกำเนิดสัตว์เดรัจฉานก็มีกรรมที่พึงเสวยในแดนเบสก์ก็มีกรรมที่พึงเสวยในมนุษย์โลกก็มีกรรมที่พึงเสวยในเทวโลกก็มีนี้เรียกว่าความต่างกันแห่งกรรม

วิบากแห่งกรรมเป็นอย่างไร คือ เรากล่าววิบากแห่งกรรมว่ามี ๓ ประการคือกรรมที่พึงเสวยในปัจจุบันกรรมที่พึงเสวยในอดีตภาพถัดไปกรรมที่พึงเสวยในอดีตภาพต่อไปนี้เรียกว่าวิบากแห่งกรรม

ความดับแห่งกรรมเป็นอย่างไรคือเพราะภาษาดับกรรมจึงดับก็ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งกรรมได้แก่อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้ คือ สัมมาทิฐิฐิตุความเห็นชอบสัมมาสังกัปปะความดำริชอบ สัมมาวาจาผู้โดยชอบสัมมากัมมันตะการงานชอบสัมมาอาชีวะเลี้ยงชีพชอบสัมมาวายามะความเพียรชอบสัมมาสติความระลึกได้ชอบสัมมาสมาธิความตั้งใจมั่นชอบ

พระสูตรที่ว่าด้วยการเผาผลาญกรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงถึงวิธีการที่จะเผาผลาญหลายพระสูตรจำแนกตามเนื้อหาได้ดังนี้

๑. นิทานสูตร ว่าด้วยการละอกุศลมูลทั้งสาม คือ โลภะ ความโลภ โทสะ ความโกรธ และโมหะความหลงวิธีการและอกุศลกรรมมูลตนเองต้องปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฐิฐิตุ คือ เห็นชอบตามหลักอริยสัจ ๔ เป็นต้น

๒. ทุคตสูตร สุขิตสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยภายในวิภูษสงสารเพื่อให้ภิกษุทั้งหลายได้รู้แจ้งเห็นจริงแล้วทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวงความเบื่อเหล่านี้จะเป็นแรงขับให้ตนเองเร่งปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตเฉพาะบรรจบุคคลวิถีชีวิตในระดับนี้เป็นวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตส่วนตัวองค์ ๘ เพื่อก้าวถึงความพ้นทุกข์

ถ้าจะกล่าวโดยย่อการปฏิบัติตนเพื่อจะทำให้ตนพ้นจากกรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่ทางเดียวก็ คือ การปฏิบัติตนตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ นั่นเองซึ่งทั้งสองพระสูตรนี้ แสดงถึงปฏิบัติให้ถึงความดับกรรมทั้งปวงคืออริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งประกอบด้วยสัมมาทิฐิฐิตุ สัมมาสังกัปปะสัมมาวาจาสัมมากัมมันตะสัมมาอาชีวะสัมมาวายามะสัมมาสติและสัมมาสมาธิ

๔.๒ วิเคราะห์การแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน

จากหลักคำสอนเรื่องกรรมอยู่ในตามเรื่องราวต่างที่เกิดขึ้นและก้ำนนั้นก็ส่งผลให้กับสังคมในระดับต่างๆที่สามารถเป็นบทเรียนต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยซึ่งสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ อิทธิพลต่อวิถีชีวิตเฉพาะปัจเจกบุคคล

วิถีชีวิตใดระดับนี้เป็นวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตส่วนตัวไม่เกี่ยวเนื่องกับบุคคลอื่นในได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างกรรมที่ตัวปัจเจกบุคคลได้ก่อเอาไว้ในบางเรื่องกรรมจะมีผลเฉพาะตัวผู้กระทำเองซึ่งจะได้กล่าวโดยจำแนกตามผลการกระทำกรรมออกมาเป็นประเด็นต่างๆได้ดังต่อไปนี้

๑. การกระทำที่ให้คุณต่อวิถีชีวิตของตนเอง

๑) ผลของการดำเนินชีวิตในระดับปัจเจกบุคคล

(๑) การแสวงหาปัจจัยต่าง ๆ พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงหลักการแสวงหาปัจจัย ๔ และการแสวงหาอย่างรู้จักพอเพียงครั้งหนึ่งเมื่อพระภิกษุทั้งหลายวิพากษ์วิจารณ์ถึงการเข้าไปบิณฑบาตเฉพาะตระกูลที่มีความค้ำเค้นของพระติดสักผู้มีปกตอยู่ในนิคมพระพุทธเจ้าจึงตรัสสอนว่า

ภิกษุทั้งหลายชื่อว่าความเป็นผู้มีมีความปรารถนาน้อยนี้เป็นแบบแผนเป็นประเพณีของเราข้อที่พระติดสักผู้มีปกตอยู่ในนิคมบุตรของเราได้อาจารย์เช่นเราแล้วเป็นผู้มีความปรารถนาน้อยไม่น่าอิจฉาธรรมตาภิกษุจึงเป็นผู้มีความค้ำน้อยเหมือนติดสักผู้มีปกตอยู่ในนิคมเพราะว่าภิกษุเห็นปานนั้นเป็นผู้ไม่ควรเสื่อมจากมารคและผลย่อมอยู่ในที่ใกล้แห่งพระนิพพานโดยแท้ทีเดียว

อีกครั้งหนึ่งในสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดพราหมณ์ชื่อจูกุเพกอสารกและเหล่าพุทธศาสนิกชนณพระวิหารเชตวันทำให้พรหมนั้นละความตระหนี่และถวายผ้าที่ตนเองนุ่งให้กับพระพุทธเจ้าพระราชามือทรงเห็นจึงพระราชทานผ้าสาวก ๓๒ คู่แต่พราหมณ์นั้นถือเอาแค่ ๒ คู่เพื่อใช้สอยเท่านั้นที่เหลือถวายแต่พระพุทธเจ้าการอยู่อย่างพอเพียงเช่นนี้ทำให้ได้รับการยกย่องสรรเสริญ

(๒) การจัดสรรทรัพยากรในการทำบุญกุศลในมีเรื่องราวของการจัดสรรสิ่งที่มีอยู่เพื่อการทำบุญดังเช่นเรื่องของอาสาบิณฑบาตเศรษฐีที่ถึงคราวตกยากก็ยังทำบุญก็เพราะในคราวที่ตนเองมีทรัพย์ก็ทำบุญบุญนั้นส่งผลให้เกิดความสุขใจเศรษฐีนั้นจึงทำบุญตลอดมาถึงแม้ว่าบุญนั้นยังไม่ให้ผลอย่างชนิดที่จับต้องได้ก็ตามแต่เมื่อถึงคราวตกยากเทวดาก็ช่วยให้กลับมารวยเหมือนเดิมดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าตราบใดที่กรรมดียังไม่ให้ผลจากนั้นคนดีจะเห็นกรรมดีว่าชั่วแต่เมื่อใดกรรมดีให้ผลเมื่อนั้นคนดีจะเห็นกรรมดีว่าดีแท้

๒) แนวทางในการปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตระดับปัจเจกบุคคล

(๑) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในทางที่ดีขึ้นจากการทำบาปกรรมเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ดังเช่น เรื่องนายพรานกุกุมิตรที่ได้ฟังอนุพุทธพิกถา ๕ ประการ แล้วจึงเลิกล่าสัตว์

(๒) วัตรปฏิบัติต่อผู้ใหญ่ มีปรากฏในเรื่องพระภาคินยสังฆรักษจิตตทเวหะเมื่อพระผู้เป็นหลานชายของท่านได้บวชแล้วได้ช่วยยืมพัดให้กับท่านเองก่อนที่จิตของตนจะฟุ้งซ่านและใช้ด้ามพัดตีพระเถระโดยไม่รู้ตัวที่แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่ควรปฏิบัติต่อผู้ใหญ่

(๓) การขอขมาลาโทษ และการให้อภัยกันเป็นลักษณะเด่นของพระพุทธศาสนิกชนอย่างหนึ่งการขอขมาลาโทษเป็นที่เด่นชัดในเรื่องพระโสณเถระตอนที่ ๒ ระยะเวลาคือกุศลต่อพระมหากันจายัณกรรมนั้นทำให้ท่านกลายเป็นผู้หญิงทันทีเมื่อสำนึกได้แล้วจึงทำการขอขมาจึงพันกรรมนั้นแล้วจึงบวชเป็นพระภิกษุต่อมาก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

๒. การกระทำที่ทำให้เกิดโทษในระดับปัจเจกบุคคล

๑) ความเป็นมิจฉาทิฐิ มิจฉาทิฐิ คือ ความเห็นผิดตามครรลองธรรมในบางกรณี มิจฉาทิฐิ ที่เกิดจากกรรม ดังเช่นเรื่องทำลูกอาชิวะที่ดำพระมหาเถระผู้ชีนาสพกรรมนั้นจึงส่งผลให้ตนเองเสวยผลกรรมโดยไม่พบเห็นทางบรรลุมรรคผลนิพพานซึ่งเป็นผลที่ได้รับเฉพาะตน

๒) กรรมที่ทำให้ไม่มี บุตรครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงนามอดีตนิทานซึ่งก็คือเรื่องราวในชาติก่อนของโปริราชกุมารปัดแสดงแก่โปริราชกุมารนั้นว่าเมื่อชาติปางก่อนได้เคี้ยวกินไข่ของนกเมื่อใครหมดจึงจับลูกนกกินเป็นอาหารเป็นต้นทำให้เกิดมาไม่มีบุตรอีกเรื่องคือเรื่องเศรษฐีผู้ไม่มีบุตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงมูรพากรรมของเศรษฐีคนหนึ่งที่มีบุตรก็เพราะเคยฆ่าหลานของตนเองเพื่อแย่งสมบัติในชาติก่อนด้วยการบีบคอจนตายจึงเกิดมาไม่มีบุตรในชาติปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าในพระอาจารย์อาจารย์ได้อธิบายถึงการไม่มีบุตรว่าเกิดจากกรรมที่เคยไปฆ่าหรือทำลายทายาทหรือลูกหลานของผู้อื่นดังนั้นการฆ่าบุตรของผู้อื่นหรือทำลายทายาทของสิ่งมีชีวิตอื่นจึงอาจเป็นปัจจัยให้ตนเองต้องเกิดมาไม่มีบุตรในชาติต่อไปก็ได้

๓) กรรมที่ทำให้เกิดมาจนกรรมนี้เกิดมาจากความสนิมของตนเองจึงทำให้เกิดมาจน ดังเช่นเรื่องอานนทะเศรษฐีที่มีความตระหนี่และสอนให้ลูกตอนหนีด้วยเมื่อตายไปแล้วเกิดในตระกูลคนจันทาล

๔) ผลจากการเป็นผู้ว่ายากสอนยาก ในเรื่องพระติสสเถระจะเห็นได้ว่าการทำตัวเป็นผู้ว่ายากสอนยากทำให้ผู้อื่นรังเกียจและอาจเป็นชนวนเหตุทำให้เกิดการทะเลาะกันก็ได้ดังนั้นพระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงแสดงเรื่องผลกรรมที่เกิดจากการเป็นผู้ว่ายากจึงได้ตัดพระคาถาว่าชนเหล่าใดเข้าไปผูกเวรว่าคนนี้ได้ดำเราและถ้าเราได้ชนะเราและได้รับสิ่งของของเราไปแย่งของคนเหล่านั้นย่อมไม่สงบระงับ

๕) การแตกความสามัคคีในเรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพีได้แสดงผลของการแตกความสามัคคีหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามและยังไม่ฟังจึงเกิดผลคือ ๑. ทำให้พระพุทธเจ้าทรงตัดสินพระทัยเสด็จหลีกหนีไปจำพรรษาในป่ารกชัฏตะวัน ๒. ทำให้เราอุปฐากของแต่ละฝ่ายไม่พอใจถึงถวายบิณฑบาตเพียงแค่นี้มีชีวิตอยู่เท่านั้นนอกจากนั้นในเรื่องพระโกลนทานเถระยังมีการอธิบายถึงผลของการแตกความสามัคคีของภิกษุ ๒ รูปเมื่อถูกยุให้แตกคอกันทำให้ความสนิทสนมกันตั้งแต่แรกหมดไปแล้วเมื่อได้ทราบความจริงในภายหลัง

๖) การบริโภคน้ำที่ผู้อื่นยังไม่ได้ให้มีปรากฏในเรื่องสัณขัตตอนมูรพากรรมของพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารที่กินอาหารที่เขาอุทิศภิกษุสงฆ์พวกเขา กินอาหารที่ถวายส่งแล้วเพราะกายแตกได้เกิดเป็นเปรตวิสัยแล้วการให้ผลของกรรมในตอนนี้มีผลต่อการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนที่

ต้องห้ามเอาสิ่งที่จะถวายพระหรือถวายไปแล้วมาเป็นของตนโดยที่ไม่ขอจากทรงก่อนและยังอาจขยายผลไปถึงการห้ามการเข้าไปถึงคลองสิ่งของผู้อื่นโดยที่ผู้อื่นไม่ให้ด้วยก็ได้

๓) อบายมุขหมายถึงช่องทางของความเสื่อมเหตุเครื่องชিপหายหรือเหตุย่อยยับแห่งโภคทรัพย์กลางแห่งความพินาศมี^๖ ๖ ประการคือ

- ก. การหมกมุ่นในของมีเงินเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
- ข. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน
- ค. การเที่ยวดูมหรสพ
- ง. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท
- จ. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร
- ฉ. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน

สำหรับเรื่องอบายมุขในนั้นปรากฏชัดเจนที่สุดในเรื่องบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มากมีบุตรเศรษฐีครบกับพวกนักเลงซึ่งเป็นคนชั่วมาเป็นมิตรเป็นเหตุให้บุตรเศรษฐีถูกชักชวนให้ติดอยู่ในอบายมุขจนหมดตัวและกลายเป็นขอทานพระพุทธรูปเจ้าเมื่อทรงเห็นบุตรของเศรษฐีดังกล่าวแล้วจึงตรัสถึงผลเสียของการหลงติดอยู่กับอบายมุขกับพระอานนท์ว่า

อานนท์เธอจงดูบุตรเศรษฐีผู้มีทรัพย์มากคู่นี้ผ่านทรัพย์เสีย ๑๖๐ โภภี ภรรยาเที่ยวขอทานอยู่ในนครนี้แลก็ถ้าบุตรเศรษฐีไม่ผ่านทรัพย์ให้หมดสิ้นจะประกอบกิจการงานในปฐมวัยก็จะเป็นเศรษฐีชั้นเลิศในนครนี้แลและถ้าจะออกบวชก็จะบรรลอรหัตต์และภรรยาของเขาก็จะดำรงอยู่ในอนาคามีผลถ้าไม่ผ่านทรัพย์ให้หมดไปจะประกอบกิจการงานในมัชฌิมะวัยจะได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ ๒ ออกบวชจากได้เป็นอนาคามีแม่ภรรยาของเขาก็จะดำรงอยู่ในสกทาคามีผลถ้าไม่ผ่านทรัพย์ให้สิ้นไปประกอบกิจการงานในปัจฉิมวัยเป็นเศรษฐีชั้นที่ ๓ และออกบวชก็จะได้เป็นสกทาคามีแม่ภรรยาของเขาก็จะดำรงอยู่ในโสตาปัตติผลแต่เดี๋ยวนี้บุตรเศรษฐีนั้นทั้งเสื่อมแล้วอยากโพคะของคฤหัสถ์ทางเสื่อมแล้วจากสามารถผลก็แลชั้นเสื่อมแล้วจึงเป็นเหมือนนกกระเรียนในเปลือกส้มแห้งฉะนั้น

๘) ความตระหนี่ในมีการกล่าวถึงผลกรรมของเศรษฐีท่านหนึ่งที่มีความตระหนี่คือเรื่องเศรษฐีผู้ไม่มีบุตรเมื่อชาติก่อนเศรษฐีนี้ได้ถวายบิณฑบาตแต่พระปัจเจกพุทธเจ้าแต่ด้วยความเสียดายจึงคิดว่าพวกข้าหรือพวกกรรมกรบึงกุ่มบิณฑบาตนี้ยังดีกว่าเพราะว่าพวกเขาขึ้นกินบิณฑบาตนี้แล้วจะทำการงานให้เราส่วนสมณะนี้นั้นกินแล้วก็นอนหลับมีระบาศของเราชิบหายแล้วกำนันจึงส่งผลให้เกิดมารวยแต่ไม่กล้าใช้ทรัพย์ของตน

๔.๒.๒ อิทธิพลต่อการวิถีสีวิตและระดับสังคม

พุทธศาสนิกชนชาวไทยยังได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลและสมัยก่อนหน้านั้นในที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องของการและการให้ผลของกรรมอิทธิพลในเรื่องดังกล่าวยังส่งผลต่อวิถีชีวิตในระดับสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับประเทศชาติดังที่จะได้กล่าวต่อไป

^๖ พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๗๗.

๑. ผลกระทบในทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี

ขนบธรรมเนียมไทยที่ต้องปฏิบัติในสังคมซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องกรรมจากดั่งจะอธิบายในแต่ละประเพณีได้ดังนี้

๑) การทำบุญตักบาตร พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าการทำบุญตักบาตรเป็นการสร้างบุญกุศลให้ตนเองและเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วตัวอย่างเช่นบูรพากรรมของพระสิวลีที่เมื่อชาติก่อนเคยถวายน้ำผึ้งแด่พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสีเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงผลกรรมดีซึ่งสันนิษฐานได้ว่าเป็นแบบอย่างในการทำบุญตักบาตรของชาวพุทธในปัจจุบัน

การทำบุญของชาวพุทธบางคนอาจทำเป็นบางครั้งบางเวลาแต่สำหรับผู้ที่ทำเป็นประจำอย่างอนาถบิณฑิกะเศรษฐีผลบุญยังไม่เกิดในตอนที่ท่านเป็นเศรษฐีแต่เป็นเพราะว่าท่านทำบุญเป็นประจำจึงมีเทวดาช่วยให้กลับมาเป็นเศรษฐีเหมือนเดิมเหตุนี้พระพุทธรูปเจ้าจึงตรัสว่า

ดูก่อนคบหบดี แม้นบุคคผลผู้ทำบาปในโลกนี้ย่อมเห็นบาปปดิตลอดกาลที่บาปยังไม่ผลิตผล แต่เมื่อใดบาปของเขาผลิตผลเมื่อนั้นเขาย่อมเห็นบาปว่าชั่วแท้ฝ่ายบุคคผลผู้ทำกรรมดีย่อมเห็นกรรมดีว่าชั่วตลอดกาลที่กรรมดียังไม่เห็นผลิตผลแต่เมื่อใดกรรมดีของเขาผลิตผลเมื่อนั้นเขาย่อมเห็นกรรมดีว่าดีจริง

กล่าวโดยสรุปการทำบุญตักบาตรไม่ว่าทำบุญแบบนานทำครั้งหนึ่งหรือทำเป็นประจำจะทำน้อยหรือทำมากการทำบุญนั้นมีผลดีทั้งสิ้น

๒) การทำบุญเลี้ยงพระการทำบุญเลี้ยงพระเป็นการทำบุญด้วยการนิมนต์พระมาสวดมนต์กมลาพรณบุญสุดได้กล่าวถึงวิธีการทำบุญเลี้ยงพระของคนไทยที่เป็นชาวพุทธเอาไว้ว่า

การทำบุญเลี้ยงพระเป็นการนิมนต์พระสงฆ์สามเณรมาสวดมนต์ฐานและรับเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรมในอดีตมักจะทำพิธี ๒ วันโดยการนิมนต์พระภิกษุและสามเณรมาเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็นและวันรุ่งขึ้นจะถวายภัตตาหารแต่ทว่าสมัยปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้เปลี่ยนแปลงไปคนส่วนใหญ่มีค่านึงถึงเวลาเป็นสิ่งสำคัญส่งผลให้การกระทำวิธีจาก ๒ วันจึงลดลงให้เสร็จสิ้นภายในวันเดียว^๗

สำหรับการทำบุญเลี้ยงพระมีปรากฏในอยู่หลายเรื่องซึ่งหากว่าได้นำมาเปรียบเทียบกับชาวพุทธไทยในปัจจุบันจะพบว่าความแตกต่างกันในการปฏิบัติแต่เป้าหมายอย่างเหมือนกันคือเพื่อทำบุญอย่างกรณีของบุตรของนายโคค่าที่นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรูปเป็นประธานเมื่อเสร็จภัตกิจแล้วบุตรของนายโคค่าจึงทูลขอให้ทรงอนุโมทนาให้แก่บิดาของตนที่เสวยกรรมในนรกอยู่แต่ในเรื่องสัญญาตอนที่ ๘ ที่เคยเป็นพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารมาขอส่วนบุญจากพระเจ้าพิมพิสารซึ่งพระอรรคกาจารย์ได้แสดงเรื่องราวที่เกิดขึ้นหลังจากที่พระพุทธรูปเจ้าทรงแนะนำไว้แล้วเรื่องราวดังกล่าวมีอยู่ว่า

รุ่งขึ้นพระราชอาถรรพ์เจ้าจิวรทั้งหลายแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุขและทรงให้ส่วนบุญว่าขอผ้าอันเป็นทิศทั้งหลายจงสำเร็จแก่เขตเหล่านั้นแต่จิวรธานีเกิดในขณะนั้นเองผ้าทิพย์เกิดขึ้นแก่เปรตเหล่านั้นแล้วเป็นเหล่านั้นละอัทภาพของเปรตดำรงอยู่โดยอัทภาพอันเป็นทิพย์แล้วพระ

^๗ กรมศิลปากร, นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราษฎร์ เล่ม ๒, (ประเพณี เทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา), หน้า ๘๗.

ศาสดาเมื่อทรงทำอนุโมทนาได้ทรงธรรมอนุโมทนาด้วยติโรกฐสูตรว่าติโรกฐเทศุติฐานติเป็นอาทิศย์ ในที่สุดอนุโมทนาธรรมาภิสมัยได้มีกษัตริย์ ๘๔,๐๐๐ แล้วพระศาสดาชั้นตัดเลือดแห่งชาติสามพี่น้อง แล้วทรงนำพระธรรมเทศนาแก่นี้มาแล้วด้วยประการฉะนี้

จะเห็นได้ว่าใน ๒ เรื่องนี้ได้กล่าวถึงผลกรรมที่เป็นแบบอย่างในประเพณีทำบุญเลี้ยงพระ และลักษณะของการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วซึ่งอาจมีทั้งส่วนที่คล้ายกันและต่างกับ ประเพณีการทำบุญเลี้ยงพระในงานอวมงคลแต่ก็มีเป้าหมายเดียวกันคือทำบุญแล้วอุทิศให้ผู้ที่ตายไปแล้วทั้งสองเรื่อง

๓) การอุทิศส่วนบุญกุศลสันนิษฐานได้ว่ามีที่มาจากพุทธประวัติตอนปรตที่ที่เคยเป็น พระญาติของพระเจ้าพิมพิสารมาขอส่วนบุญจากพระเจ้าพิมพิสารเพราะทราบว่าเป็นองค์ได้ทำบุญ เอาไว้แล้วแต่ไม่อุทิศส่วนบุญให้พระองค์จึงทรงนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขถวายทานในวันรุ่งขึ้นแล้วได้พระราชทานส่วนบุญว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอข้าพเจ้าอันเป็นทิพยจึงสำเร็จแก่ พวกปรตเหล่านั้นแต่มหาทานนี้ข้าพเจ้าอันเป็นทิพยจึงมีแก่เขตเหล่านั้น

ในเรื่องบุตรของนายโคบุตรของนายชอคำทำบุญให้กับพ่อแม่ของตนเองที่ในอเวจีมหา นรกเพราะฆ่าโคเพื่อเลี้ยงชีพเป็นเวลานานด้วยการนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานในเวลา เสร็จกตกิจแล้วจึงกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทำการอนุโมทนาแก่บิดาของตน

การอุทิศส่วนบุญยังสามารถอุทิศให้กับผู้ที่มีชีวิตอยู่ก็ได้ดังในเรื่องสุขสามเณรตอนบูรพา กรรมของสุขสามเณรที่เคยทำในขณะที่ตนเป็นนายพชฺชชุกกัตด้วยการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับ คันธเศรษฐีที่ขอส่วนบุญในครั้งนั้นด้วยการกล่าวว่าสิ่งที่ท่านมุ่งหมายแล้วจงสำเร็จทันทีด้วยความดำริ ทั้งปวงชนเต็มเหมือนพระจันทร์ในวันเพ็ญสิ่งที่ท่านมุ่งหมายแล้วจงสำเร็จทันทีด้วยความดำริทั้งปวง ชนเต็มเหมือนแก้วมณีโชติรสฉะนั้นเมื่ออาทิศย์ที่แล้วทั้งคู่จึงอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขแต่กลางอุทิศ ส่วนบุญส่วนกุศลในประเทศไทยสมัยปัจจุบันมักจะมีการกวตนาเป็นสัญลักษณ์ของการอุทิศส่วนบุญ ส่วนกุศล

๔) ประเพณีกวนข้าวทิพย์ซึ่งนิยมทำกันในช่วงเดือน ๑๐ นั้นพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองบายไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือนว่ายังไม่มี ความแน่ชัดว่ามีมูลเหตุมาจากสาเหตุใดแต่ทรงคาดว่าน่าจะมาจากพุทธประวัติตอนที่นางสุชาดาหุง ข้าวมธุปายาสด้วยนมโคสดถวายแด่พระพุทธเจ้าในวันที่จะตรัสรู้หรือนิทานเรื่องในมงคลที่มีเรื่อง เศรษฐีขึ้นตระหนี่หุงข้าวปายาสบริโภคเอง^๔ บริโภคเองตั้งนั้นประเพณีนี้ส่วนหนึ่งจึงน่าจะมาจาก เรื่องสัจจซึ่งมีการกล่าวถึงการเสวยท่าปลาญาติที่นางสุชาดานำมาถวายของเจ้าชายสิทธัตถะว่า

ในวันวิสาขบูชาเมื่อเช้าตรู่เสวยข้าวปายาสซึ่งนางสุชาดาถวายแล้วทรงลอยถาดทองคำใน แม่น้ำเนรัญชราเวลาเย็นทรงรับหน้าที่นายโสตถิยะถวายมีพระคุณอันพระญาณาคณาคราชชมเชยแล้ว เสด็จสู่ความไม่พอทำปฏิญญาว่าเราจะไม่ทำลายบัลลังก์นี้ตลอดเวลาที่จิตของเรายังรู้จักไม่แก่กรรม จากอ้าวระนะทั้งหลายด้วยการไม่เข้าไปถึงบ้านประทับนั่งฉินพระพักตร์ไปในทางทิศบูรพา

^๔ กรมศิลปากร, นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราชภัฏ, เล่ม ๒, (ประเพณี เทศกาลและ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา), หน้า ๓๐.

๕) การทำข้าวยาคุในเทศกาลสารทเดือนสิบประเพณีนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชาธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า ตอนที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงบุรพชาติของพระอัญญาโกณฑัญญะซึ่งเสวยชาติเป็นกลุ่มพีหรือจุลภาพได้บำบัตกุศลด้วยครับสาสิทธิทานโดยการนำข้าวสาสิทธิที่กำลังตั้งท้องออกรวงอ่อนเป็นน้ำนมตัมกับน้ำนมสดเนยสายน้ำผึ้งและน้ำตาลขวดถวายพระพุทธเจ้าวิปัสสี

ดังนั้น เรื่องการทำข้าวยาคุในเทศกาลสารทเดือนสิบจึงมีที่มาจากเรื่องสัจจะตอนบุรพกรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะ^๙ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอาไว้การทำบุญเช่นนี้จัดอยู่ในลักษณะของการนำผลผลิตที่เกิดขึ้นในครั้งแรกก่อนออกขายหรือบริโภคมาทำบุญส่งผลให้เกิดเป็นกาติความเชื่อตั้งที่พระยาอนุমানราชชนได้กล่าวว่าเมื่อการเก็บเกี่ยวได้ผลเป็นครั้งแรกจะต้องนำสิ่งนั้นมาสังเวชบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่น่านับถือเสียก่อน^{๑๐}

๖) ประเพณีการตัดบาตรดอกไม้เป็นประเพณีที่พระภิกษุออกบิณฑบาตเพื่อรับดอกไม้ของประชาชนมาเป็นพุทธบูชาประเพณีนี้มาจากการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ของนายสมณมาลาการและผลจากการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้เช่นนายสมณมาลาการนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงพยากรณ์ว่านายสมณมาลาการจะดำรงอยู่ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจะไม่ไปสู่ทุคติตลอดแสนกัณนี้ เป็นผลแห่งกรรมนั้นภายหลังเขาจะเป็นพระปัจเจกพุทธพระนามว่าสมณะซึ่งคำทำนายนี้อาจเป็นเหตุให้เกิดประเพณีนี้ก็เป็นได้

๗) ประเพณีการถวายข้าวพระพุทธในพิธีกรรมต่างประเพณีนี้มีที่มาจากพุทธประวัติ ตอนที่พระนางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาสในวันเพ็ญเดือนวิสาขะปัจจุบันพระพุทธศาสนิกชนชาวไทยเมื่อมีการทำบุญเลี้ยงพระหรือถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ต้องถวายแต่พระพุทธรูปองค์แทนพระพุทธเจ้าผู้เป็นประมุขด้วย^{๑๑} จากหลักฐานดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงไปถึงเรื่องสัจจะตอนนางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาสและเมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแพร่สู่ประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลจากพิธีกรรมนี้มาประยุกต์ใช้ในพิธีกรรมในส่วนของฆราวาส

๘) แต่ประเพณีบุญข้าวประดับดินงานบุญนี้ชาวอีสานถือปฏิบัติในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๙ โดยนำอาหารคาวหวานผลไม้หมากพลูบุหรี่ยอดด้วยใบตองและไปวางไว้ตามพื้นดินขวางตามกิ่งไม้หรือนำไปวางไว้ตามศาลเจ้าชนิดฐานได้ว่าที่มาของประเพณีนี้ว่าน่าจะมาจากเรื่องราวในดังต่อไปนี้คือ

(๑) เรื่องสัจจะ^{๑๒} ตอนที่พระเจ้าพิมพิสารถวายทานแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขแล้วไม่ได้ทำการกวาดน้ำอุทิศกุศลบรรดาเปลี่ยนซึ่งเป็นพยาธิจึงพากันมาส่งเสียงร้องโหยโหยหวนจึงตกใจและรุ่งเช้าจึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระพุทธองค์จึงทรงแสดงบุรพกรรมเก่าของเปรตเหล่านั้นและทรงแนะนำให้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับเปรตเหล่านั้น

^๙ กรมศิลปากร, นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราษฎร์ เล่ม ๒, (ประเพณี เทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา), หน้า ๓๐.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕-๓๖.

^{๑๑} อ้างแล้ว, หน้า ๘๑.

^{๑๒} อ้างแล้ว, หน้า ๘๓.

(๒) เรื่องมัญญกถาสีตอนที่มีมัญญกถาสีเสียชีวิตไปแล้วบิดาของมัญญกถาสีจึงนำอาหารและของใช้ของผู้ชายเป็นกองไว้ในป่าช้าแล้วร้องให้เรียกให้บุตรมารับเอาของไปประเพณีนี้อาจเป็นผลมาจากการให้ผลของกรรมที่ทำให้อนุชนรุ่นหลังนำเอามาเป็นแบบอย่างในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของชาวอีสานในยุคปัจจุบัน

๙. ประเพณีบุญข้าวสาก ประเพณีนี้เป็นงานบุญเดือนสิบและสลากภัตของชาวอีสานจัดขึ้นในวันที่ ๑๕ ค่ำเดือน ๑๐ เเพณีนี้เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่เกิดขึ้นเพราะแนวความเชื่อเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์สันนิษฐานได้ว่าได้แนวความเชื่อจากมาจากเรื่องนางกาลสิริกษิณีที่หญิง ๒ คนจองเวรกันและการด้วยการกินลูกอีกฝ่ายหนึ่งเป็นเวลา ๗ชาติด้วยการต่อมาเมื่อพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไม่ให้พยาบาทจองเวรกันอีกขิณีไปอยู่ตามหัวไร่ปลายนาอีกขิณีนำอาหารที่ได้รับเหล่านั้นไปถวายเป็นสลากภัตแต่พระพุทธทรงวันละ ๘ ที่เป็นประจำชาวอีสานจึงถือเอาสลากภัตหรือบุญข้าวสากนี้เป็นประเพณีสืบมา^{๑๓}

๑๐. ประเพณีปอยเดือน ๑๑ ซึ่งตรงกับเดือนตุลาคมของทุกปีความเป็นมาของประเพณีนี้มีข้อสันนิษฐานว่าได้รับคติความเชื่อตามพระพุทธประวัติตอนที่กล่าวถึงการตอนพระพุทธเจ้าที่เสด็จกลับมายังโลกมนุษย์ซึ่งตรงกับเนื้อความในเรื่องปาฏิหาริย์ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์^{๑๔} ในประเพณีนี้ชาวบ้านเชื้อสายไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้ความสำคัญเป็นอย่างมากโดยยึดถือจุดสำคัญจากเรื่องราวในพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าตอนที่เสด็จกลับจากการโปรดพุทธมารดาจุดสำคัญของพิธีกรรมคือจะพากันสร้างจองพาราที่มีลักษณะเหมือนปราสาทหรือซุ้มรับเสด็จและมีการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยมีศูนย์กลางการจัดงานอยู่ในบริเวณวัดพระธาตุกองมาจากความเป็นมาของพิธีกรรมนี้แสดงให้เห็นว่าได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์อรรถกถาบทเรื่องยมกปาฏิหาริย์ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์สู่มนุษย์โลก

๑๑. ประเพณีปอยส่องส่องส่องเป็นภาษาล้านนาปอยมีความหมายว่างานประเพณีส่องส่องเป็นภาษาไทยใหญ่มีความหมายว่าผู้ที่เตรียมจะบวชเป็นสามเณรเป็นประเพณีที่ชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนประเพณีนี้สันนิษฐานได้ว่ามีที่มาจากพุทธประวัติตอน ๑ ในเรื่องสัณขัยตอนกำเนิดเจ้าชายสิทธัตถะจนถึงออกบวชชาประเพณีปอยส่องส่องมีความเป็นมาที่เชื่อกันว่าเป็นการจำลองเหตุการณ์เรื่องราวในพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าตอนที่พระพุทธองค์ดำรงอยู่ในเพศฆราวาสเป็นเจ้าชายสิทธัตถะก่อนที่จะออกบวชพิธีกรรมต่างๆในช่วงเวลาที่เป็นสังฆราชจึงเปรียบประหนึ่งในการปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์

๑๒. ประเพณีเนื่องในวันวิสาขบูชาวันวิสาขบูชามีส่วนสัมพันธ์กับพุทธประวัติในช่วงที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ออกบรรพชาจนถึงตรัสรู้ซึ่งมีความปรากฏอยู่ในเรื่องสัณขัยตั้งแต่ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาสู่พระครรภ์หลังจากเทวดาในหมื่นจักรวาลประชุมกันอาราธนาว่าข้าแต่พระมหาวิระการนี้เป็นภาระของพระองค์ขอพระองค์จงเสด็จอุบัติในพระครรภ์พระมารดาจัดร่มตะบาทยังโลกนี้กลับทั้งเทวโลกให้ข้ามอยู่นอกจากนี้วันวิสาขบูชายังตรงกับวันพระพุทธเจ้าดับขันปรินิพพานในคัมภีร์อรรถกถาบทปรากฏว่ามีเนื้อความที่บอกถึงเรื่องราวก่อนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานในเรื่องสุภัท

^{๑๓} กรมศิลปากร, นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราษฎร์ เล่ม ๒, (ประเพณี เทศกาล และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา), หน้า ๑๑๐.

^{๑๔} กรมศิลปากร, นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราษฎร์ เล่ม ๒, หน้า ๑๒๗.

ปริพาชกที่เมื่อชาติก่อนที่ทำบุญครั้งสุดท้ายครั้งเดียวจึงได้เป็นสาวกองค์สุดท้ายที่บรรลุพระอรหันต์ก่อนพระพุทธเจ้าปรินิพพาน

๑๓. ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งประเพณีนี้เป็นประเพณีบุญออกพรรษาของชาวอีสานด้วยการนำขี้ผึ้งมาตกแต่งประดับประดาเป็นโรคประสาทในจินตนาการแล้วแห่ไปถวายวัดเพื่อเป็นพุทธบูชา^{๑๕} ประเพณีนี้สันนิษฐานว่ามีที่มาจากเหตุการณ์ในอยู่ ๒ เหตุการณ์ คือ

๑) เหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในเรื่องยมกปาฏิหาริย์นี้มีเหตุการณ์ตอนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ตอนหนึ่งว่า เหล่ามนุษย์และสัตว์ที่มาเฝ้ารอก็เกิดความปราบปลื้มปิติในพุทธบารมีจนเกิดจินตนาการเห็นปราสาทอันสวยงามเหมือนวิมานบนสวรรค์จึงพากันคิดว่าต้องประพฤติกรรมให้อยู่ในศีลธรรมอันดีจะได้มีอานิสงส์ไปอยู่ในวิมานบนสวรรค์จากนั้นจึงมีผู้คิดทำบุญด้วยการสร้างปราสาทให้มีความวิจิตรงดงามตามความเชื่อดังกล่าวสืบต่อมาเป็นประเพณี

ในได้กล่าวถึงตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จถึงมนุษย์โลกเกี่ยวกับประเด็นนี้จะปรากฏแต่เพียงว่าพระพุทธเจ้าทรงเปล่งผ้าฉันทรรณรังสีไปแล้วมนุษย์และบริษัทซึ่งมีปริณมทล ๓๖ ยอดแม่คนหนึ่งเมื่อแลดูสิริของพระพุทธเจ้าในวันนั้นแล้วชื่อว่าไม่ปรารถนาความเป็นพระพุทธเจ้ามิได้มีเลยฉะนั้นจินตนาการที่เกิดขึ้นจึงอาจเป็นสิ่งที่เกิดเฉพาะตนและเป็นแนวความเชื่อที่ปฏิบัติสืบต่อมาจนเป็นประเพณีท้องถิ่นในวันออกพรรษาสืบต่อไป

๒) เหตุที่เอาน้ำผึ้งมาทำเป็นประสาทนั้น มาจากตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จจำพรรษาที่ดงไม้สาละใหญ่ในเขตป่ารกชิตะวันใกล้ใกล้บ้านपालิโยกมีช่างपालิโยกนำน้ำและผลไม้มาถวายส่วนลิงนำรวงผึ้งมาถวายพระพุทธเจ้าทรงเสวยแล้วลิงดีใจกระโดดโหนกิ่งไม้และพัดตกลงมาตายได้อานิสงส์นี้จึงจึงได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ความตอนนี้จะตรงกับหลักคำสอนในคัมภีร์อรรถกถาบทเรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพีที่ทะเลาะวิวาทกันในวัดโฆสิตารามตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จจำพรรษาในป่ารกชิตะวัน

๑๔. ประเพณีตักบาตรเทโว เป็นวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลกในวันออกพรรษาหรือวันมหาปวารณาในวันนั้นจะมีกิจกรรมทางพุทธศาสนาหลายอย่างด้วยกันในพระพุทธเจ้าได้ทรงตั้งพระทัยจะเสด็จลงจากสวรรค์ตั้งนั้นเมื่อพระมหาโคคันถาณะกราบทูลถามจึงตัดว่าโมคคัลลานะในวันที่ ๗ แต่วันนี้ไปเราจะลงเป็นที่ประตูเมืองสังกัสสะในวันมหาปวารณาผู้ใครจะพบเราก็จงไปที่นั่นเถิดก็แลสังกัสสนครจากกรุงสาวัตถีมีประมาณ ๓๐ ยอดในทางเท่านั้นผิดที่จะต้องเตรียมเสปียงย้อมไม่มีแก่ใครเธอจึงบอกแก่คนเหล่านั้นว่าท่านทั้งหลายจงเป็นผู้รักษาอุโบสถไปดูแลไปสู่วิหารใกล้เพื่อฟังธรรมเถิด

เมื่อพิจารณาตามที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์ดังกล่าวจะเห็นว่ามิจิจกรรมที่สำคัญอยู่คือรักษาศีลและฟังธรรมแต่ในขณะที่เสด็จลงมาถึงมนุษย์โลกแล้วพุทธศาสนิกชนจัดเตรียมอาหารพร้อมเครื่องสักการะไปถวายพระองค์และเชิงบันไดทิศที่เมืองสังกัส^{๑๖} จึงเป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่าเมื่อถึงวันดังกล่าวแล้วพุทธศาสนิกชนทุกคนต้องมาทำบุญตักบาตร

^{๑๕} กรมศิลปากร, นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราษฎร์ เล่ม ๒, หน้า ๒๕๒.

^{๑๖} กรมศิลปากร, นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราษฎร์, เล่ม ๒, หน้า ๒๙๘.

๑๕. ประเพณีเนื่องในวันอาสาฬหบูชาเป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมเป็นครั้งแรก หรือที่เรียกว่าประณมเทศนานัย ได้กล่าวถึงวันอาสาฬหบูชาไว้ตอนหนึ่งเกี่ยวกับการให้ผลของกรรม ในชาติปางก่อนของปัญญาวัคคีย์มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นหัวหน้าและยศกุลบุตรกับพรรคพวกในเรื่อง สัญชัยว่า

ในวันอาสาฬหบูชามีเสด็จถึงที่อยู่ของภิกษุปัญญาวัคคีย์ในป่าอิสิปตน ปัจจวัคคีเหล่านั้นซึ่งเรียกร่องพระองค์ด้วยถ้อยคำอันไม่สมควรให้สำนึกตัวแล้วเมื่อจะยังพรหม ๑๘ โภกวิ ที่มีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นประมุขให้ตีม้น้ำอมตะจึงทรงแสดงพระธรรมจักรทรงมีท่ามาจากเราให้อันเป็นไปแล้ว ในดิถีที่ ๕ แห่งปักข์ ทรงยังภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด ให้ตั้งอยู่ในพระอรหัตต์วันเดียวกันนั้นทรงเห็นอุบิสัยสมบัติของยศกุลบุตรแล้วตัดเรียกเขาซึ่งเปื้อน่ายเจริญออกมาในตอนกลางคืนว่ามานี้เกิดยสะทำเขาให้บรรลุโสดาปัตติผลในตอนกลางคืนนั้นเองในวันรุ่งขึ้นให้ได้บรรลุพระอรหัตต์สงายสหายของยสะนั้น และผู้อื่นอีก ๕๔ คนให้บรรลุพชาติด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาแล้วให้ได้บรรลุพระอรหัตต์

ในประเทศไทยประเพณีในวันอาสาฬหบูชามีกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้^{๑๗}

- (๑) การทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ในเวลาเช้าหรือเพล
- (๒) การสวดมนต์ทำวัตรในอุโบสถ
- (๓) การสวดธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร
- (๔) การแสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับวันอาสาฬหบูชา
- (๕) การเวียนเทียน

กล่าวโดยสรุปอิทธิพลของหลักคำสอนเรื่องกรรมในมิติต่อวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ทั้งในส่วนการดำรงชีวิตของปัจเจกบุคคลและสังคมไทยจะเห็นได้จากการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทยเช่น ๑ การรู้จักพอด้วยการใช้สอยสิ่งต่างๆให้เกิดประโยชน์สูงสุด ๒ ความเชื่อที่เป็นแนวทางปฏิบัติที่ทำการจนเป็นประเพณี

๒. ผลกระทบทางด้านปฏิบัติของคนในสังคม

๑. การเข้าหาบุคคลสำคัญ เช่นการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าการที่จะได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่ทำได้ยากประการหนึ่งเพราะว่าการอนุมัติขึ้นของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ต้องใช้เวลาานมากการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ามีปรากฏในหลายเรื่องด้วยกันซึ่งสามารถกล่าวสรุปถึงสาเหตุของการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าได้ดังนี้

๑) เป็นธรรมเนียมปฏิบัติหลังออกพรรษาดังปรากฏในเรื่องพระจักขุบาลที่ถึงแม้แต่ บอร์ดพระผลของตนเองก็ยังคงต้องเดินทางมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าหลังจากออกพรรษาแล้วถึงแม้ต้องประสบกับความยากลำบากในการเดินทางเพราะมองไม่เห็นทางเดิน

๒) เพื่อได้ฟังธรรม ดังในเรื่องพาหิยะทาวุจิริยะและสันตติมหาอำมาตย์ที่ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าเพียงไม่กี่คำก็สามารถบรรลุเป็นพระอรหัตต์ได้

๓) เพื่อพิสูจน์ ได้ดังในเรื่องพระจันทราพระเถระที่จันทราพระพรหมขอเฝ้าหรือ พิสูจน์เปรียบเทียบบารมีระหว่างของตนกับของพุทธเจ้าทั้งนี้ก็เพราะว่าตนเองได้ทำบุญด้วยการ

^{๑๗} กรมศิลปากร, นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราชฎี, เล่ม ๒, (ประเพณี เทศกาล และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา), หน้า ๓๐๗.

บริจาคไม้จันทน์แดงเพื่อสร้างจะถูกเป็นพุทธรูปเอาไว้เมื่อชาติก่อนชาติต่อมาจึงมีรัศมีรอบตัว เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า

ในปัจจุบัน การเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าไม่สามารถกระทำได้นี้เนื่องจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วจะมีการบูชาพระสถูปเจดีย์และพระพุทธรูปซึ่งเป็นเครื่องหมายแทนพระพุทธเจ้า และจุดประสงค์ของการบูชาก็จะแตกต่างกันออกไปตามจุดประสงค์ของการบูชา

๒. การบูชาพระพุทธเจ้าการบูชาพระพุทธเจ้าสามารถทำได้ ๒ วิธีใหญ่ คือ

๑) อามิสบูชา คือการบูชาด้วยอามิส คือ ด้วยสิ่งของมีดอกไม้ของหอมอาหารและวัตถุอื่น ๆ^{๑๘} ในปรากฏเหตุการณ์การบูชาพระพุทธเจ้าด้วยสิ่งของอยู่หลายเรื่องด้วยกันเช่น

ก. เรื่องนายสุนนมาลาการนายสุนนมาลาการนี้ได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้จำนวน ๘ ทะนาน ผลกรรมที่เกิดขึ้นคือพระราชาทรงพระพ้อพระทัยจึงพระราชทานสิ่งของแก่นายสุนนมาลาการเหตุนี้พระศาสดาจึงตรัสสรรเสริญว่านายมาลาการจะดำรงอยู่ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายจะไม่ไปสู่ทุกคติตลอดแสนกัณนี้เป็นผลแห่งกรรมนั้นภายหลังเข้าจะเป็นพระปัจเจกพุทธะนามว่าสุนนนะ

ข. เรื่องพราหมณ์ชื่อจุกเสกสาฎก ได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยการถวายผ้านุ่มของตนเองที่มีใช้แค่ผืนนั้นผืนเดียวแต่กว่าจะถวายได้นั้นต้องประสบกับความตระหนี่ทำให้เกิดความลังเลแต่ตัดสินใจถวายในที่สุดอยู่แพรक्षाเล็กก็ได้รับผลกรรมดีทันทีที่สุดทั้งหลายได้จับกลุ่มสนทนาการถวายทานครั้งนี้พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าทำงานอันบุคคลผู้เมื่อกระทำไม่ให้เกิดที่ติดขึ้นเสื่อมเสียควรทำในทันทีนั้นเองด้วยว่ากุศลที่บุคคลทำซ้ำเมื่อให้สมบัติยอมให้ซ้ำเหมือนกันเพราะฉะนั้นพึงทำความงามในลำดับแห่งจิตตูปบาททีเดียว

ค. เรื่องนายพรานกุกกุกุมิตร เมื่อชาติก่อนนายกุกกุกุมิตร และครอบครัวได้เลี้ยงให้ทรัพย์เพื่อสร้างเจดีย์บรรจุพระธาตุของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปและเป็นทาสของเจดีย์กรรมนี้เป็นอุปนิสัยแห่งโศดาปัตติมรรคของนายพรานกุกะเมตรและครอบครัว

ง. เรื่องพระจันทาภเถระ เมื่อชาติก่อนจันทราพบพราหมณ์ได้เคยร่วมก่อพระเจดีย์บูชาพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปด้วยไม้จันทน์แดงผลกรรมนี้ทำให้เกิดเป็นเทพบุตรและชาติสุดท้ายเกิดเป็นพรหมผู้มีรัศมีเช่นเดียวกับด้วยมณฑลพระจันทร์และเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วจึงเป็นบรรลุปะเป็นพระอรหันต์

๒) ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการปฏิบัติ คือประพฤติตามธรรมคำสั่งสอนของท่านบูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติการทำสิ่งที่ดีงาม^{๑๙} ในปฏิบัติเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าเพียงไม่กี่เรื่องดังเช่นในเรื่องพระติสสเถระเมื่อท่านทราบว่าพระพุทธเจ้าจะปรินิพพานภายใน ๔ เดือนจึงอยู่ผู้เดียวเท่านั้นในอิริยาบถ ๔ จนบรรลุปะเป็นพระอรหันต์ภิกษุทั้งหลายเห็นท่านแล้วจึงคิดว่าท่านไม่เคารพบูชาเจ้าจึงกราบทูลพระพุทธเจ้าพระพุทธรองค์จึงตรัสว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีความรักในเราจงเป็นเหมือนติดตะเถิดแม้ควรกระทำการบูชาด้วยของหอมและระเบียบดอกไม้เป็นต้นไม่เชื่อว่าบูชาเราเลยแต่คนผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมนั้นแหละชื่อว่าบูชาเรา

^{๑๘} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๑๑.

^{๑๙} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๔๔.

๓. การสำรวจมรรยาทหลักปฏิบัติในการสำรวจมรรยาทนี้มีข้อปฏิบัติในอยู่หลายเรื่องด้วยกัน ข้อปฏิบัติเหล่านั้นมีดังนี้

๑) ในเรื่องนางวิสาขา นางวิสาขาได้กล่าวถึงชน ๔ จำพวกวิ่งไปไม่งามในคราวที่พรหมทั้งหลายได้ถามเมื่อเห็นนางยังเดินตากฝนอย่างสำรวจว่ามี ๑ พระราชา ๒ ช้างมงคลของพระราชา ๓ พระภิกษุและ ๔ สตรี ว่าชนเหล่านี้ข้าวิ่งไปแล้วจะถูกตำหนิติเตียนจากสังคมหลักปฏิบัตินี้เป็นหลักปฏิบัติตนของพระมหากษัตริย์ไทยพระภิกษุและสตรีไทยที่ปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบันนี้

๒) โอวาท ๑๐ ข้อของธนชัยเศรษฐี ที่ให้แก่นางวิสาขาในวันแต่งงานของนางและนางวิสาขาได้อธิบายอย่างพิสดารแก่วิชาเศรษฐีข้อปฏิบัตินี้เป็นสิ่งหนึ่งที่มีบทบาทในสังคมไทยยุคปัจจุบันในฐานะเป็นข้อปฏิบัติที่ต้องพึงสังวรระวังซึ่งมีดังต่อไปนี้

ก. ไม่ควรนำไฟภายนอกออกภายนอก หมายถึงไม่เอาเรื่องที่ไม่ดีที่เกิดในครอบครัวไปเล่าให้คนนอกครอบครัว

ข. ไม่ควรนำไปภายนอกเข้าไปภายใน หมายถึงไม่ควรนำเรื่องที่ไม่ดีจากภายนอกครอบครัวมากล่าวกันในครอบครัว

ค. เพิ่งให้แก่คนที่ให้เท่านั้น หมายถึงควรให้แก่คนที่ถือเครื่องอุปกรณ์ที่ยืมไปแล้วส่งคืนเท่านั้น

ง. เพิ่งให้แก่คนที่ไม่ให้ หมายถึงไม่ควรให้แก่ผู้ที่ถือเอาเครื่องอุปกรณ์ที่ยืมไปแล้วไม่ส่งคืน

จ. ให้ทั้งที่ไม่ให้หมายถึงเมื่อมีใครมาขอด้วยความยากจนชนเหล่านั้นอาจจะใช้คืนหรือไม่ก็อาจก็ตามให้แก่ญาติและมิตรเหล่านั้นนั่นแหละควร

ฉ. เพิ่งนั่งให้เป็นสุข หมายถึงการนั่งในที่เห็นว่าแม่ผัวพ่อผัวและสามีแล้วต้องลุกขึ้นไม่ควร

ช. เพิ่งบริโภคให้เป็นสุข หมายถึง การไม่บริโภคก่อนแม่ผัวและสามีเลี้ยงดูท่านเหล่านั้นรู้สิ่งที่ท่านเหล่านั้นทุกคนได้แล้วหรือยังไม่ได้แล้วตนเองบริโภคที่หลังจึงควร

ซ. เพิ่งนอนให้เป็นสุขหมายถึงไม่เพิ่งขึ้นที่นอนนอนก่อนแม่ผัวพ่อผัวและสามีควรทำวัตรปฏิบัติที่ตนควรทำแก่ท่านเหล่านั้นแล้วตนเองนอนที่หลังจึงควร

ฌ. เพิ่งบ่าเรอไฟ หมายถึง การเห็นที่แม่ผัวพ่อผัวทั้งสามให้เป็นเหมือนกองไฟและเหมือนพญานาคจึงควรคือต้องให้ความเคารพแม่ผัวพ่อผัวและสามีนั่นเอง

ฎ. เพิ่งนอนน้อยเทวดาภายในหมายถึงการเห็นแม่ผัวพ่อผัวและสามีให้เป็นเหมือนเทวดาจึงสมควร

๓) การรักษาสีของเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยได้อธิติพลจากการพระพุทธศาสนาในมีเรื่องราวที่เกี่ยวกับการรักษาสีของปฏิภูลในเรื่องของนางวิสาขาในตอนที่ยุติคนใช้ของนางวิสาขาสวมเครื่องประดับไว้ที่วิหารพระอานนท์ไปพบเข้าจึงกราบทูลพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าจงเก็บไว้ในที่สุดข้างหนึ่งเกิดอานนท์จึงเป็นธรรมเนียมของชาวพุทธที่เมื่อพบเห็นของตกหล่น ๑ ค่ายลิมของเอาไว้ต้องช่วยเก็บรักษาเพื่อรอคืนเจ้าของต่อไป

๔) การไม่กล่าวคำอยากเป็นลักษณะสำคัญอีกอย่างของพระพุทธศาสนิกชนชาวไทยเป็นปรากฏว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนพระโกณฑธานเถระและภิกษุทั้งหลายที่ดำรงการด้วยคำหยาบ

เพราะเข้าใจผิดว่าพระโกณฑธานเถระนั้นต้องอาบัติหนักเพราะเห็นเงาหญิงซึ่งเป็นภพมาขาเดินตาม ท่านกานี้เป็นกรรมของท่านเองเมื่อชาติก่อนพระพุทธรเจ้าได้ทรงพิสูจน์ความจริงให้เห็นแล้วตัดว่า

ภิกษุ เธออาศัยกรรมลามกนี้จึงถึงประการอันแต่นี้แล้วบัดนี้การที่เธอถือปฏิญญานลามกเห็นปานนั้นอีกไม่สมควรเธออยากกล่าวอะไรกับภิกษุทั้งหลายจงเป็นผู้ไม่มีเสียงเช่นกังสดาลอันเขาตัดปาก ขอบแล้วเมื่อทำอย่างนั้นจะเป็นผู้ชื่อว่าบรรลุนิพพาน

นอกจากนี้พระพุทธรเจ้ายังทรงแสดงความสงบในขณะที่ผู้อื่นได้ตำพระองค์มีปรากฏในเรื่องพระนางสามาวดีในตอนที่มาคันธียาและว่าจ้างแก่ชาวเมืองให้ตำพุทธรเจ้าเพราะไม่พอใจพระพุทธรเจ้าที่ทรงตำหนินางซึ่งเป็นกรรมสักว่ากรรมของพระพุทธรเจ้าองค์ต้นเหล่าพระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถทนฟังได้พระอานนท์จึงกราบทูลให้ไปประทับที่อื่นแต่ไม่ทรงไปประทับที่อื่นเลยตรัสกับพระอานนท์ว่าอานนท์เราเป็นเช่นกับช้างตัวก้าวลงสู่สงครามก็การอดทนลูกศรอันมาจากสี่ทิศย่อมเป็นภาระของช้างซึ่งก้าวลงสู่สงครามฉันใดซึ่งว่าการอดทนต่อถ้อยคำอันคนทุศีลเป็นอันมากกล่าวแล้วก็เป็นภาระของเราฉันนั้นเหมือนกัน

และเรื่องจิตฺตมาณวิภาในคราวนี้นางใส่ความพุทธรเจ้าว่าทำให้นางตั้งครุฑต่อหน้าสาธารณชนเป็นจำนวนมากโดยพระพุทธรองค์ทรงทำการสถานและตัดสั้นว่าน้องหญิงความที่คำอันเจ้ากล่าวแล้วจะจริงหรือไม่เราและเจ้าเท่านั้นที่รู้ความทราบถึงท้าวสักกะจึงช่วยพิสูจน์ความจริงต่อหน้าสาธารณชนเมื่อชนทั้งหลายทราบความจริงแล้วจึงรุมประชาทัณฑ์แต่นางหนีมาได้ถึงอย่างไรนางก็ถูกรณีสืบและบังเกิดในอเวจีมหานรก

การเป็นผู้ที่มีความอดทนต่อคำตำหนิตินินทาทำให้เกิดความสงบขึ้นในสังคมทั้งต่อตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้างโดยเฉพาะสังคมของชาวพุทธที่มีความอดทนเช่นสังคมไทยเป็นต้นการได้ศึกษาผลดีของการพลที่มีความอดทนต่อคำตำหนิตินินทาแล้วจะเห็นได้ถึงผลดีดังกล่าวที่ชาวพุทธในสังคมไทยควรปฏิบัติต่อไป

๕) ความเป็นผู้วางง่ายสอนง่ายเป็นลักษณะสำคัญของพุทธศาสนิกชนชาวไทยอีกอย่างหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลคำสอนจากพระพุทธศาสนาในมีเรื่องของพระราชาซึ่งเป็นผู้วางง่ายสอนง่ายที่ท่านได้บวชก็เพราะเคยทำกรรมดีคือได้ถวายข้าวทัพพีหนึ่งแก่พระสารีบุตรและนอกจากนี้ยังไม่ได้ช่วยงานวัดถึงแม้ว่าตนเองมีอายุมากแล้วการบวชของท่านจึงเป็นวิบากของกุศลกรรมเหล่านี้และการที่ท่านเป็นผู้วางง่ายสอนง่ายดังนั้นพระพุทธรเจ้าจึงตรัสว่าภิกษุทั้งหลายธรรมดาภิกษุควรเป็นผู้วางง่ายเหมือนนราระ

๖) การให้อภัยมีปรากฏในคัมภีร์อัฐธาตุธรรมบทเรื่องอุตราอุบาสิกาเมื่อนางสิริมาได้ทำร้ายนางอุตตราบรรดาสาวใช้ของนางอุตตราช่วยจับไว้นางสิริมาสำนึกได้แล้วจึงขอให้โทษนางอุตตราและนางก็ให้อภัยแต่ต้องไปเข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้าด้วยกันก่อน

จากการให้ผลของกรรมทั้งที่มีตัวอย่างปรากฏในและในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่นทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนในสังคมและศึกษาตัวอย่างที่ไม่ดีเพื่อที่จะได้สอนตนเองและผู้อื่นให้หรือไม่อย่างการกระทำนั้นจึงทำให้เกิดระบบจารีตประเพณีและแนวทางปฏิบัติเพื่อให้คนในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตนเองก็มีความสุขและเป็นเหตุให้ตนเองได้รับผลดีจากการประพฤติตามหลักจารีตประเพณีนอกจากนั้นยังเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลนิพพานต่อไป

๔.๓ หลักคำสอนเรื่องกรรมที่มีต่อศิลปวัฒนธรรมไทย

จากเหตุการณ์ขึ้นทำให้พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเป็นคาถาในมีหลายเหตุการณ์ที่กลายเป็นแบบอย่างต่อการสร้างศิลปวัฒนธรรมไทยในแขนงต่างมีอิทธิพลของหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องกรรมในที่มีต่อศิลปวัฒนธรรมไทยเหล่านี้สามารถจำแนกเป็นประเด็นปลีกย่อยได้ดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ อิทธิพลต่อศิลปกรรมด้านการสร้างศาสนสถาน

๑. การสร้างวัด วัดแห่งแรกของท้าวพุทธศาสนาได้ถูกสร้างขึ้นมาจากการทำบุญถวายเป็นพุทธบูชาของพระเจ้าพิมพิสารซึ่งปรากฏในเรื่องสังข์ชัยในตอนพระพุทธเจ้าทรงดำริว่าจะเปลื้องปรีติญาที่ถวายให้ไว้แก่พระเจ้าพิมพิสารเมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบว่าการเสด็จมาของพระพุทธองค์แล้วเสด็จมาเฝ้าพร้อมด้วยพรมและคฤหาสน์จำนวนมากเมื่อได้เข้าเฝ้าแล้วพระพุทธองค์จึงทรงแสดงธรรมในวันรุ่งขึ้นเมื่อทรงธรรมภิกษุในพระราชนิเวศน์แล้วทรงรับเวฬุวารามซึ่งเป็นวัดแห่งแรกของพระพุทธศาสนาจากพระเจ้าพิมพิสารด้วยเหตุนี้ต้องถวายเพราะทรงดำริว่าอุทยานเวฬุวันของเราไม่ไกลและไม่ใกล้จากหมู่บ้านนักคมนาคนมสะตวกผู้ประสงค์ถึงเข้าเฝ้าได้กลางวันไม่ผู้บ้านกลางคืนสังข์ชัยไม่มีเกะเทวจากคนสัญจรไปมาเป็นที่กระทำการมรับของหม่อมมนุษย์ควรแก่การหลีกเร้นนอยากกระนั้นเลยเราพึงถวายอุทยานเวฬุวันแต่ภิกษุสงฆ์ที่มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขการถวายวัดในครั้งนั้นจึงเป็นแบบอย่างในการถวายวัดของพุทธศาสนิกชนไปจนถึงปัจจุบันนี้

๒. การสร้างศาลาที่พักอาศัยแก่สาธุชนการสร้างศาลาเพื่อให้คนผ่านไปมาได้ใช้ถือเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งสันนิษฐานได้ว่าส่วนหนึ่งได้แนวปฏิบัติมาจากเรื่องท้าวสักกะในตอนที่เกิดเป็นมณฑามานพ กับภรรยาได้ทำไว้นั้นมีเอกลักษณ์อย่างหนึ่งคือมีช่อฟ้าและช่อฟ้านี้ต้องได้ไม่ช่อฟ้าที่เขาตัดถ่างสลักแล้วเก็บไว้ในก่อนจึงจะใช้ได้ภรรยาของมณฑามานพจึงช่วยกันหาช่อช่อฟ้ามาเป็นส่วนประกอบของศาลาจะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนชาวไทยเมื่อจะสร้างศาลาต้องมีช่อฟ้าเป็นส่วนประกอบเสมอ

๓. การสร้างเจดีย์ในประเทศไทยมีการสร้างเจดีย์ในสิ่งที่ต้องสันนิษฐานได้ว่าแนวคิดในการสร้างส่วนหนึ่งมาจากที่พระอาจารย์ได้ยกตัวอย่างของการกระทำกับเจดีย์ซึ่งเป็นกุศลกรรมทำให้ได้รับผลกรรมดีและหลายเรื่องดัง

วิธีการสร้างพระเจดีย์ดังกล่าวเป็นรูปแบบพื้นฐานในการก่อสร้างเจดีย์ในสถานที่ต่างทั้งในประเทศและต่างประเทศส่วนรายละเอียดในการก่อสร้างอาจมีรูปแบบแตกต่างกันบ้างแล้วแต่จินตนาการและความฝีมือของผู้สร้างนั้น ๒ เรื่องพระจันทาพระเถระมีการกล่าวถึงอันสงส์ของการบูชาพระเจดีย์บรรจุพระธาตุของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะด้วยไม้จันทร์แดงของพระจันทาพระเถระในชาติที่เกิดเป็นพ่อค้ากรรมนั้นส่งผลให้ท่านมีศรีศมีเช่นกลับด้วยมณฑลแห่งพระจันทร์ตั้งขึ้นจากมณฑลแห่งนาปีของเขาและด้วยเหตุนี้จึงเป็นเหตุปัจจัยส่งผลให้ได้เข้าพระพุทธเจ้าเมื่อได้เรียนรู้การเจริญกรรมฐานและปฏิบัติธรรมแล้วก็สามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ภายในเวลา ๒ หรือ ๓ วัน

จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะเป็นการสร้างเจดีย์หรือการบูชาพระเจดีย์กรรมเหล่านั้นล้วนส่งผลดีให้กับผู้กระทำนั้นทั้งสิ้นการได้กุศลกรรมจากการสร้างเจดีย์นี้ตนเองทำให้เกิดการสร้างเจดีย์ในรูปแบบต่างตั้งแต่สมัยพุทธกาลนั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันซึ่งสามารถสังเกตได้ว่าในสถานที่สำคัญของพุทธศาสนาเช่นวัดวาอารามสังเวชนียสถานเป็นต้นบ้างมีการสร้างเจดีย์เป็นเครื่องสักการะอยู่เสมอ

๔. สังเวชนียสถาน ที่นี้คือสถานที่ที่พุทธเจ้าประสูติตรัสรู้แสดงปฐมเทศนาและดับขัน
ปรินิพพานในสถานที่เหล่านี้ถูกกล่าวถึงนั้นมีปรากฏในเรื่องสามชายอยู่ ๓ สถานที่ปรากฏอย่าง
ชัดเจน ๒ สถานที่คือ

๑) สถานที่ตรัสรู้อย่างเด่นชัดก็เพราะว่ามีภาระบ่งชี้สถานที่คือในราวป่ามทาวัน
ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราและจุดที่พุทธเจ้าตรัสรู้ก็ระบุชัดเจนว่าอยู่ที่ควงไม้โพธิ์นอกจากนี้ยังปรากฏใน
เรื่องปฐมโพธิกาลซึ่งกล่าวยืนยันยืนยันว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้ ณ ควงไม้โพธิ์กับเรื่องสัณขัยและการที่
พระพุทธเจ้าประทับนั่งผินพระพักตร์ไปทางทิศบูรพาคือทิศตะวันออกตลอดราตรีจนถึงอรุณขึ้นจึงได้
ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคนไทยจึงถือเอาทิศตะวันออกเป็นที่ที่มีความมงคลโดยจะสังเกตได้
จากการจัดโต๊ะหมู่บูชาซึ่งมักจะให้ตั้งพระพุทธรูปในทางทิศตะวันออกรวมไปถึงการสร้างอุโบสถวัดบาง
สระจ่างให้พระประธานหันพระพักตร์ไปในทางทิศตะวันออกด้วย

๒) สถานที่แสดงปฐมเทศนามีปรากฏว่าในอาสนะหาบูรณมีเสด็จถึงที่อยู่ของภิกษุ
ปัญจวัคคีย์ในป่าสิปตมฤคทายวันดงยางภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นซึ่งเรียกร้องด้วยถ้อยคำอันไม่สมควร
ทำให้สำนึกตัวแล้วจึงทรงแสดงพระธรรมจักรทรงมีธรรมจักรบรรอันให้เป็นไปแล้ว

ในเรื่องสุภททปริพาชกยังได้มีการกล่าวถึงสถานที่ปรินิพพานของพระพุทธรูป
ปรินิพพานในป่าสาละวันใกล้กับเมืองกุสินาราโดยในเรื่องสุภททปริพาชกพระอาจารย์อธิบายความ
ก่อนที่จะปรินิพพานว่าพระศาสดาบรรทมแล้วบนพระแท่นที่เป็นปรินิพพานในสาระวัน ของเจ้ามัลละ
ทั้งหลายอันเป็นที่แหวะพักใกล้พระนครกุสินารา

๔.๓.๒ อิทธิพลต่อการทางด้านพุทธศิลป์

พุทธศิลป์คืองานศิลปะที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนาเช่นการสร้างพระพุทธรูป
ปางต่างซึ่งเป็นงานประติมากรรมภาพจิตรกรรมในโบราณสถานที่อยู่ในวัดเป็นต้นในการศึกษาเรื่อง
กรรมในนี้จะศึกษารวมไปถึงพุทธศิลป์แขนงต่างที่ได้รับอิทธิพลจากทั้งโดยตรงและทางอ้อมงาน
พุทธศิลป์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากสามารถจำแนกได้ดังนี้คือ

๑. งานทางด้านประติมากรรม

กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวถึงของการสร้างพระพุทธรูปซึ่งเป็นงาน
ประติมากรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธรูปศาสนาโดยอ้างถึงตำนานแก่นจันทร์ที่ว่าครั้งที่พระพุท
องค์เสด็จจำพรรษาอยู่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์พระเจ้าปเสนทิโกศลมีความริษยาจนถึงพระพุทธรูปองค์จึงตรัส
สั่งให้นางช่างทำพระพุทธรูปด้วยการแก่นจันทร์แดงประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พุทธเจ้าเคยประทับ
พระพุทธรูปเสด็จลงมาแล้วก็บันดาลให้พุทธรูปแก่นจันทร์เสื่อมไปแล้วแต่พุทธเจ้าตรัสให้รักษา
พระพุทธรูปนั้นไว้เพื่อสาธุชนจะได้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูปต่อไป^{๒๐}

งานประติมากรรมในประเทศไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง
กรรมในส่วนมากจะเป็นพระพุทธรูปและพระเครื่องงานประติมากรรมดังกล่าวได้รับอิทธิพลจาก
เรื่องราวในดังนี้

๑) พระพุทธรูปปางปาลิไลยก์พระพุทธรูปปางนี้เป็นบางประจำวันพุทธกลางคืน
พระพุทธรูปปางนี้อยู่ในอิริยาบถประทับนั่งบนก้อนศิลาห้อยพระบาททั้ง ๒ ข้างโรงทอดพระบาท

^{๒๐} สมพร ไชยภูมิธรรม, ปางพระพุทธรูป, (กรุงเทพมหานคร: ต้นธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕.

เล็กน้อยมหัศจรรย์กว้างขวางบนพระชานูซ้ายพระหัตถ์ขวาหางยาวบนพระชานูขวาเป็นกิริยาทรงรับมีข้างหมอบถือหมอน้ำยื่นถวายและมีสิ่งหมอบถือรังผึ้งถวายอยู่ข้างหน้าพระพุทธรูปปางนี้มีที่มาจากรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพีซึ่งสมัยหนึ่งภิกษุเหล่านั้นก่อนการทะเลาะวิวาทเพราะเพียงอาบัติเพียงเล็กน้อยแต่ด้วยทัตติมานะจึงไม่ฟังพระโอวาทของพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าจึงเสด็จไปจำพรรษาที่ป่ารักชิตตะวันชาวเมืองเมื่อทราบข่าวจึงถวายบิณฑบาตเพียงแค่อ้อยอัดภาพของภิกษุเหล่านั้นให้อยู่รอดเพื่อขอขมาพระพุทธเจ้าเหล่านั้นจนกระทั่งภิกษุเหล่านั้นทูลขอขมาแล้วทูลให้เสด็จยังเมืองโกสัมพีถวายภัตตาหารตามปกติเหตุนี้พระพุทธรูปปางนี้จึงเป็นอนุสรณ์แสดงถึงผลการทะเลาะวิวาทกันจนพระพุทธเจ้าต้องจำพรรษาในป่าเพียงพระองค์เดียวเมื่อออกพรรษาแล้วจึงตัดกับภิกษุชาวเมืองโกสัมพีทั้งหลายที่มากราบทูลเชิญเสด็จยังเมืองโกสัมพีในประเทศไทยมีการสร้างพระพุทธรูปปางนี้ที่สำคัญ เช่น พระองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่ที่พระวิหารวัดป่าเลไลยก์วรวิหารอำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรีที่คนไทยเรียกว่าหลวงพ่อดโตซึ่งเป็นศิลปะสมัยอุทอง^{๒๑}

๒) พระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพุทธรูปปางนี้นั่งขัดสมาธิพระหัตถ์ซ้ายหงายวางบนพระเวลาพระหัตถ์ขวาวางบนพระชานูนิ้วพระหัตถ์ชี้ลงพื้นธรณีปางนี้นิยมธรรมรัศมีบนพระเศียรแล้วนิยมทำเป็นพระประธานในพระอุโบสถพระพุทธรูปปางนี้มีที่มาจากพุทธประวัติตอนตรัสรู้ซึ่งเรื่องนี้ปรากฏในในเรื่องสังยุตต์เรื่องนี้พระอาจารย์อาจารย์และเริ่มอธิบายถึงการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าตั้งแต่สุเมธดาบสเป็นต้นมาการบำเพ็ญบารมีเช่นนี้เป็นการทำบุญกุศลอย่างหนึ่งจนถึงวันวิสาขบูชาได้เสวยข้าวปายาสซึ่งนางสุชาดาถวายแล้วทรงลอยภาคในแม่น้ำเนรัญชราทรงรับหน้าทีนายโสถถียะถวายแล้วเสด็จสู่ควงไม้โพธิ์ทำปฏิญาณว่าเราจะไม่ทำลายบัลลังก์นี้ตลอดเวลาที่จิตของเราจะไม่แกกรรมจากอาสวะนะทั้งหลายด้วยการไม่เข้าไปถ่มเมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ทันอัสดงทรงกำจัดมารและพญามารได้

๓) พระพุทธรูปปางปฐมเทศนาหรือปางแสดงธรรมจักรพระพุทธรูปปางนี้อยู่ในอิริยาบถนั่งขัดสมาธิราบพระหัตถ์ขวายกขึ้นจะจับนิ้วพระหัตถ์เป็นรูปวงกลมเป็นกิริยาการแสดงธรรมอิริยาบถนั่งขัดสมาธิราบพระหัตถ์ขวายกขึ้นจับนิ้วภาพวาดเป็นรูปวงกลมเป็นกิริยาแสดงความพระหัตถ์ซ้ายยกขึ้นปกครองบางแห่งพระหัตถ์ซ้ายแบวางบนภาพเปลاب้างยกขึ้นถือชายจีวรบ้างบางแห่งธรรมแบบนั่งห้อยพระบาทก็มีพระพุทธรูปปางนี้มีที่มาจากพุทธประวัติตอนแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คนมีโกณฑัญญะพราหมณ์เป็นหัวหน้าต่างความในคัมภีร์อรรถธรรมมหาหมดในเรื่องสังยุตต์ตั้งแต่ตอนที่ทำสังบติกรรมทูลอาราธนาให้แสดงธรรมแก่สัตว์โลกทั้งหลายจึงตัดสินใจแสดงธรรมเพื่อประกาศหลักคำสอนของพุทธศาสนาการแสดงปฐมเทศนาในครั้งแรกทำให้โกณฑัญญะพราหมณ์ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นคนแรกของพุทธศาสนาตามที่ตนปรารถนาในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสีและพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตะพร้อมทั้งการถวายทานอันเลิศหลายครั้งด้วยกัน

๔) พระพุทธรูปปางถวายเนตรมีที่มาจากพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าตรัสรู้ซึ่งปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาเรื่องสังยุตต์ก่อนที่จะทรงตัดสินใจแสดงธรรมเมื่อพระองค์ตรัสรู้แล้วพระองค์เสด็จประทับเสวยวิมุตติสุขอยู่ที่ต้นศรีมหาโพธิ์เป็นเวลา ๗ วันประทับยืนกลางเจ้าทางทิศ

^{๒๑} วรนนันท์ ชีวาลทิพากร, พระพุทธรูปคู่บ้าน คู่เมือง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทิพากร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๒.

อีสานของต้นศรีมหาโพธิ์นั้นทรงทอดพระเนตรต้นศรีมหาโพธิ์โดยไม่ได้กระพริบพระเนตรถึง ๗ วัน สถานที่เสด็จประทับยืนทอดมณฑลเทศาภิบาลต้นศรีมหาโพธิ์นั้นเรียกว่าอนิมิสเจดีย์^{๒๒} หรือเภสัชเจดีย์ พระพุทธเจ้าที่ทรงฝังพระเนตรดูต้นพระศรีมหาโพธิ์ในครั้งนั้นเป็นเหตุให้มีการสร้างพระพุทธรูปปางถวายเนตรขึ้นและคนไทยนิยมสร้างพุทธรูปปางนี้ไว้เพื่อสักการบูชาโดยเฉพาะที่เกิดวันอาทิตย์

๕) พระพุทธรูปปางตรัสรู้เป็นปางที่มีที่มาจากพระพุทธประวัติตอนตรัสรู้ซึ่งปรากฏในเรื่องสังยุตตปิฎกที่พระพุทธเจ้าทรงกำจัดมารและพละมารได้ทรงบรรลุพุทโธปนิเวชาสนุสสติญาณ บรรลุจตุปปาตญาณในมัชฌิมยามอย่างพระยาหลงในปัจจุกาลที่ที่สุดปิดประจิมยามและตรัสรู้ในที่สุดหลังจากทรงบำเพ็ญบารมีมาเป็นเวลาหลายภพหลายชาติตนนั้นไม่ถ้วนเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้มีการสร้างพุทธรูปปางตรัสรู้เพื่อเป็นพุทธานุสรณ์พระพุทธรูปปางนี้ตรัสรู้ในอริยบทหนึ่งขัตตสมาธิราบรหัสทั้งสองหลายวางซ้อนกันบนพระเพลาคือพระหัตถ์ขวาที่พระหัตถ์ซ้ายพระชงฆ์ขวาที่พระชงฆ์ซ้าย

๖) พระพุทธรูปปางรำพึงมีที่มาจากพุทธบาทตอนตัดสินพระทัยแสดงพระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ซึ่งปรากฏในเรื่องสังยุตตปิฎกกล่าวถึงพระพุทธเจ้าที่กำลังประทับที่โคนไม้อัถตราโคโลว่าสัปดาห์ที่ ๘ ประทับที่นั่นถึงความเป็นผู้ชนขวยน้อยด้วยพิจารณาเห็นว่าทำเป็นสภาพลักซึ่งอันทำวสหมบดีผู้มีพรหมนั้นหนึ่งเป็นบริวารเชื่อเชิญให้ทรงแสดงธรรมจงพิจารณาดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักรสุขแล้วทรงรับคำเชิญของพระพรหม

๗) พระพุทธรูปปางนาคปรกมีประวัติความเป็นมาจากพุทธประวัติซึ่งปรากฏในคัมภีร์อรรถารมมบทเรื่องสังยุตตปิฎกเสด็จไปเยี่ยมแม่จิกในเรื่องสังยุตตปิฎกแสดงอย่างย่อๆจึงไม่ปรากฏเหตุนี้เด่นชัดใน

๘) พระพุทธรูปปางเรือนแก้วสันนิษฐานว่ามีที่มาจากผู้ประวัติหลังจากตรัสรู้ซึ่งปรากฏในเลือกสรรใจเมื่อตรัสรู้แล้ว ๓ สัปดาห์ในสัปดาห์ที่ ๔ พระพุทธเจ้าเสด็จจากตรกมลแล้วไปทางทิศพายัพแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ประทับนั่งขัตตสมาธิในเรือนแก้วซึ่งเทวดาเนรมิตขึ้นถวายทรงพิจารณาพระอภิธรรมปิฎกขณะเรือนแก้วนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จจากตรกมลแล้วไปทางทิศพายัพแห่งต้นพระศรีมหาโพธิ์ประทับนั่งขัตตสมาธิในเรือนแก้วซึ่งเทวดาเนรมิตขึ้นถวาย ทรงพิจารณาพระอภิธรรมปิฎก ณ เรือนแก้วนั้น^{๒๓}

๙) พระพุทธรูปปางประดิษฐานรอยพระบาทพระพุทธรูปปางนี้อยู่ในพระอิริยาบถยืนพระหัตถ์ทั้งสองข้างห้อยประสานที่พระพิราพระป่าซ้ายทรงเหยียบหลังพระบาทขวาเป็นกิริยากดพระบาทอันเป็นอาการสังวรตั้งพระทัยประดิษฐานและรอยพระบาทปรากฏชัด มีลายลักษณะพระบาทครบสมบูรณ์ พระพุทธรูปปางนี้สันนิษฐานว่ามีที่มาจากผู้ประมาท ๓ เหตุการณ์ด้วยกันคือ ประดิษฐานรอยพระบาท ณ ริมฝั่งแม่น้ำนมทามหานทีการปฏิสถานพุทธบาท ณ เขาสังข์พันธ์ และการประดิษฐานรอยพระบาท ณ แคว้นกุรุรัฐ ที่เกี่ยวกับเรื่องของผลกรรมในมีอยู่แค่เรื่องเดียว คือเรื่องนางสามาวดี ในตอนที่พระเจ้าเสด็จโปรดมาคันทียาพราหมณ์และครอบครัว และทรงเห็นอุบิสนัยแห่งการบรรลุเป็นพระอนาคามีของทั้งคู่ เมื่อถึงตอนที่ทั้งคู่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว ประสงค์จะถวายบุตรสาวของตนเอง

^{๒๒} สมพร ไชยภูมิธรรมล ปางพระพุทธรูป, (กรุงเทพฯมหานคร: ต้นธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๗๕.

^{๒๓} สมพร ไชยภูมิธรรมล ปางพระพุทธรูป, หน้า ๑๐๙.

จากพุทธเจ้าทรงปฏิเสธด้วยการแสดงธรรมว่า เราไม่ได้มีความพอใจในเมถุน เพราะเห็นนางตั้งหน้านางอวด และนางราคา โฉนเล่า จักมีความพอใจเพราะเห็นธิดาของท่านนี้จึงเต็มไปด้วยเท่า

๑๐) พระพุทธรูปปางลีลาसनนิษฐานได้ว่ามีที่มาจากพระพุทธรูปประวัติตอนที่เสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หลังจากได้ทรงแสดงธรรมโปรดพุทธมารดาซึ่งได้สั่งสมบุญบารมีมาตั้งแต่พุทธเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสีในขณะที่แสดงธรรมในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้นอินทกเทพบุตรและองค์กุมารเทพบุตรได้มาฟังธรรมด้วยเมื่อเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ต้องถอยร่นออกไปส่วนอินทบุตรยังคงได้อยู่ที่เดิม พระพุทธเจ้าจึงทรงมีพระประสงค์จะให้ทราบถึงผลทางที่แตกต่างกันโดยจัดว่า

พืชแม้มาก่อนบุคคลหวานแล้วในขนาดตอนผ่นยอมไม่ไพบูลย์ทั้งหม้อย่างชวานาได้ยินดีฉันไตทานมากมายอันบุคคลตั้งไว้ในหมู่ชนผู้ทุศีลผ่นยอมไม่ไพศาลทั้งไม่อยากทายกให้ยินดีฉันนั้นเหมือนกันพืชมาเล็กน้อยอันบุคคลหวานแล้วในนาคีเมื่อผ่นหลังสายน้ำถูกต้องผลก็ยอมย้งชวานาให้ยินดีได้ฉันไตเมื่อสักการะแม้นเล็กน้อยอันทายกทำแล้วในเหล่าท่านผู้มีศีลผู้มีคุณคงที่ผลก็ยอมย้งทารกให้ยินดีได้ฉันนั้นเหมือนกัน

๑๑) พระพุทธรูปปางประทานไทยพระพุทธรูปปางนี้มี ๒ แบบคือแบบหนึ่งอยู่ในพระอิริยาบถนั่งขัดสมาธิยกพระหัตถ์ทั้งสองป้องเสมอพระอุระตั้งฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองนั้นหันเข้าหากันเบนออกไปข้างหน้าเล็กน้อยอีกแบบหนึ่งอยู่ในพระอิริยาบถยืนยกพระหัตถ์ทั้งสองเสมอพระอุระตั้งฝ่าพระหัตถ์ออกไปข้างหน้าแบบพระปางห้ามญาติพระพุทธรูปปางนี้สันนิษฐานได้ว่ามีที่มาจากเรื่องพระเทวทัตที่เมื่อบวชแล้วเป็นผู้มีสายไฟสูงคิดทำลายพุทธเจ้ารวมถึงการยางส่งให้แตกกันเพื่อให้ตนเองได้ปกครองคณะสงฆ์ทำให้พระเทวทัตต้องถูกรณีสืบและต้องไปเกิดในเวจิมหานรกที่ก่อนจะถูกกรณีสืบได้สำนึกผิดแล้วเดินทางเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแต่ถูกรณีสืบก่อนที่จะได้เข้าเฝ้าพระพุทธจริยาตาอุปทานไทยโพสตันจึงแสดงแก่พระเจ้าอาริยาสูตรที่หลงผิดเพราะเชื่อฟังคำสอนของเทวทัตภายหลังสำนึกผิดได้เป็นเหตุให้สร้างพระพุทธรูปปางนี้^{๒๔}

๑๒) พระพุทธรูปปางโปรดพระมารดาพระพุทธรูปปางนี้อยู่ในพระอิริยาบถนั่งขัดสมาธิพระหัตถ์ซ้ายวางขายบนพระชานูพระหัตถ์ขวายกขึ้นเสมอพระอุระจับพระองคุลีเป็นกิริยาแสดงธรรมโปรดบางที่ทำเป็นรูปพระหัตถ์ พระองคุลีลงเล็กน้อยเป็นกิริยาขวากให้เข้ากับเรื่องงานทรงกวัภพระภาคตรีสเรียกพระมารดาให้เข้ามานั่งใกล้เพื่อรับพระธรรมเทศนาที่ตั้งพระทัยเสด็จมาโปรดพระพุทธรูปปางนี้สันนิษฐานว่ามีที่มาจากพุทธประวัติตอนที่เสด็จโปรดพระพุทธมารดาซึ่งปรากฏในเรื่องยมกปาฏิหาริย์ในขณะที่ทรงแสดงพระอภิธรรมแก่พุทธมารดานั้นพระสารีบุตรเถระไปทำวัดแต่ละศาสนาในที่นั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสกับพระสารีบุตรว่าสารีบุตรวันนี้เธอจงบอกแก่ภิกษุ ๕๐๐ ผู้เป็นนิเสธของตนเพราะทรงเห็นอุปนิสัยแห่งการบรรลุลุทธิธรรมของพระภิกษุเหล่านั้นเพราะภิกษุเหล่านั้นเมื่อชาติก่อนทำไมพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปเกิดเป็นค่างควาขนาดนั้นมีพระเถระ ๒ รูปทรงกลมและท่องอภิธรรมอยู่ถึงแม้ว่าค่างควาเหล่านั้นไม่เข้าใจเนื้อความแต่ก็ทำให้เกิดในเทวโลกและถ้าต่อมาได้เกิดเป็นมนุษย์และได้บวชในสำนักพระสารีบุตรและได้เป็นผู้ขานานูในปกรณ ๗ ก่อนว่าพิสุจน์ทั้งปวงจากพุทธประวัติตอนนี้แสดงให้เห็นว่าในขณะที่พุทธเจ้าแสดงธรรมโปรดพระพุทธมารดาอยู่ก็ยังไม่ส่ง

^{๒๔} สมพร ไชยภูมิธรรม, ปางพระพุทธรูป, (กรุงเทพมหานคร: ต้นธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓๔.

ละเลยชนเหล่าอื่นที่สามารถบรรลุธรรมได้เลยพระพุทธจริยาตอนที่โปรดพระพุทธมารดานี้เป็นเหตุให้สร้างพระพุทธรูปที่เรียกว่าปางโปรดพระมารดา^{๒๕}

๑๓) พระพุทธรูปปางอธิษฐานเพศบรรพชิต คือปางมหาภิเชก พระพุทธรูปปางนี้สันนิษฐานได้ว่ามีที่มาจากพุทธประวัติตอนเสด็จออกบรรพชาความของพระพุทธประวัติตอนนี้ปรากฏอยู่ในพระสูตรชื่อวามหาปทานสูตรในพระสุตตันตปิฎกที่ขนิยามหาวรรคและเรื่องสังยุตตอนทรงเห็นเทวทูตและเสด็จบรรพชาคือทรงเห็นแก่คนเจ็บคนตายโดยลำดับจึงเกิดธรรมสังเวชในวันที่ ๔ ทรงเห็นบรรพชิตตั้งความพอใจในการบรรพชาจึงทรงพระดำริว่าการบรรพชาดีและจึงตัดสินพระทัยออกบรรพชาเมื่อไถนทัพพราหมณ์ได้ทราบข่าวแล้วจึงตามเสด็จเพราะมีความปรารถนาเพื่อแทงตลอดธรรมอันเลิศก่อนภิกษุทั้งหลายตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าวิปัสสี

๑๔) พระพุทธรูปปางประทานเอหิภิกขุเป็นพระพุทธรูปที่มีที่มาจาก การประทานเอหิภิกขุสัมปทานแก่บุคคลที่พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าควรบวชดังเช่นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในมีหลายเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าต้องใช้เวลาบวชเช่นนี้ผู้ที่ได้รับการบวชด้วยวิธีนี้ล้วนแต่เคยได้สั่งสมกรรมดีและบุญบารมีมาเป็นเวลาหลายภพหลายชาติซึ่งผลกรรมเหล่านี้เป็นเหตุปัจจัยให้ผลบรรลุมรรคผลนิพพานเมื่อพุทธเจ้าทรงพิจารณาแล้วสมควรบวชจะตรัสว่าจงเป็นภิกษุมาเถิดกรรมเหล่ากล่าวดีแล้วจงประพฤติพรหมเพื่อทำสิ่งสุดแห่งทุกข์โดยชอบจง เช่น ทรงประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่ อุปลิสสะและโกลิตะพร้อมด้วยบริวาร

๑๕) พระพุทธรูปปางแสดงยมกปาฏิหาริย์พระพุทธรูปปางนี้สันนิษฐานได้ว่ามีที่มาจากพุทธประวัติตอนทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ดังปรากฏในเรื่องยมกปาฏิหาริย์พุทธประวัติตอนนี้มีความสัมพันธ์กับกรรมและการให้ผลของกรรมที่เหล่านี้และที่ทั้งหลายได้ก่อไว้คือการเบียดเบียนพุทธเจ้ามีให้ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ได้แต่ไม่สามารถขัดขวางพุทธองค์ได้ทั้งตนเองก็ไม่สามารถแสดงปาฏิหาริย์แข่งกับพระพุทธองค์ได้เช่นกันตามนั้นทำให้ปุณณกัสสปซึ่งเป็นเดียริยผู้นำการแสดงปาฏิหาริย์แข่งกับพระพุทธเจ้าต้องอับอายจนต้องกระโดดน้ำฆ่าตัวตายและไปเกิดในอเวจีพระพุทธรูปปางนี้อยู่ในพระอิริยาบถประทับนั่งบนบัลลังก์ห้อยพระบาททั้งสองแบบนั่งเก้าอี้ที่พระบาทมีออกบัวรองรับพระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลาพลาดขวายกมือเสมอพระอุระจีบพระองค์เป็นกิริยาทรงแสดงธรรม^{๒๖}

๑๖) พระพุทธรูปปางเปิดโลกสันนิษฐานได้ว่ามีที่มาจากพุทธประวัติหลังจากที่เสด็จจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์กับยังโลกมนุษย์ซึ่งมีปรากฏในเรื่องยมกปาฏิหาริย์ตอนพระพุทธเจ้าองค์ทรงเปิดโลกลาดน้ำพระพุทธเจ้าประทับยืนอยู่บนยอดเขาสิเนรุทรงธรรมยมกปาฏิหาริย์ในการที่เสด็จลงจากเทวโลกพระอาจารย์และอธิบายความตอนนี้อย่าง

พระศาสดาประทับยืนอยู่บนยอดเขาสิเนรุทรงธรรมยมกปาฏิหาริย์ในการที่เสด็จลงจากเทวโลกโรงแรมดูช่างบนแล้วสถานที่อันพระองค์ทรงแลดูแล้วทั้งหลายได้มีเนนเป็นอันเดียวกันจนถึงพรหมโลกทรงดูช่างกลางสถานที่อันประสงค์ทรงแลดูแล้วได้มีเนนเป็นอันเดียวกันจนถึงอเวจีทรงแลดูทิศใหญ่และทิศเฉียงทั้งหลายจักรวาลหลายแสนได้มีเนนเป็นอันเดียวกันเทวดาเห็นพวกมนุษย์แม้พวกมนุษย์ก็เห็นพวกเทวดาพวกประดาและมนุษย์ทั้งหมดต่างเห็นกันแล้วเฉพาะหน้าที่เดียวพระผู้มีพระ

^{๒๕} สมพร ไชยภูมิธรรม, ปางพระพุทธรูป, (กรุงเทพมหานคร: ต้นธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๑.

^{๒๖} สมพร ไชยภูมิธรรม, ปางพระพุทธรูป, หน้า ๒๗๘.

ภาคเจ้าทรงเป็นพระฉัพพรรณรังสีไปแล้วมนุษย์ในบริษัทซึ่งมีพระเจ้าในวันนั้นแล้วชื่อว่าไม่ปรารถนาความเป็นพระพุทธรูปเจ้ามิได้มีเลยพวกเทวดาลงทางบันไดทองพวกมหาพรหมลงทางบันไดเงินพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จลงบันไดแก้วมณี

จากการที่เปิดโลกให้ชาวโลกทั้งหลายได้เห็นกันและกันทำให้มนุษย์โลกได้ทราบถึงความเป็นอยู่ในภพภูมิสวรรค์และนรกว่าต้องเสวยกรรมที่ตนเองได้ก่อไว้อย่างไรบ้างเป็นการให้ปาฏิหาริย์เพื่อจะสอนเรื่องผลของกรรมดีและกรรมชั่วของพระพุทธรูปเจ้าซึ่งใช้ได้ผลเป็นอย่างดีในสมัยนั้นพระพุทธรูปปางเปิดโลกนี้อยู่ในพระอิริยาบถยืนห้อยพระหัตถ์ทั้งสองข้างลงตามปกติเหมือนประทับยืนแต่เวลาฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองหันออกไปข้างหน้าเป็นกิริยาเปิดทำเป็นแบบยกฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองขึ้นก็มี

๑๗) พระพุทธรูปปางโปรดช้างนาฬาคีรีพระพุทธรูปปางนี้นั้นนิชฐานว่ามีที่มาจากสาเหตุที่พระเทวทัตนั้นมีความพยายามมองค์พระชนมายุของพระพุทธรูปเจ้าเพื่อสถาปนาตนเองเป็นพระพุทธรูปเจ้าเสียเองครั้งแรกขึ้นเขาคิชฌกูฏและกัณฐะเพื่อปลงพระชนม์พระพุทธรูปเจ้าแต่ไม่สำเร็จถึงกระนั้นธรรมพุทธรูปเจ้าทรงหื้อพระโลหิตซึ่งเป็นอนันตริยกรรมข้อหนึ่งครั้งนี้ทำด้วยการปล่อยช้างนาฬาคีรีขึ้นเป็นช้างที่ดุร้ายมากเพื่อใช้ช้างนาฬาคีรีทำร้ายพุทธรูปเจ้าความนัยประหวัดตอนในพระธรรมวินัยและเรื่องพระเทวทัตพระเทวทัตทำไม่สำเร็จพระพุทธรูปเจ้าทรงแม่เมตตาจิตจนช้างนาฬาคีรีรูงแล้วเข้าไปหาพุทธรูปเจ้าพระพุทธรูปองค์จึงตรัสสอนช้างนาฬาคีรีไม่ให้ความชั่วเพราะถึงแม้ว่าเป็นสัตว์เมื่อทำความชั่วก็ต้องไปสู่ทุกคติภูมิเช่นกัน

๑๘) รอยพระพุทธรูปบาทเป็นสิ่งที่พุทธรูปเจ้าค้นเมื่อเสด็จไปที่ใดและทรงมีพระประสงค์จะประทับรอยพระบาทนั้นก็จะปรากฏขึ้นโดยไม่ต้องมีใครมาสร้างรอยพระบาทนั้นจะมีลักษณะที่ไม่เหมือนกับรอยเท้าโดยทั่วไปในได้กล่าวถึงลักษณะของรอยพระบาทในเรื่องนางสามาวดีเมื่อตอนที่มาพรหมณ์และภรรยาได้เข้าเฝ้าพุทธรูปเจ้าเพื่อถวายลูกสาวของตนแต่ไม่ทรงรับและทรงประทับรอยพระพุทธรูปบาทเอาไว้หนึ่งพำนักได้พิจารณารอยพระบาทแล้วกล่าวว่าก็คนเจ้าราชาเค็พมีรอยเท้ากลองคนเจ้าโทสะย่อมมีรอยเท้าเอาสันปีบคนเจ้าโมหะย่อมมีรอยเท้าจิกลงคนมีกิเลสเครื่องมุงบางอันเปิดแล้วมีรอยเช่นนี้จากการพิจารณาลักษณะรอยเท้าพระพุทธรูปบาทดังกล่าวจึงเป็นรูปแบบพื้นฐานในการทำแบบจำลองพุทธรูปบาทที่พบที่ต่างในประเทศเพื่อให้ได้พุทธรูปศาสนิกชนชาวไทยได้นำไปบูชาต่อไป

๒. พุทธจิตรกรรมงานจิตรกรรมที่เกี่ยวกับหลักคำสอนเรื่องกรรมในนั้นยังมีปรากฏอยู่ ณ สถานที่สัมพันธภาพในวัดพระพุทธรูปศาสนาต่างโดยมีปรากฏรวมอยู่ในพุทธจิตรกรรมอื่นงานกิจกรรมเหล่านี้สามารถบอกถึงอิทธิพลของหลักคำสอนของพระพุทธรูปเจ้าที่มีต่อคนในพื้นที่นี้สมัยต่างและในส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากการเรื่องเราจะเห็นได้ว่าตัวอย่างเรื่องกรรมในหลายเรื่องเป็นต้นกำเนิดศิลปะวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทยหลายประการดังที่กล่าวมาแล้ว เช่น ทำให้เกิดการสร้างพุทธรูปปางต่างรวมถึงการสร้างสถานที่สำคัญ ตัวอย่างเช่นการสร้างศาสนสถานภายในวัดหลายแห่งในประเทศไทยนอกจากนั้นแล้วในประเทศไทยยังมีการจำลองสถานที่ตามในตัวอย่างเรื่องราวต่าง ๆ ในไว้ในสถานที่ต่างภายในประเทศอีกด้วย

๔.๔.วิเคราะห์การให้ของกรรมและการแก้กรรม

ในวรรณกรรมในสังคมปัจจุบันมีนักปราชญ์หลายท่านได้อธิบายถึงผลของกรรมซึ่งให้ผลไปในลักษณะต่างซึ่งสามารถจำแนกการอธิบายการให้ผลของกรรมที่มีส่วนสัมพันธ์กับในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. การอธิบายเรื่องกรรมกับเรื่องนรกสวรรค์และภพภูมิต่าง ๆ

หลักกรรมตามแนวพุทธศาสนามีส่วนสัมพันธ์กับภพภูมิต่างในฐานะที่เป็นเหตุปัจจัยในการให้ผลไปสู่ภพหน้ากรรมที่ทำไปแล้วจะทำหน้าที่ให้ผู้กระทำไปสู่ภพใหม่ตามคุณภาพของกรรมหากว่าทำกุศลกรรมไว้กุศลกรรมเหล่านั้นจะเป็นเหตุปัจจัยให้เข้าถึงสุคติภูมิแต่หากว่าทำอกุศลกรรมไว้อกุศลกรรมเหล่านั้นก็จะเป็นเหตุปัจจัยให้ถึงทุคติภูมิดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในจุกก่าเมืองทางเข้าสู่ตรวาสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนมีกรรมเป็นทายาทมีกรรมเป็นกำเนิดมีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยกรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัณดั่งนั้นการที่ทำการอย่างใดอย่างหนึ่งก็ต้องคำนึงถึงผลที่ตนเองจะได้ด้วย

ในสังคมไทยปัจจุบันมีนักปราชญ์หลายท่านได้อธิบายถึงเรื่องนรก และสวรรค์ ที่สรรพสัตว์ทั้งหลายได้ก่อกรรม เอาไว้จะต้องไปเสวยกรรม ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากคำสอนในวรรณกรรมเหล่านี้ที่กล่าวถึงเรื่องกรรมกันโดยตรงจะมีอยู่ ๒ ยุคสมัยด้วยกันคือ สมัยสุโขทัย และสมัยกรุงศรีรัตนโกสินทร์ใน สมัยสุโขทัยมี วรรณกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องกรรมซึ่งอธิบายถึงการเสวยผลกรรมในภพภูมิต่าง ๆ อยู่เพียงไม่กี่เรื่องที่สำคัญได้แก่ เตภูมิกถา หรือไตรภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง จักรวาลทิปนี และ โลกทิปการ ซึ่งทั้ง ๓ วรรณกรรมนี้มีแนวการอธิบายภพภูมิต่าง ๆ ไปในแบบเดียวกัน จึงจะศึกษาเพียงแค่เรื่องที่มีอิทธิพลต่อสังคมยุคปัจจุบัน ๑ เรื่อง คือ ไตรภูมิพระร่วง ส่วนวรรณกรรมที่กล่าวถึงนรกและสวรรค์ในปัจจุบันนักปราชญ์ทางศาสนาของไทยในปัจจุบันส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากไตรภูมิพระร่วง นักปราชญ์เหล่านี้ได้สร้างวรรณกรรมพรรณนาถึงเรื่องนรกสวรรค์ไว้ดังนี้

๑. ไตรภูมิกถา หรือ ไตรภูมิพระร่วง เป็นหนังสือวรรณกรรมที่เจ้าพญาเลไทยทรงนิพนธ์ขึ้นในสมัยที่พระองค์ทรงราชย์ได้ประมาณ ๖ ปี จึงได้สร้างไตรภูมิขึ้นเพื่อให้ใช้สอนพสกนิกรทั้งหลายให้อยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งพระองค์ทรงนางหลักคำสอนในคัมภีร์ต่างทางพระพุทธศาสนา รวมถึง คัมภีร์ ๆ ทางพระพุทธศาสนา รวมถึง

ในหนังสือไตรภูมิพระร่วงได้อธิบายถึงสภาพแวดล้อมภายในนรกและสวรรค์ และวิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน หากจะกล่าวโดยย่อ พญาเลไทยได้อธิบายถึงภพภูมิทั้งหลายคือ

ก. นรกภูมิ ประกอบด้วยนรกใหญ่ นรกบ่าว โลกันตนรก และมหาอวิจินรก ดังจะได้ อธิบายดังต่อไปนี้

นรกใหญ่ เป็นที่สำหรับฝูงสัตว์ทั้งหลายอันได้กระทำบาปโดยกาย วาจาและใจ นรกใหญ่ ประกอบด้วยนรก ๘ ชุมใหญ่ ๆ ด้วยกัน ดังทั้งเป็นคาถาในไตรภูมิพระร่วงว่า

อันหนึ่งชื่อสัตยชีพ (นรก) อันเป็นชื่อกับกาฬสตนรก อันหนึ่งชื่อสังฆาฏนรก อันหนึ่งชื่อโรรุวะนรก อันหนึ่งชื่อมหาโรรุวะนรก อันหนึ่งชื่อตาปนนรก อันหนึ่งชื่อมหาตาปนนรก อันหนึ่งชื่อมหาอวิจินรก

ในไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงบรรยากาศในนรกใหญ่ ที่ผู้ทำกรรมชั่วต้องไปเสวยกรรมอย่างทรมานอย่างแสนสาหัส และได้กล่าวถึงกรรมชั่วที่ทำให้ตกนรกขุมใหญ่ ๗ ขุมนี้ว่า

คนผู้ใดเกิดมาและมีรู้จักบาปกับบุญและมีรู้จักคุณพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์และมีได้ให้ทานและมีทรัพย์และเมื่อท่านจะอวยพรให้พักห้ามปรามท่านอันหนึ่งมันก็มีรู้จักน้อมบิรูเอ็นดูกรุณาเทียรยอมเข้าสิงสัตว์ และรักเอาสินค้านั้นท่านเจ้าสินปมให้แก่ตนมักทำชู้ด้วยเมียท่านและลอบรักเมียท่านผู้อื่นและเจรจาหลอหลอรัยรัยมักกล่าวความร้ายส่อเสียดเบียดเบียนท่านกล่าวความสละประมาณท่านและกล่าวความอยากทำกล้าแข็งให้ท่านบาทเนื้อผิดใจให้ท่านโดยความเจ็บอายและกล่าวความมุสาวาทหลอหลอหลอหลออันเหมาะสมมีเป็นประโยชน์เป็นเดรัจฉานกถาและมักกินเหล้าเมามาและบมิหยิ่งผู้แก่สมณะนภามจันอันว่าคนผู้กระทำจะนี้ไซ้ไรท่านว่าตายไปก็ได้ไปเกิดในนรกอันใหญ่ ๘ อันนั้นแหละอันว่าความอันเขาเจ็บปวดทนต์ทุกข์เวทนาแห่งเขานั้นจะกล่าวเพราะมีได้เลย^{๒๗}

สำหรับในการที่บุคคลทำกรรมชั่วแล้วตายไปตกนรกเช่นในเรื่องพระเทวทัต พระพุทธเจ้าได้ทรงพัฒนาถึงเวจิมหานรกเมื่อพระเทวทัตได้ถูกรณีสืบ แล้วต้องรับกรรมในเวจิมหานรกอย่างทุกข์ทรมานในเรื่องนางสามาวดีที่เมื่อชาติก่อนเคยเผาพระจันทร์เสกพุทธเจ้าที่ยังทรงพระชนม์อยู่กรณีนั้นทมนพที่ข่มขืนพระอุบลวรรณาเถรีก็เช่นกันเป็นต้นคำที่ส่งผลให้ต้องตกนรกขุมใหญ่ ๘ ขุมในเหล่านี้มักจะเป็นกรรมที่ค่อนข้างหนักเพราะส่วนมากจะทำกับพระอรหันต์หรือบุคคลที่มีความสำคัญต่อชีวิต

นรกบ่าว หรือนรกบริวาร เป็นนรกขุมเล็กอันอยู่เป็นบริวารนรกขุมต่างในไตรภูมิพระร่วง แสดงเรื่องนรกขุมเล็กเหล่านี้ ๑๖ ขุม ๑๖ คำรบด้วยกัน คือ อสุรตนรก สุนัขนรก สโชตินรก อังครากาสนนรก โลหกุมภนรก อโยทกนรก กุสสพาลาสนรก สัตติหตนรก พิลสนรก โปราณมิพนรก โลहितปูพนรก โลหพิสนรก สังฆาณนรก อวังสินนรก โลหสิมพลินนรก และนรกบ่าวขุมค้ำกลุ่มข้ามรบที่ ๑๖ ชื่อ มิจฉาทิฐิซึ่งแต่ละกลุ่มผู้ทำกรรมชั่วที่ได้ไปเกิดนั้นต้องเสวยกรรมอย่างทุกข์ทรมาน

โลกันตนรก ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงถิ่นที่อยู่ สภาพแวดล้อมภายในและขนาดของโลกันตนรกไว้ว่านรกขุมนี้อยู่ในช่องว่างระหว่างจักรวาลและมีมิติตลอดกาลและใหญ่โตมากต่อเมื่อพระโพธิสัตว์จะตรัสรู้และเสด็จปรินิพพานในครุภพพระมารดานั้นเมื่อท่านสมภพจากมาตกรับภุชธราฆ่าม่วงพุทธเจ้าตรัสเทศนาพระธรรมจักรและเมื่อเสด็จเข้าสู่ินิพพานนั้นก็ดีในการทั้ง ๕ ครั้งนี้ในโลกันตนรกนั้นจะสว่างขึ้นมาได้^{๒๘} ในไม่มีการกล่าวถึงนรกขุมนี้โดยเฉพาะแต่การรวมกับนรกขุมอื่นซึ่งในบางเรื่องพระอัญญาจันจะใช้คำอธิบายรวมว่าลอบโดยไม่ระบุว่าขุมไหนโดยเฉพาะซึ่งเป็นการหายากจากการศึกษาเรื่องนรกขุมนี้เฉพาะในแต่อย่างเดียว

ในไตรภูมิพระร่วงยังได้กล่าวถึงบุคคลที่จะได้ไปนรกขุมนี้ว่ามีการยุยงส่งเสริมผิดใจกันอย่างเดียวเท่านั้นในก็มีเรื่องราวที่สามารถนำมาเทียบเคียงได้เรื่องหนึ่งก็คือเรื่องพระโกณฑธานเถระที่เมื่อชาติก่อนเป็นเทวดาแต่เหตุภิกขุ ๒ รูปอยู่ด้วยกันจึงลงใจด้วยการทำให้เกิดความเข้าใจผิดระหว่างกัน

^{๒๗} กรมศิลปากร, ไตรภูมิภพหรือไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหามหาราชราชาที่ ๑ พยาลิไทย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่, หน้า ๑๒.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘-๑๙.

ข. ตีรจณานภุมิ คือภุมิสัตว์ตริจณานในไตรภุมิพระร่วงกล่าวแต่เพียงเฉพาะการเสวยผลกรรมด้วยการเกิดเป็นสัตว์ตริจณานไม่ได้กล่าวถึงกรรมที่จะทำให้เกิดในภุมิสัตว์ตริจณาน^{๒๙} นี้แต่ไม่มีตัวอย่างของการจุติหรือเกิดเป็นสัตว์ตริจณานอยู่หลายเรื่องซึ่งแต่ละเรื่องนั้นผู้ที่เกิดเป็นสัตว์ตริจณานมักจะมีเหตุปัจจัยหรือกรรมให้ทำต้องเสวยกรรมเป็นสัตว์ตริจณานดังเช่นราคาซึ่งปรากฏในเรื่องชน ๓ ตอนบุรพากรรมของภรรยานายเรือโทสระซึ่งปรากฏในเรื่องชน ๓ ตอนบุรพากรรมของการและโมหะซึ่งปรากฏในเรื่องทำวสั๊กกะตอนทำวสั๊กกะโอวาหนางสุชาดาผู้เป็นนภางเป็นต้น

ค. เปรตภุมิ ในไตรภุมิพระร่วงได้กล่าวถึงเปิดหลายประเภทด้วยกันซึ่งเสวยกรรมที่แตกต่างกันออกไปที่ได้ก่อกรรมนั้นเอาไว้เป็นเรื่องเปรตก็มีปรากฏในหลายเรื่องด้วยกันดังเช่นในเรื่องสัญชัยเป็นต้นบางเรื่องนั้นการเกิดเป็นเปรตจะเกิดจากวิบากกรรมที่เหลือเมื่อได้เสวยกรรมในนรกแล้วต่อมาได้เกิดเป็นเปรตจากร่องราวสามารถสุภกรรมที่ทำให้เกิดในเฟสได้ดังนี้

ยักยกอาหารที่จะถวายพระภิกษุสงฆ์ ดังในเรื่องสัญชัย

ทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น ดังในเรื่อง อหิเปรต และอชรถเปรต

ฆ่าหรือทำร้ายบุคคลสำคัญ มีพระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นต้น ดังในเรื่องสัญชัยภูมเปรต

ยุยงให้สงฆ์แตกกัน ดังในพระสูตรสังฆราชา

ง. อสุรกายภุมิ ในไตรภุมิพระร่วงได้อธิบายถึงสภาพความเป็นอยู่ของสัตว์ที่เกิดในอสุรกายภุมิ ส่วนในได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของอสุกายและภุมิที่อยู่ของอสุรกาย ซึ่งมีปรากฏในเรื่องทำวสั๊กกะในตอนเทวดาก็บอสรุทำสงคราม ทำวสั๊กกะเห็นว่าพวกอสุรตีมน้ำทิพย์จนเมาจึงไม่ควรเป็นเทวดาจึงจะอสุรเหล่านั้นเหวี่ยงลงมหาสมุทรเมื่อได้วิเคราะห์เรื่องราวที่เกิดขึ้นดังกล่าวแล้วพวกอสุรมีสภาพเช่นเดียวกับเทวดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แต่ถูกขับไล่ออกจากสวรรค์เนื่องจากทำตนไม่เหมาะสมดังนั้นจึงสามารถไปยังสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่อทำสงครามกับทำวสั๊กกะได้และนอกจากนี้ยังมีปรากฏให้เห็นว่าสามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้ดังตอนที่ทำวสั๊กกะปลอมเป็นอสุรชิงนางสุชาดาซึ่งเป็นธิดาของพระยาศุณย์นอกจากนี้พวกอสุรยังสามารถเที่ยวไปในโลกมนุษย์ได้ตามประสงค์^{๓๐} รวมถึงการเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วย

จ. มนุสสภุมิ ในไตรภุมิพระร่วงได้กล่าวถึงความแตกต่างในระหว่างหมู่มนุษย์ด้วยกันโดยจำแนกออกตามช่วงระยะที่อยู่ในครุฑและสภาพแวดล้อมในครุฑลักษณะนิสัยและอายุไขของมนุษย์ที่แตกต่างกันหากว่าได้ศึกษาเรื่องกรรมในก็จะทราบว่สิ่งเหล่านี้ล้วนมีเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้นคือกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อนและชาติปัจจุบันเช่นเรื่องพระโสณเถระที่ต้องกลับกลายเป็นหญิงก็เพราะกรรมอันลามกของตนเรื่องจำคุกอาชีวะที่เกิดมามีอุปนิสัยผิดแปลกไปจากคนทั่วไปเพราะกรรมชั่วของตนหรือบุรพากรรมของพระสิวลีในเรื่องของตนเป็นต้นจะสังเกตเห็นได้ว่าหากได้ทำกรรมดีมาแต่ชาติปางก่อนก็มักจะเกิดมาอย่างมีความสุขอย่างเช่นการเกิดของสุเขสามณเฑียรบัณฑิตสามณเฑียรสุนสามณเฑียรเป็นต้นตามที่ได้กล่าวมาในบทที่ ๓ นอกจากนี้แล้วในไตรภุมิพระร่วงได้พรรณนาถึงมนุษย์ที่เกิดในทวีปอื่นนอกจากชมพูทวีปและภุมิในทวีปเหล่านั้นอย่างละเอียด

^{๒๙} กรมศิลปากร, ไตรภุมิกถา หรือไตรภุมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ราชที่ ๑ พยาลิไทย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่, หน้า ๓๖.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑-๒๗.

ฉ. สวรรค์ ๖ ชั้นประกอบด้วยชั้นจาดุมหาราชิกาดาวดิงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี และปรนิมิตสวสตีตี ในไตรภูมิพระร่วงได้พรรณนาถึงสภาพแวดล้อมของสวรรค์วิถีชีวิตของเทวดาทั้งหลายรวมถึงสาเหตุของการสิ้นอายุของเทวดาทั้งหลายการที่ได้ไปสู่สวรรค์ ๖ ชั้นจะต้องทำกุศลกรรมแม้เพียงทางใจก็สามารถที่จะเข้าถึงได้อย่างเช่นกรณีการตายของมัญญกฤษฏลีหรือกรณีของธรรมิกอุบาสดังที่ยกตัวอย่างมาแล้วในบทที่ ๓ เป็นต้น

สำหรับเรื่องราวการปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิในว่ากล่าวถึงสวรรค์เพียงไม่กี่ชั้นเท่านั้นกล่าวคือจะพบเรื่องสวรรค์ชั้นดาวดิงส์และชั้นดุสิตส่วนใหญ่เป็นเรื่องธรรมดาปาฏิหาริย์ กล่าวถึงพุทธเจ้าเสด็จจำพรรษาในสวรรค์ชั้นดาวดิงส์เพื่อโปรดพุทธมารดาส่วนกรรมที่จะทำให้เกิดในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ สามารถกล่าวสรุปได้ว่าต้องทำกุศลกรรมด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์โดยสามารถทำกุศลกรรมดังกล่าวนี้ได้ทั้งทางกายทางวาจาและทางใจในมีหลายเรื่องด้วยกันดังจะยกตัวอย่างการกระทำกรรมทั้ง ๓ ทางคือการกระทำทางกายดังตัวอย่างเรื่องนานาชาติเทวะธิดาทางวาจาตั้งตัวอย่างเรื่องที่ผ่านประตูดิเรขฐีที่มีบัณฑิตผู้หนึ่งเที่ยวป่าประกาศให้ผู้คนมาฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าส่วนทางใจตั้งตัวอย่างที่มีมัญญกฤษฏลี เป็นต้น

ช. สวรรค์ชั้นพรหมแบ่งเป็นสวรรค์ชั้นรูปพรหม ๑๖ ชั้นและอรุปรหม ๔ ชั้นในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงกรรมที่ทำให้ได้เกิดในสวรรค์ชั้นพรหมไว้ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าอยากได้เจริญญาณสมาบัติจนบรรลุตั้งแต่ประณยามจนถึงจุดถกถนหรือตายไปแล้วจะได้เข้าถึงสวรรค์ชั้นพรหมชั้นใดชั้นหนึ่งแต่ถ้าเจริญสมณสมบัติได้จนบรรลุพระโสมณะนามก็จะเข้าถึงหลักสูตรอบรมและถ้าหากว่าบรรลุเป็นพระอนาคามีก็จะได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นพรหมที่เป็นจริงของพระอนาคามีโดยเฉพาะชั้นใดชั้นหนึ่งในห้าชั้นคือพระวิหารภูมิอัทธภูมิสุทสาภูมิทศศรีภูมิและอาการนิชฐาภูมิส่วนในมีอยู่เรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงการปฏิบัติตนที่ทำให้เข้าถึงสวรรค์ชั้นพรหมและการที่ทำให้ต้องพ้นจากสวรรค์ชั้นพรหมคือเรื่องนางลูกหมูสุกรซึ่งสวรรค์ชั้นพรหมพระพุทธเจ้าตรัสถึงหน้าลูกสุกรตัวหนึ่งที่เมื่อชาติก่อนเป็นพระราชธิดาพระนามว่าบุษปะตีได้ทอดพระเนตรเห็นหมู่หมอนอนแล้วยังตะกรุดสัญญาให้เกิดขึ้นในที่นั้นจะได้ปลุกยามเมื่อถึง สิ้นพระชนจึงเกิดในพรหมโลกก็แลพระนางครั้นจตุจากอัทธภาพนั้นแล้วสับสนอยู่ด้วยอำนาจสติจึงเกิดแล้วในกำเนิดสุกร

๒ วรรณกรรมเรื่องกรรมที่ปณี เป็นวรรณกรรมที่พระพรหมโมลีวิลาศ ญาณวโร ได้รจนาขึ้นในวรรณกรรมนี้ได้กล่าวถึงการเข้าถึงภพภูมิต่างซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ก. อบายภูมิด้านอธิบายสรุปภาพรวมของการให้ผลของกรรมที่จะได้ไปเกิดในอบายภูมิว่าอกุศลกรรม ๑๐ ซึ่งแบ่งเป็นความประพฤติผิดทางกายทางวาจาและทางใจเหล่านี้เมื่อทำกุศลกรรมบางอย่างอย่างหนึ่งก้านั้นจะเป็นเหตุปัจจัยให้เข้าถึงอบายภูมิซึ่งสามารถสังเกตเรื่องราวในจะเห็นได้ชัดว่าเมื่อทำความชั่วอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเมื่อละสังขารจากโลกนี้ไปมักจะเกิดในอวัยยะภูมิดังตัวอย่างในหมู่หลายเรื่องเช่นตอนที่ ๘ ญาติของพระเจ้าพิมพิสารแสดงอาการเพื่อให้พระองค์อุทิศส่วนกุศลให้ในเรื่องสัญญาการทำการหมั่นของพระเทวทัตจึงถูกรณีสืบในเรื่องพระเทวทัต เป็นต้น

ข. มนุสสภูมิ เป็นภูมิที่อยู่อาศัยของสัตว์ผู้มีใจสูงด้าน ๆ จุฬากัมมวิกังคสูตรโดยกล่าวถึงผู้ที่ได้มาเกิดเป็นมนุษย์ล้วนมีกรรมเป็นของตนอยู่แล้วซึ่งมีทั้งผู้ที่เคยประกอบอสุระกรรมและกุศล

กรรมซึ่งสามารถสังเกตตัวอย่างในแล้วจะเห็นว่าหากเป็นผู้ที่เคยทำกรรมชั่วมาก่อนก็ต้องเสวยกรรมในนรกก่อนเมื่อกรรมนั้นเบาบางลงแล้วจึงได้เกิดเป็นมนุษย์เพื่อเสวยกรรมชั่วมต่อไปดังเช่นกรณีการดำเนินชีวิตของแซมพูอาชีวะซึ่งก่อนหน้านั้นเสวยกรรมในนรกอเวจีเพราะค่าพระอรหันต์เมื่อพ้นจากนรกต้องรับเศษกรรมชั่วที่เหลือของตนด้วยการเกิดมาต้องทรมานตนเองด้วยความเป็นมิจฉาที่ริ้วส่วนเหล่าเทวดาเมื่อกุศลกรรมใกล้หมดแล้วก็จะเกิดมามีความสุขสบายดังเช่น ถวายภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปของมหาทุกตะพรานทำให้ได้ไปในเกิดสวรรค์เมื่อหมดอายุขัยแล้วจึงเกิดในตระกูลอุปัฏฐากของพระสารีบุตรเป็นต้น

ค. สวรรค์เป็นภูมิพบที่เหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายที่จะเข้าถึงได้ก็ต่อเมื่อยังคงให้เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยกุศลกรรมทั้งหลายดังตัวอย่างในนั้นที่เห็นได้ชัดคือเรื่องทำวสัฏกะตอนที่ทำ Scholl ไปเยี่ยมมอติตรรยาเก่าที่เกิดเป็นนกยางและแนะนำให้อือศีล ๕ และเรื่องปลาช็อกปีละตอนบูรพากรรมของราชาชาวประมงที่เคยเกิดเป็นโจรแล้วถูกตามจับซึ่งขณะนั้นได้กลับใจและสมาทานรักษาศีล 5 เมื่อตายไปแล้วจึงเกิดเป็นเทวดา

ง. พรหมโลกแบ่งเป็นสองชั้นได้เป็นชั้นรูปธรรมกับสาธารณูปโภคด้านได้กล่าวถึงกรรมที่ทำให้เกิดในชั้นลูกอมไว้ว่าต้องเจริญสมณฐานจนถึงขั้นอุปนาสมาธิในกรณีการเข้าถึงญาณสมาบัติชั้นนี้มีปรากฏอยู่ในหนึ่งเรื่องคือเรื่องนางลูกสุกรดังที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้นส่วนกรรมที่จะทำให้เกิดในพรหมโลกชั้นอสุรพรหมได้นั้นท่านกล่าวว่าต้องเจริญสมณฐานจนบรรลุสุรญาณสมาบัติตั้งแต่อากาสาณัญจนายณะขึ้นไปในสมัยพุทธกาลมีบุคคลที่บรรลุซึ่งประกอบน้ำอยู่ในอยู่ ๒ ท่านอาฬารดาบส กาลามโคตร และอุทกดาบส รามบุตร โดยมีรายละเอียดในปาสาธาสิสูตร

๓. พระพรหมคุณาภรณ์ท่านได้กล่าวถึงนรกสวรรค์ว่านรกสวรรค์เป็นเพียงส่วนหนึ่งในสังสารวัฏและท่านได้วางกรอบอธิบายเรื่องนรกสวรรค์ไว้ ๒ หน้าที คือ หน้าที ๑ ต้องตั้งคำถามว่านรกสวรรค์มีจริงหรือไม่กับหน้าที ๒ ต้องตั้งคำถามว่าจะต้องมีที่ท่าหรือการปฏิบัติอย่างไรทั้งนี้ก็เพราะว่าคนไทยยุคปัจจุบันได้รับแนวความคิดอย่างมีเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์การพิสูจน์เรื่องนรกสวรรค์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์และก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีหรือไม่มีซึ่งพุทธศาสนามีการปฏิบัติเป็นการวางท่าทีในเรื่องนรกสวรรค์อยู่จึงต้องทำเข้าใจเรื่องนรกทั้งสองแ่นดังกล่าวท่านได้กล่าวไว้ในหลักพระพุทธศาสนาได้กล่าวเรื่องนี้ไว้เป็น ๓ ระดับคือ

ก. นรกสวรรค์ภายหลังการตายคือเรื่องนรกสวรรค์ที่เราพูดกันทั่วไปว่าหลังจากชาตินี้ตายไปแล้วไปรับโทษหรือรับผลกรรมหรือกล่าวได้ว่าเป็นการส่งโดยผลกรรมแบบข้ามภพข้ามชาติการอธิบายเรื่องนรกสวรรค์ระดับนี้พระอัฐจาจนก็ได้นำมาใช้ในการอธิบายเรื่องกรรมซึ่งนำมาอธิบายในบทที่ ๓ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

ข. นรกสวรรค์ที่อยู่ในใจ ดังที่มีสุภาภิตไทยได้กล่าวว่าสวรรค์ในอกนรกในใจเป็นเรื่องของกรรมที่ให้ผลตั้งแต่ชาติที่ได้ทำกรรมล่าส่งผลต่อไปในอนาคตกรรมนี้เกี่ยวกับสภาพจิตที่เป็นอยู่ตลอดเวลาไปจนตายและทรงผมข้ามภพข้ามชาตินอกเสียจากว่าจะมีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาตัดรอนก่อนที่จะตายทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพจิตเท่านั้น

ค. นรกสวรรค์แต่ละขนาดจิต ท่านอธิบายไว้ว่าการที่เราปรุงแต่งสร้างนรกสวรรค์ของเราเองตลอดเวลาในชีวิตประจำวันคำอธิบายของท่านในประเด็นนี้สอดคล้องกับพระสูตรที่ชื่อว่ากรรมมณีโรจน์สูตรที่กล่าวถึงลักษณะของกรรมเก่ากรรมใหม่ความดีกรรมและปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดี คำกล่าวคือการที่เรารับรู้รู้สึกถึงผลของกรรมเฉพาะเป็นหน้าที่ของอัตลักษณ์ของเราคือตาหูจมูกลิ้นและกายของเราเองเมื่ออายตนะเหล่านี้ได้รับเอาอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ซึ่งเป็นวิบากกรรมที่จะปรุงแต่งจิตไปตามอำนาจของกิเลสซึ่งจะทำให้เกิดกรรมใหม่คือการแสดงออกทางกายวาจาและใจกันต่อไป ตราบเท่าที่ยังไม่ปฏิบัติตามหลักปฏิบัติที่ทำให้ถึงความดีกรรมซึ่งก็คือหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ นั่นเอง

๔. พุทธทาสภิกขุท่านใดกล่าวถึงเรื่องนรกและสวรรค์ว่าคนไทยถูกสอนให้เชื่อว่านรกนั้นจะไปตกหลังจากตายไปแล้วเข้าโรงไปแล้วคนทำชั่วต้องไปตกนรกต้องถูกฆ่าต้องถูกเผาอย่างนี้เป็นต้น ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดของคนไทยท่านจึงกล่าวว่านรกหมายถึงความร้อนเมื่อใดร้อนใจเมื่อนั้นก็เป็นสัตว์นรกเมื่อใดโง่เมื่อนั้นเป็นสัตว์เดรัจฉานเมื่อใดหิวด้วยกิเลสตัณหาเมื่อฉนั้นเป็นเปรตเมื่อใดกลัวเพราะความไม่รู้เพราะเอาวิชาเมื่อนั้นเป็นอสุรกาย กล่าวคือคนเราสามารถตกนรกทั้งที่ยังเป็นมนุษย์เพียงแค่ว่าได้ทำกรรมชั่วนั้นแล้วจึงสามารถกล่าวได้ว่ากำลังส่งผลทางใจในลักษณะของทิฏฐิธรรมเวทนิยกรรมแล้ว ในขณะที่นั้นนั่นเองแต่หากว่าได้ทำความดีไว้ในขณะที่เป็นมนุษย์กำนันก็จะส่งผลทันทีเช่นกันดังจะเห็นได้ว่าคนที่ตั้งใจทำความดีมักจะมีความสุขใจในขณะที่กระทำพุทธทาสภิกขุจึงได้ยกวลีที่เป็นสุภาษิตไทยก็มาเปรียบเทียบว่าสวรรค์ในอกนรกในใจซึ่งอาจกล่าวได้ว่าท่านพุทธทาสเน้นการสอนเรื่องนรกสวรรค์ในปัจจุบันการและเป็นไปตามหลักวิทยาศาสตร์ท่านพุทธทาสได้เน้นไปที่ปัจจุบันในการอย่างนี้ว่า

เหตุผลที่เด่นชัดคือศาสนาพุทธในสังคมไทยได้ก้าวมาถึงยุคที่เสื่อมโทรมมากแล้วพระและฆราวาสที่ทำตัวเป็นกาฝากสูบเลือดจากสถาบันศาสนานั้นมีอยู่โดยทั่วไปในสังคมไทยและก็ยังคงเป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ความคิดเรื่องนรกสวรรค์ตามประเพณีดั้งเดิมที่ให้คนทำบุญมากเพื่อจะได้ไปสวรรค์นั้นจะได้กลายเป็นเครื่องมือสำหรับให้เดียดรณีเหล่านี้หาเงินเข้ากระเป๋าตนเองและเป็นสิ่งที่ทำให้มั่งคั่งมากกับคนไทยที่มีศรัทธาอันหยั่งลึกในพระพุทธศาสนามีฉนั้นคิดว่าท่านอาจารย์พุทธทาสจะต้องเห็นปัญหานี้ชัดเจนมากและคิดว่านี่อาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ท่านอาจารย์เน้นเรื่องนรกสวรรค์ในปัจจุบันมากกว่า

จะเห็นได้ว่าการอธิบายเรื่องนรกและสวรรค์ตามแนวความคิดของพุทธทาสภิกขุท่านจะเน้นเรื่องนรกสวรรค์ในช่วงขณะจิตเมื่อได้ทำกรรมไปแล้วหากเป็นกุศลกรรมก็จะทำให้เกิดความสุขเปรียบเสมือนกับเครื่องสวรรค์ทั้งที่ยังเป็นมนุษย์อยู่หรือ ๕ เป็นอกุศลกรรมก็จะรับความทุกข์เปรียบเสมือนตกนรกทั้งเป็นเช่นกันจะภาวะดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากกิเลสด้วยกันทั้งสิ้นตั้งนั้นท่านจึงแนะนำให้ควบคุมไม่ให้ไปสร้างนรกและสวรรค์ในอากาศคือสร้างภายในจิตสันดานของตนเองในขณะที่จิตด้วยอำนาจกิเลสซึ่งจะทำให้ต้องเสวยกรรมต่อไปอย่างไม่รู้จบ

สรุปความว่า ในปัจจุบันมีนักปราชญ์หลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนรกและสวรรค์ออกเป็น ๒ แนวความคิดหรือแนวความคิดว่าจะได้ไปนรกสวรรค์หลังจากตายไปแล้วกับสภาวะจิตในปัจจุบันที่กำลังเสวยผลกรรมโดยไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงชาติหน้าดังที่พุทธทาสภิกขุได้ยกสุภาษิตไทยว่าสวรรค์อยู่ในอกนรกอยู่ในใจและในจะมีอยู่หลายเรื่องด้วยกันที่มีบทสรุปว่าบุคคลนั้นหรือบุคคล

นี้เมื่อกระทำการคือตายไปแล้วจะได้บังเกิด ณ ที่ใดและก็ยังมียุทธเรื่องด้วยกันที่ผู้กระทำความผิดต้องทนทุกข์ทรมานหรือมีความสุขอยู่ในชาติที่ได้ทำกรรมนั้นดังเช่นกรณีของพระเทวทัตกรณีของนายจันทะสุกฤษฏ์กรณีของรากเทพธิดาที่ตั้งได้ยกตัวอย่างมาแล้วในบทที่ ๓ ดังนั้น การนำเสนอความคิดเห็นของนักปราชญ์ทั้งสองแนวความคิดนี้จึงไม่ขัดกับแนวความคิดเรื่องนรกและสวรรค์ในแต่อย่างใดทั้งสองแนวความคิดได้ได้กล่าวมาแล้วนี้

๒. การระบายความสัมพันธ์ระหว่างการก่อกรรมและผลของกรรม

หากว่าได้ศึกษาผลงานของนักปราชญ์ที่กล่าวถึงกรรมตามหลักพระพุทธศาสนานั้นจะสังเกตเห็นได้ว่าแต่ละท่านอธิบายสอดคล้องกับหลักคำสอนในในหลายแง่มุมแต่นักปราชญ์แต่ละท่านมีจุดเน้นหรือประเด็นที่จะนำเสนอแตกต่างกันเช่น

๑. กรรมไปถึงสภาพของสังคมโลกยุคปัจจุบันโดยได้ตั้งข้อสังเกตของการให้ผลของกรรมในสังคมไทยยุคปัจจุบันโดยตั้งเป็นคำถามและท่านได้ตอบด้วยตัวเองดังต่อไปนี้

ก. ทำไมปัจจุบันควรจึงเกิดมากกว่าแต่ก่อนวิญญานนั้นมาจากไหนบ้างก็ตอบว่าวิญญานเหล่านี้มีการถ่ายเทจากโรคหนึ่งไปยังอีกโลกหนึ่งหรือจากภูมิหนึ่งไปยังอีกมุมหนึ่งตามหลักแห่งกรรมของสัตว์โลกนั้นดังตัวอย่างอยู่ในหลายเรื่องในดังที่ได้แสดงมาแล้วในบทที่ ๓

ข. คนที่ตายแล้วจะต้องมาเกิดเป็นคนตลอดไปหรือว่าไปเกิดเป็นสัตว์โลกอย่างอื่นอีกท่านตอบว่าหากมีกิเลสอยู่ก็ต้องเสวยกรรมดั่งนั้นต้องเกิดต่อไปแต่จะเกิดเป็นอะไรก็ต้องแล้วแต่กรรมของเขาซึ่งสามารถไปเกิดในภพภูมิต่างได้

ค. หากว่าคนทำกรรมชั่วตกรนรกแล้วทำไมพระเทวทัตทำชั่วทุกชาติแต่ยังกลับเกิดเป็นมนุษย์ได้แถมถ้าเกิดในตระกูลสูงท่านยกเรื่องในเรื่องเทวทัตแล้วจึงตอบว่าพระเทวทัตไม่ได้ทำแต่ความชั่วอย่างใดไม่แต่เพียงพระเทวทัตเจ้านั้นทุกชีวิตต่างก็ทำกรรมดีบ้างชั่วบ้างสลับกันอยู่

ง. มีอะไรเป็นเครื่องวัดว่ากรรมดีและกรรมชั่วให้ผลหนักหรือเบามากหรือน้อยไม่เท่ากันท่านตอบว่าขึ้นอยู่กับปัจจัย ๓ อย่างคือวัตถุหมายถึงคนสัตว์สิ่งของหรือเรื่องที่ทำตัวทำกรรมประโยคหมายถึงความพยายามและเจตนาหมายถึงความตั้งใจหรือตัวต้นเหตุ

๒. การให้ผลของกรรมเพื่อขจัดความเข้าใจผิดของคนไทย ในเรื่องกรรมที่ว่ากรรมนั้นสามารถตัดได้ดังที่สามารถสังเกตได้ว่ามีหลายสำนักและอ้างว่าสามารถตัดกรรมนั้นได้ท่านได้กล่าวว่าการกรรมที่ตัดไม่ได้ต้องใช้กรรมและดีชั่วประการใดไม่ใช่คนอื่นทำให้แต่เราทำของเราเองเราทำตัวเองบาปก็บาปอยู่ที่ตัวเองคนที่เขาไม่รู้เรื่องด้วยไปโกรธว่าคนโน้นเขาต่ำคนนี่เขาได้กลับไปนี่ก็จะไปเล่นงานมีงแต่ตนเองได้งานตนเองไปแล้วโดยไม่รู้ตัวอ่านตัวไม่ออกบอกตัวไม่ได้ใช้ตัวไม่เป็นดั่งนั้นเรื่องของการให้ผู้อื่นช่วยตัดกรรมนี้จึงไม่สามารถทำได้หรือแม้แต่การไปจองเวรกันก็ไม่สามารถทำให้กำหนัดไปได้ในพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่าเวรทั้งหลายย่อมไม่สงบระงับด้วยเวรแต่เวรทั้งหลายย่อมสงบระงับด้วยการไม่จองเวรแต่กรรมทั้งหลายอาจถูกอำเภอนี้มาคอยเบียดเบียนดังกรณีของสุริเยะที่กลายเป็นหญิงที่เข้าไปขอมาพระมหากัจจายะจึงกลับมาเป็นชายเช่นเดิมและเรื่องเจ้าหญิงโรหิณีที่หายจากโรคเรื้อนเพราะทำบุญกุศลในชาติปัจจุบันแต่ทั้งสองกรณีนี้ผู้รับกรรมก็ต้องใช้กรรมจนกรรมนั้นมีกำลังอ่อนลงจนกรรมดีที่เพิ่งเริ่มทำเริ่มให้ผลจึงสามารถตัดกรรมนั้นได้

๓. พระพรหมคุณาภรณ์ ท่านกล่าวถึงการให้ผลของกรรม โดยสามารถสรุปแนวความคิดในแต่ละผลงานของท่านได้ดังนี้

ก. ผลของกรรมเก่า กรรมใหม่ ท่านวางแนวทางในการอธิบายตามหลักคำสอนในจุฬกัมมวิภังคสูตรว่า จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กาย มโน คือกรรมเก่า การกระทำที่ทำอยู่ในบัดนี้ ชื่อว่ากรรมใหม่ บุคคลสัมผัสวิมุตติเพราะความดับแห่งกายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรม ชื่อว่าความดับกรรม มรรคมืองค์ ๘ นี้เรียกว่าทางดับกรรม^{๓๑} และท่านได้แสดงความเห็นว่ากรรมเก่าไม่สามารถนำมาแก้ไขไม่ได้ แต่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ด้วยการรับผลกรรมนั้น แล้วสร้างกรรมใหม่ หรือดำเนินไปตามหลักอริยมรรคมืองค์ ๘ เพื่อเข้าถึงความดับกรรมต่อไป

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับจิต ท่านกล่าวว่าจิตไร้สำนึกเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ผลของกรรมเพราะจิตไร้สำนึกนี้จะได้รับรู้ถึงค่ากล่าวและปรุงแต่งไปตามอำนาจกิเลสทั้งหลาย เช่น โลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้นส่วนจิตสำนึกได้แต่คิดปรุงแต่งเบื้องต้นเท่านั้น

ค. การให้ผลของกรรมตามหลักปฏิจจสมุปบาท เมื่อได้ศึกษาเหตุปัจจัยในปฏิจจสมุปบาทแล้ว ท่านให้แนวคิดว่าจะต้องไม่เข้าใจผิดไปว่าพระองค์ตรัสเหตุเดียว ผลเดียว หรือปัจจัยอย่างหนึ่งไปสู่ผลอย่างหนึ่ง เพราะยังมีปัจจัยอื่นและผลอื่นเกิดขึ้นด้วย โดยจะเห็นได้จากผลเสียของชนิดแบบเหตุเดียวผลเดียวอย่างในวงการวิทยาศาสตร์ปัจจุบันที่ไม่คำนึงถึงผลข้างเคียง จึงทำให้เกิดผลเสียต่าง ๆ ติดตามมา ในเรื่องกรรมก็เช่นกัน แนวคิดแบบผลหลากหลาย ปัจจัยอเนก^{๓๒} นี้จะมีผลต่อวิถีปฏิบัติต่อไป เพราะหากมองอย่างเหตุเดียวผลเดียว ก็จะไม่เห็นว่าทำดีแล้วได้ดีเมื่อกรรมดีนั้นยังไม่ให้ผล ดังนั้น การคิดแบบเหตุเดียวผลเดียวถึงแม้สามารถนำมาใช้คิดวิเคราะห์เรื่องกรรมได้ตามแนวคิดของท่าน

๔. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เป็นอีกท่านหนึ่งที่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องการให้ผลของกรรมในผลงานของท่านเรื่องหนึ่งชื่อว่า กัลลยธรรม ท่านได้กล่าวถึงการให้ผลของกรรมว่าเมื่อผู้ใดได้ทำกรรมไปแล้ว ไม่ว่าจะหนีไปอยู่ที่ไหน มันก็จะหนีไม่พ้นผลกรรมไปได้ดังพุทธภาษิตในว่าบุคคลที่ทำกรรมชั่วไว้หนีไปแล้วในอากาศ ก็ไม่พ้นพ้นจากกรรมชั่วได้ หนีไปในถ้ำกลางมหาสมุทร ก็ไม่พ้นพ้นจากกรรมชั่วได้ หนีเข้าไปสู่ชอกแห่งภูเขา ก็ไม่พ้นพ้นจากกรรมชั่วได้ เพราะเขาอยู่แล้วในประเทศแห่งแผ่นดินใด พึ่งพ้นจากกรรมชั่วได้ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น หามีอยู่ไม่^{๓๓}

ในผลงานของท่านที่ชื่อว่าโอसारัตถัพพธรรม ท่านก็ได้กล่าวถึงกรรมและการให้ผลของกรรมที่ประกอบด้วยเจตนา ซึ่งเจตนาอันมีรากฐานมาจากอวิชชา คือความไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นทุกข์ อะไรไม่เป็นทุกข์ และทำให้เกิดวงจรปฏิจจสมุปบาท จนเกิดเป็นกิเลสตัณหาซึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดอุปาทาน จึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ใหม่สืบกันไป ยกเว้นบุคคล ๒ ประเภทคือ

^{๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **เชื่อกกรรม รู้กรรม แก้กรรม**, (จังหวัดสมุทรปราการ: บริษัทชุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑๙.

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **เชื่อกกรรม รู้กรรม แก้กรรม**, (สมุทรปราการ: บริษัทชุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๙), หน้า ๑๐๒.

^{๓๓} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๙/๕๙-๖๐.

ก. บุคคลที่ไม่ประกอบด้วยเจตนา ซึ่งกำนันก็จะไม่ทำให้รับกรรม เพราะไม่ได้เกิดจากเจตนาที่มีรากฐานมาจากอวิชชา ดังเช่นกรณีพระภิกษุผู้เป็นหลานชายตีพระอรหันต์ผู้เป็นลุงของตน โดยไม่ได้ตั้งใจ ในเรื่องพระภาคินัยสังฆรักขิตเถระ

ข. พระอรหันต์ที่สามารถตัดดวงจรปฏิจจสมุปบาท จึงไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิดอวิชชาซึ่งเป็นรากฐานของเจตนาที่จะทำให้เกิดกรรมต่อไป

๕. พ. สุวรรณ ได้นำหน้าหลักคำสอนเรื่องกรรมในไปขยายความในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าโดยตรง ๒ เรื่อง คือ กรณีที่นางจัญจมาณวิกาใส่ความพระพุทธเจ้า และกรณีที่พระเทวทัตลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าและทำลายสงฆ์ ซึ่งกรณีแรกเกิดจากการที่ในชาติก่อนของพระพุทธเจ้าได้กล่าวใส่ความ นันทะ สาวกของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าสัพพาภิภู ผลของกรรมนั้นทำให้พระองค์ต้องตกนรกเป็นเวลานาน ในชาติสุดท้ายจึงถูกนางจัญจมาณวิกาใส่ความพระองค์^{๓๔} และในอดีตชาติพระองค์ทรงฆ่าน้องชายต่างมารดา ด้วยเรื่องทรัพย์สมบัติ โดยผลักลงชอกเขาแล้วเอาศิลาทุบ แต่เพราะกรรมเบาบางมากจึงไม่ถูกอย่างจัง แต่ก็ทำให้พระพุทธเจ้าทรงห่อพระโลหิตจิต^{๓๕}

แต่เป้าหมายที่ พ. สุวรรณ ที่จะให้ผู้อ่านได้เข้าใจก็คือความเข้าใจเรื่องกรรมที่ส่งผลทำให้ทุกชีวิตต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่รู้จักจบสิ้น กับการแก้กรรมจากกรรมด้วยการปฏิบัติตามหลักอริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นการใช้ปัญญาแก้ทุกข์ ให้พ้นจากความทุกข์^{๓๖} และพ้นจากกรรมทั้งปวง

๖. สุวรรณ พิพัฒพรณวงศ์ กรีน นำเรื่องการทำกรรมในคัมภีร์อรุทธกถาธรรม โดยนำเรื่องพระมหาโมคคัลลานะเป็นต้น เป็นเครื่องยืนยันว่ากฎแห่งกรรมนั้นส่งผลอย่างต่อเนื่อง โดยที่ทำการอะไรไว้ก็ต้องรับผลแห่งกรรมนั่นเอง แม้แต่พระอรหันต์ก็ต้องรับผลกรรมนั้น

๗. อัคร ศุภเศรษฐ์ ได้อธิบายเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาไปในแนวทางวิทยาศาสตร์กายภาพคืออธิบายถึงกรรมที่เป็นลักษณะการกระทำซึ่งทำให้เกิดผลของกรรมซึ่งเป็นปฏิกิริยาของการกระทำนั้น ๆ ที่ส่งผลทางกายภาพ เช่น มีคลื่นผิวดินที่ออกมาจากที่ขั้วหัวใจ หรือมีอาการผิวดินที่สัมผัสที่ส่วนของร่างกายที่จะรับกรรม^{๓๗} การมีอาการผิวดินเช่นนี้จะเห็นได้เด่นชัดในเรื่องใน เช่นกรณีของพระจักขุบาลที่ต้องตาบอดเพราะเหตุกรรมเก่าคือการจงใจให้หญิงคนหนึ่งตาบอด กรณีโพธิราชกุมารที่ไม่สามารถมีบุตรได้ก็พอกินไข่นกและลูกนกจนไม่สามารถสืบพันธุ์ต่อไปได้^{๓๘} และกรณีการเป็นโรคเรื้อนของเจ้าหญิงโรหิณีก็เพราะเธอเคยแกล้งเอาใบหมามู๋ไปโปรยบนที่นอนของนางรำคนหนึ่งด้วยความริษยา^{๓๙} นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดลักษณะของผลกรรมไว้ว่าไม่มีตัวแปรที่สำคัญ คือ^{๔๐}

^{๓๔} พ. สุวรรณ, หลักการใหม่: เพื่อความสุขในชาตินี้และชาติหน้า, หน้า ๑๓๒.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๕.

^{๓๖} อ่างแล้ว, หน้า ๑๔๓.

^{๓๗} อัคร ศุภเศรษฐ์, การบริหารระบบกรรม, (กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า ๒๓.

^{๓๘} คุรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๒๒/๑๙๒.

^{๓๙} คุรายละเอียดใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๒๗/๔๙๒.

^{๔๐} อัคร ศุภเศรษฐ์, การบริหารระบบกรรม หน้า ๒๕.

- ก. ภาวะผู้กระทำ
- ข. ภาวะผู้ถูกกระทำ
- ค. สิ่งที่เป็นสื่อในการกระทำ
- ง. วิธีการกระทำ
- จ. วิธีการกระทำ

๘. เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกรรมและการให้ผลของกรรม ในประเด็นที่เป็นปัญหาถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบันดังนี้

การทำดีลบล้างกรรมชั่วนั้นสามารถทำได้ แต่เงื่อนไขที่จะมาผันแปรสนับสนุนเปรียบเสมือนกับบ่อน้ำสกปรกมาก เมื่อเทน้ำใหม่ที่ใสเข้าไปให้มาก น้ำใหม่นั้นก็จะเข้าไปละลายน้ำเก่า สักพักน้ำในบ่อนั้นก็จะใสสะอาด ซึ่งในก็มีตัวอย่างเรื่องพระอังกุลิมาเถระ ซึ่งท่านก็นำมาเป็นตัวอย่างสำหรับการศึกษา ที่เมื่อก่อนเป็นโจรไล่ฆ่าประชาชนแต่ภายหลังกลับใจบวชและบำเพ็ญสมณธรรมจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า บุคคลใด ละบาปกรรมที่ตนทำไว้แล้วด้วยกุศล บุคคลนั้น ย่อมยังโลกนี้ได้สว่างเหมือนดวงจันทร์พ้นแล้วจากหมอก ฉะนั้น^{๔๑}

ในประเด็นการทำดีลบล้างความชั่วเดิมที่ทำได้ของเสถียรพงษ์ วรรณปกนี้ดูคล้ายกับว่า จะขัดกับพระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่อจรัญ จิตธัมโม) แต่เมื่อได้ศึกษาในหลักกรรม ๑๒ แล้วจะเห็นได้ว่าไม่ขัดแย้งกันถึงแม้ว่าหลักกรรม ๑๒ จะมีการประเภทหนึ่งชื่อว่าอุปฆาตกรรมซึ่งทำหน้าที่ไปตัดกรรมอื่น แต่กรรมนี้จะถูกตัดการให้ผลนั้นมักให้ผลก่อนจะเป็นเหตุให้ไม่อุปฆาตกรรมนั้นไม่ให้ผลอย่างเต็มที่ ซึ่งก็เป็นผลของกรรมที่ถูกการตัดออกไปนั่นเอง

ข. ตามหลักกฎแห่งกรรมมีว่า หวานพืช เช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำกรรมดีย่อมได้ผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ท่านอธิบายถึงการให้ผลของกรรมว่ามีเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการให้ผลของกรรม ดังเช่นนิยาม ๕ ประการ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นต้นท่านจึงกล่าวว่า

ชนิดของพืชนั้นไม่กลายเป็นพันธุ์แน่นอน แต่ผลที่ได้อาจเต็มเม็ดเต็มหน่วย หรือได้น้อยลง หรืออาจไม่ได้ผลเลยก็ย่อมเป็นได้เพราะเงื่อนไขอย่างอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องถ้าดูแลดีแล้วเอาใจใส่รดน้ำ พรวนดินใส่ปุ๋ย ก็ย่อมจะได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่ถ้าปลูกแล้วไม่สนใจดูแล ปล่อยให้ตามมีตามเกิด ก็อาจได้ผลบ้างแต่ไม่มากเท่าที่ควรหรือปล่อยให้ทิ้งไว้ สัตว์มาเหยียบย่ำ หรือคนมารื้อทิ้งเสีย ก็อาจไม่ได้ผลเลยก็เป็นได้^{๔๒}

จากความเห็นของเสถียรพงษ์ จะเห็นได้ว่ายังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการให้ผลกรรม ซึ่งรวมไปถึงการอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างในมีหลายเรื่องที่เกิดเหตุปัจจัยแวดล้อมทำให้กรรมที่ก่อไว้แต่ต้นเช่น กรณีที่พระเจ้าวิฑูษณะสวรรคตเพราะโดนน้ำหลากพัดพาไป^{๔๓} กรณีการถูกรณีสูบของพระเทวทัต พระเจ้าสุปปพุทธะและนางจิญจมาณวิกา^{๔๔} เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเหตุปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทำให้ผู้รับกรรมได้รับกรรมที่ก่อไม่ตรงกับกรรมที่ได้ก่อไว้ จะได้รับผลที่คล้ายคลึงและมีความรุนแรงใกล้เคียงกัน

^{๔๑} ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๒๓/๒๔๔.

^{๔๒} เสถียรพงษ์ วรรณปก, ราชบัณฑิต, เพื่อความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับหลักกรรม, หน้า ๙๔.

^{๔๓} ดุรายละเอียดยุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๔/๓๙.

^{๔๔} ดุรายละเอียดยุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๒/๑๔/๑๙๘

๓. แนวทางการอธิบายหลักปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ และกรรมทั้งปวง

อิทธิพลของหลักคำสอนเรื่องกรรมในยังมีต่อแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ ทั้งปวง และให้ถึงความสิ้นไปแห่งกรรมทั้งหลาย ในปัจจุบันมีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาเพียงไม่กี่ท่านที่ได้รับอิทธิพลถึงแนวทางในการทำให้ถึงความสิ้นกรรมทั้งปวง ซึ่งจะได้นำเสนอแนวคิดของแต่ละท่านไว้ดังนี้

๑. พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) และแสดงการพ้นจากอบายภูมಿಯ่างถาวร ไม่กลับไปอบายภูมิอีกเลย คือ การได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคล เริ่มตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปเพราะเหตุว่าการที่บรรลุธรรมจะเป็นเหตุปัจจัยสำหรับตัดกองทุกข์อันเกิดจากการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารอีกอย่างมาไม่เกิน ๗ชาติ ตามพระพุทธปฏิภาณที่ว่าไว้แล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้พ้นจากอบายภูมิด้วย^{๔๔} นอกจากจะพ้นจากอบายภูมิแล้ว ยังจะเข้าถึงพระนิพพานซึ่งเป็นจุดสิ้นสุดตามทั้งหลายทั้งปวงด้วย เมื่อกรรมถูกเผาผลาญจนหมดแล้ว วัฏสงสารก็จักถึงความสูญสิ้นไปด้วยด้านยังกล่าวถึงการที่จะเข้าถึงความดับกรรมทั้งหลายว่า กุศลกรรมมีความเกี่ยวเนื่องกับอกุศลกรรม^{๔๕} เพราะการที่เราจะทำกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมก็เพราะมาจากกิเลส คืออวิชชาตัณหา และอุปาทานด้วยกันทั้งสิ้น

จากความเห็นดังกล่าวมีตัวอย่างในมีหลายเรื่องด้วยกันที่แสดงให้เห็นได้ชัดว่าก็เพราะกิเลสดังกล่าว ทำให้ต้องก่อกรรมขึ้นดังเช่นเรื่องนางปติปัชชิกาที่ทำความดีเพราะจะได้กลับไปอยู่ในสวรรค์ตามเดิม และเรื่องพระโสโรยเถระที่เพศกลับเป็นหญิงจนต้องไปขอขมาพระมหากัจจายนะจึงได้กลับมาเป็นชายเหมือนเดิม เป็นต้น ดังนั้นการที่จะพ้นจากกรรมจึงไม่ใช่การสร้างกุศลกรรมเพิ่ม เพราะต้องแสวงวิบากกรรมที่เป็นกุศลอีกต่อไป พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ยังกล่าวต่อไปว่าไม่มี ความสำคัญในการเผาผลาญกุศลกรรม แต่กลัวเร่งเผาผลาญอกุศลกรรม เพราะเมื่ออกุศลกรรมถูกทำลายล้างไปหมดแล้ว กุศลกรรมก็ไม่จำเป็นต้องทำต่อไป ก็จะได้ถึงความอดไม่สูญเสียย่อยยับไปเอง

๒. พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงความเข้าใจของคนไทยเกี่ยวกับเรื่องการแก้กรรมจากกรรมไว้ในผลงานของท่านชื่อว่า ฟ้าสาธระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๒ ว่าความหมายในภาษาไทยมีความกำกวม และคนไทยมักเข้าใจว่าตายไปแล้วก็สิ้นกรรม คือไม่ต้องมาทนทุกข์ทรมานต่อไป ซึ่งไม่ใช่อย่างนั้น อันที่จริงแล้วหากว่าศึกษาถึงการเกิดขึ้นของกรรมและการให้ผลของกรรมตามหลักปฏิจางสมุปปาทแล้วจะทราบว่ากิเลสให้เกิดกรรม และผลของกรรมก็คือวิบากกรรมซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกิเลสต่อไป ดังนั้นการตายจึงไม่ใช่การสิ้นกรรม การสิ้นกรรมจริงนั้น ๆ ก็คือการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ นั่นเอง ในงานของท่านชื่อว่า โอसारัตถัพพธรรมธรรมได้กล่าวถึงการพ้นจากกรรมเช่นเดียวกับที่กล่าวข้างต้น ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างในซึ่งมีอยู่หลายเรื่องที่กรรมนั้นส่งผลต่อไปในภพหน้าชาติหน้าและชาติต่อ ๆ ไป

๓. พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), ท่านได้กล่าวถึงกรรมที่ทำให้สิ้นกรรม ซึ่งก็คือกรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาวซึ่งกรรมนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสังคีตสูตรว่าเป็นไปเพื่อความสิ้น

^{๔๔} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙.), *กรรมที่ปณี เล่ม ๒*, หน้า ๑๔๓.

^{๔๕} พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ. ๙.), *กรรมที่ปณี เล่ม ๒*, หน้า ๓๖๙.

กรรม ซึ่งคนไทยมักจะมองข้ามกรรมข้อนี้ไป ทำดีก็คือการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นเอง โดยท่านได้สรุปลักษณะของกามนี้ไว้เป็นข้อว่า^{๔๗}

- ก. เป็นทางดับกรรม และพร้อมกันนั้นก็เป็นกรรมอย่างหนึ่งในตัว
- ข. มีชื่อเรียกว่า กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำไม่ขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม
- ค. เป็นกรรมที่เกิดจากอโลภะ อโทสะ โอมหะ จึงทำให้ไม่มีการทำความชั่วได้ ๆ เลย
- ง. เป็นการกระทำที่ประกอบด้วยปัญญา ทำด้วยความรู้เข้าใจ
- จ. การกระทำในทางที่ติงามเพื่อทุกอย่างเข้มแข็งจริงจังหรือเต็มที่
- ฉ. เป็นกุศลกรรม คือกรรมที่เป็นกุศลได้ระดับที่เรียกว่าเป็นโลกุตตรกุศล จึงเรียกว่าเป็นกรรมที่ทำให้สิ้นกรรม
- ช. ว่าโดยหลักธรรมและองค์ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ ได้แก่มรรคมีองค์แปดที่เป็นทางนำไปสู่ความดับทุกข์

กล่าวโดยสรุปความในประเด็นนี้ จะเห็นได้ว่าตั้ง ๓ ท่านจะแสดงความเห็นโยงไปถึงปฏิบัติที่ทำให้พ้นจากกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา คือหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นเอง ซึ่งประกอบด้วยสัมมาทิฐิ (คือความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (คือความดำริชอบ) สัมมาวาจา (คือการเจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (คือการกระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (คือการเลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (คือความพยายามชอบ) สัมมาสติ (คือความระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (คือการตั้งจิตมั่นคง) แต่สำหรับการวิการอธิบายในส่วนที่เป็นรายละเอียดของเรื่องกรรม ซึ่งแต่ละท่านมีวิธีการและประเด็นที่นำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท่านเอง ดังเช่นพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) จะเน้นการอธิบายถึงผลของการปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ จนบรรลุเป็นพระอรหันต์ เมื่อบรรลุเป็นพระโสดาบันก็จะไม่มีการไปสู่อายุมิด้วยการทำความชั่วอีกต่อไปช่วงเวลาที่เหลือจากนั้นเป็นต้นไปจนถึงนิพพานจะเป็นช่วงเวลาของการรับผลของกรรมเก่า และสร้างกรรมใหม่ที่จะมาเผาผลาญกรรมเก่าให้หมดไปเพื่อจะไปเข้าถึงนิพพานได้เร็วขึ้น ส่วนพุทธทาสภิกขุท่านอธิบายถึงความเข้าใจผิดในเรื่องกรรมของคนไทยในปัจจุบันนี้ก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อเรียกความสนใจจากผู้อ่านและผู้ฟัง และอธิบายการสิ้นกรรมที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งก็คือหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้นเอง และพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ท่านจะเน้นการอธิบายขยายความในส่วนของอริยมรรคมีองค์ ๘ ที่คนไทยส่วนมากไม่ได้คิดถึงว่าจะสามารถทำให้พ้นจากกรรมทั้งปวงได้

๔.๕ บทสรุปท้ายบท

พื้นฐานความเข้าใจเรื่องกรรมของคนไทยมีความเชื่อเรื่องกรรมที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักพระพุทธศาสนา กล่าวคือ มักจับเอาส่วนเดียวของอดีตมาเป็นเหตุและมองกรรมในลักษณะแยกส่วนตัดตอน ซึ่งทำให้เกิดผลก็คือ ความเข้าใจผิดในเรื่องกรรม และไม่เชื่อเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ นอกจากนี้ คนไทยยังมองเรื่องกรรมเพราะในแง่อดีต และง่ายที่เป็นผล โดยไม่ได้มองถึงภาพรวมทั้งหมดและเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนไทยมี

^{๔๗} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), กรรม ตามนัยแห่งพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง,) หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

ความเข้าใจผิดในเรื่องกรรมเช่น ในขณะที่ไม่สามารถหาสาเหตุที่ทำให้เกิดกรรมในปัจจุบัน ก็มักจะสรุปว่าเป็นเพราะสวรรค์ลิขิต หรือพรหมลิขิต ไม่ใช่กรรมลิขิต นอกจากนี้ในปัจจุบันคนไทยมีแนวคิดเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ซึ่งต้องทราบคำตอบแล้วจึงค่อยเชื่อ เมื่อไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุการณ์ที่ตนเองได้ประสบอยู่เป็นผลของกรรมนั้น ๆ ก็จะไม่เชื่อและทำตามความพอใจของตนเอง จึงเป็นปัญหาทางด้านศีลธรรมจริยธรรมต่อสังคมไทยยุคปัจจุบัน

ความเชื่อเรื่องกรรมของคนไทย ซึ่งในส่วนที่เป็นกุศลกรรม และอกุศลกรรมได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักคำสอนในเรื่องกรรม อิทธิพลดังกล่าวทำให้เกิดความเชื่อในการให้ผลของกรรมทั้งที่เป็นฝ่ายกุศลและอกุศล และเป็นสาเหตุให้เกิดการบัญญัติให้เป็นจารีตประเพณี นอกจากนี้ ยังมีผลต่อความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ และการแก้กรรมจากกรรมของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในปัจจุบัน ซึ่งความเชื่อที่ว่าเมื่อตายไปแล้วต้องเวียนว่ายตายเกิดจนกว่าจะเข้าถึงมรรค ผล นิพพาน

หลักคำสอนเรื่องกรรมใน ยังมีแง่คิดในเรื่องของศิลปะวัฒนธรรม ดังเช่น การสร้างสถานที่สำคัญ เช่นวัด การสร้างศาลาที่พักให้กับสาธุชน การสร้างเจดีย์และสังเวชนียสถาน การสร้างงานพุทธศิลป์ในประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนเรื่องกรรมในคัมภีร์มาตรฐานธรรมบทเช่นกัน แต่เป็นผลในทางอ้อม เช่นงานด้านประติมากรรมมีการสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ซึ่งมีที่มาจากตัวอย่างในคัมภีร์อรรถกถาจารย์ธรรมบทหลายเรื่องด้วยกัน รวมถึงรูปแบบการสร้างรอยพระพุทธรูปจำลองก็ได้แนวจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเช่นกัน กรรมแนวคิดวิเคราะห์ทั้งด้านพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันมีแนวคิดวิเคราะห์ลักษณะของกรรมไปในทางเดียวกัน กล่าวคือยึดถือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กम्मิ วทามิ ซึ่งแปลความได้ว่า ภิกษุทั้งหลายเราอย่ามกกล่าวว่าเจตนาเป็นกรรม แต่ก็มีปัญหาอยู่ว่าแล้วการกระทำที่ไม่ ประกอบด้วยเจตนาจะเป็นกรรมหรือไม่นักปราชญ์เหล่านั้นให้ความเห็นว่าการกระทำที่ไม่ประกอบด้วยเจตนา ก็สามารถส่งผลให้ผู้ปฏิบัติรับผลกรรมได้เช่นกัน จากการศึกษาในจะพบว่ามตัวอย่างเรื่องราวที่เป็นหลักฐานยืนยันแนวความคิดทั้งสองแนวความคิดนี้เช่นกัน

รูปแบบการอธิบายการให้ผลของกรรมและการพ้นจากกรรมของนักปราชญ์ทางด้านศาสนาของไทยยุคปัจจุบัน ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนเรื่องกรรมใน และในวรรณกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาในประเทศไทยยุคปัจจุบันที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมจะมีการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

การแก้กรรมหรือการลบล้างกรรมชั่วด้วยกรรมดี ประเด็นนี้มีตัวอย่างในที่ชัดเจนอยู่ ๒ เรื่องคือเรื่องพระโสเรยเถระและเรื่องพระนางโรหิณี แต่ก่อนที่จะล้างกรรมได้ก็ต้องชดใช้กรรมจนแรงกรรมนั้นเบาบางลงก่อนแล้วผลกรรมจึงจะสามารถตัดกรรมนั้นได้

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับจิต โดยกล่าวว่าจิตไร้สำนึกเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ผลของกรรม เพราะจิตไร้สำนึกจะทำกรรมโดยอำนาจของกิเลสอย่างไม่มีสติรู้เท่าทัน และเมื่อทำตามอำนาจกิเลสมีวิชาเป็นต้น อวิชาทำให้เกิดสังขาร สังขารทำให้เกิดวิญญาณ ฯลฯ จนเกิดเป็นวงจรปฏิจจุสมุปบาท

การให้ผลของกรรมที่เห็นได้ชัดมีอยู่ ๒ ประเด็นคือ ประเด็นแรก คือผู้ทำกรรม ไม่ว่าจะ เป็นกรรมดีหรือกรรมชั่ว ต้องได้รับผลกรรมนั้นอย่างแน่นอนและประเด็นสุดท้ายคือการทำกรรมโดยไม่มีเจตนาไม่ต้องเสวยกรรมที่เกิดจากอำนาจกิเลส แต่อาจได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้น ๆ

แนวทางการอธิบายหลักปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ และธรรมทั้งปวงมีนักปราชญ์ในปัจจุบันเพียงไม่กี่คนที่น่าเสนอถึงแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ตามแนวทางพุทธศาสนา ตามหลักพุทธศาสนานั้น การที่จะพ้นจากกรรมได้ก็ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ คือ สัมมาทิฎฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๕.

_____ . **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๓๙.

_____ . **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญาน. ๒๕๓๒-๒๕๓๘.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมศิลปากร. **ไตรภูมิภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง พระราชานิพนธ์พระมหากษัตริย์ราชที่ ๑ พญาสิทธิไทย ฉบับตรวจสอบชำระใหม่**.

_____ . กรมศิลปากร. นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราชฎี เล่ม ๒ ประเพณีเทศกาลและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา.

_____ . กองบรรณาธิการ. **อโหสิกรรม**. วารสาร พ.ส.ล, ปี ๔๒ ฉบับที่ ๒๖๘ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๒.

दनัย ไชยโยธา. **ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อ กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๘.

ศิลาปาโล. **กรรมลิขิต ฉบับคู่มือเตือนสติ**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๕๖.

วศิน อินทสระ. **หลักการและการเวียนว่ายตายเกิด**. กรุงเทพมหานคร: เรือนธรรม, ๒๕๕๖.

ทัศนีย์ ทานตวนิช. **คติชาวบ้าน**. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๒๓.

ธรรมรักษา. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับกรรมลิขิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสง การพิมพ์สติ, ๒๕๕๒.

นันทนา ชุนภักดี. **รายงานการวิจัยวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, ๒๕๓๐.

นายสุนทร ณ รั้งสี. **ราชบัณฑิต. ความสัมพันธ์ระหว่างสังสารวัฏกับมรรคผลนิพพานในพุทธปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง, ๒๕๓๓.

บุญมี เมธางกูร. **ชีวิตภายหลังความตาย ๔**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://www.dharma-gateway.com/ubasok/boonmee> ๕ มีนาคม ๒๕๖๐.

พ. สุวรรณ. **หลักการใหม่: เพื่อความสุขในชาตินี้และชาติหน้า**.

พระเทพวิสุทธิกวี พิจิตร ฐิตวณฺโณ. **กฎแห่งกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระเทพเวที ประยุทธ ปยุตโต. **กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๑.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. **พุทธธรรม**. ครั้งที่ ๖ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระธรรมมหาวิธานวัตร. **มิลินทปัญหา ฉบับพร้อมด้วยอรรถกถา ฎีกา** กรุงเทพมหานคร: ลูก ส.ธรรมภักดี, ๒๕๒๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์ แพ้ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๙.

_____ . พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. **เชื่อเรื่องกรรม รู้กรรม แก้กรรม**. กรุงเทพมหานคร: ส่องสยาม. ๒๕๔๗.

พระพรหมโมลี วิลาส ญาณวโร ป.ธ, ๙ **กรรมที่ปี** เล่ม ๑.

พระไพศาล วิสาโล. **แกะรอยกรรม สู่รอยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: เนชั่นบุ๊คส์, ๒๕๕๓.

พระมหาเม้งกร ปัญญาวโร เจือจันทร์. **เรียงร้อยถ้อยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แว่นแก้ว, ๒๕๔๘.

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. **แก้กรรม-วิธีแก้กรรม-ตัดกรรม-แก้กรรมและสะเดาะเคราะห์ต่างกัน** **ใหม่** [ออนไลน์] แหล่งที่มา: www.dmc.tv/pages/top_of_week/[๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

พระเมธีธรรมาภรณ์ ประยูร ธรรมจิตโต. **พุทธศาสนากับปรัชญา**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓.

พระสุธีธรรมานุวัตร เทียบ สิริญาโณ และคณะ. “หลักกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิถีชีวิตของสังคมไทย”. **รายงานวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัยและสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระอาจารย์เกษม อาจิณฺณสีโล. **เคล็ดการใช้อำนาจบุญแก้กรรมเก่า-ปัญหาชีวิต** [ออนไลน์].แหล่งที่มา <http://palungjit.org/threads/>[๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑].

พระอาจารย์ชาญชัย อธิปัญโญ. **การแก้กรรม ที่ได้ผล** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://goodlifeupdate.com/healthy-mind/dhamma/29883.html>[๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๑].

พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ. **กรรมตามหลักพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: เพชรประกาย, ๒๕๕๐.

_____ . **พุทธทาสภิกขุ.อิทัปปัจจยตา**.

_____ . **พุทธทาสภิกขุ. ไกวัลยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๖.

_____ . **พุทธทาสภิกขุ. ตูลากาภิธรรม** เล่มที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ.

_____ . **พุทธทาสภิกขุ. ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอบุษฐ์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๒๑.

_____ . **พุทธทาสภิกขุ. อริยศีลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ, ๒๕๓๘.

- _____ พุทธศาสนิกชน. **อริยศีลธรรม**.
 _____ พุทธศาสนิกชน. **โอสาระตัพพธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานมูลนิธิ.
 มานิต มานิตเจริญ. **พจนานุกรมใหม่-ทันสมัยสุด**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๔.
 ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.
 ราชบัณฑิตยสถาน. พระเป็นเจ้าของเจ้า แปลมาจาก God. พจนานุกรม ศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.
 ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๖.
 รายงานพิเศษศิลปวัฒนธรรม.”บวชนาค ต้องทำวัณนาค: ประเพณีของนาคอุษาคเนย์ที่ไม่มีในอินเดียลังกา”. **ศิลปวัฒนธรรม**, ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๙.
 วรรณพันธ์ ชัชวาลทิพากร. **พระพุทธรูปคู่บ้าน คู่เมือง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทิพากร, ๒๕๔๓.
 วศิน อินทสระ. **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๙.
 _____ วศิน อินทสระ. **หลักการและการเวียนว่ายตายเกิด**. กรุงเทพมหานคร: เรือนธรรม, ๒๕๔๖.
 วัชระ งามจิตรเจริญ. **พุทธศาสนาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
 วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. **แบบศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ส ๐๔๑๐**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.
 สนิท สมัครการ. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย วิเคราะห์เชิงสังคม-มานุษยวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เจริญ สุวฑฒโน. **อำนาจอันยิ่งใหญ่แห่งกรรม**. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองวิริยะพัฒนา, ๒๕๕๐.
 สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **หลักกรรมในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
 สมพร ไชยภูมิธรรม. **ปางพระพุทธรูป**. กรุงเทพมหานคร: ต้นธรรม, ๒๕๔๓.
 สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ปาณาณิ ฐิติวัฒนา. ศาสนาและความเชื่อในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
 เสถียรพงษ์ วรรณปก. **ธรรมต่ออายุ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://palungjit.org/threads/ธรรมะต่ออายุ-เสถียรพงษ์-วรรณปก, ๑๕ ธ.ค. ๒๕๖๐>.
 _____ เสถียรพงษ์ วรรณปก. ราชบัณฑิต, **เพื่อความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับหลักกรรม**.
 อัคร ศุภเศรษฐ์. **การบริหารระบบกรรม**. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์.
 _____ อัมพร หุตะสิทธิ์. กรรม ๑- และการให้ผล.

(๒) วิทยานิพนธ์:

ประพันธ์ ศุภษร. “การศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการแห่งการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาในพระพุทธานุศาสนานเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระมหาปลัดศักดิ์ อคคปัญโญ. ชั่งแสง. “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาไพฑูรย์ สุทวิธโร. การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องบาปในพระพุทธานุศาสนานเถรวาท. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: .มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พระมหาสมชาย สิริวัฒนโน ศรีนอก. “หลักธรรมทางพระพุทธานุศาสนาที่ปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่ง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระอุทัย จิรธมโม เอกสะพัง. “ทัศนะเรื่องกรรมในพระพุทธานุศาสนานเถรวาท และปัญหาเรื่องกรรมในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ไพเราะ มากเจริญ. “วิเคราะห์แนวอธิบายเรื่องกรรมในพระพุทธานุศาสนานเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต พระพุทธานุศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สุกัญญา โกติกาล. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอโหสิกรรมในพระพุทธานุศาสนานเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต พระพุทธานุศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บทที่ ๕

สรุปผลวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทยนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาเรื่องกรรมในคัมภีร์พระพุทธานุญาต ๒) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องการแก้กรรม ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย โดยวิธีการเก็บข้อมูล ชั้นปฐมภูมิจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา ฯลฯ และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ จากงานวิจัยวิทยานิพนธ์และหนังสือตำราทางวิชาการต่าง ๆ นำเสนอเรียบเรียงบรรยายเชิงพรรณนา โดยมีประเด็นสรุปผลของการศึกษาดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ กรรมในคัมภีร์พระพุทธานุญาต

คำว่า กรรม เป็นคำกลาง ๆ และมีผู้ให้ความหมายไปในทางเดียวกัน คือ กระทำสัตว์โลกทั้งหลายสามารถทำกรรมดีและกรรมชั่วได้ ๓ ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยมีเจตนาเป็นตัวนำให้เกิดการกระทำแต่ที่เป็นปัญหาถกเถียงกันอยู่ว่าการกระทำโดยไม่เจตนาเป็นกรรมหรือไม่อย่างไร ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็มีหลักฐานยืนยันความคิดของแต่ละคน แต่ในคัมภีร์อรรถกถาหาได้จัดไว้เป็นกรรมอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า กตัตตากรรมหมายถึง กรรมสักแต่ว่าทำทางกายทางวาจาและทางใจ โดยมีเจตนาเป็นตัวนำให้เกิดการกระทำแต่ที่เป็นปัญหาถกเถียงกันอยู่ว่าการกระทำโดยไม่เจตนาเป็นกรรมหรือไม่อย่างไรซึ่งต่างฝ่ายต่างก็มีหลักฐานยืนยันความคิดของแต่ละคนแต่ในคัมภีร์อรรถกถาหาได้จัดไว้เป็นกรรมอย่างหนึ่งที่เรียกว่ากตัตตากรรมหมายถึงกรรมสักแต่ว่าทำ

หลักกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกสามารถจำแนกได้ตามนี้ คือ จำแนกตามทางที่แสดงออกได้ ๓ ทางคือ ทางกาย (กายกรรม) ทางวาจา (วจีกรรม) และทางใจ (มโนกรรม) จำแนกตามคุณภาพของกรรมได้ ๒ อย่าง คือ กรรมดี (กุศลกรรม) และ กรรมชั่ว (อกุศลกรรม) จำแนกตามเวลาที่เกิดจะได้ ๒ อย่าง คือ กรรมเก่า และกรรมใหม่ จำแนกตามลักษณะของกรรมจะได้ ๔ ประเภท คือ ๑ กรรมดำ มีวิบากดำ ๒ กรรมขาว มีวิบากขาว ๓ กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว และ ๔ กรรมทั้งไม่ดำและไม่ขาว มีวิบากทั้งไม่ดำและไม่ขาว เป็นกรรมที่จะส่งผลไปนิพพาน และจำแนกตามลักษณะความประพฤติผู้ที่ทำความ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ และอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

หลักกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา มีหลักกรรม ๑๒ คือ ๑ ทิฐฐธรรมเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน หรือ กรรมที่ให้ผลในภพนี้ ๒ อุปปีชเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลต่อเมื่อเกิดภพหน้า หรือกรรมที่ให้ผลในชาติต่อไป ๓ อปรเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในภพต่อไป ๔ โอลสิกรรม ตามเล็กให้ผลแล้ว ๕ ชนกรรม กรรมแต่งให้เกิด ๖ อุปัตถัมภกรรม กรรมสนับสนุน ๗ อุปปีชก

กรรม กรรมปีบคั้น ๘ อุพฆาตกรรม กรรมตัดรอน ๙ คุรุกรรม กรรมหนัก ๑๐ อาจิณณกรรม กรรมที่ทำงานเคยชิน ๑๑ อาสันนกรรม คือ กรรมเมื่อจวนเจียน ๑๒ กตัตตากรรม กรรมสักว่าทำ

ความสัมพันธ์ระหว่างกรรม กับอริยสัจ ๔ สังสารวัฏ และปฏิจจนสมุปบาท มีความสัมพันธ์กันแยกไม่ออก กล่าวคือเรื่องสังสารวัฏและปฏิจจนสมุปบาทเป็นการแสดงวงจรที่ทำให้เกิดกรรม และต้องมาเสวยวิบากกรรมต้องมีการเวียนว่ายตายเกิด และต้องประสบกับความแก่ความตาย ความทุกข์ต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้ทำกรรมนั้นต้องพบกับวิบากกรรมซึ่งทำให้เกิดกิเลสและกิเลสต้องทำให้เกิดกรรมต่อไป

ดังนั้น หากว่าต้องการจะพ้นจากกรรมก็ต้องปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์แปด ซึ่งเป็นหลักธรรมหนึ่งในอริยสัจ ๔ ที่สามารถทำให้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวงและเป็นการตัดวงจรปฏิจจนสมุปบาทและสังสารวัฏไปในตัวเมื่อไม่มีเหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดอีกต่อไปแล้วก็จะเข้าถึงนิพพานเมื่อเป็นเช่นนี้ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกัมกับอริยสัจ ๔ สังสารวัฏและปฏิจจนสมุปบาท จึงสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้

๑. มนุษย์และสรรพสัตว์เมื่อตายแล้วต้องเกิด ตราบใดที่ยังมีกิเลสตัณหาอยู่ในจิตตาราม นั้น สรรพสัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดในรูปแบบต่าง ๆ นับชาติไม่ถ้วน ตามแรงกรรมที่ได้ก่อไว้

๒. การเกิดใหม่ในแต่ละครั้งแต่ละชาติต้องมีทุกข์เกิดขึ้นเสมอ และต้องแก้ทุกข์เสมอสัตว์ทั้งหลายต่างต้องทำกรรม เพื่อแก้ทุกข์ในปัจจุบัน ด้วยการแสวงหาทิฏฐธัมมิกัตถะ ซึ่งอันเป็นประโยชน์ให้มีความสุขในปัจจุบันและทำกรรมที่ให้สัมปรายิกัตถะ เพื่อประโยชน์ในภายหน้า

๓. สังสารวัฏ คือ การเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์โลกเป็นแดนไม่น่าอยู่ เพราะมีแต่ทุกข์ ถ้าไม่มีคำตรัสสอนของพระพุทธเจ้า ย่อมมองไม่เห็นทางเดินเพื่อการหลุดพ้นออกไปจากห้วงทะเลแห่งสังสารวัฏได้เลย

๔. การได้อัตภาพเป็นมนุษย์แต่ละครั้งแต่ละชาตินั้นยากยิ่ง การอุบัติขึ้นมาในโลกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ละพระองค์นั้น ยิ่งยากกว่า จึงควรการเร่งศึกษาพระพุทธศาสนาและประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อพ้นจากบ่วงกรรมและเข้าถึงนิพพานต่อไป

ในเรื่องของการให้ผลของกรรมนั้น จะขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยแวดล้อมด้วย ในที่นี้มีสมบัติ ๔ ประการ คือ ๑. คติสมบัติ ๒. อุปธิสมบัติ ๓. กาลสมบัติ ๔. ปรโยคสมบัติ วิบัติ ๔ ประการ คือ ๑. คติวิบัติ ๒. อุปธิวิบัติ ๓. กาลวิบัติ ๔. ปรโยคพิบัติ และนิยาม ๕ ประการ คือ ๑. กรรมนิยาม ๒. อุตุนิยาม ๓. พีชนิยาม ๔. จิตตนิยาม ๕. ธัมมนิยาม

นอกจากนี้ กรรมจะให้ผลกับบุคคลดังต่อไปนี้ คือ ๑. ต่อตนเอง (ปัจเจกบุคคล) และ ๒. ต่อสังคม เช่นครอบครัว หมู่คณะ ประเทศชาติ และกรรมยังมีอิทธิพล ๔ ระดับคือ ๑. ระดับภายในจิต ๒. ระดับบุคลิกภาพ ๓. ระดับวิถีชีวิต และ ๔. ระดับสังคม

พระพุทธเจ้าทรงมีหลักการสอนและวิธีการสอนทำเรื่องต่าง ๆ รวมถึงเรื่องกรรมดังนี้ คือ หลักการสอน มีลักษณะสำคัญอยู่ ๔ ประการคือ ๑. อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง ๒. จูงใจให้คล้อยตาม ๓. ระวังใจให้กลัวกลัว และ ๔. ซื่อโลมใจให้เข้มแข็ง และวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการแสดงธรรมมี ๔ ประการ คือ ๑. แบบสาส์กัจฉา หรือสนทนา ๒. แบบบรรยาย ๓. แบบตอบปัญหา และ ๔. แบบวางกฎข้อบังคับ

การใช้พุทธวิธีในการสอนเรื่องกรรมนี้อาจมีปัญหาในการนำไปประยุกต์ใช้ปัญหาเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งวิธีการเหล่านี้จะมีวิธีการใดที่ดีที่สุด แต่จะมีวิธีการที่เหมาะสมที่สุดกับแต่ละเหตุการณ์ เหตุนี้จึงควรพิจารณาก่อนแล้วจึงนำไปประยุกต์ใช้

๕.๑.๒ ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม

ความเชื่อ หมายถึง เห็นด้วย มั่นใจ ไว้วางใจ และนับถือ ใจยอมรับว่าจริง แต่ต้องมีความรู้ตัวและความเข้าใจ เป็นผลอันเนื่องมาจากความคิดและความรู้สึกของตัวเองเท่านั้น โดยไม่มีการพิสูจน์เป็นทัศนคติของแต่ละบุคคลในการที่จะยอมรับสิ่งที่ได้รู้ ได้เห็น โดยไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบาย และเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรงการยอมรับหรือการยึดมั่นนี้อาจมีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้หรือไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงก็ได้

ความเชื่อเป็นสิ่งที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจโลกที่เป็นมานานหลายพันปี และเชื่อว่ามีอำนาจลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย เมื่อมนุษย์กลัวอำนาจลึกลับนั้น ก็จะกระทำการต่าง ๆ เพื่อมิให้ถูกลงโทษและเพื่อให้อำนาจนั้นพึงพอใจ ต่อมาจึงมีพิธีกรรมต่างๆ เพื่อบูชา เช่น ความเชื่อวิญญาณในธรรมชาติ เป็นความเชื่อที่ว่าธรรมชาติเหล่านั้นมีตัวตน มีอำนาจพิเศษและก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ จึงไถ่กรรมกลัวและกราบไหว้ ความเชื่อในคติถือผีสงเวทดาหรือวิญญาณนิยม เชื่อว่าในธรรมชาติทั้งหลายมี เจตภูตหรือวิญญาณ ที่มีอำนาจทำให้เกิดความทุกข์ ความเชื่อวิญญาณบรรพบุรุษ เชื่อว่าวิญญาณบรรพบุรุษที่ตายไปแล้วไม่ได้ไปไหน ยังคงอยู่ปกป้องรักษาดูแลบุตรหลานของตนอยู่ ทำให้เกิดการบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์หรือ พุทธเทวนิยม มีการสร้างภาพ เทพเจ้าตามมโนคติของตน โดยคิดเห็นว่าธรรมชาติอย่างใดควรมีรูปเป็นอย่างไร ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกว่า ไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือ ธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไป

๕.๑.๓ วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย

ความเชื่อเรื่องการแก้กรรม ความเชื่อของศาสนาพุทธ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นหลังจากพิจารณาด้วยปัญญา ศาสนาพุทธไม่สอนให้เชื่อมงายในสิ่งที่ไม่ใช่เหตุผล คนไทยมีความเชื่อเรื่องการแก้กรรมต่างจากหลักพระพุทธศาสนา กล่าวคือ

๑. มักจับเอาส่วนเดียวของอดีตมาเป็นเหตุ
๒. มองกรรมในลักษณะแยกส่วนตัดตอน

ความเข้าใจผิดในเรื่องกรรมของคนไทยนี้ ทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทย ซึ่งมีผลดังนี้ คือ

- ๑ ทำให้คนไทยส่วนหนึ่งไม่เชื่อเรื่องกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะคนสมัยปัจจุบันมักจัดเอาส่วนใดส่วนหนึ่งที่ตนเองเห็นอย่างชัดเจนมาวิเคราะห์เรื่องกรรม

๒ คนไทยยังมองกรรมเฉพาะในแง่อดีตและหน้าที่เป็นผลโดยไม่ต้องมองเห็นภาพรวมทั้งหมด และเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุผลที่ทำให้คนไทยมีความเข้าใจผิดในเรื่องกรรม เช่น ในขณะที่ไม่สามารถหาเหตุที่ทำให้เกิดกรรมในปัจจุบัน ก็มักจะสรุปว่าเป็นเพราะสวรรค์ลิขิต หรือ พรหมลิขิต ไม่ใช่กรรมลิขิต

นอกจากนี้ในปัจจุบันคนไทยมีแนวโน้มคิดเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ ซึ่งต้องทราบคำตอบแล้วจึงค่อยเชื่อ เมื่อไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุการณ์ที่ตนเองได้ประสบอยู่เป็นผลของกรรมนั้นก็จะไม่เชื่อและทำตามความพอใจของตนเอง ซึ่งเป็นปัญหาทางด้านศิลปกรรมจริยธรรมต่อสังคมไทยยุคปัจจุบัน

ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของคนไทย เป็นสาเหตุให้เกิดบัญญัติให้เป็นจารีตประเพณี เช่น การกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล การรักษาศีล ๕ เป็นต้นนอกจากนี้หลักคำสอนเรื่องกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ยังมีผลต่อความเชื่อเรื่องการแก้กรรมเกิดใหม่ และการหลุดพ้นจากกรรมของพุทธศาสนิกชนไทยในปัจจุบัน ซึ่งมีความเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้วต้องเวียนว่ายตายเกิด อีกจนกว่าจะเข้าถึงมรรคผล นิพพานซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังนี้

๑. หลักคำสอนเรื่องกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ที่มีต่อวิถีชีวิตของคนไทย มีทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมดังนี้

๑) ในระดับปัจเจกบุคคลที่เห็นได้ชัด จะมีเรื่องการแสวงหาปัจจัย ๔ อย่างพอเพียง การจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของของตนเองไปในทางที่ดีขึ้น รวมถึงแนวทางในการปฏิบัติต่อบุคคลรอบข้าง เช่น ครูอาจารย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่เกี่ยวข้องของการปฏิบัติตนไปในทางที่ไม่ถูกต้อง เช่น ความเป็นมิถิยาภิภูติ คือ ความเห็นผิดจากคลองคลองธรรม เป็นต้น หลักคำสอนเหล่านี้จึงมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของพระพุทธศาสนิกชนในระดับปัจเจกบุคคล

๒) ในระดับสังคม มีผลกระทบทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ตั้งแต่ในเรื่องของการทำบุญตักบาตรซึ่งเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำบุญเลี้ยงพระ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผลต่อการปฏิบัติของคนในสังคมไทย อย่างเช่น การรู้จักบูชาบุคคลที่ควรบูชา เช่น พระพุทธเจ้าเป็นต้นการอยู่ร่วมกันในครอบครัวการเก็บรักษาสิ่งของของผู้อื่นดังนี้ เป็นต้น

๒. หลักคำสอนเรื่องกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทที่มีต่อศิลปวัฒนธรรมไทย

๑) การสร้างสถานที่สำคัญ เช่น วัด เป็นต้น ที่จะต้องพิจารณาในการสร้าง เช่น การหาสถานที่ที่เหมาะสมรูปแบบการสร้างที่เหมาะสม

๒) การสร้างงานพุทธศิลป์ในประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนเรื่องกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เช่นกัน แต่เป็นผลในทางอ้อม เช่น งานด้านประติมากรรม มีการสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ซึ่งมีที่มาจาก ตัวอย่าง ที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท หลายเรื่องด้วยกัน รวมถึงรูปแบบการสร้างรอยพระพุทธรูปบาทจำลองก็ได้แนวจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เช่นกัน

๓) การกระทำกรรมไม่ว่าจะเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมก็ตาม กรรมเหล่านั้นย่อมส่งผลต่อการบรรลุธรรมทั้งสิ้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า ถ้าทำกุศลกรรมก็จะเป็นแรงเสริมให้การปฏิบัติ

ธรรมตามหลักอริยมรรคให้ได้ผลเร็วยิ่งขึ้น ดังเช่น กรณีพระพาหิยทวารุจิริยะเถระ ที่บรรลุธรรมอย่างรวดเร็วเพราะเคยปฏิบัติธรรมอย่างเต็มกำลังมาแล้ว แต่ชาติปางก่อนเป็นต้น แต่ถ้าทำอกุศลกรรมกุศลกรรมนั้นก็จะเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมอย่างกรณีของพระเทวทัตที่ได้ทำร้ายพระพุทธเจ้า และทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ซึ่งเป็นกรรมหนักกรรมเป็นอุปสรรคขวางกั้นมิให้เข้าถึงนิพพานได้ เป็นต้น สำหรับตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทสามารถจำแนกกรรมเหล่านั้นออกมาตามลักษณะการแสดงออกทางกาย ทางวาจา และทางใจ

๔) ในการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักกรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา แล้ว จะพบว่ามีการอธิบายธรรมไทยยุคปัจจุบันหลายชิ้นที่ได้รับอิทธิพลเกี่ยวกับหลักคำสอนเรื่องกรรม ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทซึ่งนักปราชญ์ไทยทั้งด้านพระพุทธศาสนานั้นจะมีจุดเด่นในการอธิบายและประเด็นที่จะเน้นการนำเสนอที่แตกต่างกันซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นประเด็นที่เด่นชัดและสำคัญดังนี้

๑. การอธิบายลักษณะของกรรมนักปราชญ์ไทยทั้งด้านพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน มีแนวคิดวิเคราะห์ลักษณะของกรรมไปในทางเดียวกัน กล่าวคือ ยึดถือหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ว่า เจตนาหิ ภิกขเว กम्म วทามิ ซึ่งแปลความได้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวว่าเจตนาเป็นกรรมแต่ก็มีปัญหาอยู่แล้วการกระทำที่ไม่ประกอบด้วยเจตนาจะเป็นกรรม หรือไม่นักปราชญ์เหล่านั้นให้ความเห็นว่าการกระทำที่ไม่ประกอบด้วยเจตนา ก็สามารถส่งผล ให้ผู้ปฏิบัติรับผลกรรม ได้เช่นกัน และจากการศึกษาในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท จะพบว่ามิตัวอย่าง เรื่องราวที่เป็นหลักฐานยืนยันแนวพหุทิศทั้งสองแนวความคิดนี้ เช่นกัน

๒. รูปแบบการอธิบายการให้ผลของกรรมและการพ้นจากกรรมของนักปราชญ์ทางด้านศาสนาของไทยยุคปัจจุบัน ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากหลักคำสอนเรื่องกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท และในวรรณกรรมทางด้านพระพุทธศาสนา ในประเทศไทยยุคปัจจุบัน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมจะมีการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่อไปนี้

เรื่องนรกและสวรรค์ และภพภูมิต่าง ๆ ซึ่งหากศึกษาการให้ผลของกรรมในตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทแล้ว จะเห็นได้ว่าเมื่อได้ทำกรรมใดไปในชาตินี้หรือปัจจุบันนี้กรรมนั้นต้องเป็นอุปชเวทนิยกรรมหรือปราปรีชเวทนิยกรรม และกรรมนั้นมีความหนักพอที่จะส่งผลไปในชาติหน้า ซึ่งถ้าเป็นอกุศลกรรมก็จะไปเกิดในอบายภูมิ หรือ ทุกคติภูมิ มีการเกิดในนรกการเกิดเป็นเปรต การเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานหรือเกิดเป็นอสุรกายแต่ถ้าเป็นอสุรกาย กรรมก็จะไปเกิดในสุคติภูมิ วรรณกรรมที่กล่าวถึงเรื่องนรกและสวรรค์มีอยู่ไม่กี่ชิ้นซึ่งมีดังต่อไปนี้ คือเตภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง โลกที่ปกสาร จักรวาลที่ปณี ซึ่งทั้ง ๓ ชิ้นนี้เกิดในสมัยสุโขทัยและอธิบายเรื่องนรกและสวรรค์ไปในแนวทางเดียวกัน และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนปลายมีวรรณกรรมของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาหลายท่านที่กล่าวถึงเรื่องกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องกรรมในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ดังเช่นผลงานเรื่องกรรมที่ปณีของพระพรหมโมลี ก็ได้รับแนวทางการอธิบายจากไตรภูมิพระร่วงและคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทผลงานเรื่อง นรก สวรรค์ สำหรับคนรุ่นใหม่ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ซึ่งอธิบายเรื่องนรกและสวรรค์ภายหลังการตายนรกสวรรค์ที่อยู่ในใจ และนรกสวรรค์ในแต่ละขณะจิต และพุทธทาสภิกขุได้กล่าวถึงเรื่องนรกและสวรรค์ตามหลักของปฏิจจสมุปบาทและเน้นเรื่องนรกสวรรค์ในช่วงขณะจิต

๕) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการก่อกรรมและผลของกรรม มีประเด็นที่สำคัญ คือ

๑. เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดใหม่ ดังกรณีการตอบปัญหาของพระพรหมวิสุทธิกวี ซึ่งสามารถสรุปได้ว่ามนุษย์เมื่อตายไปแล้วสามารถไปเกิดเป็นอะไรก็ได้ อยู่ในภพภูมิไหนก็ได้ตามแต่กรรมที่ตนเองได้ก่อเอาไว้ เช่นทำกรรมชั่วก็ต้องไปใช้กรรมในนรก หรือหากว่าเกิดเป็นมนุษย์ก็ต้องมีชีวิตอยู่อย่างลำบาก ยกเว้นแต่ว่าผู้ที่บรรลุปะเป็นพระอรหันต์แล้วปรินิพพานแล้วก็จะไม่เกิดอีกต่อไป ส่วนคนที่ทำชั่วแต่ยังได้ตีก่เป็นเพราะที่เขาได้ตีก่อนก็เพราะเป็นผลจากกรรมเก่าของเขา อยู่แต่กรรมชั่วยังไม่สามารถให้ผลได้เพราะเหตุปัจจัยแวดล้อมเป็นอุปสรรคในการให้ผลซึ่งมีความสอดคล้องกับตัวอย่างที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

๒. เรื่องการปล้ำความชั่วด้วยกรรมดี ประเด็นนี้มีตัวอย่างในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ที่ชัดเจนอยู่ ๒ เรื่องคือเรื่องพระโสณเถระและเรื่องพระนางโรหิณี ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้มีกรรมที่เป็นอุปราชกรรมเข้ามาทำหน้าที่ตัดกรรมอื่นแต่ก่อนที่จะล้างกรรมได้ก็ต้องชดใช้กรรมจนแรงกรรมนั้นเบาบางลงก่อน แล้วผลกรรมนี้จึงสามารถตัดกรรมนั้นได้

๓. พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับจิต โดยกล่าวว่าจิตไร้สำนึกเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ผลของกรรมเพราะจิตไร้สำนึกจะทำกรรมโดยอำนาจของกิเลสอย่างไม่มีสติ รู้เท่าทันและเมื่อทำตามอำนาจกิเลส มีอวิชาเป็นต้น อวิชาทำให้เกิดสังขาร สังขารทำให้เกิดวิญญาณ ฯลฯ จนเกิดเป็นวงจรปฏิจสมุปบาท

๔. พุทธทาสภิกขุ ท่านมีความเห็นเกี่ยวกับการให้ผลของกรรมที่เห็นได้ชัดมี ๒ ประเด็น ประเด็นแรกคือ ผู้ทำกรรมไม่ว่าจะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วต้องได้รับผลกรรมนั้นอย่างแน่นอน และประเด็นสุดท้ายคือการ ทำกรรมโดยไม่มีเจตนาไม่ต้องการเสวยกรรมที่เกิดจากอำนาจกิเลสแต่อาจได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้น

แนวทางการอธิบายหลักปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ และการแก้กรรมทั้งปวง มีนักปราชญ์ในปัจจุบันเพียงไม่กี่คนที่น่าเสนอถึงแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น การที่จะพ้นจากกรรมได้ก็ต้องเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์แปด คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องศีกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องกรรมแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทยแล้วจึงขอเสนอแนะดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เรื่องกรรมเป็นสิ่งที่มิผลในด้านจริยธรรมของมนุษย์ในสังคม ไม่ว่าจะเป็สมัยพุทธกาลหรือสมัยปัจจุบันรวมถึงการดำรงชีวิตของคนในสังคมและการสอนเรื่องกรรมและการแก้กรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นสามารถที่จะนำไปประยุกต์กับการสอนศีลธรรมแก่คนในสังคมได้ ดังนั้นจึงควรพัฒนาการสอนเรื่องกรรมและการแก้กรรมโดยใช้ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ไปใช้เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไทย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับศึกษาวิจัยต่อไป

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องการแก้กรรมของชาวพุทธในสังคมไทย โดยเฉพาะเรื่องการแก้กรรมเมื่อได้ศึกษาแล้วยังพบว่ามีเรื่องราวที่สามารถทำการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมที่ให้ผลต่อสังคมไทยและสังคมโลกและการแก้กรรม เมื่อได้ศึกษาแล้วได้พบข้อสงสัยซึ่งสามารถนำมาวิจัยในครั้งต่อไปได้ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

๑. ศึกษาการนำหลักธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการแก้กรรมในสังคมปัจจุบัน
๒. ศึกษาวรรณกรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการแก้กรรม
๓. ศึกษาแนวทางการนำหลักธรรมเกี่ยวกับความเชื่อมาใช้กับสังคมปัจจุบันให้เป็นไปตามหลักพระพุทธศาสนา

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-ฉายา/นามสกุล : พระสมพร ปภสฺสโร (แก้วมณี)
- ว/ด/ป เกิด : วันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๐
- สถานที่เกิด : จังหวัดปทุมธานี
- การศึกษาทางโลก**
- พ.ศ. ๒๕๕๖ : ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) รุ่นที่ ๙
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาลีศึกษาศาสตร์ นครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๕๙ : ปริญญาตรี พธ.บ. (พระพุทธศาสนา)
หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาลีศึกษาศาสตร์ นครปฐม
- พ.ศ. ๒๕๖๑ : ปริญญาโท พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาลีศึกษาศาสตร์ นครปฐม
- การศึกษาทางธรรม**
- พ.ศ. ๒๕๕๕ : นักรธรรมชั้นเอก
สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี
- ประสบการณ์การทำงาน**
- พ.ศ. ๒๕๔๗ : ครูสอนพระปริยัติธรรม (แผนกธรรม) วัดทศทิศาราม จังหวัดปทุมธานี
- พ.ศ. ๒๕๕๕ : ครูพระสอนศีลธรรม โรงเรียนวัดทศทิศ จังหวัดปทุมธานี
- อุปสมบท** : วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๖
- สังกัดวัด** : วัดทศทิศาราม ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี
- หน้าที่** : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดทศทิศาราม ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัด
ปทุมธานี
- ปีที่เข้าศึกษา** : พ.ศ. ๒๕๕๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา** : พ.ศ. ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดทศทิศาราม ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี
- โทรศัพท์** : ๐๘๙-๑๖๓-๖๖๖๓
- E-mail** : Pbs90046@gmail.com